Teknik Analiz mi Dedin? Hadi Canım Sen de!

İkinci Kitap

Ali Perşembe

www.persembe.com

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yazarın yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 4

ALTINCI BÖLÜM: STOP KOYMA VE UYGULAMA YÖNTEMLERİ . . 6

ZARAR STOPLARI 7

- Stop Mesafesi 7
- Grafik Stopu 8
- Para Stopu 8
- % Stop. 9
- Fiyat Adımı Stopu 9
- OGİA Stopu 10

KÂR STOPLARI (HEDEFLERİ). 12

ALTERNATİF İZ SÜREN STOP UYGULAMA YÖNTEMLERİ 13

- Yeni En Yüksek Yöntemi 13
- En Yüksek/En Düşük Kanalı Yöntemi 16
- Ara Hedefler Yöntemi. 20

DİĞER FARKLI STOP YÖNTEMLERİ 23

- Tapi Stopu 23
- Hareketsizlik (zaman) stopu 24
- Pivot Sistemi 26

YEDİNCİ BÖLÜM: GRAFİK FORMASYONLARI 30

Tarih tekerrürden ibarettir 30
Formasyonlar başlayacak olan fiyat hareketinin öncül birer göstergesidirler . 31
Bazı formasyonlar mevcut trendin devam edeceğini, bazıları da sona erip terse döneceğini gösterirler. 36
Tüm teknik analiz formasyonları, teknik analizin tarihi boyunca tanımlanıp isimlendirilmişlerdir 41

OMUZ BAŞ FORMASYONLARI. 43

ÇİFT TEPE VE DİPLER. 60

ÜÇLÜ TEPE VE DİPLER 73

KALIP DIŞI TEPE VE DİPLER 75

DİKDÖRTGENLER 78

YUVARLAK (TABAK) DİP VE TEPELER 79

GENİŞLEYEN FORMASYONLAR 82

ELMAS (KARO) FORMASYONLARI 84

V TEPE VE DİPLER 85

ŞÜPHE TOHUMLARI 88

- işlem hacmi nasıl? 88
- volatilite nasıl?
- önemli bir direnç (veya destek) seviyesine geldik mi? . . . 88
- trendin meyili nasıl? 88
- iz süren stop uyguluyor muyuz? 89
- göstergeler şişik mi? 89
- göstergelerde "uyuşmazlık" sinyalleri var mı? 90
- piyasanın nabzı nasıl?. 90
- "annem faktörü" 90
- basın ve televizyon ne diyor?. 91
- yatırım fonları satılıyor mu? 91
- yeni halka arzlar ne alemde?. 91
- temel veriler 93

GERİ DÖNÜŞ GÜNLERİ 93

ÜÇGENLER 99

- Simetrik Üçgenler 100
- Yükselen ve Alçalan Üçgenler 103
- Takozlar 104
- Bayrak ve Flâmalar 105

FİYAT ARALIKLARI 106

- Olağan Aralıklar 107
- Kırış Aralıkları 108
- Ölçüm Aralıkları 109
- Tükeniş Aralıkları 112

ADA DÖNÜŞLER 114

SEKİZİNCİ BÖLÜM:UYGULAMA VE İSPAT 117

SONSÖZ 138

ÖNSÖZ

Hadi Canım Sen de! serisinin ikinci kitabı olan bu ciltte alternatif stop koyma teknikleri, grafik formasyonları ve pratik uygulamalar üzerinde durduk. Bunu yaparken de bolca tablo ve grafik gibi görsel öğeler kullandık. Bu ciltte ele alınanlar "teknik analiz" başlığı altına girebilecek konuların ancak çok küçük bir bölümünü temsil ediyor. Ne var ki, konu hem gerçek hayattan alınma borsa örneklerinin grafikleriyle sunulduğundan hem de birinci kitabımızda tanıdığımız yatırım stratejisinin önemli bir bölümünü oluşturduğundan böyle bir cilt büyüklüğünde bir metni gerektirdi.

Her ne kadar belli bir seviyede teknik analiz birikimi olan okuyucular bu metinden faydalanacak alt yapıya sahip olsalar da, GSL listesi, A, B ve Karma tarzlar gibi başka teknik analiz ve yatırım kitaplarında bulunmayan kavramların burada pratik uygulamalarına yer verildiğinden, okuyuvuların bu cilde başlamadan, öncelikle birinci kitapta açıklanan konuları benimsemiş ve kavramış olmaları gerekiyor. İyi bir temel oluşturmak ve bu inceleme serisinin verimini artırmak amacıyla, okuyucuların işe birinci kitaptan başlamalarını öneririm. Aksi takdirde, bu kitapta yer alan ve açıklamaları birinci kitapta ayrınıtlarıyla yapılmış olan bazı kavramlar yabancı kalacak ve bu kavramları baz alan diğer uygulamaları sökmek güçleşecektir.

Günümüzde teknik analiz üzerine yazılmış birçok Türkçe ve yabancı dillerde kitap var. Bunların çoğu konusuna hakim ve deneyimli uzmanlar tarafından kaleme alınmış. Bu kitapların kimi, teknik analiz gibi derin ve farklı bakış açılarına izin veren bir yapıyı genel ve ansiklopedik olarak ele alırken, kimi de belirli parçaları üzerinde durarak ayrıntılarıyla inceliyor. Teknik analizi yatırım hayatının önemli bir parçası olarak gören okuyucular bu kitaplardan fazlasıyla yararlanabilirler.

Hadi Canım Sen de! serisini yeni bir teknik analiz kitabı değil. Yukarıda bahsi geçen kitaplar arasında bir boşluğu doldurmak için kaleme alındı. Bu boşluk, en azından benim okuduğum kitaplarda ve katıldığım seminer ve konferanslarda acıtırcasına göze batıyor. *Hadi Canım Sen de!* serisiyle doldurmayı umut ettiğim bu boşluğu üç ana maddede tanımlayabilirim:

1) *Hadi Canım Sen de!*'nin amacı okuyucuları birer teknik analiz gurusu yapmak değil, yatırım hayatlarında (istikrarlı) bir şekilde para kazanmayı öğrenmeye ve bu hayat tarzına alışmaya yönelten bir inceleme.

2) Bu seride sadece teknik analiz değil, yatırım başarısına götürecek olan o dört ayrılmaz parça ele alınıp inceleniyor: BİLGİ, DAVRANIŞ BİÇİMLERİ VE YATIRIM PSİKOLOJİSİ, PARA (RİSK) YÖNETİMİ ve SİSTEMATİK YAKLAŞIM.

3) *Hadi Canım Sen de!* serisinin odak noktası, sadece kitaplar ve fiyat grafikleri üzerinde kalan teorik analiz kavramları değil, bu kavramların gerçek piyasa koşullarında uygulanışı ve sonuçları. Dolayısıyla her cildin sonunda bir uygulama ve ispat bölümüne yer verildiği gibi metnin akış sürecinde de gerçek hayattan (İMKB fiyat grafikleriyle) birçok örnek veriliyor.

Bu serinin asıl amacı okuyucuyu "kendi kendine yeterli" bir yatırımcı haline getirmek. Bunu yaparken de üç hayati unsuru ilke edinmek: BASİTLİK, PRATİKLİK ve MANTIK.

Bu seride köşeyi çabuk döndürecek büyülü formüller yok. Mantığımıza sığdıramayacağımız esrarengiz uygulamalar da yok. Falcılık da yok. Bu seride bulabileceğiniz tek hazine, yatırım hayatınızda istikrarlı bir şekilde başarılı olmak için gereken silahları kendi cephanenizde nasıl bulabileceğinizin yolları.

O kişisel cephaneyi keşfetmenize yarayacak kavram ve yöntemlerin kaleme alındığı bu kitap serisinin hayata geçmesinde tüm desteğini aldığım AK YATIRIM yönetimine teşekkür borçluyum. Müşterilerine ve çalışanlarına verdiği önemi, bu seriye yaptığı katkı gibi çeşitli girişimlerinde yansımasına yakından şahit olduğum bu kurumsal kültüre hayranlığımı burada ifade etmeden geçemiyorum.

Emeğine teşekkür etmeden başlayamayacağım birkaç isim daha var. Her türlü teknik analiz yazılımı ve veri hattı gereksinimimi içtenlikle ve ivedilikle karşılayan TELERATE firması yönetici ve çalışanlarına, özellikle hem profesyonel hem de arkadaşça yaklaşımıyla Malcolm Ellery'ye, o canı istediği zaman çalışıp istemediği zaman duman çıkaran bilgisayarımı hep tam camdan aşağı atmak üzereyken alıp çeki düzen veren Çağatay Çulcuoğlu'na, her türlü nazımı çeken SCALA YAYINCILIK yöneticileri Canan ve Hakan Feyyat'a, kitabı uçuran ağır işçi Sibel İlkin Uçuran'a ve hep "ikincisi ne zaman" diye soran okuyucularıma teşekkür ediyorum.

ALTINCI BÖLÜM

STOP KOYMA VE UYGULAMA YÖNTEMLERİ

Kitabımızın bundan önceki iki bölümünde trading tarzlarını incelerken, yatırım stratejimizin tüm olası deliklerini kapatmak içinde bir GSL tablosu (POZİSYONA GİRMEDEN ÖNCE CEVAPLANMASI GEREKEN SORULARIN LİSTESİ) geliştirmiştik.

GSL	
Genel Sorular	
1	Trend var mı?
2	Ne tarafa?
3	Hangi vadeliyim?
4	Ben hangi tarzım?
Zamanlama Soruları	
5	Giriş
6	Çıkış (kârla)
7	Çıkış (zararla)
8	İz Süren Stop Yöntemi
9	Tekrar Giriş Önlemi

Bu liste bize, trading kayıplarını asgariye indirirken kârların kayıplara olan oranını da optimum bir seviyede muhafaza ederek istikrarlı ve istikrarlı olduğu kadar garantili bir yatırım stratejisini geliştirip uygulama olanağını tanıyordu. GSL listesinin en can alıcı kısmını ise girilen pozisyonlardan çıkış yöntemleri oluşturuyordu.

Özetleyecek olursak, girilen bir pozisyondan üç farklı şekilde çıkış yöntemi olduğunu öğrendik:

1) Kârla (önceden belirlenen kâr hedefinde),
2) Zararla (önceden belirlenen zarar stopuyla),
3) İz süren stopla (piyasa önceden belirlenen kâr hedefine ulaşmadığında belli bir miktar kârı kilitleyerek).

Bu bölümde hem zararla hem de iz süren stoplar kullanarak girilen bir pozisyondan çıkışın farklı yöntemlerini inceleyeceğiz. Yalnız, daha önce kısa bir hatırlatma yapmakta fayda var. Belli bir miktar deneyim kazanmış her hangi bir yatırımcı şunu kabul edecektir ki, acı veren kayıpları önlemenin tek yolu zarar stoplarıdır. Piyasalara zarar stopsuz iştirak eden yatırımcıların macerası mutlaka ve mutlaka başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Burada tek değişken zaman unsurudur. Kimisi birkaç günde, kimisi ise daha uzun bir sürede, ama eninde sonunda silinip gideceklerdir. Zarar stoplarına satın aldığımız sigorta poliçelerinin primleri olarak bakmak gerekir. Onlar, iş yapmanın getirdiği zorunlu maliyetlerdir. Birinci kitabımızın ardından bu aşamada artık zarar stopu uygulamasının erdemleri ve zorunluluğu hakkında tekrarlama yapmanın gereği yok. Her aklı başında, makul beklentileri olan, kendini kalabalığın coşku ya da paniğine kaptırmamış, nispeten daha uzun vadelerle pozisyon alan ve önceden belirlenmiş bir dizi kuralla sistematik bir yaklaşım izleyerek piyasalara iştirak eden yatırımcıların bu tür bir "sigorta" kavramını benimsemiş, sindirmiş ve o olgunluğa erişmiş olmaları gerekir.

Daha önce de gördüğümüz gibi, stop yöntemini hem zararlı hem de kârlı pozisyonlar için kullanabiliyoruz. Başka bir ifadeyle, zarar stoplarıyla zarar yazmakta olan bir pozisyonu kesip atabildiğimiz gibi iz süren stoplarla da kâr hedefine ulaşamayan veya kâğıt kârları (realize edilmemiş açık pozisyon kârları) azalmaya yüz tutmuş pozisyonları da likide edebiliyoruz. Hem bu mekanizmaları öğrenmiş olduğumuza hem de stop uygulama alışkanlığına eriştiğimize göre bizim bu aşamada yapmamız gereken, uygulanacak olan stopları en ideal fiyat seviyelerine koymak. Bunun da çeşitli kural ve farklı yöntemleri bulunuyor. Biz ilk olarak zarar stoplarını ele alalım.

ZARAR STOPLARI

Stop Mesafesi

Zarar stopları hakkında konuşulan en can alıcı ikilem stop yerinin çok yakın veya çok uzak olmasıdır. İlke olarak en iyi stop, gelişgüzel veya teknik bazda fazla önem ve anlam taşımıyan fiyat hareketlerinin hemen dışında olacak kadar uzak, fakat pozisyon riskini de rahatça kontrol altında tutabilecek kadar yakın olandır. Ne var ki bu ideal parametreler birbiriyle çelişkilidir.

Yakın stopların en büyük avantajı, pozisyon kayıplarını asgariye indirmelerinden dolayı toplam portföy riskini azaltıyor olmalarıdır ama bu süreç hem yatırımcının finansal dayanma gücüne darbe indirir hem de belki de uzak stoplar kullanılsaydı rahatlıkla kâra geçecek pozisyonlardan sık sık stop olunup çıkılmasına yol açtığından psikolojik olarak can sıkıcıdır. Yakın stoplarla sıkı risk kontrolü yapma yolunu seçen yatırımcılar bu dezavantajın üzstesinden uygun bir ***tekrar giriş yöntemi*** (Birinci Kitap, sayfa 124) kullanarak gelebilirler. Ne var ki, yakın stoplarla devamlı pozisyon kaybedip sonra tekrar pozisyona girmek trading trafiğini artıracağından hem işlem hem de kayma (Birinci Kitap, sayfa 153) maliyetlerini artırır.

Yakın stoplar uygulayan bir sistemin avantajı ortalama kayıpların küçük olmasıdır ama dezavantajı da kayıpla sonuçlanan işlemlerin kârla sonuçlananlara olan oranının artmasıdır. Uzak stoplu sistemlerin başarı oranı (kârlı işlemlerin zararlı olanlara oranı - Birinci Kitap, sayfa 93) daha yüksek olur. Aynı zamanda, uzak stoplu sistemlerde *tekrar giriş* sorunu bulunmadığından işlem ve kayma maliyetleri de düşer. Ne var ki bu kez de ortalama kayıplar artar, yâni risk/kazanç oranı (Birinci Kitap, sayfa 94) düşer. Dolayısıyla da toplam portföy riski çok daha fazla olur.[1]

[1] Le Beau, Charles ve Lucas, David W., *Computer Analysis of the Futures Market*, (Illinois, Business One Irwin, 1992).

Yukarıdaki iki zıt yöntemin birbiriyle çelişkili olmasından görülüyor ki yapılabilecek tek şey ikisi arasında (yakın stop – uzak stop) bir uzlaşım sağlamaktır. Burada izlenilecek yol, stopu piyasanın normal volatilitesini sergilemesine izin verecek kadar uzağa, ama aynı zamanda riski de optimum seviyede tutacak kadar yakına koymaktır. Elbette o mükemmel uzlaşı noktasını bulmak soyut bir uğraşı olarak kalacaktır ama eninde sonunda bir yere zarar stopu konması gerektiğini biliyoruz. Bunu becerebilmek için de aşağıdaki yöntemlerin birini veya birkaçını birlikte kullanabiliriz:

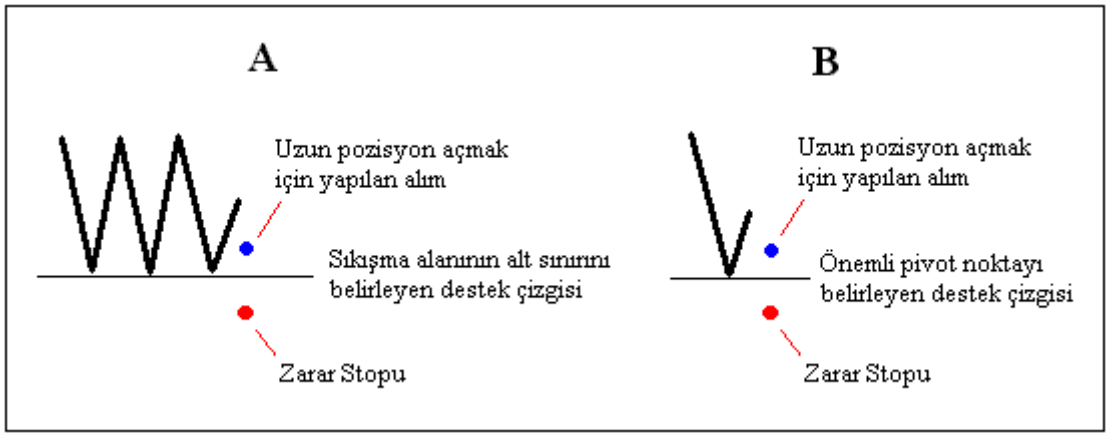
1) Grafik Stopu,
2) Para stopu,
3) % Stop,
4) Fiyat Adımı Stopu,

5) OGİA stopu.

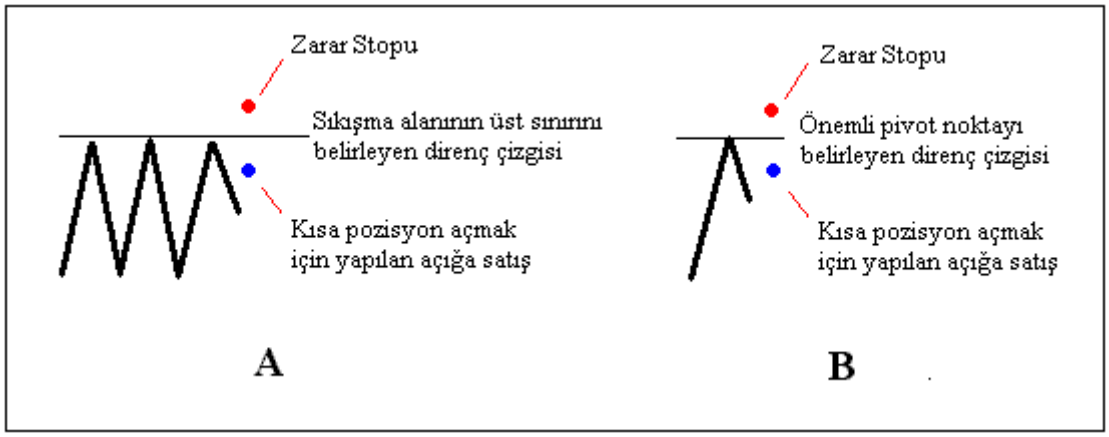
Grafik Stopu

Bu yöntem, birinci kitapta işlediğimiz ve çizilen destek/direnç ve trend çizgilerini baz alan yatırım stratejilerini (a, b ve karma tip) uygulamak için zorunludur. Bu stratejilerde, tüm pozisyona giriş ve kâr veya zararla çıkış yerleri çizilen destek/direnç veya trend çizgilerine göre belirlendiğine göre, tüm alım satım noktaları bu çizgilerin hemen üstünde veya altında konuçlanıyordu. Bu çizgiler de önemli destek ve direnç seviyelerini baz aldığından ya sıkışma alanlarının sınırlarını belirliyor ya da önemli pivot noktaları tespit ediyordu. Dolayısıyla, bir pozisyondan zararla çıkış noktası (zarar stopu yeri), o sıkışma alanının sınırlarını ya da pivot noktasını belirleyen çizginin hemen altında (eğer alım yapılarak uzun pozisyona girildiyse) veya hemen üstünde (açığa satış yapılarak kısa pozisyon açıldıysa) olmalıdır (*Bkz. Şekil 101 ve Şekil 102*).

Şekil 101 – Uzun Pozisyonun Zarar (Grafik) Stopu

Şekil 102 – Kısa Pozisyonun Zarar (Grafik) Stopu

Aslında ister birinci kitapta işlenen strateji(ler) isterse de başka türlü bir trading sistemi uygulansın, her zaman grafik stoplarının kullanılması gerekir ama bu yöntem yukarıda bahsettiğimiz uzak mı yakın mı ikilemini çözmez. Dolayısıyla, bu mesafe sorununu aşağıdaki diğer bakış açılarıyla çözebiliriz.

Para Stopu

Para stopu, açılan bir pozisyon için alınacak riski önceden belirlemekten başka birşey değildir. Örneğin yatırımcı "ben bu pozisyonda 750 TL'den fazla kaybetmek istemiyorum," diyerek zarar stopunu giriş fiyatının 750 TL altına (veya üstüne) koyabilir. Bu yöntem aslında hiç bir teknik dayanağı olmayan naif bir stop koyma yöntemidir, çünkü piyasa cebinizde ne kadar para olduğunu veya ne kadar kaybetmeye tahammülünüz olduğunu bilmediği gibi biliyor olması da oluşacak piyasa hareketinin yönünü değiştirmez. Para stopu uygulaması her ne kadar aşırı basit bir yöntem olsa da, para (risk) yönetimi açısından alınan riski önceden belirlediği ve yatırımcıya bir tür disiplin uygulattırdığı için hiç yoktan iyidir.

% Stop

Bu yöntem, para stopu yönteminin bir üst seviye uygulamasıdır. Burada yatırımcı riskini belli bir TL kayıp rakamıyla belirleyeceğine yüzde olarak belirleyebilir. Örneğin, "giriş yerimden %10 düşerse çık," gibi bir zarar stopu da aynı para stopu gibi etki yapar ve riski sınırlayarak disiplin unsurunu getiri ama bu yüzde oranını belirlerken daha akıllı davranmak gerekir. Burada okuyucuların aklına gelen ilk soru ideal oranın kaç olarak alınacağıdır. Bu sorunun cevabı, hem işlem yapılan enstrümana (Ereğli'mi, altın mı, bono mu?) hem de o enstrümanın günlük oynamalarda gösterdiği ortalama volatilitesine göre değişir. EREGL'de uygulanacak %10'luk bir oran SAHOL için çok fazla veya çok yakın olabilir. % stoplarda dikkate alınacak başka bir unsur da işlem yapılan borsanın günlük veya seanslık tavan/taban sınırlarıdır.[2] Örneğin, bir seansta %10'luk oynamanın serbest olduğu İMKB'de seans bazında %15'lik zarar stopu uygulamak riskli olabilir. Öte yandan, aynı koşullarda zarar stopunu %2'ye indirmek de gereksiz yere stop olmakla sonuçlanabilir.

[2] Borsaların tavan/taban sınırları her zaman % olarak belirlenmeyebilir. Örneğin A.B.D.'deki vadeli borsaların hemen hemen tamamında tavan/taban sınırları (*limit up* ve *limit down* seviyeleri) belli bir fiyat adımı (puan) ve fiyat olarak tespit edilmiştir (örneğin, CBOT'de hazine bonoları için bu rakam 3,000 dolara tekabül eden 3 puandır).

Zarar stopu koyarken dikkat edilmesi gereken en önemli noktanın, stop yerinin piyasanın normal volatilitesini sergilemesine izin verecek kadar uzakta, ama aynı zamanda riski de optimum seviyede tutacak kadar yakında olması gerektiğini öğrenmiştik. O halde bu mesafeyi ayarlamada bize yardımcı olacak tek kıstas piyasanın veya işlem yapılan enstrümanın sergilediği "ortalama" volatilitedir. Dolayısıyla, düz para veya % stoplar kullanılacağına aşağıdaki diğer yöntemleri devreye sokmak daha yararlı olacakır.

Fiyat Adımı Stopu

Bu yöntemde yatırımcı zarar stopu mesafesini belli bir TL miktarı veya yüzde olarak olarak değil, işlem yapılan enstrümanın hareket edeceği fiyat adımları olarak tanımlar (örneğin, 5 fiyat adımı). Yâni, eğer DOHOL'un en küçük fiyat adımı 100 TL, fiyatı 5,000 TL ve seçilen fiyat adımı stopu 5 fiyat adımı ise, bu 5,000 TL'de yapılacak bir alımın zarar stopunun 4,500 TL'ye konulacağını gösterir. Bu örnekte alınan risk gördüğünüz gibi tesadüfen %10 olarak belirlenmiş. Ne var ki, alınan yüzde risk işlem yapılan enstrümanın fiyatına göre değişecektir. Örneğin, fiyat adımlarının hâlâ 100 TL olduğu 9,500 TL'de yapılan alımın zarar stopu da 5 fiyat adımına (9,000 TL) konmuş olsaydı, bu kez alınan risk %5'in biraz üzerinde kalırdı. Fiyat adımı stopu

uygulamalarında dikkat edilmesi gereken anahtar unsur alınan riskin yüzde olarak tanımlanması değil, yine ortalama volatilitedir.

Başka bir ifadeyle, eğer DOHOL günde ortalama olarak 7 fiyat adımı (700 TL) oyunuyorsa, 3 fiyat adımına (300 TL) zarar stopu koymak, bu stopun çok yakın olduğu anlamına gelir. Çünkü günde ortalama olarak 700 TL oynayan bir enstrümanda 300 TL'ye stop koyarak o enstrümanın günlük ortalama oynama marjına izin vermiyor olursunuz. Bu da gereksiz yere stop olmaya, kâra geçecek bir pozisyonu kaçırmaya, sık sık tekrar giriş önlemleri uygulamaya ve dolayısıyla da işlem ve kayma maliyetlerini artırmaya yol açar.

Şimdiye kadar öğrendiğimiz zarar stopu yöntemlerinden anlaşıldığı üzere, zarar stopunun ideal yerini belirlemede izlenilecek en önemli kıstas volatilitedir. Volatiliteyi ölçerek konulacak konulan zarar stoplarını belirlemenin en basit yolu da OGİA'dır.

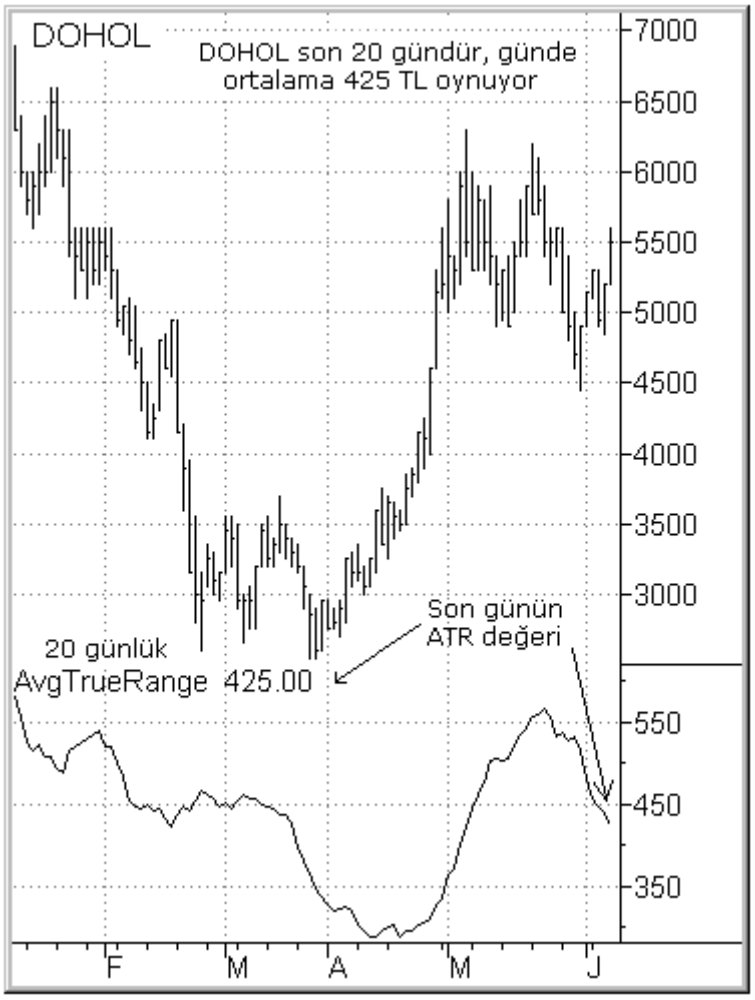
OGİA Stopu

OGİA (Ortalama Gerçek İşlem Aralığı) kavramını birinci kitapta (sayfa 99 – 102) derinlemesine işledik. Kısa bir özet yapacak olursak, OGİA işlem yapılan enstrümanın belirli bir süre belirlenerek (örneğin son 20 gün) tespit edilen ortalama volatilitesini belirler. Örneğin, YKBNK'ın 14 günlük OGİA'sı 600 çıktıysa, bu YKBNK'ın son zamanlarda (son 14 borsa işlem günüde) günde ortalama 600 TL oynadığı anlamına gelir. Yâni YKBNK'ın volatilitesi 600 TL'dir. Bu da, günde ortalama 600 TL oynayan bir enstrüman için 100 veya 200 TL'ye zarar stopu konulursa çabuk stop olunacağı anlamına gelir. OGİA uygulamasında standart en az ½ OGİA'ya zarar stopu koymaktır. OGİA'yı yarılamanın arkasında yatan mantık, o enstrümanın açılıştan sonra OGİA'sının yarısı kadar yukarı ve yarısı kadar da aşağı oynayacağı varsayımıdır. Örneğin, YKBNK'ın OGİA'sı 600 TL ise, yarın açılıştan sonra 300 TL yukarı ve 300 TL aşağı oynayacağı varasayılır. Dolayısıyla, zarar stopunun mesafesi EN AZ 300 TL olmalıdır. Elbette YKBNK açılıştan sonra tek yön giderek 600 TL aşağı gidebilir veya belirli bir nedenden dolayı günlük ortalama volatilitesinin çok üzerine çıkarak 1,000 TL düşebilir. Onun için buradaki ½ OGİA ilkesi her zaman için EN AZ olarak alınmalıdır. Daha muhafazakâr yatırımcılar zarar stoplarını tam OGİA'dan daha aza koymazlar.

OGİA her ne kadar elle hesaplanacak basitlikte olsa da, bir teknik analiz ve grafik yazılımı kullanma olasılığına sahip olan okuyucular o yazılımdaki göstergeler işlevinde aynı uygulamayı ATR (Average True Range)[3] ismi altında bulabilirler. Bütün yapılacak iş, işlem yapılacak enstrümanın fiyat grafiğinin altına ATR'yi çizdirmek ve son kaç günün ortalama volatilitesinin istendiğini (bu genellikle 14 ilâ 30 gün arasında seçilir) belirlemektir. Ekranda gözükecek olan çizgi o enstrümanın volatilitesinde oluşan değişiklikleri gösterir. Zarar stopunun mesafesinde kullanılacak olan rakamı bulmak için de son günün ATR değerine bakmanız yeterli olacaktır (*Bkz. Şekil 103*).

[3] Welles, J, Wider, Jr., *New Concepts in Technical Trading Systems*, (Greensboro, N.C., Trend Research, 1978).

Şekil 103 – DOHOL ve ATR'si (OGİA'sı)

Son olarak, OGİA hakkında bilmeniz gereken bir başka unsur da, çıkan OGİA rakamının gerçek fiyat adımlarına uymayacağıdır. Örneğin DOHOL'un son 20 günlük OGİA'sı (ATR'si), yâni DOHOL'un son 20 gündür sergilediği günlük ortalama volatilite 425 TL çıkmış olabilir. Bu da, zarar stopunuzu en az 212.50 TL veya daha muhafazakâr bir bakış açısıyla 425 TL'ye koyacağınız anlamına gelir ama aslında böyle fiyat adımı yoktur. DOHOL'da mevcut fiyat adımları 100 TL olduğuna göre çıkan rakamları yuvarlamanız gerekir (tercihan bir üst fiyat adımına – yâni 212.50 TL, 300 TL olarak yuvarlanmalıdır).

Görülüyor ki, zarar stopunun yerini belirlerken önümüze çıkan yakın-uzak ikileminden kurtulmanın en iyi yolu, işlem yapılan enstrümanın ortalama volatilitesini göz önünden kaçırmamaktır. Volatiliteye bakarak zarar stopu yerlerini belirmenin OGİA'dan başka yöntemleri de bulunur. Bunların arasında en kullanışlı olanları Bollinger Bantları ve Hareketli Ortalama Volatilite Bantlarıdır. Her iki gösterge de piyasanın volatilitesini ölçerek hesaplandığından, daha önce kullandığımız OGİA gibi sonuç verecek ve zarar stopunu en optimum yere koyacaktır. Bu iki yöntemi kitap serimizin Göstergeler bölümünde işleyeceğiz.

KÂR STOPLARI (HEDEFLERİ)

Yatırımcıların devamlı düştükleri en büyük gafletlerden bir tanesi de o mükemmel giriş yerini keşfetmek için harcadıkları gayret ve zamandır. Başka bir ifadeyle, çoğunluk paranın alımdan kazanıldığına inanır. Sanki giriş zamanlaması doğru yapıldığında, yâni milimetrik bir hesaplamayla bulunan enfes yerde yapılacak bir alımla (veya satışla) pozisyon açıldığında başarı otomatikman gelecektir. Bu sanki cennetin kapısını aralamak gibi bir uğraştır. Halbuki, giriş yeri, iyi tasarlanmış bir oyun plânının, veya birinci kitabımızın başında gördüğümüz birbirinden ayrılmaz beş parçalı başarı formülünün sadece çok küçük ve belki de en önemsiz unsurudur. Piyasalarda para kazanmanın asıl yolu iyi seçilmiş bir ÇIKIŞ yerinin uygulamaya sokulmasıdır. Giriş yerini ne kadar iyi seçerseniz seçin, iyi plânlanmış ve taviz vermeden uygulanacak bir çıkış stratejiniz yoksa piyasalara yenik düşersiniz.

Zarar stoplarında olduğu gibi, kâr hedefi seçme işinde de önümüze bir ikilem çıkar. Cepteki kuş daldaki beş tanesinden iyi midir, yoksa kârdaki bir pozisyonda mümkün olduğu kadar uzun mu oturmalıdır? Deneyimsiz yatırımcıların sinirleri genelde piyasaların yıpratıcı dalgalanmalarına dayanmaz. Kâra geçmeye başlar başlamaz, cepteki kuşu kaçırmamak için pozisyonlarını küçük kârlarla kapatırlar. Aslında başarı oranı (kârlı işlem sayısının zararlı olanlara olan oranı) yüksek olduğu müddetçe küçük küçük kâr etmenin bir sakıncası yoktur ama yüksek başarı oranı tutturmanın da hayli güç olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla deneyimsiz yatırımcılar birçok küçük kârlı işlem yapmış olsalar dahi yedikleri iki veya üç büyük zarar tokadından sonra silinip giderler. Öte yandan, kârlı pozisyonda uzun oturmak uğruna gerçekleşmeyecek bir hayalin peşinde koşanlar da çoktur. O büyük kârın arkasından kovalarken başka fırsatlardan oldukları gibi çoğunlukla açık pozisyon kârlarınının da yok olup gittiğini seyretmek zorunda kalırlar. Kârı kapıp kaçmakla, kârda çok oturmak arasında yapılacak tercih bu tür korku-umut sarmallarıyla belirleneceğine daha bilimsel olarak yapılmalıdır. Birinci kitabımızda da gördüğümüz gibi, bu bilimsel yaklaşım önceden tasarlanmış bir oyun plânının hazırlanması ve para yönetimi sorularının sorulup cevaplanmış olmasını içerir. Yine de bir hatırlatma yapalım. Yatırım stratejimizin en önemli parçalarından bir tanesi sistematik yaklaşımdır. Sistematik yaklaşım, önceden belirlenmiş bir dizi kuralı uygulamak demektir. Kâr hedefi ikileminden kurtulmak için şu süreçten geçmemiz gerekir:

1. Çizdiğimiz destek/direnç veya trend çizgilerinin ışığında çıkış yerini (kâr hedefini) önceden belirlemek,
2. Belirlenen kâr miktarının para (risk) yönetimi açısından doğru yerde olduğundan emin olmak (hatırlıyorsanız, risk/kazanç oranımızın en az 2.5 olmasını, yâni ortalama kârlarımızın ortalama zararlarımızın en az iki buçuk misli olmasını istiyorduk),
3. Piyasa belirlenen hedefe gitmezse ne yapılacağının plânlamak (iz süren stop), ve son olarak da
4. Ters bir hareket sonucunda pozisyonda erken çıkılmak zorunda kalınırsa "tekrar giriş önlemini" almak.

Bir kere, kâr hedefi pozisyona girmeden önce belirlenmiş olduğu için "şimdi mi çıkılmalı, sonra mı" veya "bir kuş mu beş kuş mu" ikilemi tamamen bertaraf ediliyor. İkincisi, önceden verilen bu kararlar disiplinle ve taviz vermeden uygulandığında, yatırımcının pozisyondayken maruz kalacağı psikolojik baskılara boyun eğmesi engelleniyor. Öte yandan, belirlenen kâr hedefinin bir kıstas olarak belirlediğimiz iki buçukluk risk/kazanç oranını tutturmuş olması da vasat bir işlem performansında bile (örneğin %50'lik bir başarı oranı – yâni girilen pozisyonların yarısı kâr yarısı da

zararla sonuçlansa bile) yatırımın orta ve uzun vadede kâr etmesini garanti altına alıyor. Yine, kâr hedefine ulaşmayan piyasalarda önceden belirlenen kurallara göre kârlı çıkmayı garantileyen iz süren stop yöntemlerinin kullanılmasıyla da cepteki kuş kaçırılmamış oluyor. Son olarak da, erken çıkılmak zoruna kalınan durumlarda, yâni zarar stopunun devreye girdiği fakat piyasanın stop ettirdikten sonra yine daha evvelden öngörülmüş olan yöne doğru harekete geçmesi durumunda kullanılacak olan "tekrar giriş önlemleri" sayesinde de kâr potansiyeli ıskalanmamış oluyor.

Bütün bu önlemleri GSL listemizdeki zamanlama sorularımızı önceden cevaplayarak alıp yatırım stratejimizin tüm deliklerini kapamayı öğrendiğimize göre, şimdi GSL listemizin son iki maddesi olan "iz süren stoplar" ve "tekrar giriş önlemi" olarak isimlendirdiğimiz kuralları belirlemenin alternatif yöntemlerine bakmanın zamanı geldi.

ALTERNATİF İZ SÜREN STOP UYGULAMA YÖNTEMLERİ

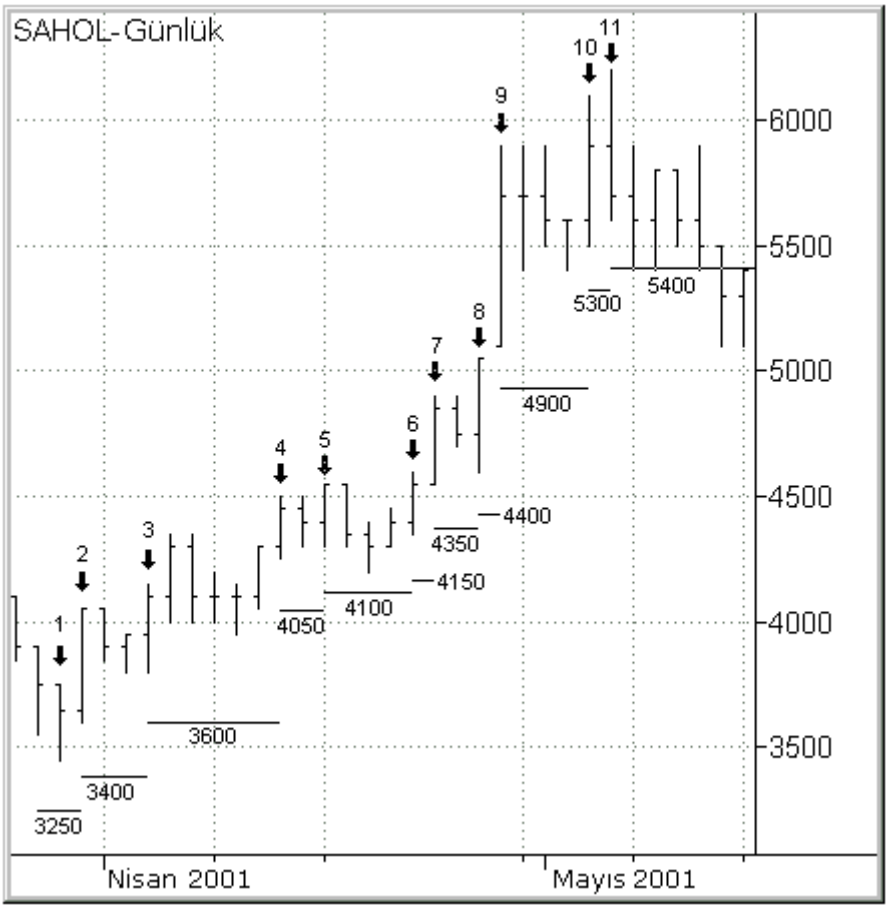
Bu bölümde 3 farklı iz süren stop yöntemini kullanmayı öğreneceğiz. Bunlar:

1. Yeni En Yüksek Yöntemi,
2. En Yüksek/En Düşük Kanalı Yöntemi,
3. Ara Hedefler Yöntemi.

1. Yeni En Yüksek Yöntemi

Bu yöntemde kural, pozisyona girmek için yapılan bir alımdan sonra konulan zarar stopunun, piyasa yeni en yüksekler yapmaya devam ettiği müddetçe yükseltilmesi ilkesini içerir. Fiyatlarda yeni bir en yüksek görüldüğünde, bu yeni en yüksek fiyatın gerçekleştiği günün kapanışı beklenir ve zarar stopu, konulduğu eski yerinden alınarak yeni en yükseğin gerçekleştiği günün en düşüğünün altına konulur. Bu kuralın uygulanabilmesi için, her zarar stopunda olduğu gibi, (a) pozisyona girer girmez zarar stopunun konulması ve (b) zarar stopu mesafesinin belirlenmesi gerekir. Belirlenen bu zarar stopu mesafesi, bundan sonra stop her yükseltiğinde muhafaza edilir. Başka bir ifadeyle, bu mesafe, yeni en yüksek fiyatın gerçekleştiği günün en düşüğü ile yükseltilen stopun arasındaki mesafedir. Şimdi bu yöntemi gerçek bir örnekle uygulamaya sokalım. Kullanacağımız örnek SAHOL hisselerinin Mart – Mayıs 2001 arasındaki hareketi (*Bkz. Şekil 104*).

Şekil 104 – SAHOL ve Yeni En Yüksek Yöntemi

Diyelim ki 1 numaralı okla gösterilen 29 Mart tarihinin kapanışında (3650 TL) alım yaptık. Daha sonra OGİA yöntemini kullanarak stop mesafemizi 200 TL olarak belirleyerek 29 Mart hareketinin en düşüğü olan 3450 TL'nin 200 TL altına (3250 TL'ye) zarar stopumuzu koyduk.

Kuralımız çok basit. Piyasa yeni en yüksek yapmazsa stopumuz olduğu yerde kalacak. Yaparsa, stopumuzu yeni en yükseğin gerçekleştiği günün en düşüğünün 200 TL altına yükselteceğiz. Nitekim piyasa hemen ertesi gün (2 numaralı okla gösterilen 30 Mart tarihinde) yeni bir en yüksek (4050 TL) yapıyor. Bunu görünce, o günün kapanışını bekliyor ve günün en düşüğünün 3600 TL olduğunu tespit ederek zarar stopumuzu ilk koyduğumuz yer olan 3250 TL'den alıp 3600 TL'nin 200 TL altı olan 3400 TL'ye yükseltiyoruz.

Piyasa bundan sonraki 2 gün yeni en yüksek yapmadığına göre stopumuz da 3400 TL'de kalmaya devam ediyor ama 3 numaralı okla gösterilen 4 Nisan tarihinde artık yeni bir en yüksek (4150 TL) görüyoruz. Böylelikle stopumuzu da 4 Nisan'ın en düşüğü olan 3800 TL'nin 200 TL altına (3600 TL'ye) yükseltiyoruz.

Bundan sonra piyasa 12 Nisan tarihine kadar (4 numaralı ok) yatay seyrederek yeni bir en yüksek yapmıyor. Yeni en yükseğin gerçekleştiği 12 Nisan'da en düşük 4250 TL olduğuna göre stopumuzu 4050 TL'ye yükselterek 400 TL kârı garanti altına alıyoruz (stop 4050 – alım fiyatı 3650). Bu kez iki iş günü sonra (5 numaralı ok)

piyasa yine yeni bir en yüksek yapıyor. Bu günün (16 Nisan) en düşüğü 4100. Dolayısıyla stopumuzu 4100 TL'ye çıkartıyoruz. Artık 450 TL kârı kilitledik.

Piyasa tırmanmaya devam ediyor ve ilk yeni en yükseği 20 Nisan tarihinde (6 numaralı ok) gerçekleştiriyor. Böylece stopumuz da 4150 TL'ye çıkıyor. Yine aynı şekilde, piyasa yükselmeye devam ettiği müddetçe (7, 8, 9 ve 10 numaralı oklar) stopumuzu yeni en yükseklerin gerçekleştiği günlerin en düşüklerinin 200 TL altına çıkartmaya devam ediyoruz. Artık stopumuz 10 numaralı okla gösterilen 3 Mayıs tarihinin en düşüğü olan 5500 TL'nin 200 TL altında (5300 TL'de). Yâni 1650 TL kârı garantilemiş durumdayız (stop 5300 – alım fiyatı 3650).

Piyasa 11 numaralı okla gösterilen 4 Mayıs tarihinde yine yeni bir en yüksek yapıyor. Bu günün en düşüğü 5600 TL olduğuna göre, bu kez de stopumuzu 5400 TL'ye yükseltiyoruz. Ne var ki, artık piyasanın yükselişi sona eriyor ve ertesi gün düşüşe geçerek en düşük 5400 TL yapıp bizi stop ediyor ve pozisyondan çıkarıyor.

Şimdi uyguladığımız bu iz süren stop yönteminin bize neler kazandırdığının kısa bir analizini yapalım.

a) İlk olarak, bu yöntemin bize kazandırdığı en büyük avantaj, sistematik davranarak, yâni çıkış stratejimizi önceden belirlenmiş bir kurallar dizisine dayandırarak, piyasa dalgalanmalarından, gelen haberlerden, etrafımızda olup bitenlerden ve bizi olumsuz etkileyebilecek yorum ve davranış biçimlerinden korunmuş olmamız. Bu oluşumların hiçbir tanesinden etkilenmeyerek plânımızı uygulayarak 3650 TL'den yaptığımız alımla açığımız pozisyonu 1750 TL kârla kapatabiliyoruz. Bu %48'lik bir sermaye kazancı.

b) Aynı zamanda, kullandığımız yöntem bizi cepteki-daldaki kuş ikileminden kurtararak piyasa yükselişinin tamamından yaralanmamızı sağlıyor. Yukarı trend devam edecek mi, duracak mı diye bir sorgulama yapmaya ve soyut sonuçlamalara varmaya olanak vermeden ve psikolojik baskılara yol verip yukarı trend boyunca zırt pırt pozisyona girip çıkarak pozisyon getirisini düşürmeden tek bir pozisyonda 36 gün gibi nispeten uzun bir süre oturmamızı sağlayarak azami sermaye kazancını getiriyor.

c) Kârlı bir pozisyonda mümkün olduğu kadar çok oturmamızı sağlayarak risk/kazanç oranımızı 8.75 (kâr 1750 TL / zarar potansiyeli 200 TL) gibi 2.5 olan kıstasımızın çok çok üzerinde olan müthiş olumlu bir seviyeye çıkarıyor.

d) Yukarı trendin devam etmemesi halinde açık pozisyon kârını kilitleyerek ecepteki kuştan da olmamızı engelliyor ve öngörülen kâra veya kâr hedefine ulaşılamaması halinde bile pozisyondan kârla çıkılmasını garanti altına alıyor.

Bu yöntem elbette açığa satış yapılarak açılan kısa pozisyonlar için de kullanılabilir. Bu durumlarda stopun iz sürmesi için alınacak işaret yeni en yüksekler değil yeni en düşüklerden gelir. Piyasa her yeni en düşük yapışında stop o yeni en düşüğün gerçekleştiği günün en yükseğinin x puan üzerine indirilir.

Fiyatlar yeni en düşük yaptığı müddetçe stop da indirilerek (stop olunana dek) iz sürülür.

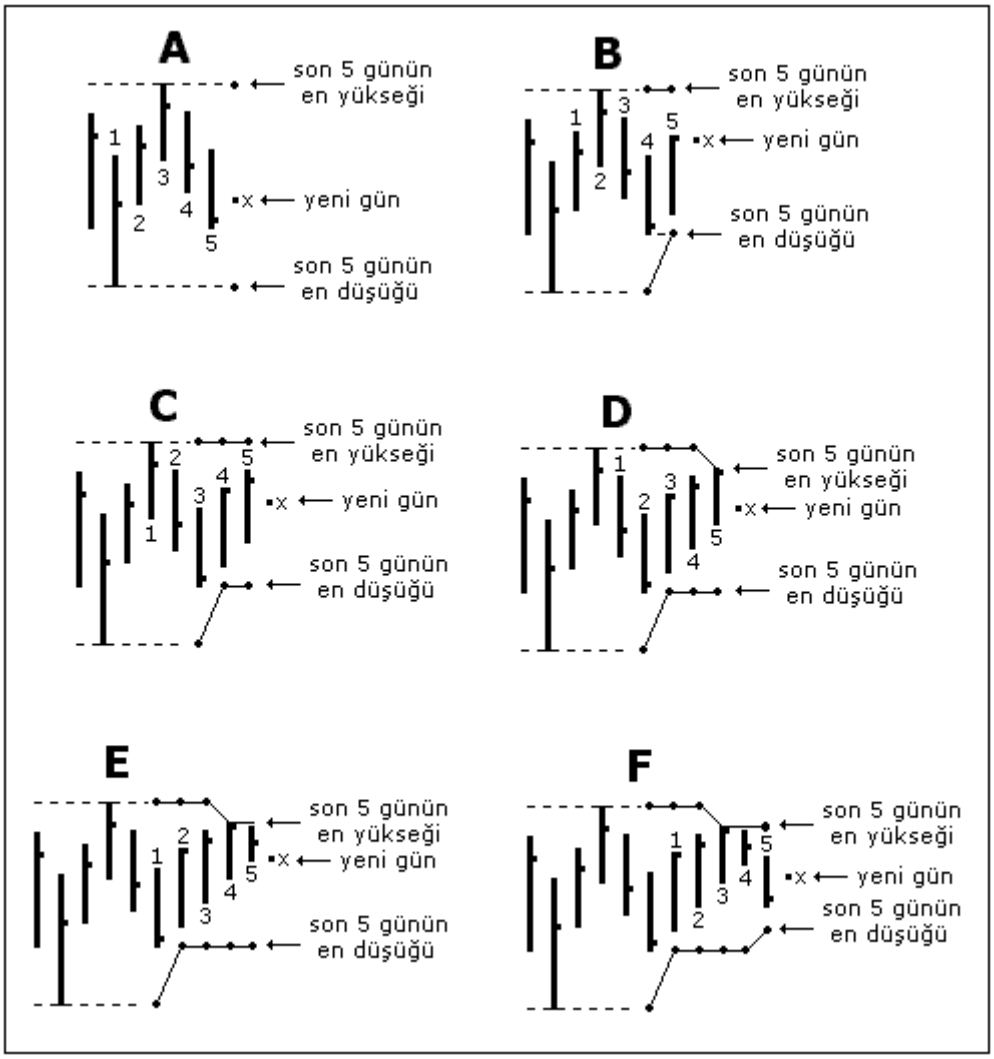
2. En Yüksek/En Düşük Kanalı Yöntemi

Bu yöntem de hem uzun hem kısa pozisyonlarda uygulanabilir. En önemli özelliği devamlı piyasanın nabzını tutan dinamik bir kanal oluşturmasıdır. Bu kanalı oluştururken belirlenecek ilk şey kanalın süresidir. Bizim günlük grafikler kullandığımızı varsayarak bu süreyi şimdilik 5 günlük olarak belirleyelim, daha sonra süreyi değiştirmenin etkilerinden bahsederiz. Kanalın süresi (5 gün) belirlendikten sonra yapılacak şey de, fiyat grafiği üzerinde son 5 günün en yüksek ve en düşük fiyatını işaretlemekdir. Bu işaretleme, yeni gün için, o yeni gün sayılamdan dikkate alınacak olan son beş günün en yükseği ve en düşüğü için yapılır. Bu süreci *Şekil 105*'de izleyelim.

Şekil 105 A'da, x noktasında yeni gün açılıyor. Bu günden evvelki son beş güne bakarak, son beş günün en yükseği (3 ile işaretlenmiş olan günün en yükseği) ile en düşüğünü (1 ile işaretlenmiş olan günün en düşüğü) belirliyoruz. *Şekil 105 B*'de yeni bir gün başlıyor ve son beş gün bir gün ileri (sağa) kayıyor. Böylelikle *Şekil 105 A*'da 1 ile işaretlenmiş olan gün devreden çıkarak son beş günün en düşüğünü 4 ile işaretlenmiş gün belirliyor. *Şekil 105 A*'da 3 ve *Şekil 105 B*'de artık 2 ile işaretlenmiş olan günün belirlediği en yüksek ise hâlâ son beş günün en yükseği olma özelliğini koruyor. *Şekil 105 C*'de yine yeni bir gün başlıyor ama son beş günün en yüksek ve en düşük seviyeleri değişmiyor. *Şekil 105 D*'de başlayan günle birlikte, daha önce son beş günün en yükseğini belirlemiş olan gün (*Şekil 105 C*'deki 1 ile işartetlenmiş olan gün) artık devreden düştüğü için son beş günün en yükseği alçalıyor (*Şekil 105 D*'de 5 ile işaretlenmiş olan gün). Son beş günün en düşüğü ise aynı kalıyor. *Şekil 105 E* ile başlayana yeni günden evvelki son beş günün en yükseği ile en düşüğüne baktığımızda ise daha önceden belirlenmiş olan seviyelerin değişmediğini görüyoruz. Ne var ki, *Şekil 105 F*'de başlayan yeni günle birlikte son beş günün en düşüğü biraz daha yükseliyor. Son beş günün en yükseği ise aynı kalıyor.

Bu süreçten anlayabileceğiniz gibi, son x günün en yüksek ve en düşüğünü her yeni gün için belirleyen bir kural uygulayarak fiyatların etrafında dinamik (devamlı değişen) bir kanal oluşturmuş oluyoruz. *Şekil 105*'e dikkatlice bakarsanız, bu kanalın yukarı trendlerde yükseleceğini, aşağı trendlerde de alçalacağını hemen görebilirsiniz. İşte kanalın bu özelliği de bize bir tür iz süren stop yöntemi uygulama olanağı tanıyor. Alım yaparak açtığımız bir uzun pozisyonda kanalın alt çizgisini, açığa satış yaparak açtığımız bir kısa pozisyonda da kanalın üst çizgisini iz süren stop seviyesi olarak kullanıyoruz.

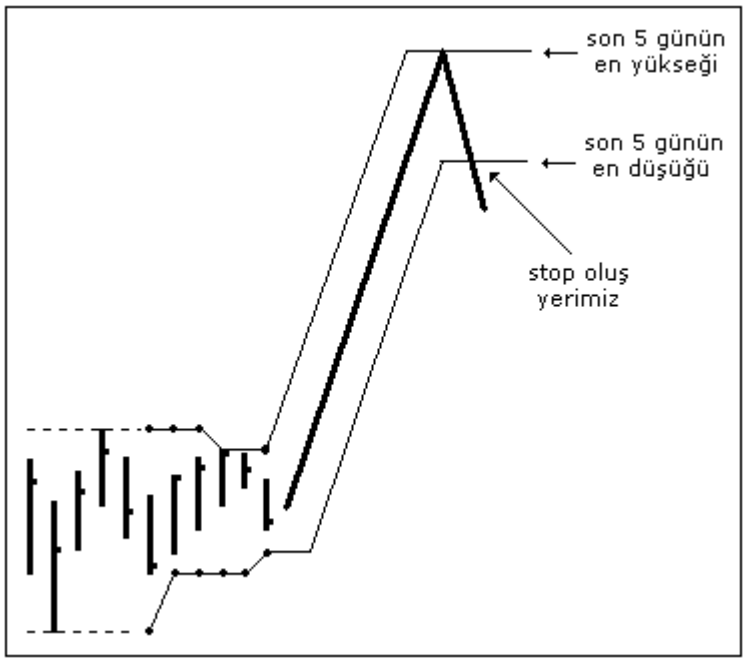
Şekil 105 – En Yüksek/En Düşük Kanalı'nın Çizimi

Örneğin *Şekil 105 A* 'da 1 ile işaretlenmiş olan günün en düşüğünde alım yaptığımızı varsayalım. Zarar stopumuz da o en düşüğün bir miktar altına konulmuş. Uzun pozisyonda olduğumuza göre iz süren stop yöntemimizi uygulamak için kanalın alt çizgisini takip edeceğiz. Bu çizgi, bizim alım yaptığımız günü takip eden 4 gün içerisinde değişmediğine göre zarar stopumuzun yeri de değişmiyor. Ne var ki beş gün sonra (*Bkz. Şekil 105 B*) son beş günün en düşüğü değiştiğinden (yâni kanalın alt çizgisi yükseldiğinden dolayı zarar stopumuzu biz de aynı seviyeye yükseltiyoruz. İlerleyen günlerde (*Bkz. Şekil 105 C, D ve E*) kanalın alt çizgisi aynı seviyede kaldığından (yâni son beş günün en düşük seviyesi hiç değişmediğinden) iz sürmekte olan stopumuzun yerini de değiştirmiyoruz. Nitekim *Şekil 105 F*'de dikkate aldığımız son beş günün bir ileri (sağa) kaymasıyla, son beş günün en düşüğü (kanalın alt çizgisi) yine yükseliyor ve bize de stopumuzu yukarı aldırtıyor. Piyasa hâlâ bu çizgiye değecek kadar düşmediğine göre de uzun pozisyonumuzda oturmaya devam ediyoruz. Piyasanın burada ölüp kalmayacağını varsayarsak bundan sonra iki şey olabilir.

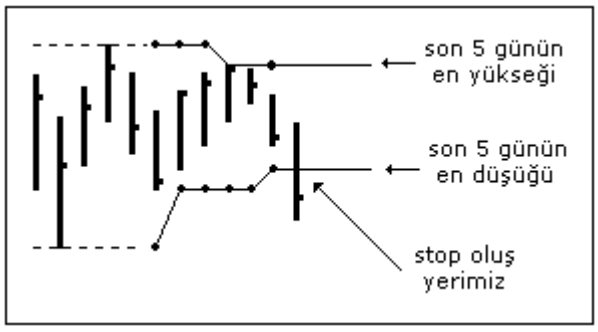
Fiyatlar bir yukarı trend başlatıp yükselişe geçebilir ki bu durumda son beş günün en yüksek ve en düşüklerini çizen dinamik kanalımızın alt çizgisi de yükselecektir. Bu yükselen alt çizgi aynı zamanda bir iz süren stop görevi gördüğüne göre bizim stoplarımız da yükselecektir. Böylelikle yukarı trendi sonuna kadar takip ederek kârda mümkün olduğu kadar çok oturmamızı sağlayacak ve bizi ancak bir geri dönüşte stop edecektir (*Bkz. Şekil 106*).

Şekil 106 - En Yüksek/En Düşük Kanalı'nda İz Sürüş

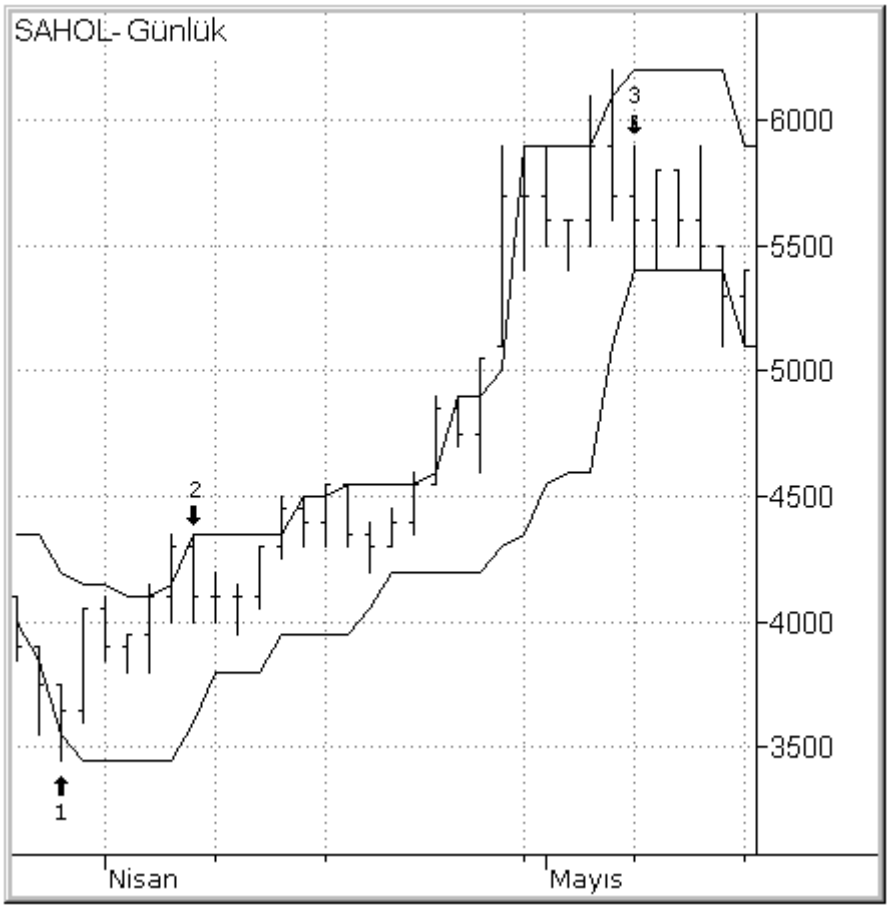
Bunun aksi olup da fiyatlar düşmeye başlarsa da hemen kanalın alt çizgisine deyeceğimizden (yâni son beş günün en düşüğünün altına ineceğimizden) stop oluruz (*Bkz. Şekil 107*).

Şekil 107 - En Yüksek/En Düşük Kanalı'nda Stop Oluş

Bu yöntemin uygulanışının gerçek bir örneğini yine aynı SAHOL grafiğinde görebiliriz (*Bkz. Şekil 108*). Bu kez SAHOL fiyatlarının üzerine son beş günün en yüksek ve düşüklerini birleştiren kanal çizgileri çizildi.

Şekil 108 – SAHOL ve En Yüksek/En Düşük Kanalı Yöntemi

Yeni En Yüksek yöntemi için incelediğimiz örnekteki gibi yine 29 Mart tarihinde kapanıştan (3650 TL) alım yapıp o günün en düşüğünün (3450 TL) 200 TL altına (3250 TL'ye) zarar stopumuzu koyuyoruz (1 numaralı okla gösterilen gün). Uzun pozisyonda olduğumuza göre alt kanal çizgisini takip ederek bu çizgiyi iz süren stoplarımızın yerini belirleyen kıstas olarak kullanacağız. 29 Mart'ı takip eden beş gün zarfında kanalın alt çizgisi yükselmediğine göre zarar stopumuz olduğu yerde kalıyor. Ancak piyasanın yükselmesiyle en düşükler de yükseliyor (birinci kitabımızdan hatırlıyorsanız, bir yukarı trend yeni en yüksekler ve yükselen en düşüklerle tanımlanıyordu) ve kanalımızın da alt çizgisinin yönünü yukarı döndürüyor. Bu ilk yukarı hareket 2 numaralı okla gösterilen 6 Nisan tarihinde oluyor. Böylelikle ilk kez stopumuzu yükseltmiş oluyoruz (6 Nisan tarihindeki alt kanal çizgisinin olduğu yere). Grafikte de görüldüğü gibi yukarı trend Mayıs'ın ilk haftasının sonuna dek sürüyor ve bu zaman zarfında fiyatlar (en düşükler) hiçbir zaman alt kanal çizgisine dokunamıyor. Alt kanal çizgisi bizim yükselen (iz süren) stoplarımızın yeri olduğuna göre de bütün yukarı trend boyunca kârlı pozisyonumuzda stop olmadan ama aynı zamanda kârlı pozisyonumuzdan da erken çıkmak zorunda kalmadan oturabiliyoruz. Yukarı trendin nefesinin tükenmesiyle birlikte, fiyatlar yükselen en düşükler yapamamaya başlıyor ve dolayısıyla alt kanal çizgimiz (iz sürmüş olan stopumuz) yatay hareket ederken 3 numaralı okla gösterilen 7 Mayıs tarihinde günün en düşüğü ile alt çizgiye dokunarak stop oluyoruz. Kâr yine 1750 TL, sermaye kazancı yine %48, pozisyonda oturma süresi yine uzun (39 gün),

risk/kazanç oranı yine 8.75. Bu yöntemin avantajları mı? Yeni En Yüksek yöntemi için sıraladığımız avantajlarla aynı.

Bu yöntemde dikkat edilmesi gereken tek nokta seçilen süre. Yukarıdaki örneklerde 5 günlük süreyi tamamen keyfi olarak seçtik. Eğer 20 günlük gibi daha uzun bir süreyi seçmiş olsaydık, kanalımız çok daha geniş olacak, dolayısıyla da stoplarımız piyasadan daha uzak olacaktı. Tam tersine, kanal süresini 2 gün olarak seçseydik ortaya çıkacak olan kanal daha dar, yâni stop mesafeleri çok daha yakın olurdu. Burada kaç günlük kanal kullanılacağından önce ele alınması gereken ilk soru stopların yakına mı uzağa mı konulacağıdır. Bu sorunun cevabı belirlendikten sonra kanalın süresi daha kolayca seçilebilir. Daha önce, yakın stopların riski azaltırken fazla miktarda stop olmaya yol açtığını ve uzak stopların da gereksiz yere erken stop olmaları engellerken riski artırdığını görmüştük. Dolayısıyla bu cevap yatırımcının risk iştahını ve para (risk) yönetimi öğelerini belirledikten sonra vereceği karara kalmıştır. Yine de evrensel, yâni her piyasada işleyebilecek ve makul (ve ortalama) bir risk iştahına uyabilecek en iyi kanal süresini soracak olursanız, geçmiş deneyimler beş günlük kanalın gayet iyi işlediğini gösterecektir. Kanal süresi elbette hangi vadeyle pozisyon aldığınızla da yakından ilgilidir. Eğer çok sık pozisyona girip çıkan bir stratejiniz varsa, kanal süresinin küçük tutulması gerekir (yâni yakın stoplar kullanılmalıdır). Öte yandan, daha orta ve uzun vadeli yatırımcıların kanal süreleri daha uzun (stop mesafeleri daha fazla) olmalıdır.

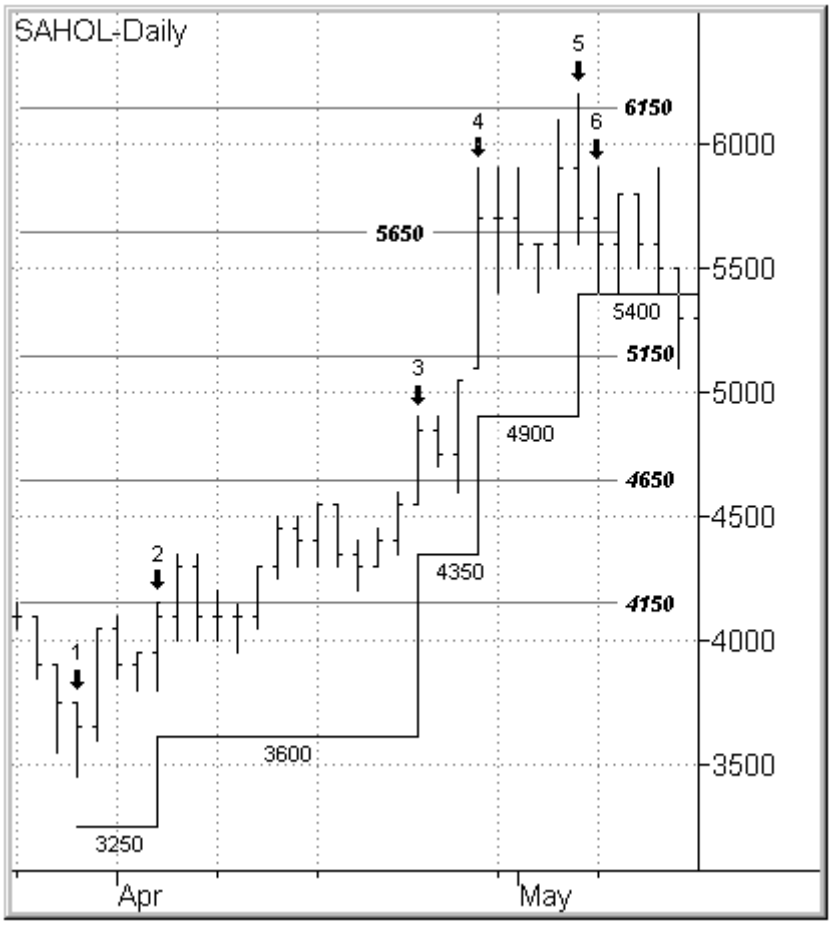
3. Ara Hedefler Yöntemi

Kullanılabilecek bir başka iz süren stop yöntemi de Ara Hedefler yönetimidir. Bu yöntem aslında daha önce işlediğimiz Yeni En Yüksek yönteminin farklı bir uyarlamasıdır. Burada, stoplar gerçekleşen yeni en yükseklerle değil önceden belirlenen ara hedeflerin tetiği çekmesiyle yükseltilir. Ayrıntıları görmek için yine SAHOL örneğini ele alalım (*Bkz. Şekil 109*).

Hatırlıyorsanız, 29 Mart tarihinde kapanıştan (3650 TL) alım yaparak bir uzun pozisyon açmıştık. Yine 200 TL mesafe kullanarak, alım yaptığımız günün en düşüğünün (3450 TL) 200 TL altına (3250 TL) zarar stopumuzu koyalım (1 numaralı okla gösterilen gün). İlk olarak yapacağımız iş ara hedefleri belirlemek. Bunun için kullanacağımız kural da 500'er TL'lik kâr araları. Yâni her 500 TL'lik kâr seviyesine birer hedef çizgisi çizeceğiz. Alımı 3650 TL'den yaptığımıza göre ara hedeflerimiz: 4150 TL (500 TL kâr), 4650 TL (1000 TL kâr), 5150 TL (1500 TL kâr), 5650 TL (2000 TL kâr) ve 6150 TL (2500 TL kâr). Bu beş ara kâr hedefi çizgisini grafiğimize çiziyoruz (fiyat seviyelerini de ara hedef çizgilerinin yanında italik ve koyu rakamlarla belirledik).

Uygulayacağımız iz süre n stop yöntemi kuralı da şu: Zarar stopumuz, piyasa belirlediğimiz ara hedefe ulaşmadığı müddetçe kıpırdamayacak. Piyasa fiyatları bu ara hedeflere ulaştığında (veya geçtiğinde), stopumuzu bu hareketin gerçekleştiği günün en düşüğünün 200 TL altına yükselteceğiz. Böylelikle, stopumuzun iz sürmesi için tetiği, ilk yöntemimizdeki gibi yeni en yüksekler değil, pozisyona girmeden önce belirlediğimiz ara hedefler çekecek.

Şekil 109 – SAHOL ve Ara Hedefler Yöntemi

Şimdi kuralımızı uygulamaya başlayalım. 3250 TL'ye koyduğumuz ilk zarar stopu, piyasa 4 Nisan tarihinde ilk ara hedefimiz olan 4150 TL'ye ulaşana dek kıpırdamıyor. 4 Nisan tarihinde (2 numaralı ok) piyasa en yüksek 4150 TL yaparak bu hedefe ulaştığı için stopumuzu o günün en düşüğü olan 3800 TL'nin 200 TL altına (3600 TL'ye) yükseltiyoruz.

Piyasa ikinci ara hedefimiz olan 4650 TL'ye ulaşmadığından 3600 TL'deki stopumuz 20 gün daha geçerli kalıyor ve piyasa ancak 24 Nisan tarihinde (3 numaralı ok) 4650 TL'yi geçiyor. Bu yükselişin sonucunda biz de stopumuzu 24 Nisan'ın en düşüğü olan 4550 TL'nin 200 TL altına (4350 TL'ye) yükselterek 700 TL kârı kitliyoruz (stop yeri 4350 TL - alış fiyatı 3650 TL). Stopumuz bu seviyede sadece 3 gün kalıyor, çünkü yukarı trend devam ediyor ve piyasa 27 Nisan tarihinde (4 numaralı ok) bundan sonraki iki ara hedef olan hem 5150 hem de 5650 TL seviyelerini deviriyor. Dolayısıyla stopumuz da 27 Nisan'ın en düşüğü olan 5100 TL'nin 200 TL altına (4900 TL'ye) yükseliyor. Artık kâğıt karımız 1250 TL'de kitlendi.

Daha sonra 4 Mayıs tarihinde (5 numaralı ok) piyasa bu kez de son ara hedefimiz olan 6150 TL'nin üzerine çıkarak stopumuzu 5400 TL'ye çıkartmamıza sebebiyet veriyor (o günün en düşüğü olan 5600 TL'nin 200 TL altı). Nitekim 1 gün sonra da (6 numaralı ok) stop çizgimize değerek bizi pozisyondan 1750 TL kârla çıkartıyor. Bu

yöntemde de daha öncekiler gibi sermaye kazancı yine %48, risk/kazanç oranı yine 8.75 olarak gerçekleşiyor.

Görülüyor ki, her üç yöntemde de sadece kâğıt kârları kitlemekle kalmadık, aynı zamanda kârda da daha uzun oturmayı becererek risk/kazanç oranlarımızı kıstas olarak aldığımız 2.5 oranından çok daha yukarılara çıkarabildik. İşte iz süren stopların en büyük meziyeti de bu. İz süren stoplar, belki de teknik analizin bize hediye ettiği en müthiş mekanizma.

Yukarıda gördüğümüz üç yintemde de SAHOL örneğini kullandık ve benzer sonuçlar elde ettik. Hepsinde zarar stopu mesafesini 200 TL'de tuttuk. Bu mesafeyi günün en düşüğüne uyguladık. İkinci yöntemde kanal süresini 5 gün olarak belirledik. Son yöntemde ara hedefleri 500'er TL'lik kârlar olarak ele aldık. Elbette bunların hepsi birer değişken. Stop mesafesini 200 değil de 500 TL olarak alabilirdik, veya en düşük fiyattan değil kapanıştan itibaren hesaplayabilirdik. Kanalımızı 20 günlük veya ara kâr hedeflerini 1000 TL olarak da belirleyebilirdik. Bütün bu değişkenleri belirlerken göz önünde bulundurmamız gereken iki unsur bulunur:

a) risk iştahımız,
b) pozisyon vademiz ve
c) işlem yaptığımız enstrüman.

Daha büyük kâğıt zararlara göğüs gerebilen, daha uzun vadeli bir yatırımcı olsaydık, zarar stopu mesafesini 500 TL, kanalı da 20 gün olarak seçebilirdik. SAHOL yerine MGROS alsaydık ara kâr hedeflerini 500 TL değil de 10,000 TL olarak tespit edebilirdik. Bu yöntemleri kullanırken en önemli olan değişkenlerin değeri değil, öncelikle bir iz süren stop yöntemi kullanmanın gerekliliğine inanmış ve güvenmiş olmak ve kullanılacak olan yöntemin kurallarını pozisyona girmeden ÖNCE belirlemiş olmak gereğidir. Pozisyonda iken verilen kararların duygularımız, piyasa ve çevremizce etkileneceği ve rasyonel düşünme yeteneğimizi zayıflatacağı gerçeği göz önünde bulundurulursa, yarı yolda kural ve değişkenleri değiştirmenin başımıza belâ açacağı mutlaktır. Biz bu bölümde üç iz süren stop yöntemini işledik ama bunlarla da yetinmeniz gerekmez. Teknik analiz bize sonsuz alternatifler sunmaktadır. Bu yöntemlerin etrafında yapacağınız kısa bir beyin jimnastiği ile kendi yöntemlerinizi de geliştirebilirsiniz. Önemli olan, yeni geliştirilen yöntemlerin sonuçlarının test edilmesidir. Bu testlerin sonucu olumlu çıkarsa piyasalarda rahatlıkla kullanılabilirler. Herhangi bir iz süren stop yönteminin işlememesi için hiçbir neden yoktur. Özetleyecek olursak, yöntemlerin başarıyla sonuçlanması için şu koşulları akıldan çıkarmamak gerekir:

1. Bir iz süren stop yöntemi kullanmanın gerekliliğine inanmak,
2. Risk iştahımız, pozisyon vademiz ve işlem yaptığımız enstrümana göz önüne alınarak bir yöntem seçip değişkenlerini belirlemek,
3. Yöntemin kurallarının pozisyona girmeden ÖNCE belirlenmiş olduğundan emin olmak,
4. Bu kuralları açık pozisyon boyunca taviz vermeden, değiştirmeden ve disiplinli bir şekilde uygulamak ve
5. Stop (çıkış) sinyali geldiğinde tereddüde düşmeden pozisyondan çıkmayı bilmek.

DİĞER FARKLI STOP YÖNTEMLERİ

Kitabımızın bu aşamasına kadar gördüklerimizle bir pozisyondan çıkış yöntemlerini üç kategoride toparladık. Bunlar kârla, zararla ve iz süren stoplarla çıkış yöntemleriydi. Aslında kısa bir beyin jimnastiği yaparak aynı kategoriler altında daha birçok farklı uygulamalar tasarlayabilirsiniz. Yukarıdaki beş koşul göz ardı edilmediği müddetçe bu uygulamaların da başarıya ulaşmaması için hiçbir engel bulunmaz. Bunların haricinde, ister döviz, ister vadeli mal, isterse de hisse senedi piyasaları olsun, bankaların, aracı kurumların ve bireysel trader'ların genelleme yaptığımız üç kategori içine girecek veya girmeyecek çeşitli farklı yöntemler uyguladığına şahit oluruz. Burada bu yöntemlerin dikkate değer bulduğum üç tanesine daha değinmek istiyorum:

a) Tapi Stopu
b) Hareketsizlik (zaman) stopu ve
c) Pivot sistemi

Tapi Stopu

Doğal olarak hiç kimse piyasalara para kaybetmek için iştirak etmez. Bu doğal dürtünün baskısı altında birçok yatırımcı, pozisyona girdikten sonra o pozisyondan "en azından tapi çıkmak" gibi bir psikolojik sis bulutunun içine girer ve hedeflerinde indirim yapar. Halbuki asıl amaç para kazanmaktır ve yukarıda ana hatlarını çizdiğimiz yöntemler para kaybetmeyi zaten otomatik olarak asgariye indirmektedir. Ne var ki bu psikolojik sis bulutu yatırımcının hiç para kaybetmeden para kazanılmayacağı gerçeğini görmesini engeller. Yatırımcı, belki para kaybetmemeyi başarır ama bu başarının bir bedeli vardır. Pozisyondan tapi çıkayım derken kâr hedeflerinden taviz verilir ve para (risk) yönetimi ilkeleri göz ardı edilerek kârlı pozisyondan kârda mümkün olduğu kadar uzun oturulmayarak veya hedeflenen risk/kazanç oranına (2.5) ulaşılmadan çıkılmak zorunda kalınır. Sonuçta, tapi yatırımcısı zarar etmez, ama para da kazanmaz. Halbuki, iyi seçilmiş, iyi test edilmiş, iyi tasarlanmış ve tavizsiz uygulanmakta olan KÂR HEDEFLERİ, ZARAR STOPLARI (stop mesafesi, grafik stopu, para stopu, % stop, fiyat adımı stopu, OGİA) ve İZ SÜREN STOPLAR (yeni en yüksek yöntemi, en yüksek/en düşük kanal yöntemi, ara hedefler yöntemi) yatırımcıya dört altın fırsat sunmaktadır:

a) pozisyondan kârlı çıkma fırsatı,
b) kârda mümkün olduğu kadar çok oturarak risk/kazanç oranını artırma fırsatı,
c) zarar edilecekse, asgari miktarlarda zarar etme fırsatı ve
d) iz süren stoplarla, kâr hedefine ulaşamayacak piyasalarda kağıt kârları kitleme fırsatı.

Yine de, eğer pozisyondan tapi çıkma dürtüsü ağır basıyorsa, tapi stopların bir tür iz süren stop yöntemi olarak yaklaşılmalıdır. Yâni eğer tapi stopu konulacaksa, bu stopun piyasa belli bir miktar hareket ettikten sonra konması gerekir. Tapi stopu uygulayan yatırımcılar genellikle iki önemli yanlışın içine düşerler:

a) tapi stopunu erken devreye sokmak,
b) zarar stopu uygulamamak.

Burada tapi stopunun erken devreye sokulması tabiri, yatırımcının kâra geçer geçmez pozisyona girdiği fiyat seviyesine çıkış emri vermesini ifade etmek için kullanılmıştır. Örneğin, 3,250 TL'ye YKBNK alan yatırımcı 100 TL'lik bir yükselişi görür görmez

hemen hedeflerini değiştirir ve fiyatlar 3,250 TL'ye dönerse çıkmayı plânlar. Bu tehlikeli bir yaklaşımdır, çünkü belki de 4,000 TL'ye ulaşacak bir piyasa küçük bir dalgalanmayla 3,250 TL'ye geçici bir dönüş yapıp yatırımcıyı pozisyondan çıkarabilir. Dolayısıyla, eğer tapi stopu uygulanacaksa, pozisyonun belli bir miktar kâr geçmesi beklenmelidir. Yukarda verdiğimiz örnekte bu bekleme süresi sadece iki fiyat adımına tekabül eden 100 TL'dir. Halbuki piyasanın normal volatilitesini sergilemesine izin verilmelidir. Eğer OGİA gibi yöntemlerle YKBNK'ın günde normal olarak 300 TL hareket ettiğini tespit etmişsek, tapi stopu uygulamadan önce piyasamızdna en azından 300 TL'lik bir kağıt kâr mesafesi vermesi beklenmelidir. Yoksa çok erken stop olunabilir.

Öte yandan, tapi stopu uygulayan yatırımcıların yaptıkları bir başka hata da "nasıl olsa tapi seviyesinde çıkacağım" diyerek pozisyona bir zarar stopu koymadan girmeleridir. Pozisyona girdikten hemen sonra piyasa lehte hareket ettiyse, evet, pozisyondan en azından tapi çıkma olanağımız vardır ama piyasa hep lehte hareket edecek diye bir beklenti içerisine girmek de gerçekçi değildir. Pozisyona girişten itibaren aleyhte hareket edecek olan bir piyasa bize hiçbir zaman tapi çıkma fırsatı vermeyeceği gibi zararın da devamlı büyüme tehlikesini hep beraberinde taşır. Bu durumlarda pozisyona eğer zarar stopsuz girildiyse, bu risk potansiyelinin sonsuz olduğu anlamına gelir.

Özetleyecek olursak, eğer tapi stopu kullanılacaksa (ki bunu önermiyorum, çünkü tapi stopunun gördüğü işlevi şimdiye kadar gördüğümüz stop yöntemleri daha etkili bir şekilde görüyor), tapi stopunu devreye sokmadan önce piyasanın makul bir seviyede kâğıt kâr üretmiş olmasını beklemek ve hiçbir pozisyona asla zarar stopsuz girmemeyi unutmamak gerekir.

Hareketsizlik (zaman) stopu

Yatırım hayatımızda ilke olarak şu iki noktayı benimsememiz gerekir:

1. Girilen her pozisyonun amacının kâr etmek olması gerekir.
2. İdeal olarak, piyasanın biz posiyona girer girmez lehimizde harekete geçiyor olması gerekir (yâni pozisyona girer girmez kâra geçiyor).

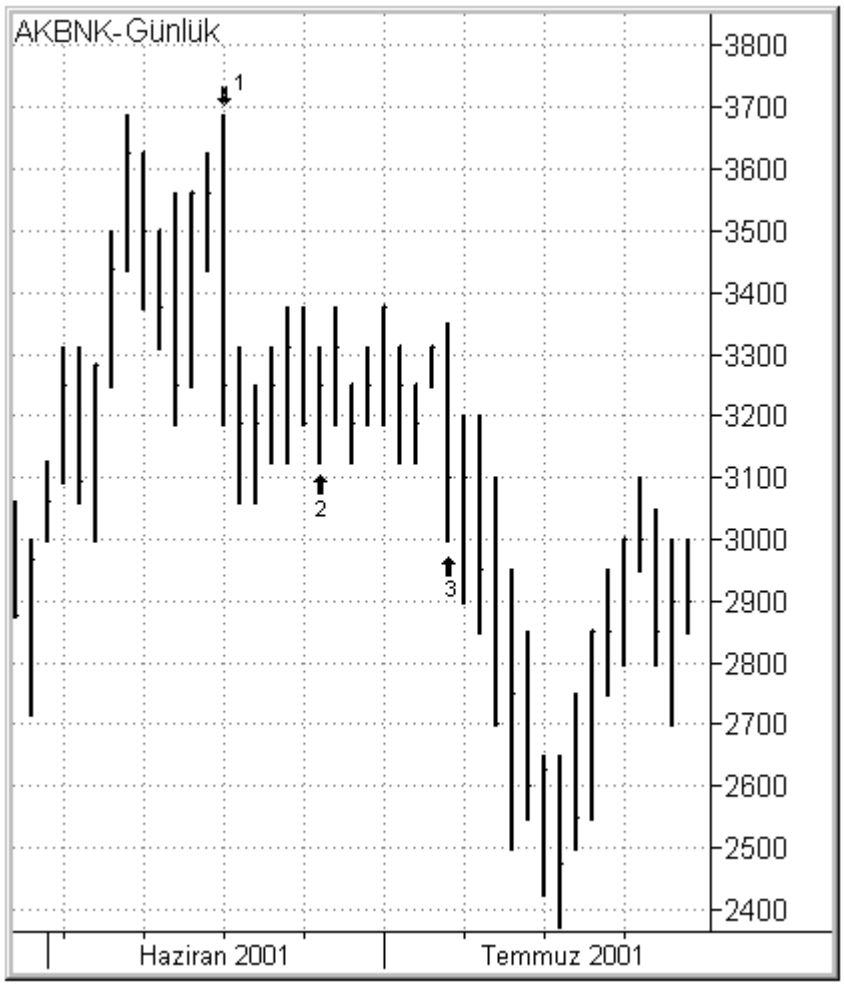
Ne yazık ki, tapi stopları birinci maddenin ifade ettiği önemi göz ardığı ettiği gibi bir özgüvensizlik işareti olmaktan öteye gitmez. Ne de olsa, eğer amaç tapi çıkmaksa pozisyona girmenin ne anlamı kalır ki? Öte yandan, hepimiz gayet iyi biliyoruz ki, her pozisyon hemen bizi kâra geçirmez. Yazı tura atarak bile pozisyona girdiğinizi düşünürseniz, girilen pozisyonların yarısı kâr, diüer yarısı da zarar etmeye başlayacaktır. Bu gerçek doğal olduğu kadar önemsiz bir olgudur. Çünkü piyasalar hareket ettiği müddetçe bizi kâr götürecek veya zararımızı asgariye indirecek bir oyun plânımız bulunmaktadır. İşte piyasalara hareket etmediğinde işler çetrefilleşir. Hareket etmeyen piyasada, yâni ne kâr geçtiğimiz ne de zarar yazdığımız bir pozisyonda şimdiye kadar ayrıntılarını öğrendiğimiz oyun plânı devreye girmez. İşte bu gibi durağan piyasalar için de oyun plânımızın hemen devreye girecek öğelerini geliştirmemiz gerekir. Bunu yapmanın en iyi yolu da bir **hareketsizlik (zaman) stopu** uygulamaktır.

Hareketsizlik (zaman) stopu, poizsyona girdikten sonra, eğer piyasa hiçbir hareket göstermezse ne yapılacağını belirler ve önceden plânlanıp tavizsizce uygulandığı müddetçe son derece etkili olur.

Hareketsizlik (zaman) stopunun tek yaptığı iş, eğer piyasa pozisyona girdikten sonra oyun plânımızın kâr alma veya zarar stopu olma öğelerinden bir tanesini devreye sokmayacak kadar hareketsiz kalırsa, önceden belirlenmiş bir süre sona erdiğinde o anki fiyat seviyesinde pozisyondan çıkmayı önermektir.

Şimdi aşağıdaki örneğe bir göz atalım:

Şekil 110 – AKBNK ve Hareketsizlik (zaman) stopu

Diyelim ki, 1 numaralı okla gösterilen 18 Haziran 2001 tarihindeki büyük düşüşü fırsat bilerek kapanışta (3,250 TL) AKBNK aldık. OGİA'ya bakarak AKBNK'ın günde aşağı yukarı 250 TL oynadığını tespit ederek zarar stopumuzu 3,000 TL'ye (3,250 – 250), kâr hedefimizi de 3,900 TL'ye (giriş fiyatı 3,250 TL + (250 TL zarar potansiyeli x 2.5 ideal risk/kazanç oranı)) koyduk. Buna ilâveten, piyasanın hareketsiz kalmasına karşı bir önlem olarak da **eğer piyasa 6 gün hareketsiz kalırsa** (yâni ne zarar stopumuza ne de kâ hedefimize ulaşmazsa), **altıncı günün kapanışından çık** diye bir kısıtlama getirdik. Fiyat grafiğinde de görüldüğü gibi piyasa altı değil 13 iş günü fazla bir hareket yapmıyor ama biz koyduğumuz kısıtlamaya uyarak altıncı hareketsizlik gününde, yâni 26 Haziran'da (2 numaralı ok) pozisyondan aynı girdiğimiz fiyat seviyesinde (3,250 TL) çıkıyoruz.

İşte yukarıdaki **eğer piyasa 6 gün hareketsiz kalırsa altıncı günün kapanışından çık** ifadesi hareketsizlik(zaman) stopumuzu tarif ediyor. Böyle bir uygulamanın bize getirdiği birkaç avantaj var:

1) Fırsat maliyeti (hareketsiz bir piyasada oturmakla başka piyasalarda veya kağıtlardaki hareketlerden faydalanma potansiyeli yaratıyor),
2) Psikolojik yıpranma (hareketsiz bir piyasada oturmanın yarattığı asabiyetin oyun plânımızı uygulama disiplini ve kabiliyeti üzerinde kurduğu baskıyı bertaraf ediyor),
3) Para maliyeti (kısıtlı sermayenin hareketsiz bir piyasada bağlanıp kalmasını önlüyor) ve
4) Olası zarar (böyle bir piyasadan daha sonra konulan zarar stopunun mesafesiyle kısıtlı olsa da zararla çıkılmasını önlüyor).

Bu piyasadan kârlı çıkılamaz mıydı? Elbette çıkılabilirdi. Yukarıdaki fiyat grafiğinde görüldüğü gibi piyasa 13 iş günü nispeten hareketsiz kaldıktan sonra düşüşe geçmişti ve oyun plânımıza göre bizi 3 numaralı okla gösterilen 6 Temmuz tarihinde 3,000 TL'de stop edecekti. Eğer bu 13 gün sonra piyasa yukarı doğru hareket etseydi bu kez potansiyel bir kârdan olacaktık. Ne var ki, yukarıda saydığımız avantajları göz önünde bulundurursak hepsinin o potansiyel kâr olasılığına ağır bastığının farkına varırız. Üstelik, o kâr potansiyelinden daha sonra faydalanmamıza engel teşkil edecek bir kısıtlama yok. Eğer birinci kitabımızdan hatırlayacak olursanız, bu hareketsiz piyasada altıncı gün pozisyondan çıktıktan sonra piyasanın yapacağı olası bir yukarı hareketi bekleyerek B tipi pozisyona girersek (örneğin fiyatlar 3,400 TL'yi yukarı kırarsa tekrar alım yap diye bir pozisyon açış plânı yaparsak) bu fırsat kaçmamış olurdu. Öyleyse bu tür piyasaların her zaman gerçekleşebileceği olasılığını göz önünde bulundurarak GSL listemizi şöyle revize edebiliriz:

GSL	
Genel Sorular	
1	Trend var mı?
2	Ne tarafa?
3	Hangi vadeliyim?
4	Ben hangi tarzım?
Zamanlama Soruları	
5	Giriş
6	Çıkış (kârla)
7	Çıkış (zararla)
8	İz Süren Stop Yöntemi
9	Tekrar Giriş Önlemi
10	Hareketsizlik (zaman) stopu

Not: Yukarıdaki örnekte "6 gün" değişkeni tamamen keyfi olarak seçilmiştir. Yatırımcı bu süreyi kendi belirlediği bir süre olarak da tanımlayabilir. Bu süre 3 ilâ 10 gün arasında değişebilir.

Pivot Sistemi

Bu sistem kaynağı veya yaratıcısı bilinmemekle birlikte Birleşik Devletler'den Güney Afrika Cumhuriyeti'ne kadar birçok gelişmiş ülkenin özellikle spot döviz piyasalarında faal olan bankalarının fon yönetimi birimlerinde kullanılan popüler bir yöntemdir. Her ne kadar ilk aşamada kârlılık potansiyeline şüpheyle bakmış olsam da bu kadar

yaygınca kullanılıyor olmasının verdiği heyecanla hem döviz hem de hisse senedi piyasalarında yaptığım geriye dönük testlerde ne yazık ki heyecanlanmama neden olacak ne başarı ne de risk/kazanç oranlarını ben bulamadım. Yine de bu kadar yaygınca kullanılmasını baz alarak bazı okuyucu ve/veya teknisyenlerin belki de daha etkili varyasyonlar uygulayarak etkili trading sistemleri oluşturabilecekleri umuduyla Pivot Sistemi'ne burada yer vermek istiyorum.

Pivot Sistemi'nin kurallarına temel teşkil eden formüller şöyle:

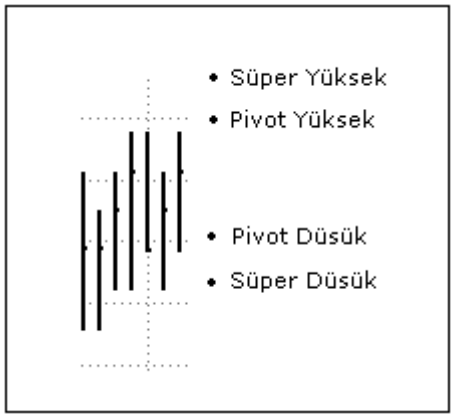
Ortalama Fiyat = (Dünkü En Yüksek + Dünkü En Düşük + Dünkü Kapanış) / 3

Pivot Yüksek = (Dünkü Ortalama Fiyat x 2) – Dünkü En Düşük
Pivot Düşük = (Dünkü Ortalama Fiyat x 2) – Dünkü En Yüksek

Süper Yüksek = Dünkü Ortalama Fiyat - Pivot Düşük + Pivot Yüksek
Süper Düşük = Dünkü Ortalama Fiyat – (Pivot Yüksek - Pivot Düşük)

Piyasa kapandıktan sonra formüllere oluşan fiyatlar yerleştirilerek yarın başlayacak gün için değerler tespit ediliyor ve fiyat grafiğine işaretleniyor (*Bkz. Şekil 111*).

Şekil 111 – Pivot Sistemi

Ertesi gün piyasa açtığında üç hareket olabilir.

a) Piyasa Pivot Yüksek ve Pivot Düşük arasında hareketsiz kalabilir,
b) Yükselerek Pivot Yüksek'le belirlenen noktaya değebilir veya geçebilir veya
c) Düşerek Pivot Düşük'le belirlenen noktaya değebilir veya geçebilir.

Piyasa hareketsiz kalırsa herhangi bir pozisyon alınmıyor. Eğer ilk hareket sonunda fiyatlar Pivot Düşük seviyesine inerse o noktadan alım yapılıyor (pozisyon açış) ve pozisyonu kaptmak için Pivot Yüksek noktasına kâr hedefi (satış), Süper Düşük noktasına da zarar stopu (satış) konuluyor.

Eğer ilk hareket sonunda fiyatlar Pivot Düşük seviyesine çıkarsa o noktadan açığa satış yapılıyor (pozisyon açış) ve pozisyonu kaptmak için Pivot Düşük noktasına kâr hedefi (alış), Süper Yüksek noktasına da zarar stopu (alış) konuluyor.

Bu uygulama her günün kapanışından sonra tekrar ediliyor. Eğer daha önceden açılmış bir pozisyon henüz kapanmamışsa, yarın kapanması için yeni hesap edilen

değerler geçerli oluyor. Fiyatların yukarı ve aşağı çok hızlı hareket ettiği günlerde, bir gün önceden hesap edilen değerler geçerli kaldığından o gün içinde birkaç kez pozisyona girilip çıkılabiliyor.

Bu sistemin en çok dikkat çeken yönü hayli kısa vadeli olması. Girilen pozisyonlardan genellikle aynı gün içinde çıkılıyor. Çok sık olmamakla birlikte, en fazla 2 gün pozisyonda kalınıyor. Doğal olarak da sistemin bu kadar kısa vadeli olması, Süper Yüksek ve Süper Düşük formülleriyle belirlenen zarar stoplarının daha önce görmüş olduğumuz makul seviyelerden daha yakın mesafelere konulmasına yol açtığından çoğu kez çabuk stop olunmasına neden oluyor. Yine aynı nedenlerden dolayı kâr hedefleri de yakın olduğundan arzu edilen risk/kazanç oranlarına ulaşmak güçleşiyor.

Dolayısıyla formülün yaygınca kullanılan şekliyle, büyük kredi olanakları ve küçük marjlı döviz işlemleri yapabilme lüksüne sahip banka dealer'ları hariç özellikle bireysel yatırımcıların işine yarayabileceğini pek zannetmiyorum ama formülde yapılacak bazı değişikliklerle varyasyonlarına gidilerek kârlı sistemler yaratılabilir.

ÖZET

Teknik analiz ve para (risk) yönetimi disiplinlerinde en ağır basan öğe pozisyona girişin değil çıkışın iyi plânlanmış ve plânın taviz vermeden uygulanmış olmasıdır. Pozisyondan çıkış plânının dört ana paröası bulunur:

1) Kârla çıkış
2) Zararla çıkış
3) İz sğren stoplar
4) Hareketsizlik stopu

Tüm bu çıkış yöntemlerinin pozisyona girmeden önce belirlenmiş olması gerekir.

Kârla çıkışın en önemli unsuru çıkış mesafesinin doğru ayarlanmasıdır ki, bu da belirlenen destek/direnç seviyelerine uymak ve en az 2.5 olarak belirlediğimiz risk/kazanç oranı hedefini tutturmakla başarılır.

Zararla çıkış noktası çeşitli yöntemlerden biri veya birkaçının birlikte kullanılmasıyla belirlenebilir:

a) Grafik stopu
b) Para stopu
c) % stop
d) Fiyat adımı stopu
e) OGİA stopu

İz süren stoplar ise teknik analizin bize verdiği en iyi armağandır. İz süren stoplar bize önceden belirlenmiş kâr hedeflerine gitmeyen piyasalardan nasıl kârla çıkacağımızı gösterirler. Çeşitli iz süren stop yöntemleri uygulanabilir:

a) Yeni en yüksek yöntemi
b) En Yüksek/En Düşük Kanalı yöntemi
c) Ara hedefler yöntemi

Hareketsizlik stopu bizi, önceden belirlenmiş kâr ve zarar hedeflerine ulaşmadan hareketsiz kalan piyasalarda tıkanıp kalarak piyasalardaki diğer fırsatlaı kaçırmak, psikolojik yıpranmaya davetiye çıkarmak, finansman maliyetini artırmak ve gereksiz yere zarar etmek gibi tehlikelerden korur.

Bunlarına haricinde tapi stopu, pivot sistemi gibi **alternatif çıkış yöntemleri** de kullanılabilir. Yatırımcı kısa bir beyin jimnastiği yaparak kendine uyan diğer yöntemler de geliştirilebilir.

Tüm bu yöntemlerin başarıyla sonuçlanması için aşağıdaki koşullar olmalıdır:

1) Bir çıkış yöntemi kullanmanın gerekliliğine inanmak,
2) Risk iştahımız, pozisyon vademiz ve işlem yaptığımız enstrümana göz önüne alınarak bir yöntem seçip değişkenlerini belirlemek,
3) Yöntemleri test edip işlerliliklerinden emin olmak,
4) Yöntemin kurallarının pozisyona girmeden ÖNCE belirlenmiş olduğundan emin olmak,
5) Bu kuralları açık pozisyon boyunca taviz vermeden, değiştirmeden ve disiplinli bir şekilde uygulamak ve
6) Çıkış sinyali geldiğinde tereddüde düşmeden pozisyondan çıkmayı bilmek.

YEDİNCİ BÖLÜM

GRAFİK FORMASYONLARI

Grafik formasyonu tabiri, bir zaman serisi olarak çizilen fiyat grafiklerinde birbiri ardına gelen bir veya birkaç çubuk grubunun oluşturduğu görünüm için kullanılır. Bu görünümler bize piyasaların gidişatı hakkında bazı ipuçları verirler. Bizler de bu ipuçlarını kullanarak yatırım stratejilerimizi belirleyebiliriz. Ne var ki, mevcut teknik analiz kaynakları bu ipuçlarını kazıp çıkarmaya çalışırken yatırımcıyı yanlış yönlendirmekte ve gerçekçi olmayan beklentiler içine sürüklemektedir. Dolayısıyla, bu görünümlerin nasıl tespit edilip yorumlanacağına geçmeden önce bazı gerçekçi tespitler yapmakta fayda var. Öncellikle bir takım yerleşik yanılgıları silip atmak gerekiyor. Bu yanılgıları üç başlık altında toplayabiliriz:

1) Tarih tekerrürden ibarettir,
2) Formasyonlar başlayacak olan fiyat hareketinin öncül birer göstergesidirler,
3) Bazı formasyonlar mevcut trendin devam edeceğini, bazıları da sona erip terse döneceğini gösterirler,
4) Tüm teknik analiz formasyonları, teknik analizin tarihi boyunca tanımlanıp isimlendirilmişlerdir.

Tarih tekerrürden ibarettir

Bu konuyu ilk kitabımızda derinlemesine işlemiş ve yazı/tura örneğiyle tarihin ne yazık ki tekerrür etmediğini, etseydi düne bakarak yarını tahmin edebilmiş olacağımızdan kolayca zengin olabileceğimizi tespit etmiştik. Tarihin tekerrür etmediğini burada tekerrür etmemizin geçerli bir nedeni var.

Tüm "grafik formasyonları" edebiyatı insanların (yatırımcıların) belirli olaylara belirli tepkiler gösterdikleri varsayımı üzerinde kurulmuştur. Bu varsayımın birçok durumda doğru çıktığını kabul edebiliriz ama körü körüne kabul edip yanlış çıkmadığı zamanları da göz ardı edersek başarı olasılıklarımızı azaltır, yatırım hayatımızı kısaltırız.

Fiyat grafikleri insanların (yatırımcıların) neler yaptıklarını yansıttığına, insanlar belirli olaylara belirli tepkiler verdiklerine ve dolayısıyla da bu tekrarlanan tepkilerin fiyat grafiklerinde hep aynı görünümleri (oluşumları, formasyonları) oluşturduklarına göre, bütün yapılacak iş öncelikle bu bariz (ve hep aynı şekilde oluşan) formasyonları tespit etmek, daha sonra da bu formasyonların hep nasıl sonuçlandığını (yâni formasyon sonunda fiyatların ne tarafa gittiğini) öğrenmektir. Düşünün bir kere! Teknik analiz literatürüne girmiş topu topu on – onbeş tane formasyon var. Bunların neye benzediğini öğrenmek ve fiyat grafiğinde görünce "İşte bu bir çift tepe," diyebilmek bir atla deve işi değil. Keşke gerçek hayat bu kadar olsaydı.

Eğer tarih tekerrür etseydi bu kadar kolay olurdu. Tarih tekerrür etseydi, yatırımcılar belirli olaylara hep aynı tepkiyi gösterirler, fiyat garfikleri de hep aynı formasyonları çizerdi. Tarih tekerrür etseydi, bu formasyonların sonucunda hep neler olduğunu bilir, ona göre pozisyon alırdık. Ne yazık ki böyle bir lüksümüz yok. Grafik formasyonu kavramı aslında tamamen bir olasılıklar oyunu. Bu formasyonlar bazen geçen hafta yaptıkları gibi bazen de tam tersi sonuçlanıyorlar. Dolayısıyla, belirli bir formasyonun nasıl sonuçlanacağının olasılıklarını incelemek gerekiyor. Bunu nasıl

yapılacağını anlamak için Florida'daki London Financial Inc. isimli şirketinde portföy yöneticiliği ve yazarlık yapan ve Formasyon Olasılıkları Sistemi'nin (*Pattern Probability System*) geliştiricisi olan Curtis Arnold'un[4] *Futures* dergisinde[5] yazdıklarına kulak verelim:

> *Bir modern çağ Kristof Kolomb'u gibi yatırımcılar da hayatlarının rotasını kitap ve makalelerde görüp öğrendikleri grafikler üzerinde çizmeye alışmışlar. Bu kitap ve makalelerde görüp okudukları fikir ve kavramları sorgusuz sualsiz kabul ediyorlar, çünkü "eğer yazıldıysa doğrudur" inancındalar. Ne var ki aracı kurumumlarından gelen ekstre zarfını yırtıp açtıklarında iki büklüm oluyor, geri ekrana dönüp bakarak neyin yanlış gittiği, nerede hata yaptıkları arayışına giriyorlar.*
>
> *On yılı aşkın yatırım hayatımın öğrettikleriyle bir cevap arayışım beni grafik formasyonları üzerinde yapılmış anlamlı bir araştırma bulmaya yöneltti. İşin gerçeği şu ki, son 50 yılda bu konu üzerinde pek yeni bir şey yazılıp çizilmemiş. Çağdaş metinler hep klasik grafik formasyonlarını referans gösteren örneklerle dolu ve genellikle de bunlara geleceğin nasıl tahmin edilebileceği hakkında kurallar eşlik ediyor. Halbuki, ne kadar ilginçdir ki, bu metinlerin hepsi aynı şeyleri tekrarlayıp duruyor.*
>
> *Bu arayışımda çoğu yazarın Edward ve Magee'nin*[6] Technical Analysis of Stock Trends *isimli kitabında yazdıklarının birer tekrarını yaptığını buldum. Tek bir özgün araştırma çalışmasının sonuçlarının modern çağın tüm yazarlarınca sonsuza dek tekrarlanıp durmasını düşündürücü buluyorum.*

[4] Arnold, Curtis, *Timing the Market*, (Chicago, Probus, 1993).

[5] Ağustos 1994

[6] Edwards, Robert D. ve John Magee, *Technical Analysis of Stock Trends*, (Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1991).

Grafik formasyonları hakkında ileri sürülenlerin ne zamanlar doğru ne zamanlar da yanlış çıktıklarına bakarsanız, tüm yazılan çizilenlere çok daha sorgulamacı ve şüpheci biz gözle bakar, çok daha az güvenilir bulursunuz. Günümüz teknik analiz kitaplarında bir klişe olarak yazılagelen ve "yazıldıkları için sorgusuz sualsiz doğru oldukları kabul edilen" en büyük kalıplardan bir tanesi de bu formasyonların belirli ve önceden tahmin edilebilir bir şekilde oluşup sona erdikleri, yâni belli bir yönde kırılıp sonuçlandıkları varsayımıdır. Bu varsayımın arkasında, formasyon oluşmadan önce meydana gelen piyasa koşullarını her zaman aynı biçimleri sergiledikleri, formasyonların hep aynı tarzda oluştukları ve en önemlisi bu formasyonların grafikler üzerinde tespit edilir edilmez (ki bu inanca göre oluşumlar bu kadar barizse onları tespit etme görevi de pek güç olmayacaktır) nasıl sona erecekleri ve ne yöne doğru kırış yapıp yeni bir piyasa hareketine sebebiyet verecekleri hurafesi yatar.

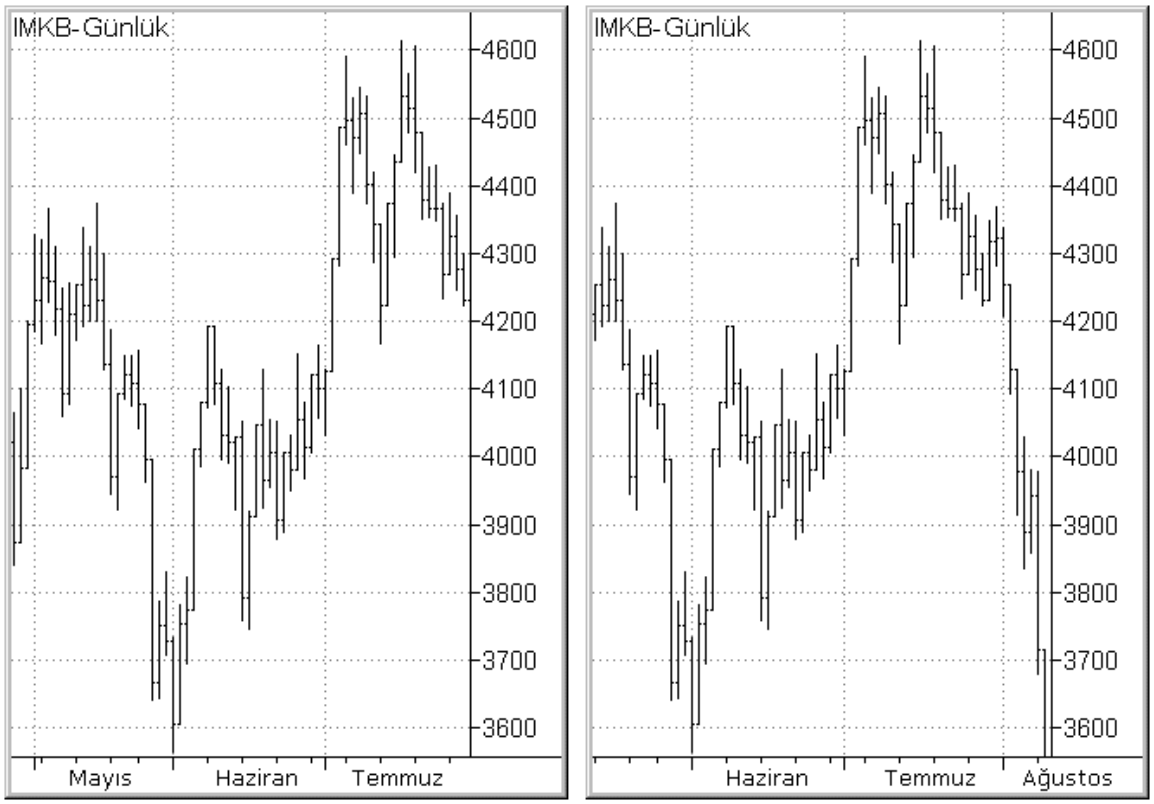
Halbuki işlerin böyle gitmediğini biliyoruz. O halde grafik formasyonlarına atfedilen "geleceği tahmin edebilme" gücünün de pek inandırıcı olmadığını kabul etmemiz gerekiyor.

Formasyonlar başlayacak olan fiyat hareketinin öncül birer göstergesidirler

Teknik analizin bir kristal küre olmadığını, dolayısıyla geleceği tahmin etmek değil devamlı ve istikrarlı bir şekilde kâr eden bir yatırım stratejisi oluşturmak amacıyla kullanılması gerektiğini birinci kitapta görmüştük. Bu doğrultuda, grafik formasyonlarına bakarak gelecek olan hareketin ne tarafa olacağını tahmin etme uğraşına girmek pek doğru olmaz. Grafik formasyonlarını diğer piyasa koşullarından izole ederek bir boşluk içinde yalnız başlarına ele almak formasyon olasılıkları kavramını göz ardı etmek anlamına gelir. Bir grafik formasyonu çeşitli şekil ve koşullarda oluşabilir ve sona erebilir. Formasyonu müteakip hareket yukarı ya da aşağıya doğru olabilir. Hatta bazı formasyonların sonucunda hiçbir şey olmaz. Dolayısıyla, formasyonların biçimlenişi sürecinde oluşan piyasa koşullarını (örneğin işlem hacmi, mevcut trend, vs.) ve geçmişte meydana gelmiş benzer formasyonların nasıl sonuçlandıklarını ve bu sonuçların olasılıklarını derinlemesine incelemek ve bu incelemenin sonucunda da bundan sonraki olasılıklar (tahmin edilen piyasa yönü) ne olursa olsun nasıl bir yatırım stratejisi (GSL listesi) geliştirileceğine karar vermek gerekir. Bu bir oyun plânıdır. Her değil ama çoğu zaman (istikrar) işleyecek bir oyun plânının tahmin edilen piyasa yönünden bağımsız olması gerekir.

Bu bağımsızlığa gerek duyuşumuzun nedeni, grafik formasyonlarının geleceği tahmin edebilme güçlerine şüpheyle bakmamızdır. Aşağıda bu şüpheleri doğrulayan üç örnek var:

Şekil 112 – İMKB100 Endeksi ve Çift tepe Formasyonunu Düşüşün Takip Etmesi

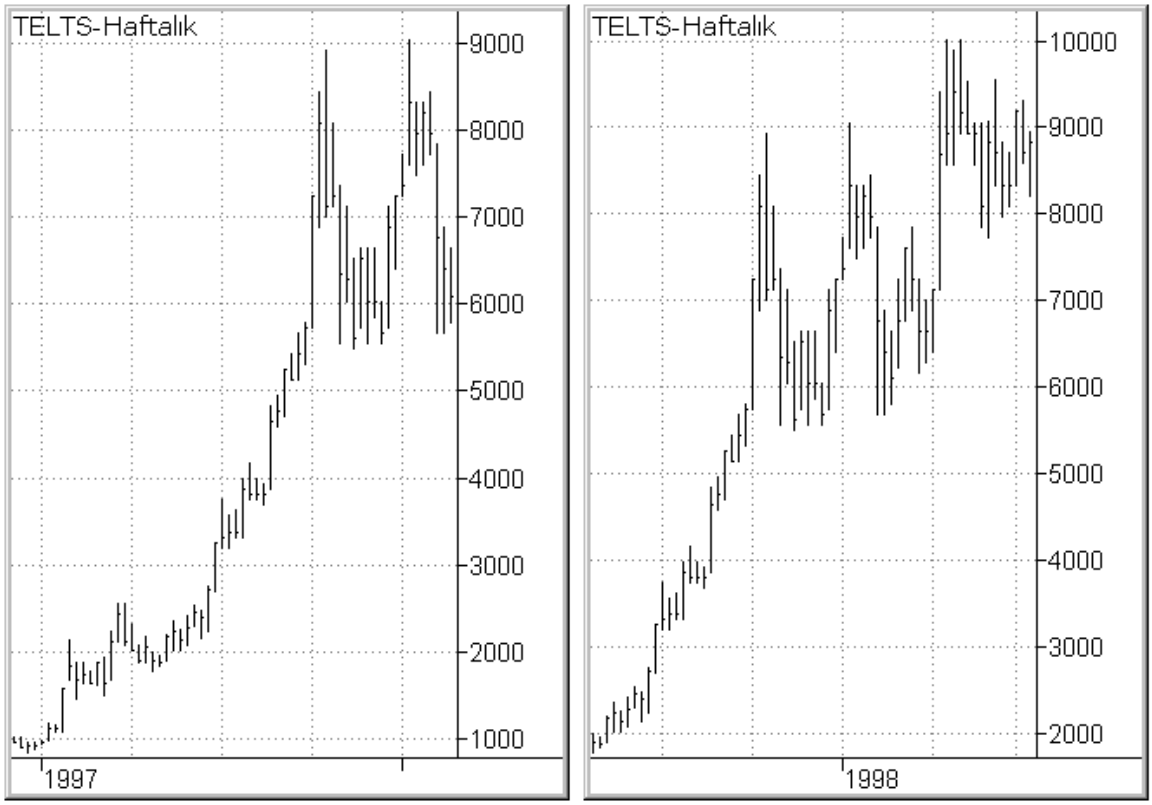
Şekil 112'de İMKB 100 Endeksi'nin 1998 Mayıs'ında başlattığı rallinin (3,600 TL'den 4,600 TL'ye) sonunda (Temmuz ayında) bir çift tepe yaptığı görülüyor. Kitaplar, çift tepelerin "genellikle" yukarı trendlerin sonunda oluştuğunu ve formasyon tamamlandığında da fiyatların yine "genellikle" aşağı kırarak düşüşe geçeceğini yazıyor. Neden böyle yazıyorlar? Çünkü "genellikle" böyle olmuş. Şimdi bu kehanetin doğruluğunu test edelim.

Evet, çift tepe formasyonu bir yukarı trendin (3,600 TL'den 4,600 TL'ye) sonunda oluşuyor. Evet, formasyon tamamlandıktan sonra fiyatlar formasyonun alt sınırı olan (destek) 4,200 TL seviyesini aşağı kırıyor ve düşüş başlıyor (*Bkz. İkinci grafik*). Kehanet bu örnekte doğru çıkmış. Belki de "genellikle" doğru çıkıyor, ama birçok kereler de doğru çıkmadığını hepimiz biliyoruz. Eğer her seferinde doğru çıksaydı, eğer her yazılan doğru olsaydı, bu kitapları okuyan herkes zengin olurdu. Peki, acaba hiç kimse oturup da bu varsayımın finansal piyasalar tarihinde kaç kez doğru, kaç kez yanlış çıktığını ölçen istatistikî bir çalışma yapmış mı? Hayır. Elimizde böyle bir bilgi yok. "Genellikle" ne demek? Bu kelimenin matematik bir tanımı var mı? 100 çift tepe formasyonunun 80'inin sonunda beklenen düşüş gerçekleşiyor mu? Yoksa bu oran %65 mi, hatta 50/50 mi? Bilmiyoruz. Belki de birimiz oturup bu araştırmayı yapsa ve tüm piyasaların tüm tarihini didik didik edip oluşan yüzbinlerce çift tepe formasyonun sonucunu kaydetse, gerçekten de elimize 50/50 gibi güvenilirliği olmayan bir oran çıkacak. O halde bu yazılanlara neden sırf yazıldıkları için inanmaya itiveriyoruz kendimizi?

Cevabı basit. Hepimizde o esrarengiz kurtuluş yolunun, o piyasaların anahtarının var olduğuna dair gerçekçi olmayan bir inanç var. Öyle bir anahtarın olmadığını biliyoruz da olmasını o kadar çok istiyoruz ki, kendimizi onun varlığına inandırmaya çalışıyoruz. Hele bir de bir konusunun uzmanı bir yazar bunları yazıvermişse, inanmamak için bir neden mi var? Kulak kabartın! Bir daha tekrar edelim. Böyle bir sihirli piyasa anahtarı yok. Yatırım başarısının arkasında BİLGİ, DENEYİM, DOĞRU DAVRANIŞ BİÇİMLERİ, PARA YÖNETİMİ ve SİSTEMATİK YAKLAŞIM yatıyor (Bkz. Birinci kitap, birinci sayfa). Hepisde çalışmayı, hem de çok çalışmayı gerektiriyor. Dünyada yarın ne olacağını gösterebilecek herhangi bir yöntem, kitap ya da kişi yok. Dolayısıyla kitaplar yazdı diye belli bir formasyonun belli bir yöne doğru hareket başlatacağına inanmanın gerçekçi bir dayanağı da yok. Öyleyse neden grafik formasyonları üzerinde duruyoruz diyeceksiniz. Biraz sonra bu formasyonların nasıl işe yaradıklarını göreceğiz, ama nasıl işe yaramadıklarının en belirgin nedeninin onları diğer piyasa koşullarından izole ederek bir boşluk içinde yalnız başlarına ele almak olduğunu şimdiye kadar anlamış olmanız gerekir. Yukarıdaki örnekte, kitaplarda yapılan kehanetin doğru çıkması için bazı piyasa koşullarının oluşması gerekiyordu (bunları biraz sonra göreceğiz). Bu koşulların oluşup oluşmadığına bakmadan, kitaplarda yazılanlara körü körüne inanarak her çift tepe formasyonun düşüşle sonuçlanacağına inanmak felâket olurdu.

Şimdi fiyatların düşüşünü gereketirecek piyasa koşullarının gerçekleşmediği bir başka örneği ele alalım:

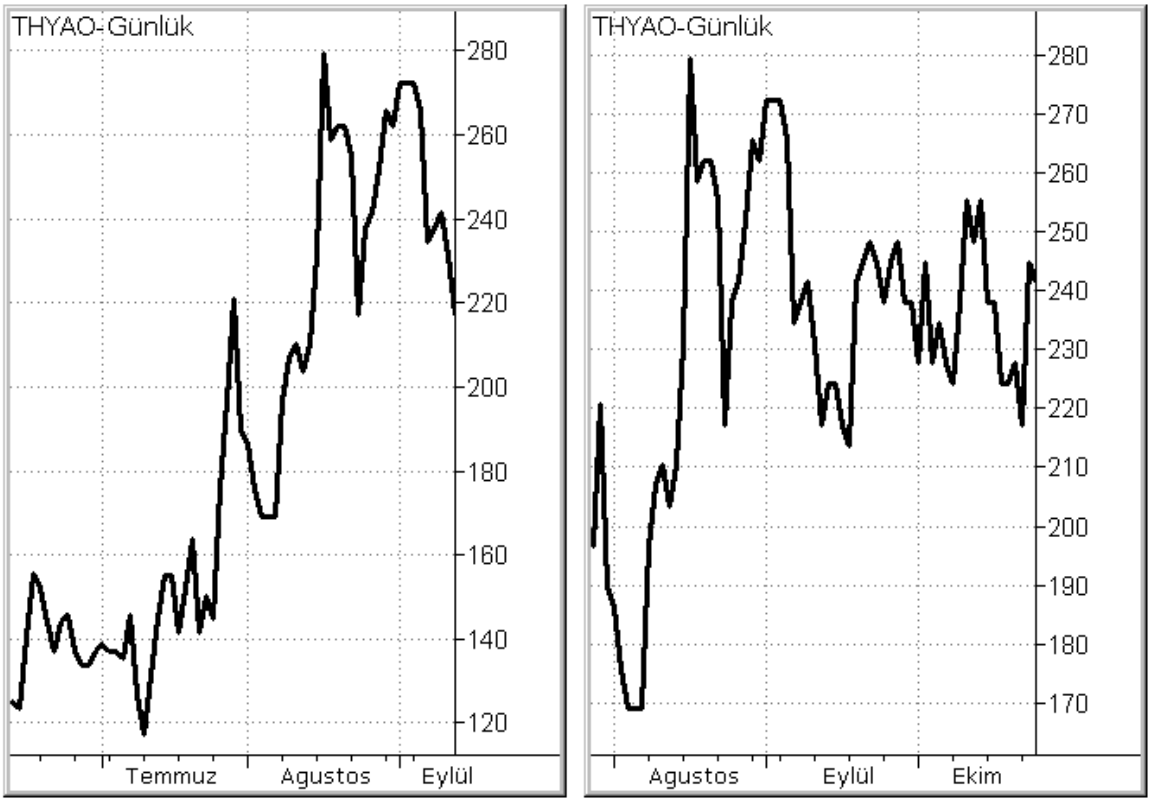
Şekil 113 – TELTS ve Çift Tepe Formasyonunu Yükselişin Takip Etmesi

Şekil 113'deki ilk grafik (haftalık) Teletaş hisselerinin 1997 başında başlattıkları yukarı trendin yıl sonunda bir çift tepe formasyonuyla son bulduğunu gösteriyor. Ne var ki, bu kez "genellikle" beklenen gerçekleşmiyor ve formasyon sonunda fiyatlar yukarı trendi tekrar başlatıyorlar (*Bkz. İkinci grafik*).

Şimdi bir başka örneğe bakalım:

Şekil 114 – THYAO ve Çift Tepe Formasyonu Sonunda Yatay Hareket

Şekil 114 Türk Hava Yolları hisselerinin 1994'ün üçüncü çeyreğinde sergiledikleri fiyat hareketlerini birer çizgi grafik olarak aktarıyor. İlk grafikte, Temmuz 1994'te başlayan yukarı trendin Eylül ortalarında bir çift tepe formasyonunun sonuyla sona erdiğini gösteriyor. Bu seferki ikinci grafik yukardakilerden farklı. Çift tepe formasyonunun sonuçlanmasından sonra fiyatlar ne yukarı ne de aşağı gidiyor ve Ekim sonuna kadar yatay kalmaya devam ediyor.

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi aynı formasyonun ardından üç ayrı senaryo başlayabiliyor. Başka bir ifadeyle, diğer piyasa koşullarını hesaba katmadan, belli bir grafik formasyonunun belli yöne doğru bir fiyat hareketiyle sonuçlanma olasılığı, salt bu olasılığı baz alan bir yatırım stratejisinin başarıya ulaşamayacağını açıkça gösteriyor. Öyleyse şöyle bir sonuçlama yapalım:

a) Grafik formasyonları, başlayacak olan bir fiyat hareketinin yönünün öncül göstergeleri değildirler. Olsalar bile, olasılıklar bu öncül gösterge özelliğinin pek güvenilir olmadığına işaret etmektedirler.
b) Grafik formasyonları, ancak işlem hacmi, vs. gibi diğer piyasa koşulları göz önünde bulundurulduğunda bir gösterge haline gelirler.
c) Diğer piyasa koşulları ve tarihi istatistikler göz önüne alınarak incelenen grafik formasyonları belli bir yöne belli bir güven katsayısı ile işaret edebilseler bile birinci kitaptan itibaren oluşturmakta olduğumuz oyun plânımız (yatırım stratejimiz) tahmin edilen piyasa yönünden bağımsız işler. Gelecek fiyat yönünü doğru veya yanlış tahmin etmenin yatırım stratejimiz veya sonuçları üzerinde hiçbir etkisi yoktur.

Bazı formasyonlar mevcut trendin devam edeceğini, bazıları da sona erip terse döneceğini gösterirler

Hemen hemen tüm teknik analiz kitapları, grafik formasyonlarını iki başlık altında gruplandırır: Geri Dönüş Formasyonları ve Devam Formasyonları. Geri Dönüş Formasyonları, formasyonun bir trendin sonunda oluştuğunu ve formasyonun tamamlanmasını takiben trendin artık geriye (terse) döneceğini öngörür. Devam formasyonları da verilen bu ismin çağrıştırdığı gibi mevcut bir trendin ortasında bir yerlerde oluşurlar ve formasyon sona erdikten sonra trendin aynı yönde devam edeceği beklenir. Ne yazık ki, Arnold Curtis'in de dediği gibi, bu yazarlar hâlâ 50 yıl önce yazılanları tekrarlamaktan başka bir şey yapmamakta direnip gözleri önündeki grafiklerde gerçekten neler olup bittiğini görmemektedirler. Halbuki grafik formasyonları bu iki başlık altında toplamanın iki çok belirgin hatası bulunmaktadır.

Birincisi, formasyon nerede oluşursa oluşsun, tamamlanışından sonra fiyatlar yukarı da aşağı da gidebilir ve hatta yatay kalabilir. Yukarıdaki örneklerde de gördük. Tüm kitaplarda bir geri Dönüş Formasyonu olarak tanımlanan Çift Tepe formasyonu, İMKB 100 Endeksi örneğinde kitaplarda yazıldığı üzere trendin geri dönüşüyle sonuçlanırken, TELTS örneğinde aynı yönde hareket etmeye devam etmiş, THYAO örneğinde de fiyatlar formasyonun tamamlanışından sonra 1 ay kadar yatay kalmıştı. Eğer okuyucu 50 yıldır yazılanlara güvenerek pozisyon alacak olsaydı hem TELTS hem de THYAO örneklerinde yanlış yatırım yapmış olacaktı. Bu da gösteriyor ki, grafik formasyonlarının geleceği tahmin etme gücüne olan güvenimizi tamamen ortadan kaldırmamız gerek. Evet, bu kitaplar formasyon oluşurken sonucun diğer piyasa koşullarına (örneğin, işlem hacmi) bağlı olduğunu da kabul ediyorlar ama Çift Tepe (ve diğerleri) formasyonunu bir Geri Dönüş Formasyonu olarak tanımlarken, o beklenen piyasa koşulları oluşmadığı takdirde bu formasyonun bir Geri Dönüş Çift Tepe Formasyonu OLAMAYACAĞINI yazmayı ihmal etmektedirler. İşte bu ihmal okuyucunun (yatırımcının) kitaplarda yapılan genelleme ve gruplandırmaları kelime kelime kabul etmelerine ve hatalı yatırım yapmalarına yol açmaktadır. Doğal olarak, eğer her Çift Tepe formasyonunun bir Geri Dönüş Formasyonu olduğuna inanırsanız olasılıkları karşınıza bir rakip olarak alırsınız.

Bu gruplandırmayla yapılan ikinci hata ise, sözü geçen formasyonların sadece bir trendin sonunda (Geri Dönüş Formasyonları) veya ortasında (Devam Formasyonları) değil, aynı zamanda grafiklerin herhangi bir yerinde (örneğin, başlayacak olan bir trendin başında, hiçbir şey yapmadan yatay hareket eden durağan piyasalarda ve hatta trendlerin ters ucunda) oluşma olasılığının göz ardı edilmesidir. Bu karmaşık cümleyi şu örnekle açıklayalım:

Teknik analiz kitaplarına göre, Çift Tepe Formasyonu, ismi itibariyle bir TEPE formasyonudur. TEPE demek, mevcut bir YUKARI trendin sonu demektir. Demek ki, bir süredir devam etmekte olan bir Yukarı Trend, Çift Tepe formasyonu oluşturarak sona ermektedir ve formasyon sona erdikten sonra trend geri dönecektir (yâni yukarı trend bitecek, aşağı trend başlayacaktır). Bir kere, bazı piyasa koşulları oluşmadan (örneğin işlem hacmi Çift Tepe formasyonunun belli ayaklarında belli şekillerde davranmazsa), bu geri dönüşün olmayacağını ve hatta mevcut trendin aynı yönde devam edebileceğini veya fiyatların yatay kalabileceğini yukarıda öğrendik ve grafik formasyonlarına bir tahmin gücü tahsis etmekten artık vazgeçtik. Öte yandan, bir de Çift Tepe formasyonu gibi bir TEPE formasyonunun, isminin çağrıştırdığı gibi mevcut bir YUKARI trendin tepesinde değil de, bir AŞAĞI trendin dibinde oluştuğu durumların da var olabileceğini akıldan çıkarmamamız gerekir. Eğer bu olasılığı göz ardı

edersek, örneğin aşağı trendlerin diplerinde oluşan bir tepe formasyonunu lehimize kullanma fırsatından da oluruz.

Şimdi Sarkuysan hisselerinde Ekim 2000'de neler olup bittiğine bir göz atalım.

Şekil 115 – SARKY ve Trend Tepesinde Oluşmayan Bir Çift Tepe Formasyonu

Şekil 115'de de görüldüğü gibi bu kez Çift Tepe formasyonu bir yukarı trendin tepesinde değil bir aşağı trendin ortasında oluşmuş. Bu Çift Tepe formasyonu bir yukarı trendin tepesinde oluşmadığı için, "Bu formasyon bir geri dönüş formasyonudur; yukarı trend sona erdi; geri dönüş başlayacak," diyemeyiz. Zaten geri dönüş olalı (aşağı trend başlayalı) çok olmuş. Bir tepe formasyonu bir aşağı trend dibinde (veya ortasında) oluştuğu için de "Aşağı trend bitti, yukarı dönecek" de diyemeyiz (nitekim formasyon sonunda aşağı hareket devam etmiş). O halde nasıl olur da bu Çift Tepe formasyonunu bir Geri Dönüş Formasyonu olarak gruplandırabiliriz?

Öte yandan, bu formasyon belki de bir Çift Tepe değil, Çift Dip formasyonuydu (*Bkz. Şekil 116*).

Şekil 116 – SARKY ve Bir Çift Dip Formasyonu

Aynı grafiği farklı yorumlayacak olursak *Şekil 115*'de Çift Tepe olarak algıladığımız formasyonu bu kez Çift Dip olarak da tanımlayabiliriz. Burada da üzerinde durulacak iki nokta var. Birincisi, yine teknik analiz kitaplarında yazılıp çizilenlere inanacak olursak, Çift Dip formasyonları geri Dönüş Formasyonları'dır ve aşağı trendlerin sonunda oluşarak düşüşün sona erdiğine işaret ederler. Yukarıdaki SARKY örneğinde bu hurafenin de fos çıktığına, yâni düşüşün durmadığına şahit oluyoruz. İkincisi, aynı grafikte farklı bakış açıları uygulayarak bir oluşumu önce Çift Tepe, daha sonra da Çift Dip olarak tanımladık. Her iki tanımın sonucunda da formasyonların kitapta söylenenleri yapmadığı yetmiyormuş gibi bu tanımlama işinin de ne kadar soyut bir uğraş olduğunu gördük.

Öyleyse ne işimize yarayacak bu Grafik Formasyonları? Çok işimize yarayacaklar. Amam öncelikle yukarıda sıraladığımız yanılgıları yok etmemiz gerek. Tarihin tekerrür ettiğine inanıp formasyonların hep aynı şekilde sona ereceği hurafesinin tuzağına düşmeden, formasyonları Geri Dönüş veya Devam Formasyonları başlıkları altında toplayarak diğer olasılıkları göz ardı etme hatasını yapmadan ve en önemlisi bu formasyonlara bir tahmin gücü tahsis edip çoğu zaman (istikrar) işleyecek bir oyun plânının tahmin edilen piyasa yönünden bağımsız olması gerektiğini unutmadan uygulayacağımız her yöntem başarılı olacaktır. Bu yöntemleri birinci kitabımızda öğrendik. Kitaplarda yazılan Grafik Formasyonları destanının büyütüp kendi başlarına birer gösterge haline getirdiği bu formasyonları biz sadece ÇİZGİLERİMİZİ çizmek ve oyun plânımızın ana hatlarını belirlediğimiz GSL listemizi geliştirmek için

kullanacağız. Bu formasyonları tek tek incelemeye geçmeden önce, gelin bu işi nasıl yapacağımıza yukarıdaki örnekler üzerinde kısaca bir göz atalım.

Örnek 1:

Daha önce *Şekil 112*'de gördüğümüz İMKB 100 Endeksi'nin 1998 Temmuz'unda oluşturduğu Çift Tepe formasyonunu ele alalım. Bu formasyon kitap tarifine uyuyor. Bir yukarı trendin sonunda oluşuyor ve trendin geri döneceğine işaret ediyor ve nitekim formasyon tamamlandıktan sonra düşüş başlıyor. Trendin geri döneceği tahmininden tamamen bağımsız olarak oyun plânımızı belirlemek için GSL listemizdeki soruları cevaplayıp pozisyona girmek için 1 noktasına açığa satış (A tipi), veya 2 noktasına alış (A tipi), veya 3 noktasına açığa satış (B tipi) (*Bkz. Şekil 117*) verip kâr hedefleri ve zarar stoplarımızı da belirleyerek hem A hem de B tipi stratejilerimizi uygulamaya sokamaz mıydık? Bu stratejileri geliştirmek için bu formasyonun ne formasyonu olduğunu veya tamamlandığında fiyatların nereye gitmesi gerektiğini bilmeden bu işi beceremez miydik? Elbette becerirdik. Zaten birinci kitabımızın tamamında piyasaların tahmin edilen yönünden bağımsız olarak davranmayı öğrenmedik mi?

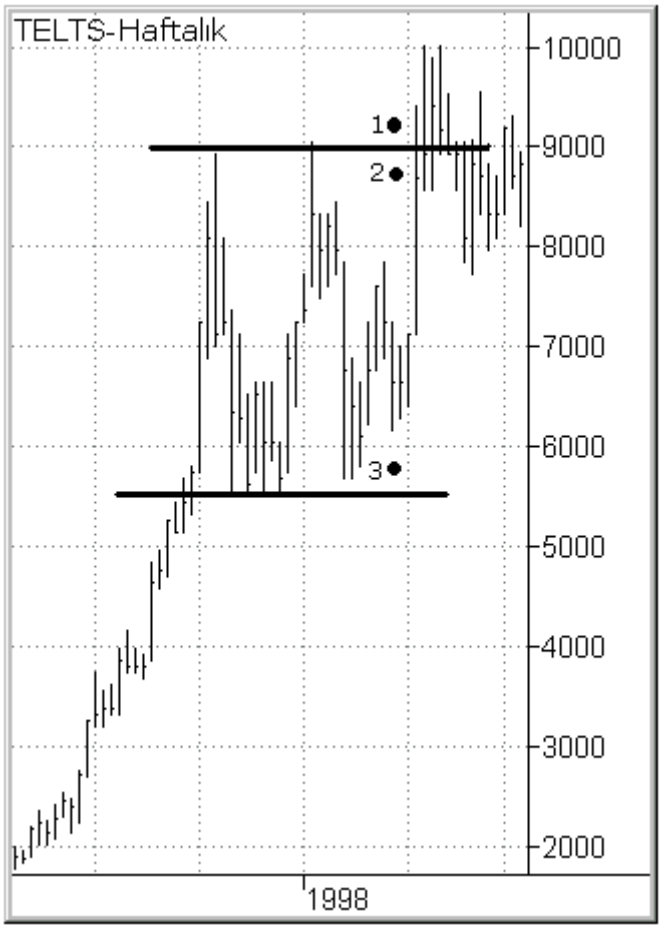
Şekil 117 – İMKB 100 ve Çift Tepe Formasyonunda Verilebilecek Giriş Emirleri

Örnek 2:

Daha önce *Şekil 113*'te gördüğümüz TELTS hisselerinin 1997 sonunda oluşturduğu Çift Tepe formasyonunu ele alalım. Bu formasyon kitap tarifine uymuyor. Bir yukarı trendin sonunda oluşuyor ama trend geri dönmüyor. Trendin geri dönüp dönmeyeceği tahmininden tamamen bağımsız olarak oyun plânımızı belirlemek için GSL listemizdeki soruları cevaplayıp pozisyona girmek için 1 noktasına alış (B tipi), veya 2 noktasına açığa satış (A tipi), veya 3 noktasına alış (A tipi) (*Bkz. Şekil 118*) verip kâr hedefleri ve zarar stoplarımızı da belirleyerek hem A hem de B tipi stratejilerimizi uygulamaya sokamaz mıydık? Bu stratejileri geliştirmek için bu formasyonun ne formasyonu olduğunu veya tamamlandığında fiyatların nereye gitmesi gerektiğini bilmeden bu işi beceremez miydik? Elbette becerirdik. Zaten birinci kitabımızın tamamında piyasaların tahmin edilen yönünden bağımsız olarak davranmayı öğrenmedik mi?

Şekil 118 – TELTS ve Çift Tepe Formasyonunda Verilebilecek Giriş Emirleri

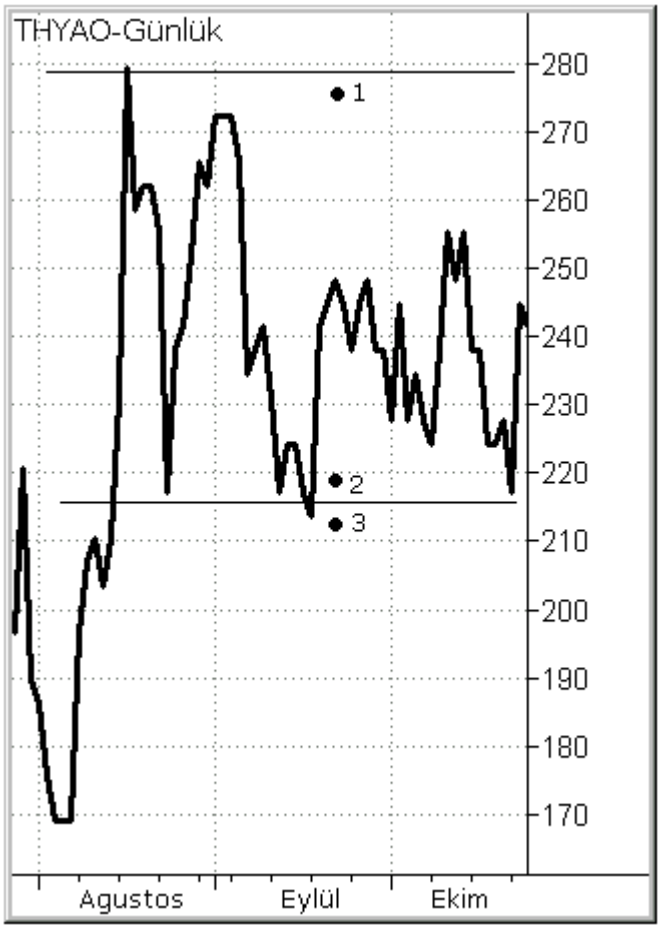

Örnek 3:

Daha önce Şekil 114'de gördüğümüz THYAO hisselerinin 1994'ün üçüncü çeyreğinde oluşturduğu Çift Tepe formasyonunu ele alalım. Bu formasyon da kitap tarifine uymuyor. Bir yukarı trendin sonunda oluşuyor ama formasyon tamamlandıktan sonra hareket yatay kalıyor. Trendin geri döneceği veya devam edeceği tahmininden

tamamen bağımsız olarak oyun plânımızı belirlemek için GSL listemizdeki soruları cevaplayıp pozisyona girmek için 1 noktasına açığa satış (A tipi), veya 2 noktasına alış (A tipi), veya 3 noktasına açığa satış (B tipi) (*Bkz. Şekil 119*) verip kâr hedefleri ve zarar stoplarımızı da belirleyerek hem A hem de B tipi stratejilerimizi uygulamaya sokamaz mıydık? Bu stratejileri geliştirmek için bu formasyonun ne formasyonu olduğunu veya tamamlandığında fiyatların nereye gitmesi gerektiğini bilmeden bu işi beceremez miydik? Elbette becerirdik. Zaten birinci kitabımızın tamamında piyasaların tahmin edilen yönünden bağımsız olarak davranmayı öğrenmedik mi?

Şekil 119 – THYAO ve Çift Tepe Formasyonunda Verilebilecek Giriş Emirleri

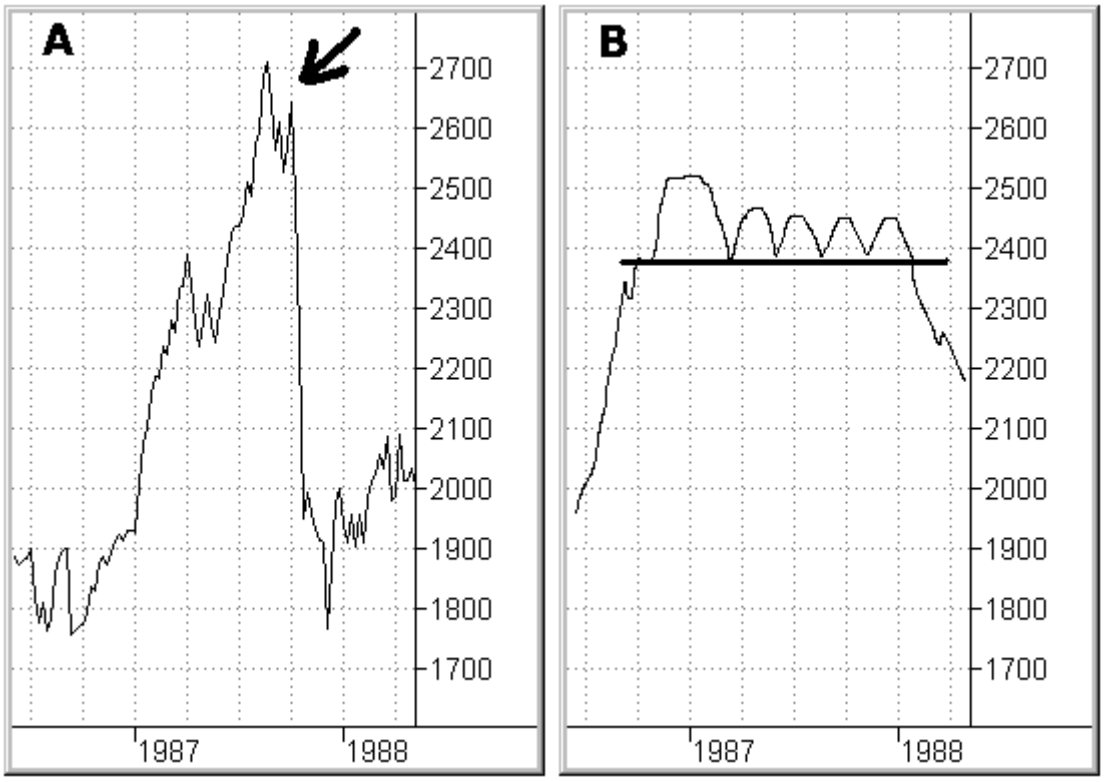
Tüm teknik analiz formasyonları, teknik analizin tarihi boyunca tanımlanıp isimlendirilmişlerdir

Bu da Grafik Formasyonları hakkında kalıplaşmış yanılgıların dördüncü ve sonuncusu. Bugün teknik analiz literatürüne hemen herkesin sıkça duyduğu ve tanımlayabildiği belirli formasyonlar girmiştir (omuz baş, üçgen, çift dip, vs. gibi). Tüm teknik analiz kitapları bu belirli sayıdaki formasyonu çeşitli kategoriler altında sunar. Halbuki işin aslını düşünecek olursanız, bir fiyat grafiğindeki her oluşum bir grafik formasyonudur. Bu oluşumlar bize piyasalarda şimdiye kadar neler olduğunu ve şimdi nelerin olmakta olduğunu gösterirler. Fiyat çubuklarını bilgisayarların kendi başlarına çizmediklerini, her birinin (açılış, kapanış, en yüksek ve en düşükleri işaretleyerek) piyasalara iştirak eden yatırımcıların neler yaptıklarını yansıttıklarını

birinci kitabımızda öğrenmiştik. Dolayısıyla, önemli olan fiyat grafikleri üzerinde piyasalarda olan biteni yansıtan her oluşumun arkasında yatan hikâyeleri tespit edebilip ona göre bir oyun plânı (yatırım strateji) geliştirebilmektir. Halbuki yayınlanmış teknik analiz kitapları hep birkaç oluşumun üzerinde durur ve yatırımcıları sanki başka oluşumlar yokmuş gibi o oluşumları tanımlamaya yöneltir.

Önemli olan bu formasyonları tanımlayıp onlara bir isim vermek değil, gerekli olan çizgileri çizerek oyun plânımızı hazırlayabilmektir. Omuz baş, üçgen, flâma, çift dip, vs., vs. Bunların hepsi birer isim. Tarihin bir cilvesiyle bunlara sırasıyla Üç Bulut, Sağ Sinyal, Uçurtma ve Sarkık Meme formasyonları da denilebilirdi. Ya isimlendirilmemiş olan formasyonlara ne dersiniz? Aşağıdaki örneklere bir göz atın.

Şekil 120 – İsimlendirilmemiş Grafik Formasyonları

Bu formasyonlar için de kafadan birer isim atabiliriz. Örneğin Bıçak Sırtı (A) ve Ayak Parmakları (B) formasyonları. Konulan isimlerin hiçbir önemi yok. Önemli olan Bıçak Sırtı formasyonunda okla gösterilen yerde yukarı trendin artık tükenmekte olduğunu farkına varmak veya Ayak Parmakları formasyonunun dibine o destek çizgisini çekip GSL listesine göre oyun plânını çizmek.

Formasyonların isimlerinin ne olduğu ve 50 yıldır yazılmakta olan teknik analiz kitaplarında anlatıldığı gibi bu formasyonların nasıl davranmaları gerektiği önemli olmadığı gibi isimlendirilmemiş binlerce grafik formasyonunun da bize ipuçları verebileceğinin farkında olmamız gerekir.

Şimdi fiyat grafiklerinde bize ipuçları verebilecek nitelikte oluşumlar halinde ortaya çıkan o beylik formasyonlara geçmeden önce son bir kez tekrarlayalım: Teknik Analiz bize geleceği göstermeyecektir. Bütün gösterdiği geçmişte neler olup bittiği

ve şu anda neler olduğudur. Şu anda neler olduğunu bilmek, neden olduğunu (temel analiz) bilmekten daha yararlı, hızlı ve kolaydır. Teknik analizden mucizeler beklemektense bize sunduğu araçları kullanarak oyun plânımızı (GSL listesi) geliştirmek ve disiplinli bir şekilde uygulamak yatırım hayatımıza istikrar getirecektir. Bu doğrultuda, grafik formasyonlarını birer Geri Dönüş veya Devam formasyonu olarak gruplayıp onlardan gelecek fiyat hareketinin yönünü belirlemelerini ummaktansa aynı formasyonları GSL listemizi oluşturacak çizgileri belirleyen son derece yararlı oluşumlar olarak faydalanmak çok daha gerçekçi olacaktır.

Bugüne kadar yazılmış teknik analiz kitaplarında yapılan gereksiz sınıflandırmalarda formasyonlar genellikle şu başlıklar altında toplanmıştır:

Geri Dönüş Formasyonları

Omuz Baş
Çift (Üçlü) Tepe ve Dipler
Tabak Dipler
Genişleyen Formasyonlar
Karo
V-Tepe ve Dipler
Geri Dönüş Günleri

Devam Formasyonları

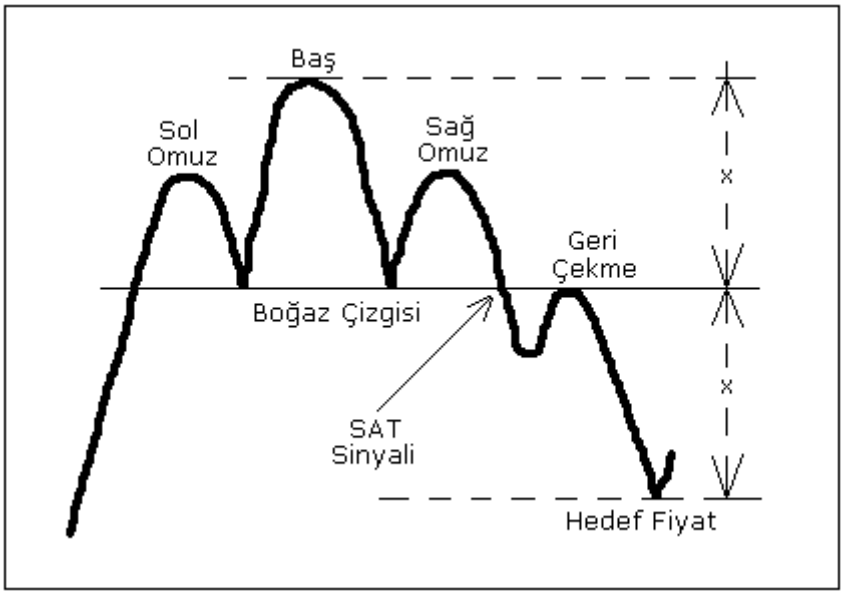
Üçgenler
Dikdörtgenler
Takozlar
Bayrak ve Flâmalar
Ters Omuz Başlar

Biz bu sınıflandırmaları tamamen göz ardı ederek yukarıdaki formasyonları tek tek ele alacağız.

OMUZ BAŞ FORMASYONLARI

Fiyat grafiklerinde karşımıza çıkan en beylik, tespit edilmesi en kolay ve aynı zamanda da oyun plânımızın parçalarını oluşturacak öğeleri nispeten en belirgin şekilde sunabilen formasyonlardan bir tanesi de Omuz Baş Formasyonları'dır (*Bkz. Şekil 121*).

Şekil 121 – Omuz Baş Formasyonu

Her ne kadar gerçek grafiklerde oluşan formasyonlar *Şekil 121*'deki gibi karşımıza belirgin bir şekilde çıkmasa da bu tür formasyonlarda neler olup bittiğini anlamak için ilk olarak bu ütopik örneği ele alalım. Bu şekilde görülen Omuz Baş bir TEPE formasyonu. Yâni bir süredir devam etmekte olan bir yukarı trendin sonunda oluşmuş. Tabi bu "sonunda" kelimesini formasyonun nasıl sona erdiğini gördükten sonra kullanabiliyoruz. Yâni, eğer fiyatlar boğaz çizgisini aşağı kırmayıp da tekrar yukarıya devam etmiş olsaydı bu şekilde gözüken Omuz Baş Formasyonu yukarıdaki gibi bir Geri Dönüş değil Devam Formasyonu olacaktı. Şimdi gelin formasyonun oluşum sırasında piyasa psikolojisinin nasıl geliştiğine bakalım.

Piyasa Sol Omuz oluşana dek bir yukarı trend içerisinde. Arz/talep dengesizliği talepten yana ve alımlar sol omuza kadar sağlıklı bir şekilde devam ediyor. Sol omuzun oluşum nedeni bazı yatırımcıların yeteri kadar para kazandıkları kanaatine vararak kâr realizasyonu amacıyla satışa geçmeleri. Bu satışlar fiyatlarda bir gevşemeye yol açıyor. Bu gevşeme, yukarı trendin henüz sona ermediğine inanan boğalar için yeni bir alım fırsatı yaratıyor ve yukarı trend tekrar başlıyor. Bu yeni alım dalgası Baş olarak tespit ettiğimiz yerde bu kez daha şiddetli kâr realizasyonlarına neden oluyor. Bu satış dalgasının bir öncekinden daha şiddetli olmasının nedeni, hem satış dalgalarının eskiye nazaran (en soldaki yukarı trendle karşılaştırıldığında) artık daha sık geliyor olması hem de sol omuzun oluştuğu tepe seviyelerinde yukarı trende inanıp yeni alış yapanların pozisyonlarını satarak likide etmeleri. İşte bu daha şiddetli satış dalgası fiyatlarda ikinci ve daha uzun bir gevşemeye yol açıyor. Fiyatların, sol omuzdan sonra gelen ilk satış dalgasının dibinin oluşturduğu kısa vadeli destek seviyesine kadar inmesi yukarı trendin hâlâ geçerli olduğuna inanmaya devam eden boğalar için yine bir alım fırsatı yaratıyor ve bu alımlara yükselen fiyatlar sağ omzu oluşturuyor. Ne var ki bu inanca sahip boğaların sayısının eskiye nazaran daha az olması sağ omuzla oluşan tepenin yeni bir en yüksek yapmasına (yâni başın da üzerine çıkmasına) yetmiyor. Yeni en yüksekler yapmayan bir piyasanın yukarı trend oluşturmayacağı böylelikle ortaya çıkınca yeni bir satış dalgası geliyor.

İşte formasyonun bundan sonraki kaderini belli edecek olan da bu satışlara katılacak olanların sayısı. Yâni bu dalgada oluşacak olan işlem hacmi. Bu dönüm noktasında ortaya iki senaryo çıkabilir. Birincisi, satışlara katılımın az olması. Eğer piyasada yukarı trendin devam edecek olduğuna inananların sayısı daha fazla ve dolayısıyla kâr realizasyonu yapmak için satışa geçecek olanların sayısı da daha az olursa, satışların sonu daha çabuk gelebilir ve piyasa boğaz çizgisiyle belirlenen destek seviyesini aşağı kırmadan tekrar yukarıya dönebilir. Bu yukarı dönüş daha sonra kendisini ya yukarı trendin bir devamı olarak ya da fiyatların artık yatay bir seyre bürünmesiyle gösterir. Böylelikle, bu Omuz Baş Formasyonu bir Geri Dönüş Formasyonu olma özelliğini yitirir.

Yukarıdaki örnekte ise önümüze ikinci senaryo çıkıyor. Satışlara katılım artıyor (işlem hacmi) ve fiyatlar boğaz çizgisinin belirlediği destek seviyesini aşağı kırarak yukarı trendi sona erdirip bir düşüş başlatıyor. Böylelikle formasyonumuz da gerçekten bir Geri Dönüş Formasyonu rolünü üstleniyor. Burada sağ omuzdan sonra başlayan satışlara katılımın fazla olmasının (yâni düşüş esnasında oluşan işlem hacminin fazla olmasının) çeşitli nedenleri olabilir. Bir kere, yukarı trendin ilk aşamalarından itibaren alışta olanların artık doyup kâr realizasyonuna başlamaları. Bir başka teknik neden, piyasanın yeni bir en yüksek yapamayışını bir zayıflık işareti olarak algılayıp açığa satış yapmaya başlayan bir ayılar grubunun oluşması. Bir üçüncü neden ise, fiyatları önce sağ omza, sonra baş ismini verdiğimiz tepeye ve son olarak da sağ omza götüren rallilerde alım yapıp da hâlâ gün yüzü görmemiş (yâni kâğıt kâra bile geçememiş) ve devamlı zarar taşımış olanların panik satışlar yaparak bardağı taşırmaları.

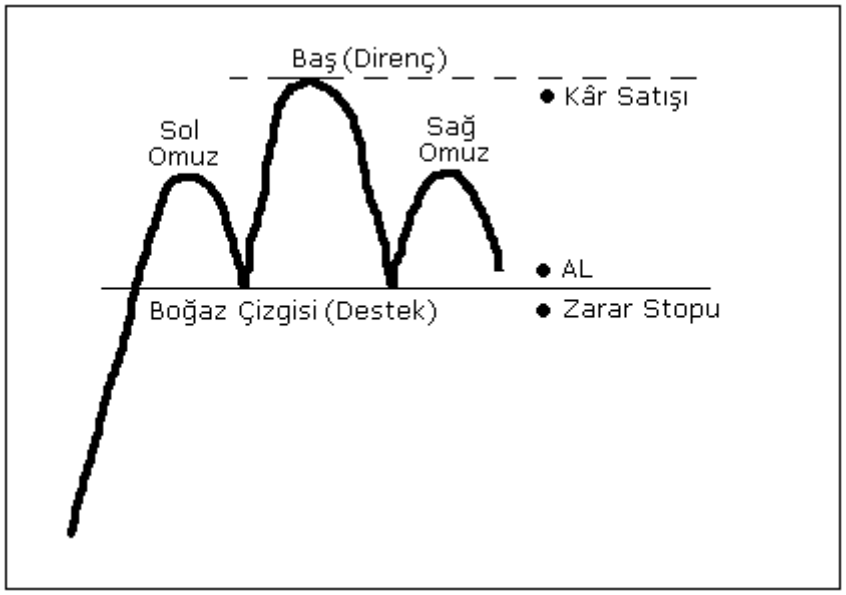
Her Omuz Baş tepesinde bu iki senaryodan birisi gerçekleşir. Bir üçüncüsü yok. Başka senaryo olmayışı da bizim işimizi kolaylaştırıyor. Bu aşamada ilk kuralımız, hangi senaryonun gerçekleşeceğini tahmin etme uğraşına girmemek olacak. Biz nasıl olsa çizgilerimizi çizip GSL listemizdeki soruları cevaplayabildiğimize göre, artık her iki senaryoda da nasıl davranacağımızın oyun plânını tasarlayabilecek duruma geldik. İkinci kuralımız ise, bazı işaretlere bakarak hangi senaryonun gerçekleşme olasılığının daha ağır bastığını göz önüne alarak geliştirdiğimiz oyun plânında bazı değişiklikler yapmak olacak.

Bu oyun plânını geliştirmek için yeni birşeyler öğrenmemize gerek yok. Bu oluşumun karşımıza ilk defa çıkan bir Omuz Baş Formasyonu veya daha yüksek zekâlı bir teknisyenin verdiği daha tuhaf isimli daha falafoş bir formasyon olmasının hiçbir önemi yok. Bütün yapacağımız iş, birinci kitapta öğrendiklerimizi uygulamaya sokmak. Yâni, ÇİZGİLER ÇİZMEK ve GSL LİSTESİNDEKİ SORULARI YANITLAMAK.

Bu örnekte çizgi çizebileceğimiz en belirgin yer, ilk önce sol omuz daha sonra da baş ismi verdiğimiz tepeden sonra başlayan fiyat gevşemelerinin durduğu ve alışların tekrar başladığı seviye. Bu çizgiye Boğaz Çizgisi ismi veriliyor ve o seviyenin üzerinde olduğumuza göre piyasaya bir destek teşkil ediyor.

Destek seviyesinin hemen üzerine alım, hemen altına da zarar stopu (satış) emri verebileceğimizi daha önce öğrendik. Kâr satışı emrimizi de, Omuz Baş Formasyonu'nun oluşturduğu sıkışma alanının üst sınırını belirleyen direnç çizgisinin hemen altına vereceğiz. Bu seviyeyi de Baş diye isimlendirdiğimiz tepeden çizdiğimiz çizgi belirliyor. Böylelikle A tipi stratejimiz belirlenmiş oluyor (*Bkz. Şekil 122*).

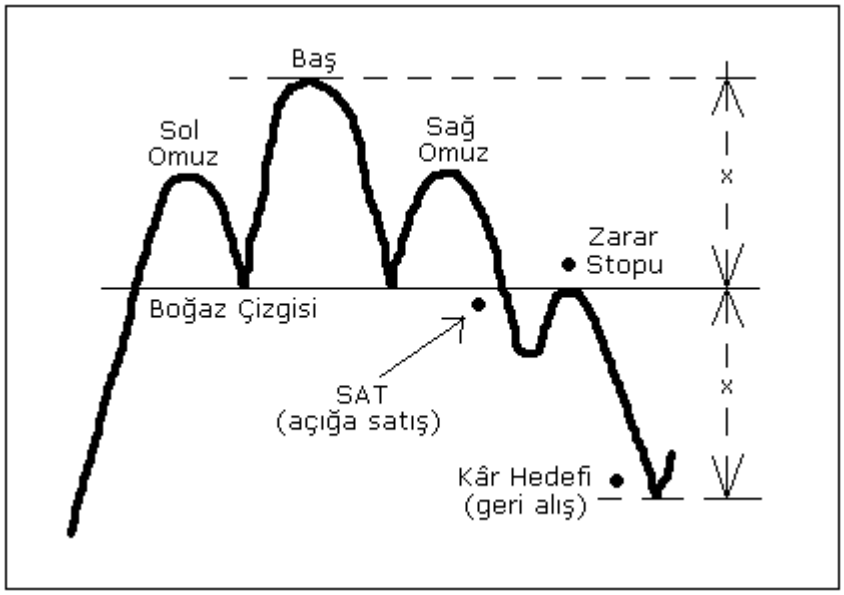
Şekil 122 – Omuz Baş Formasyonu – A Tarzı Strateji

Burada tek dikkat edilmesi gereken konu, kâr potansiyelinin, alım yeriyle zarar stopu arasındaki mesafenin en azından 2.5 misli olması (asgari risk/kazanç oranı). Daha sonra, piyasadaki gelişmeler (burada "piyasadaki gelişmeler" ifadesiyle temel analiz yapark olan bitenlerin analizinden değil, sadece fiyatların grafikte nasıl davranacağından bahsediyoruz) göz önüne alınarak, zarar stopuna değmeden doğrudan kâr hedefine doğru yol alarak açık pozisyon (kâğıt) kârları yaratan ama bir türlü kâr hedefine varamayan bir piyasa durumunda ne tür bir iz süren stop stratejisi uygulanarak elde edilen kâğıt kârların kitlenebileceği de plânlanmalı. Bu süreci biraz ileride gerçek piyasa örnekleri ile yaşayacağız. Bu örneklere geçmeden bir de B tarzı stratejimizi gözden geçirelim.

Birinci kitaptan hatırlayacak olursanız, A tarzı stratejileri sıkışma alanları dahilinde kalan piyasalarda kullanıyorduk. Yukarıdaki örnekte de (*Şekil 122*) piyasanın Boğaz (destek) çizgisini aşağı kıramayıp Boğaz'la Baş (direnç) arasındaki sıkışma alanının içinde kalacağı varsayılarak A tarzı strateji seçiliyor. Eğer piyasanın Boğaz (destek) çizgisinin kırararak yönünü aşağıya çevirmesini bekliyorsak o zaman B tarzını uygulamaya geçirmeliyiz. B tarzı stratejide alım-satım yerlerimizi nasıl belirleyeceğimizi daha önce öğrenmiştik (*Bkz. Şekil 123*).

Şekil 123 – Omuz Baş Formasyonu – B Tarzı Strateji

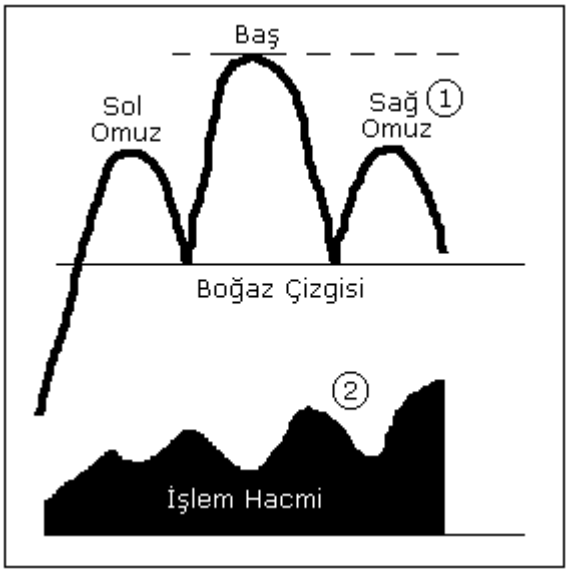

Burada B tarzı stratejinin A tarzından tek farkı kâr hedefi için seçilen yer. Kâr almak için piyasanın alt tarafında, üst taraftaki Baş tepesi (direnç) gibi belirli bir destek seviyesi olmadığı için hayali bir seviye seçiliyor. Bu seviyeyi de "x" tekniğini kullanarak seçiyoruz (Bkz. Birinci Kitap, s.108). Risk/Kazanç oranı ve İz Süren Stoplar gibi diğer taktikler aynı A tarzındaki gibi uygulanıyor.

Buraya kadar gördüklerimizi (A ve B tarzı uygulamaları) nasıl olsa daha önce işlemiştik. Bu aşamada önemli olan, karşımıza böyle bir formasyon çıktığında hangi tarzı uygulayacağımıza karar vermek. Bu kararı verebilmek için de bize en çok ışık tutacak gelişmeleri işlem hacminde arayacağız.

Aslında fiyatların bir sıkışma alanı dahilinde mi hareket edeceğini yoksa dışına mı kıracağını gösteren işaretleri birinci kitabımızın 85-88. sayfalarında *Sıkışma Alanlarında Yön Sinyalleri* başlığı altında öğrenmiştik. Bu işaretler, aşağı ve yukarı fiyat dalgalarında gerçekleşen işlem hacmi ve "öpme ilkesi" olarak isimlendirdiğimiz ve fiyatların sıkışma alanını belirleyen destek veya direnç çizgilerinden bir tanesine ulaşamama fenomeniydi. Şimdi bu iki işareti tamamlanmak üzere olan bir Omuz Baş Formasyonu'nda tespit edip hangi tarzı uygulayacağımıza karar verelim (Bkz. *Şekil 124*). Sözü geçen iki işaret bu grafikte 1 ve 2 numaralarıyla gösteriliyor.

Şekil 124 – Omuz Baş Formasyonu – İşlem Hacmi ve Öpme İlkesi

Şekil 124'teki grafikte işlem hacmi ve öpme ilkesi olarak isimlendirdiğimiz fenomenden herhangi bir işaret gelmediği müddetçe bu formasyonun nasıl tamamlanacağı hakkında bir fikir yürütmek falcılık olur. Piyasa yukarı da dönebilir, aşağı da kırabilir. İşte bu iki işaretin yokluğunda, veya bu işaretlerin bir yöne ağır basmaması durumunda uygulanacak tarz Karma tarzdır. Yâni hem A hem de B tarzının öngördüğü giriş (alım ve açığa satış) emirleriyle müteakip kâr ve zararla çıkış emirleri verilir (bu emirlerin yerlerini *Şekil 122* ile *Şekil 123*'ü üst üste getirerek görebilirsiniz). Daha sonra, piyasanın alacağı yöne göre iki tarzdan birinin gerektirdiği emirler yerine gelecek diğer tarzın emirleri iptal edilecektir. Burada herhangi bir yön tahmini olmadan harekete geçmek bir zaaf değil aksine son derece olumlu bir karardır. Çünkü teknik analiz bize fiyat yönünün gelecekte ne olacağını bilmeden bir oyun plânı geliştirmemize yarayacak araçları sunmaktadır ve bu araçların varlığı piyasaya tek yönlü değil tarafsız bakabilmemize ve dolayısıyla daha disiplinli davranabilmemize olanak tanır.

Şimdi gelelim bazı yön belirleyici işaretlere. İlk olarak "öpme ilkesi"ni ele alalım. Öpme ilkesinin açıkladığı, iki sınırdan birine gidememe (öpememe) fenomeni zaten her omuz baş formasyonunun doğasında vardır. Eğer omuz baş formasyonunun tepeleri (veya dipleri) baş ile belirlenen direnç (veya destek) çizgisine ulaşıyor olsaydı bu formasyonun ismi üçlü tepe (veya dip) olarak değişirdi. *Şekil 124*'te de görüldüğü gibi sağ omuzla oluşan tepe başarısız kalmakta, yâni baş'ın belirlediği üst sınıra (dirence) kadar gidememektedir. İşte bu başlı başına bir zayıflık göstergesidir.

O halde, her tepe omuz baş formasyonunda bu zayıflık baş göstereceğine göre, bu tepe formasyonlarının çoğunluğunun aşağı kırarak tamamlanacağı sonucuna varabiliriz ama elimizde omuz baş tepelerinin kaçta kaçının bu şekilde sonuçlandığına dair bir istatistik olmadığına göre strateji tarzımızı seçerken sadece öpme ilkesinin verdiği işaretlere güvenmek de pek emniyetli olmaz. Dolayısıyla starteji tarzımızı seçmeden önce en önemli gösterge olan işlem hacmine bakmak gereklidir.

Her formasyonda işlem hacmi bize son derece belirgin işaretler verir. Örneğin yukarıdaki gibi bir omuz baş tepesinde oluşan her rallide (sol omza yükseliş rallisi,

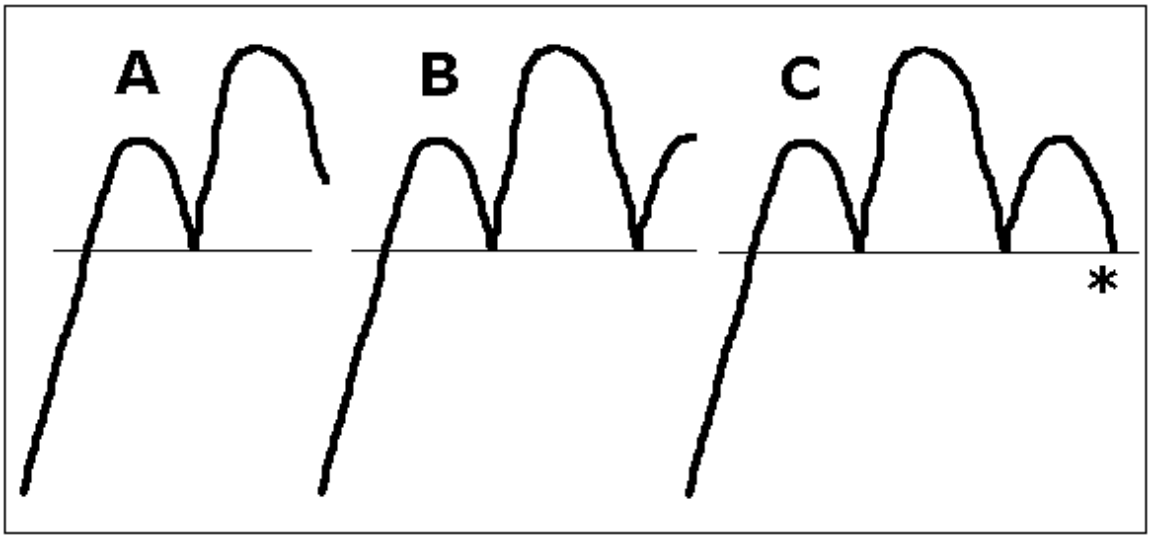
başa yükseliş rallisi ve sağ omza yükseliş rallisi) işlem hacmi artıyor ve her düşüşte işlem hacmi azalıyorsa bu aşağı doğru olan hareketlerin piyasa katılımıyla (işlem hacmiyle) desteklenmediğini ve formasyonun büyük bir olasılıkla boğaz çizgisinin aşağı kırılmasıyla tamamlanmayacağını gösterir. Dolayısıyla böyle bir durumda Karma tarz veya aşağı kırılmayı bekleyen B tarzı yerine piyasanın sıkışma alanı içerisinde (boğaz çizgisiyle başın belirlediği direnç çizgisi arası) kalmasını bekleyen A tarzı strateji uygulanmalıdır.

Şekil 124'te ise bunun tam tersi bir durum oluşmuştur. Burada fiyat grafiğinin alt tarafındaki işlem hacmine bakılacak olursa, bu kez piyasa katılımının her rallide değil her fiyat düşüşünde arttığı açıkça görülür. Öyleyse, piyasanın hem dirence kadar gidemediği (öpme ilkesi) hem de işlem hacminin aşağı hareketleri desteklediği bu gibi durumlarda her zaman B tarzı strateji uygulamay sokulmalı ve pozisyona girmek için boğaz çizgisinin aşağı kırılması beklenmelidir.

Yukarıdaki çalışmalarımızda da görüleceği gibi, karşımıza her hangi bir grafik oluşumu çıktığında (yukarıdaki örneklerde bu oluşum bir omuz baş tepesiydi), hemen o formasyonun ismi konulup bir geri dönüş veya devam formasyonu olup olmadığı tespit edilerek gelecekteki fiyat yönü tahmin edilmeye çalışılacağına, önce o önemli grafik çizgilerinin çizilip (boğaz çizgisi, başın belirlediği direnç çizgisi ve "x" tekniğinin belirlediği fiyat hedefi çizgisi) daha sonra hangi strateji tarzının uygulanacağını belirlemek için öpme ilkesi ve işlem hacminin verdiği işaretlere bakmak gerekir. Bu işaretlere göre A veya B tarzı seçilir veya gelen işaretler bir tarafa ağır basmıyorsa karma tarz uygulanır.

Grafik formasyonları analiz edilirken yapılabilebilecek en büyük hata, bir formasyon tamamlanmadan önce o formasyonun ismini koyup daha sonra da onun bir geri dönüş veya devam formasyonu olduğu varsayılarak geleceteki fiyat yönünü tahmin etmeye çalışmaktır. *Şekil 125*'teki formasyonların hiçbirisi ne bir Omuz Baş Formasyonu ne de bir geri Dönüş Formasyonu değildir.

Şekil 125 – Omuz Baş Formasyonu mu?

Bu formasyona bir omuz baş formasyonu demek ve bir geri dönüş formasyonu olduğuna kanaat getirmek ancak boğaz çizgisinin yıldızla belirtilen yerde aşağı

kırılmasıyla doğru olacaktır. Örneğin B senaryosunda "Bu bir omuz baş tepesi olacak!" demek büyük bir yanlışlıktır. Teknik analiz lugatinde –cek ve –cak takıları yoktur.

Bir formasyona ancak o formasyon sona erdikten (tamamlandıktan) sonra ismi konulabilir.

Geri Dönüş Formasyonları hakkında aşağıdaki koşul ve genellemelerin her zaman akılda bulundurulması gerekir:

1. Geri Dönüş Formasyonları'ndan önce bir trendin varolması ön koşuldur. Trendsiz ve yatay bir piyasada bir geri dönüş formasyonu oluşmaz.

2. Eğer trend geri dönecekse, yâni formasyon bir geri dönüş formasyonu olacaksa, bunun ilk işareti önemli bir trend, destek veya direnç çizgisinin kırılması olacaktır.

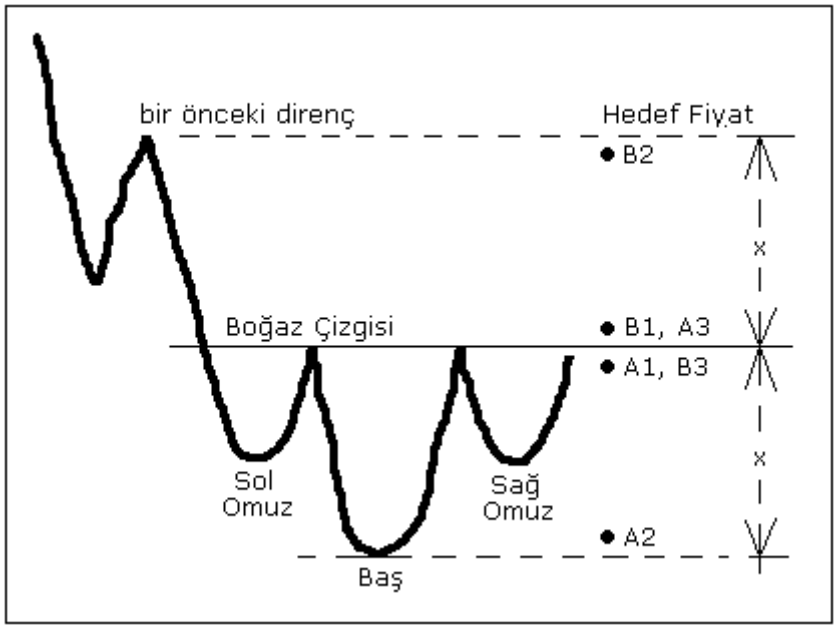
3. Bir formasyonun ebadı ne kadar büyükse onu takip edecek hareket de o kadar büyük olur. Başka bir ifadeyle, iki haftada 10,000 TL'lik bir sıkışma alanında oluşmuş bir geri dönüş formasyonunu takip edecek olan fiyat hareketi de iki haftadan daha fazla sürmeyecek ve yaklaşık 10,000 TL'lik bir düşüş veya yükseliş getirecektir.

4. Tepe formasyonlarının süresi genelde dip formasyonlarının süresinden daha kısa olur ama volatilite tepelerde daha fazladır. Yine başka bir ifadeyle, dip formasyonlarındaki günlük oynamalar (en yüksek en düşük arası) genelde daha az olur ama formasyonun oluşması daha uzun süre alır.

5. İşlem hacminin önemi tepelerde çok daha fazladır.

Şimdi de bir Omuz Baş Dip Formasyonu'nda nasıl davranacağımıza bakalım. Aslında tepe formasyonlarıyla dip formasyonları arasında yukarıdaki dördüncü ve beşinci maddelerde belirtilenler haricinde hiçbir farklılık yoktur. GSL listemizdeki soruların cevapları ve strateji tarzı seçimine uygulanacak kıstaslar aynıdır (*Bkz. Şekil 126*).

Şekil 126 – Omuz Baş Dip Formasyonu

Her seferinde olduğu gibi burada da ilk yapılacak iş GSL listemizdeki soruları yanıtlamamıza yarayacak olan çizgileri çizmektir. Burada çizilen Boğaz ve Baş çizgileri sıkışma alanının sınırlarını belirlemektedir. Hedef fiyatı (B tarzında) belirleyen çizgi ise ister "x tekniği" isterse de "bir önceki direnç" kullanılarak çizilebilir.

Alım satım yerleri ise her zamanki gibi A ve B tarzı olarak ayrı ayrı konuçlandırılmıştır.

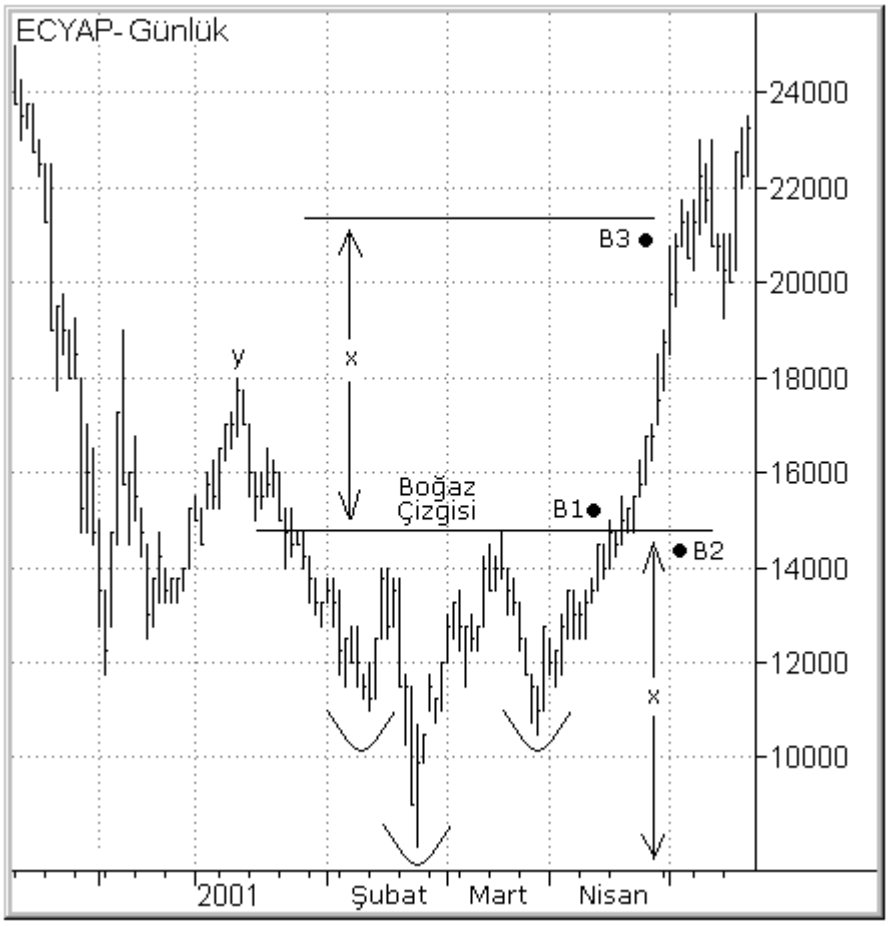
A1: A tarzı açığa satış (pozisyona giriş)
A2: A tarzı alış (kârla çıkış)
A3: A tarzı zarar stopu

B1: B tarzı alış (pozisyona giriş)
B2: B tarzı satış (kârla çıkış)
B3: B tarzı zarar stopu

Hangi strateji tarzının (A, B veya Karma) yine işlem hacmi ve öpme ilkesi gibi unsurların ışığında yapılacaktır. Eğer bu dip formasyonunda işlem hacmi her rallide artıyor, her düşüşte azalıyorsa yukarı kırış olasılığı, sıkışma alanı dahilinde kalma olasılığından daha fazladır ve B tarzı strateji uygulamaya sokulmalıdır. Tam tersine, işlem hacmi eğer her rallide azalıyorsa, boğaz çizgisi büyük olasılıkla kırılması güç bir direnç olarak kalacak ve A tarzı stratejinin kullanılması daha mantıklı olacaktır. Eğer işlem hacmi hiçbir işaret vermiyorsa elbette Karma tarz kullanılmalı, yâni hem A hem de B tarzının öngördüğü emirler geçerli tutulmalıdır. Son olarak da yine Risk/Kazanç oranı ve İz Süren Stoplar gibi diğer taktiklerde stratejiye monte edilmelidir.

Şimdi yukarıda teorik olarak özelliklerini gördüğümüz Omuz Baş tepe ve Dip formasyonlarına bir de gerçek piyasa koşullarında göz atalım. İlk olarak ele alacağımız bir Omuz Baş Dip Formasyonu (*Bkz. Şekil 127*).

Şekil 127 – ECYAP - Omuz Baş Dip Formasyonu

Şekil 127'de ECYAP'ın 2001 baharında oluşturduğu omuz baş dip formasyonunda görüldüğü gibi bu formasyonlar gerçek grafiklerde teorik ders kitaplarında çizildikleri gibi oluşmuyorlar. ECYAP örneğindeki ana fark boğaz çizgisinin çizildiği yer. Formasyonun birinci ve ikinci rallileri eşit yükseklikte olmadıkları için daha temkinli olmak için ikinci rallinin ulaştığı en yüksekten çizilmiş (14,750TL) ve varsayalım ki sadece öpme ilkesi doğrultusunda (son dip, ikinci dibin belirlediği destek seviyesine kadar düşmeyerek güç işareti veriyor) B tarzı yatırım stratejisi seçilmiş. Bu strateji, boğaz çizgisi yukarı kırıldığı takdirde alım yapılmasını, ve boğaz çizgisinin hemen altına zarar stopu konulmasını öngörüyor. Kâr hedefi belirlemek için de "x tekniği" kullanılarak 21,500TL direnci çizilmiş. Aslında bir önceki direnç 18,000TL seviyesi de (y noktası) seçilebilirdi ama daha uzun vadeli ve kâr potansiyeli daha yüksek bir seçim yapılmış.

Kâr hedefini seçerken dikkate alınacak noktalardan bir tanesi hedeflediğimiz risk/kazanç oranının (R/K) en az 2.5 olmasıydı. Şimdi yukarıda çizilen çizgiler doğrultusunda koyduğumuz pozisyona giriş ve kâr ve zararla çıkış emirlerimizi inceleyerek bu hedefi tutturup tutturamayacağımıza bakalım. Boğaz çizgisi yukarı kırılmadan B tipi uzun pozisyon almayacağımıza göre, pozisyona giriş yerimiz (alım noktamız) bu çizginin en az bir fiyat adımı üzerinde olmalı (15,000TL) (B1). Zarar stopunu hem boğaz çizgisinin (kırılmadan önce direnç, kırılınca destek) altına hem de alım yerimizden en az 4 fiyat adımı aşağıya koyduğumuzu varsayalım. Onu da

14,000TL olarak belirleyelim (bir fiyat adımı 250TL x 4). Zarar potansiyelimiz 1,000TL olduğuna göre, kâr hedefimiz en az 2,500TL olmalı (1,000TL x R/K oranı 2.5).

Kâr hedefi olarak bir önceki direnci (18,000) kullanarak bir fiyat adımı altına (17,750TL'ye) kâr satış emri verseydik R/K hedefimizi yine tuttururduk:

Alım: 15,000TL
Zarar Stopu: 14,000TL
Zarar Potansiyeli: 1,000TL
R/K Hedefi: 1,000TL x 2.5 = 2,500TL
Asgari Kâr Hedefi: 15,000TL + 2,500TL = 17,500TL
Bir Önceki Dirence Göre Seçilen Kâr Hedefi:
Direnç 18,000TL - En Düşük 1 Fiyat Adımı 250 TL = **17,750TL**

Ne var ki, biz zaten daha büyük bir kâr hedefi seçerek ("x tekniği" direnci 21,500TL - En Düşük 1 Fiyat Adımı 250 TL = 21,250TL) R/K oranımızı 6.25 gibi yüksek ve temkinli bir seviyede tutmayı tercih ediyoruz:

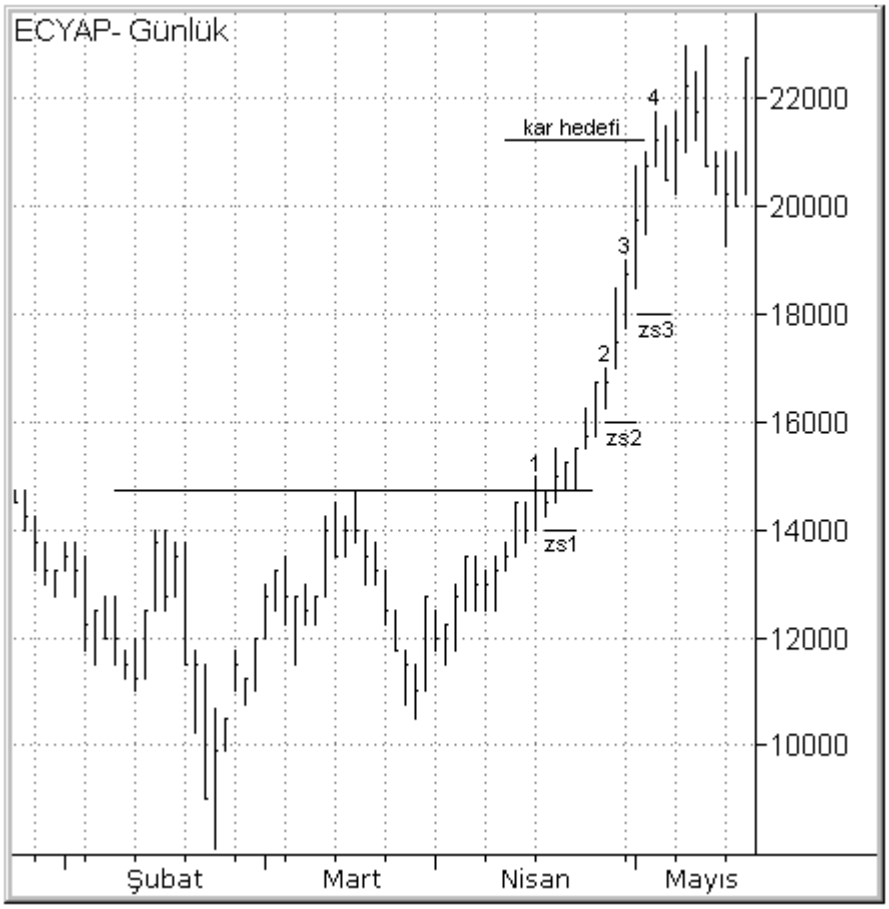
Alım: 15,000TL
Zarar Stopu: 14,000TL
Zarar Potansiyeli: 1,000TL
R/K Hedefi: 750TL x 2.5 = 2,500TL
"X Tekniği"ne Göre Seçilen Kâr Hedefi:
Direnç 21,500TL - En Düşük 1 Fiyat Adımı 250 TL = 21,250TL
Kâr Potansiyeli: Kâr Hedefi 21,250TL – Alım yeri 15,000TL = 6,250TL
Beklenen R/K Oranı: Kâr Potansiyeli 6,250TL / Zarar Potansiyeli 1,000 TL = **6.25**

Risk/Kazanç oranlarını daha önce belirlediğimiz asgari 2.5 seviyesinden daha fazla tutma isteğimizin nedenleri, (a) piyasanın seçilen kâr hedefine gitmeyerek bizi yarı yoldaki iz süren stop noktalarımızdan bir tanesinde pozisyondan çıkararak R/K oranını düşürme olasılığı (ilk seçilen kâr hedefinden daha az kâr / aynı zarar potansiyeli) ve (b) öngörülenden çok daha fazla üst üste zarar stopu olma ve dolayısıyla Başarı Oranını'nı en az olarak seçilen %30 seviyelerinden aşağı düşürme olasılığıdır.[7]

[7] Birinci kitabımızdan hatırlıyorsanız, R/K oranını en az 2.5 olarak belirlerken Başarı Oranı'nın %30'lara kadar düşebileceğini göz önüne alıyorduk. Başka bir ifadeyle, girilen 10 işlemden 7'si zararlı, 3'ü kârlı ise ve her kârlı işlemde 2.5 kazanılıyor, her zararlı olanda 1 kaybediliyorsa bile toplamda kârlı çıkılabiliyordu ((3 x 2.5) – (7 x 1)). Dolayısıyla, başarı oranının daha düşük olduğu durumlarda R/K oranının daha yüksek tutulması gerekiyordu.

Artık pozisyona giriş ve kâr ve zararla çıkış yerlerimizi belirlediğimize göre harekete geçmeden önce iz süren stop yöntemimizi de belirlememiz gerek. Biz daha önce gördüğümüz "Ara Hedefler Yöntemi"ni seçelim. Piyasa 17,000TL'ye yükselirse zarar stopumuzu iptal edip stopu 1,000TL altı olan 16,000TL'ye yükselterek iz sürelim. Daha sonra, 19,000TL'ye yükselirse iz süren stopumuzu 18,000TL'ye, 21,000TL'ye yükselirse de 20,000TL'ye çıkaralım. Başka bir ifadeyle, piyasanın her 2,000TL yükselişinde biz de stopumuzu o ara hedefin 1,000TL altına yükselteceğiz.
Şimdi uygulamaya geçebiliriz (*Bkz. Şekil 128*).

Şekil 128 – ECYAP - Omuz Baş Dip Formasyonu B Tarzı Strateji

16 Nisan tarihinde (1) ECYAP 14,750TL'ye çizdiğimiz boğaz çizgisini yukarı kırıyor ve 15,000TL'den alım yaparak yeni bir uzun pozisyon açıyoruz. Zarar stopumuz, giriş yerimizin 1,000Tl altında, yâni 14,000TL'de (zs1).

Not1: 16 Nisan tarihinin en düşüğü 14,000TL ama bu en düşük, o gün piyasa yeni açtığında gerçekleştiği ve biz pozisyona daha sonra girdiğimiz için bizim stop olmamıza yol açmadı.

Piyasa 10 gün sonra, 26 Nisan tarihinde (2) en yüksek fiyat olarak 17,000TL'yi görüyor. Bu fiyat, bizim iz süren stop yöntemimizi uygulamaya sokabileceğimiz ilk ara hedef. Pozisyona girmeden önce belirlediğimiz iz süren stop yönteminin kuralı gereği, 17,000TL'yi görür görmez 14,000TL'de duran zarar stopumuzu iptal edip stopu 16,000TL'ye (17,000TL'nin 4 fiyat adımı, yâni 1,000TL altı) çıkararak (zs2) iz sürmeye başlıyoruz. Böylelikle de 1,000TL kârı garantilemiş olduk (16,000TL – 15,000TL).

Yükseliş devam ediyor ve 4 gün sonra, 30 Nisan'da (3) ikinci ara hedefimiz olan 19,000TL en yükseğini görüyor ve iz süren stopumuzu 18,000TL'ye yükseltiyoruz (zs3). Kitlediğimiz kâğıt kârımız artık 3,000TL (18,000TL – 15,000TL).

Not2: 30 Nisan tarihinin en düşüğü 17,750TL ama bu en düşük de, o gün piyasa yeni açtığında gerçekleştiğinden ve biz iz süren stopumuzu daha sonra

yükselttiğimizden burda da stop olmadık.

Yine 3 gün sonra, 3 Mayıs tarihinde (4) piyasa bir sonraki ara hedefimiz olan 21,000TL'yi görüyor ama daha biz iz süren stopumuzu 20,000TL'ye yükseltmeden kâr hedefimiz olan 21,250 TL seviyesi de görülüyor ve satış yaparak pozisyondan çıkıyoruz.

Kâr:	6,250TL (21,250TL – 15,000TL)
Getiri:	%42 (6,250 TL / 15,000TL)
Pozisyon Süresi:	17 gün
R/K Oranı:	6.25 (6,250TL / 1,000TL)

Yukarıda Not1 ve Not2'de görüldüğü gibi iki kez stop olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldık ama belki de şans eseri stop olmadan pozisyonumuzu koruyabildik. Stop olsaydık ne olurdu? Bu sorunun yanıtını birinci kitabımızda vermiştik. Erken stop olan pozisyonlar için GSL listemizin son sorusu Tekrar Giriş Önlemiydi. Bu önlemi önceden aldığımız müddetçe, aynı oranda olmasa da yine yukarıdaki kârlı piyasa hareketinden faydalanabiliriz. Örneğin, 16 Nisan'da (Not1) ilk önce 15,000TL'den pozisyona girip sonra 14,000TL'den stop olduğumuz varsayalım. Hesabımıza 1,000TL'lik bir kayıp yazıldı ama stop olduktan sonra buna üzülüp oturup beklememizi gerektiren bir koşul da yok. Tekrar aynı stratejiyi devreye sokabiliriz. Başka bir ifadeyle, eğer boğaz çizgisi tekrar yukarı kırılırsa daha önce öngördüğümüz aynı yerden yine pozisyona girebiliriz. Hatta daha önce de gördüğümüz gibi, daha temkinli davranıp bu kezki giriş yerimizi stop olduğumuz ilk giriş yerinden bir fiyat adımı yukarıda yapabiliriz (yukarı hareketi teyit etmek için) ki bu bile bize gayet cazip kârlar sunacaktır:

<u>Pozisyon 1</u>

Alım:	15,000TL
Stop:	14,000TL
Zarar:	1,000TL

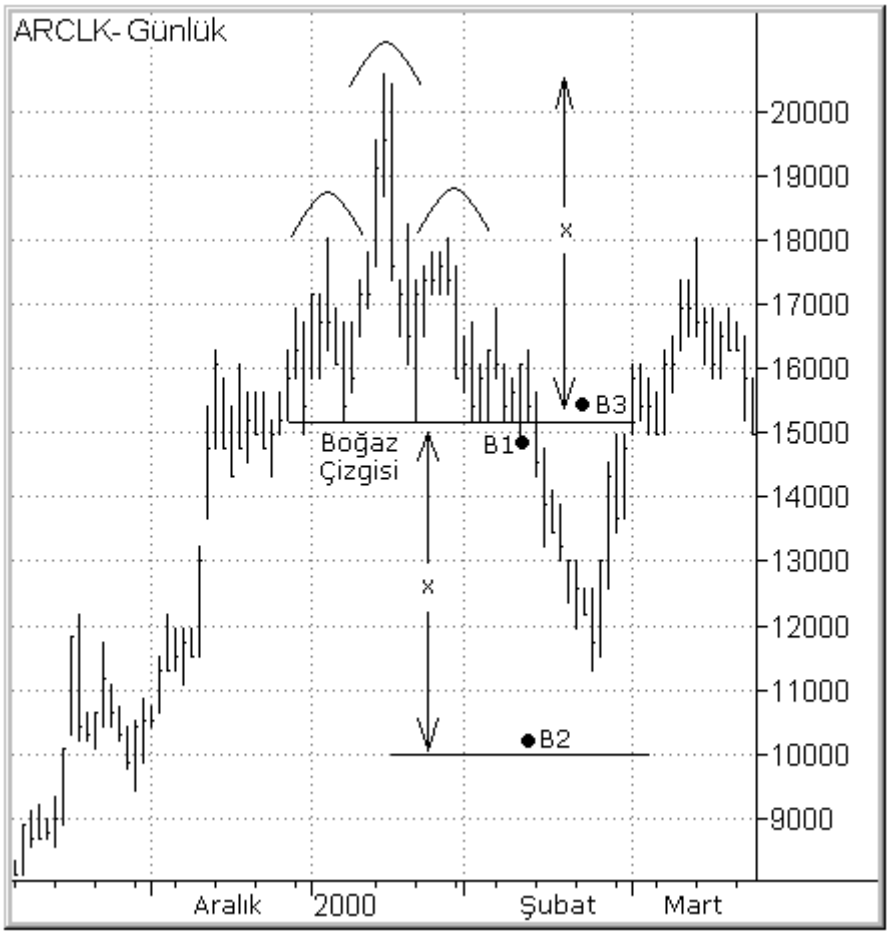
<u>Pozisyon 2</u>

Alım:	15,250TL
Çıkış:	21,250TL
Kâr:	6,000TL

Girilen pozisyon sayısı:	2
Başarı Oranı:	%50 (biri kârlı, biri de zararlı)
R/K Oranı:	6.00 (6,000TL / 1,000TL)
Toplam Kâr:	5,000TL
Getiri:	%33 (5,000TL / 15,250TL)
Süre:	17 gün

Bir tane de Omuz Baş Tepe Formasyonu deneyelim. Bu kez örneğimiz 2000 yılının ilk çeyreğinde ARCLK (*Bkz. Şekil 129*).

Şekil 129 – ARCLK - Omuz Baş Tepe Formasyonu

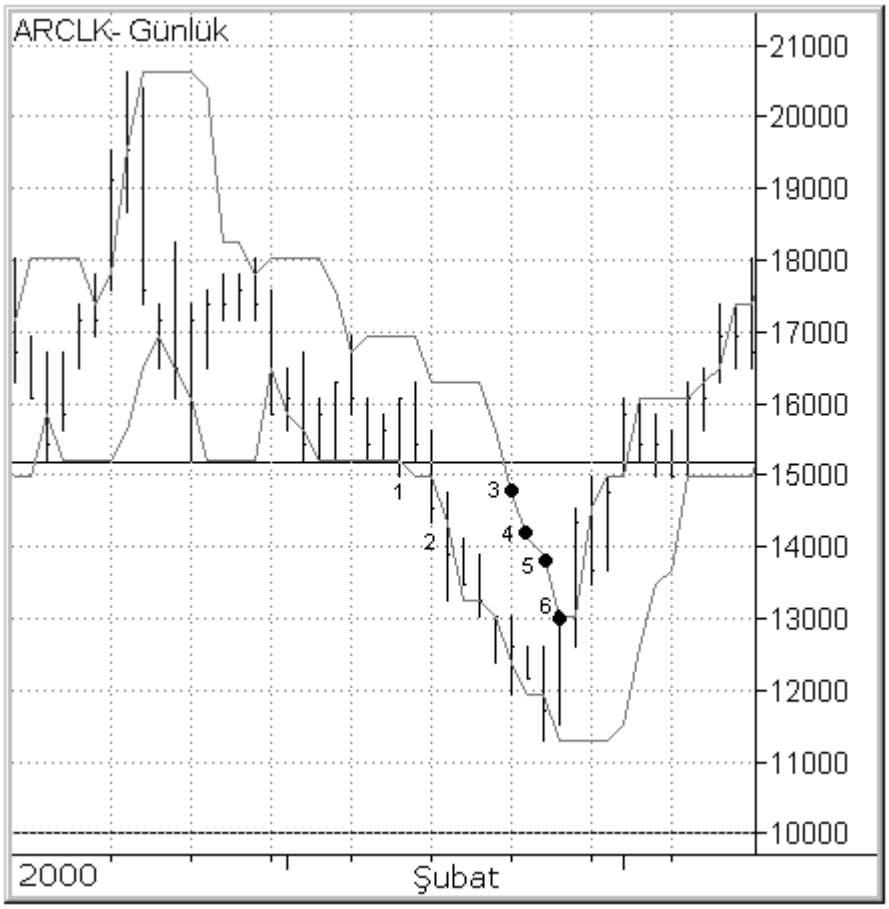
Şekil 129'da ARCLK 2000 Şubat'ında baş tepe formasyonunu tamamlıyor. Boğaz çizgimiz 15,250TL'de. B tarzı stratejiyi uygulayacak ve boğaz çizgisi aşağı kırılırsa açığa satış yaparak bir kısa pozisyon açacağız. Açığa satış yerimiz bu çizginin bir fiyat adımı altında, yâni 15,000TL'de (B1). Zarar stopumuz ise pozisyona giriş yerimizin 3 fiyat adımı (250TL x 3 = 750TL) üstünde, 15,750TL'de (B3). Kâr hedefi belirlemek için "x tekniği"ni kullanıp destek çizgisini 10,000TL'ye çizdiğimize göre, hedef geri alım noktamız bu hayali destek çizgisinin bir fiyat adımı üstü olan 10,250TL (B2).

Hedeflediğimiz risk/kazanç oranı (R/K) 6.33.

Potansiyel kâr: 15,000TL – 10,250TL = 4,750TL
Potansiyel zarar: 750TL
R/K Oranı: 4,750TL / 750 TL

İz süren stop yöntemi olarak da En Yüksek/En Düşük Kanalı Yöntemi'ni kullanacağız (4 günlük). Şimdi yukarıda çizilen çizgiler ve kullanacağımız iz süren stop yöntemi doğrultusunda hedeflerimizi tutturup tutturamayacağımıza bakalım (*Bkz. Şekil 130*).

Şekil 130 – ARCLK - Omuz Baş Tepe Formasyonu B Tarzı Strateji

10 Şubat tarihinde boğaz çizgisi aşağı kırılıyor ve 15,000TL'den açığa satış yaparak bir kısa pozisyon açıyoruz ama piyasa aynı gün tekrar yukarı dönerek bizi zarar stop yerimiz olan 15,750TL'de stop ediyor (1). Bu 750TL'lik zarar bizim elimizdeki omuz baş formasyonundan daha sonra faydalanmamızı engellemiyor. Tekrar giriş önlemimiz doğrultusunda, boğaz çizgisi tekrar aşağı kırılırsa tekrar açığa satış yapacağız ama teyit almak amacıyla bu kez açığa satışımız eski satış yerimizin bir fiyat adımı altında olacak (14,750TL). Bu açığa satışı iki iş günü sonra, 14 Şubat'ta gerçekleştiriyoruz (2). Zarar stopumuz üç fiyat adımı yukarıda (15.500TL). Bu kez talih bizden yana ve piyasa düşüşe geçiyor. Bu düşüşle birlikte 4 günlük En Yüksek/En Düşük Kanal'ının iz süren stoplarımızın yerlerini belirleyen üst çizgisi de alçalmaya başlıyor. Bu çizgi bir süre orijinal zarar stopumuzun da üstünde seyrediyor ama nihayet 21 Şubat tarihinde (3) 14,750TL'ye düşüyor. Böylece, 15,500TL'deki zarar stopumuzu iptal edip 14,750'ye getiriyoruz. Artık pozisyonumuzdan başabaş çıkmayı garantiledik. Bundan sonraki günlerde piyasada gevşeme devam ettiği için kanalımız ve dolayısıyla üst sınırı da alçalmaya devam ediyor. Bu alçalmayla, stopumuzu da indirerek iz sürüyoruz. İz süren stopumuz 22 Şubat'ta 14,250TL (4), 23 Şubat'ta 13,750TL (5) ve son olarak da 24 Şubat'ta 13,000TL'ye kadar iniyor (6). Artık 1,750TL kârı garantiledik (14,750TL – 13,000TL) ve piyasanın asıl kâr hedefimiz olan 10,000TL'ye inmesini bekliyoruz ama bu gerçekleşmiyor ve piyasa aynı gün geri dönerek iz süren stoplarımızın son durağı olan 13,000TL'de bizi stop ediyor (6).

Pozisyon 1

Açığa Satış: 15,000TL
Stop: 15,750TL
Zarar: 750TL

Pozisyon 2

Açığa Satış: 14,750TL
Çıkış: 13,000TL
Kâr: 1,750TL

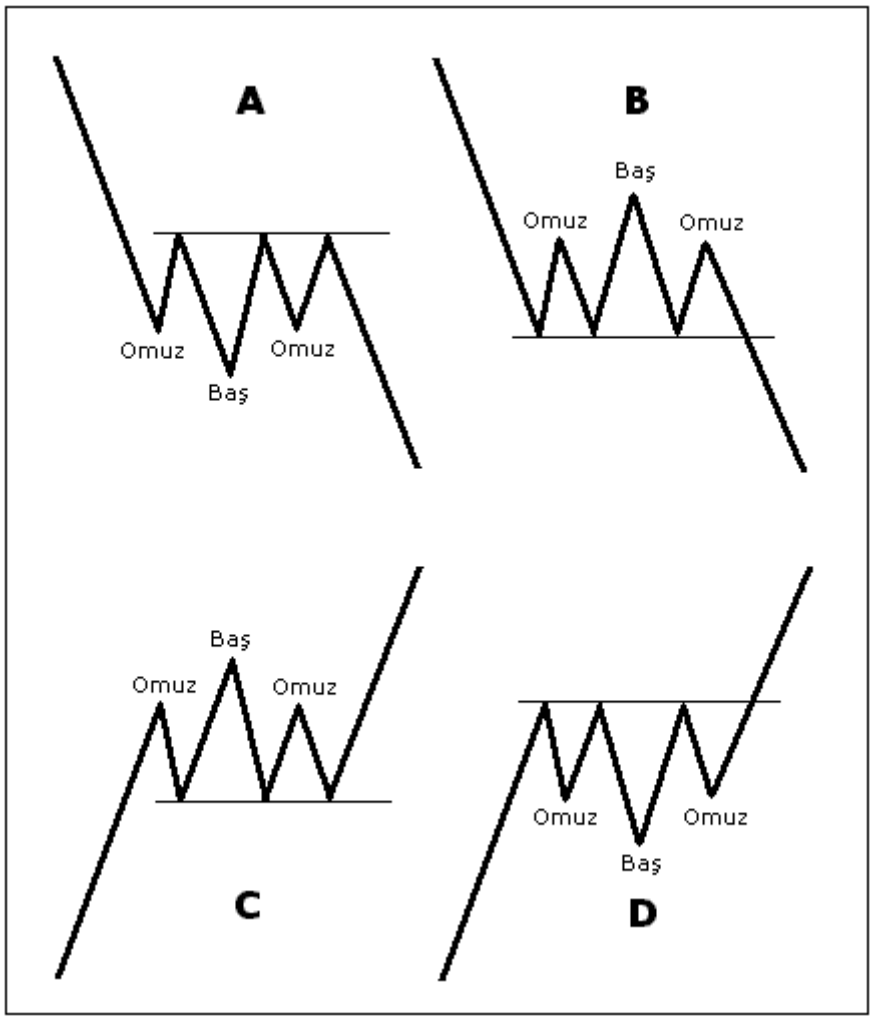
Girilen pozisyon sayısı: 2
Başarı Oranı: %50 (biri kârlı, biri de zararlı)
R/K Oranı: 2.33 (1,750TL / 750TL)
Toplam Kâr: 1,000TL
Getiri: %7 (1,000TL / 15,000TL)
Süre: 14 gün

Yukarıdaki ECYAP ve ARCLK örneklerinde de görüldüğü gibi piyasalar her zaman ilk öngörülen kâr hedeflerine gitmiyorlar. Bu da yine ilk öngörülen etkileyici R/K oranlarını tutturmamızı engelliyor. Dolayısıyla, %30 gibi bir Başarı Oranı baz alınarak hesaplanan 2.5'luk R/K oranlarını hep asgari seviyeler olarak almak gerekir. Bu oran ne kadar yüksek olursa, erken stop olma veya asıl kâr hedefine gitmeden iz süren stop seviyesinde stop olma gibi kaza veya verim düşürücü sonuçların nihai rakamlar üzerindeki etkisini de o kadar çok azaltır.

Omuz Baş Formasyonları'nda belirleyici unsurlar yukarda da işlendiği gibi İşlem Hacmi ve Öpme İlkesi'dir. Bu her iki olgunun da beklenildiği gibi hareket etmesi sonucunda omuz baş formasyonlarının "genellikle" birer tepe veya dip oluşturduklarını söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle, omuz baş formasyonları "genellikle" birer geri dönüş formasyonu rolü oynarlar. Daha önce bütün teknik analiz kitaplarının aynı şeyi yazdıklarından şikayetçi olmuştuk. Evet, işlem hacmi ve öpme ilkesi beklenildiği gibi davrandıklarında omuz baş formasyonları "genellikle" bir trend değişikliğine işaret ederler ama ne yazık ki bu "genellikle" tabiri %51 ilâ %99 gibi arası okyanus büyüklüğünde olan bir belirsizliğin tarifidir. Sadece bu "genellikle" etiketine dayanarak her omuz baş formasyonunun bir geri dönüş işareti olduğuna inanmak akıllı yatırımcının işi değildir. Dolayısıyla, işaretler ne olursa olsun, "genellikle" tabirinin tanımı hangi yüzdeye tekabül ederse etsin, birinci kitapta geliştirdiğimiz ve oyun plânında hiç açık kapı bırakmadan ayrıntılarını tasarladığımız o "gelecekteki fiyat tahminini baz almayan" ve "her koşulda ne yapılacağını pozisyona girmeden kurallarla belirleyen" stratejilerimizi uygulamak daima daha kârlı olacaktır.

Her ne kadar bir formasyonun "genellikle" nasıl sonuç verdiğini hep aklımızda bulundurmamız gerekiyorsa da, bizim stratejilerimizin daha güvenilir olduğunu *Şekil 131*'de açıkça görebilirsiniz. Bu şekilde omuz baş formasyonlarının "beklenildiği gibi" (genellikle) davranmadığı dört ayrı senaryo grafiklendirilmiştir.

Şekil 131 – "Geri Dönüş" değil, "Devam" Formasyonu Olarak Sonuçlanan Omuz Baş Formasyonları

*Şekil 131'*de A ve B senaryoları bir aşağı trend esnasında meydana gelmiş. A senaryosunda öpme ilkesi bir geri dönüşe işaret etse de işlem hacminin desteklememesinden olacak (bu grafikte görmüyoruz) aşağı trendi ters çevirmiyor ve aksine bir devam formasyonu olarak sonuçlanıyor (aşağı trend devam ediyor). B senaryosunda ise omuz baş formasyonu ters bir şekilde oluşuyor ve boğaz çizgisinin aşağı kırılmasıyla tam bir devam formasyonu oluşumu sergiliyor.

C ve D senaryoları ise bir yukarı trend sırasında oluşuyorlar. C senaryosunda öpme ilkesi bir geri dönüşe işaret etse de yine işlem hacminin desteklememesinden olacak (grafikte işlem hacmi yok) yukarı trendi ters çevirmiyor ve aksine bir devam formasyonu olarak sonuçlanıyor (yukarı trend devam ediyor). D senaryosunda ise omuz baş formasyonu ters bir şekilde oluşuyor ve boğaz çizgisinin yukarı kırılmasıyla tam bir devam formasyonu oluşumu sergiliyor.

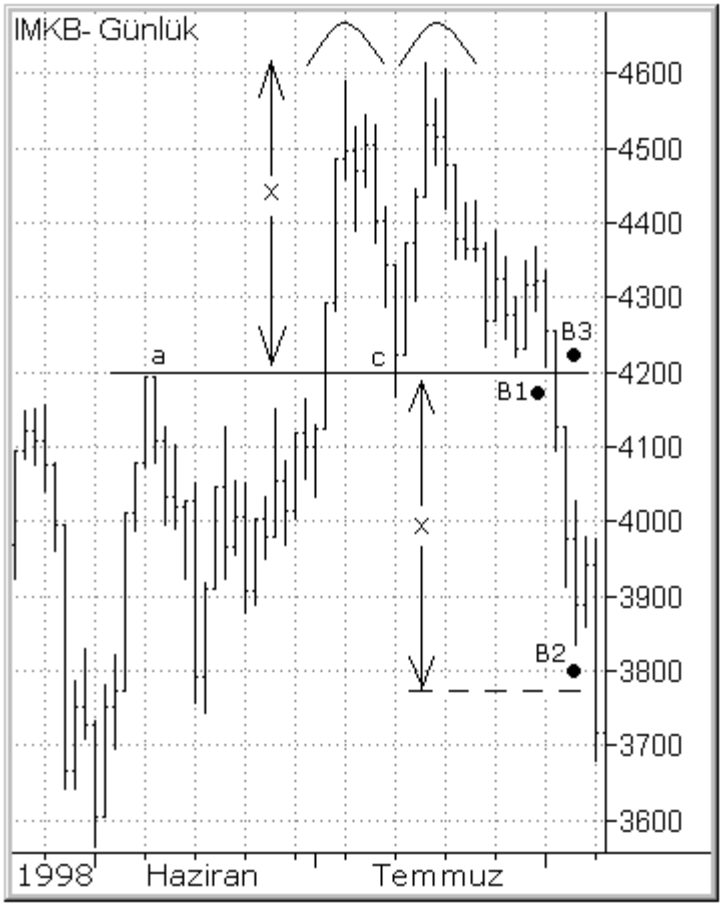
A ve C senaryolarının "genellikle" bir geri dönüşle sonuçlandığını biliyoruz. Ne var ki yukarda olanlar o "genellikle" günlerinden birer tanesi değil. Zaten kaybedilenler o hiç beklenilmedik zamanlarda kaybedilmiyor mu?

ÇİFT TEPE VE DİPLER

Çift tepe ve dipler fiyat grafiklerinde sık sık önümüze çıkarlar ve aslında omuz baş formasyonlarının farklı birer varyasyonudurlar. Omuz baş formasyonlarından farkı, oluşan tepe veya diplerin birbirleriyle genellikle hemen hemen eşit yükseklikte (veya derinlikte) olmaları ve dolayısıyla öpme ilkesiyle alınacak bir işaret olmamasıdır. Bu formasyonlarında yön belirtici olarak ortaya çıkacak tek teknik sinyal işlem hacminden gelir.

Yine her zamanki gibi bu formasyonlarda da A, B veya Karma tarzlar kullanılabilir. B tarzı için verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesi 1998 Temmuz'unda Rusya krizinin başlamasıyla İMKB 100 Endeksi'nin yukarı trendini tüketip düşüşe geçişi (*Bkz. Şekil 132*).

Şekil 132 – Geri Dönüş Formasyonu Olarak Sonuçlanan Çift Tepe Formasyonu ve B Tarzı Strateji

Bu grafikte Haziran başında oluşan (a) tepesinin oluşturduğu direnç (4,200'de) Temmuz başında yukarı kırılınca destek haline gelmiş. Daha sonra bu direncin kırılmasını takip eden hareket 4,600'de tepki satışıyla tekrar aynı seviyeye (c) dönmüş. Bu aşamada başlayan ikinci ralli ilk tepeye (4,600'e) ulaştıktan sonra tekrar satışla karşılaşmış ve fiyatlar yine formasyonun dibini (destek seviyesini) oluşturan a-c çizgisine gelmiş (4,200). İşlem hacmine bakıldığında fiyatların yeni bir

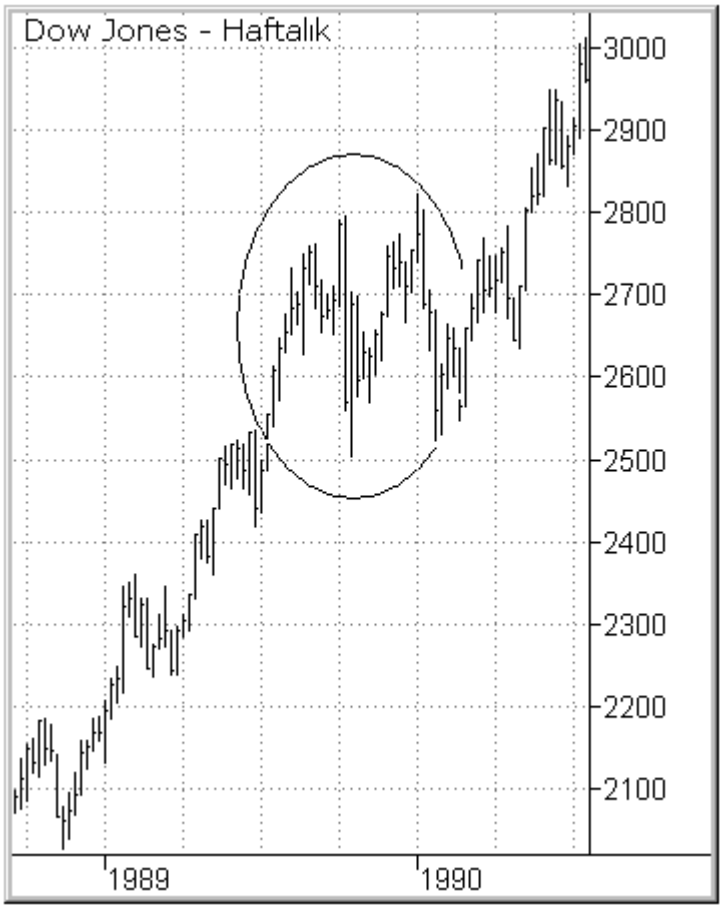
ralli oluşturma olasılığının, aşağı kırma olasılığından çok daha az olduğu ortaya çıkmış.[8]

[8] İşlem hacmi bu grafikte gösterilmiyor ama İMKB 100 Endeksi'nde 1998 Temmuz'unda oluşan işlem hacmine bakacak olursanız, ikinci tepeye giden rallide gerçekleşen işlem hacminin birinci tepeye giden rallidekinden çok daha az olduğunu görürsünüz.

Bu işaretin sonucunda elbette alım öngören A tarzı strateji yerine 4,200 desteğinin aşağı kırılmasını müteakiben satış öngören B tarzı strateji kullanılacaktır. Daha önce de gördüğümüz gibi satış kırıştan hemen sonra B1 noktasında yapılır, zarar stopu kırılan 4,200 desteğinin (yeni direnç) hemen üzerine (B3), kâr hedefi de x tekniği ile belirlenen 3,800 seviyesine konulur (B2). Kâr hedefi belirlemek için x tekniği kullanılmasaydı Haziran ortasında oluşan (3,800'in biraz altında) dip veya Haziran başındaki 3,600 desteği de kullanılabilirdi. Burada asıl önemli olan, yine her zamanki gibi zarar stopu mesafesi için OGİA veya "en az 3 fiyat adımı" gibi bir yöntem kullanılması ve Risk/Kazanç oranının 2.5'in altına düşmemesidir.

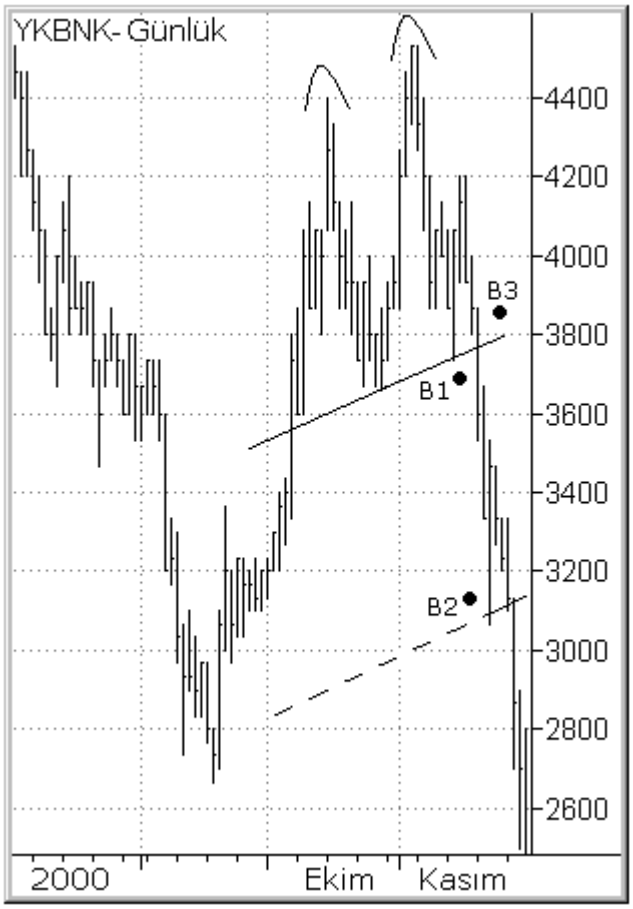
Yine Omuz Baş formasyonları'nda olduğu gibi, Çift Tepe (veya Dip) formasyonları da birer geri dönüş formasyonu olarak sonuçlanmayıp mevcut trendde bir soluklanma ve bu duralamayı takiben aynı trendin devam etmesi (yâni devam formasyonu) şeklinde de gelişebilirler. Bunun güzel bir örneğini Dow Jones Sanayi Endeksi'nin haftalık fiyat grafiğinde, 1989 sonunda görebiliyoruz (*Bkz. Şekil 133*). Bu gibi durumlarda elbette A veya Karma tarzlar kullanılmalıdır.

Şekil 133 – Devam Formasyonu Olarak Sonuçlanan Çift Tepe Formasyonu

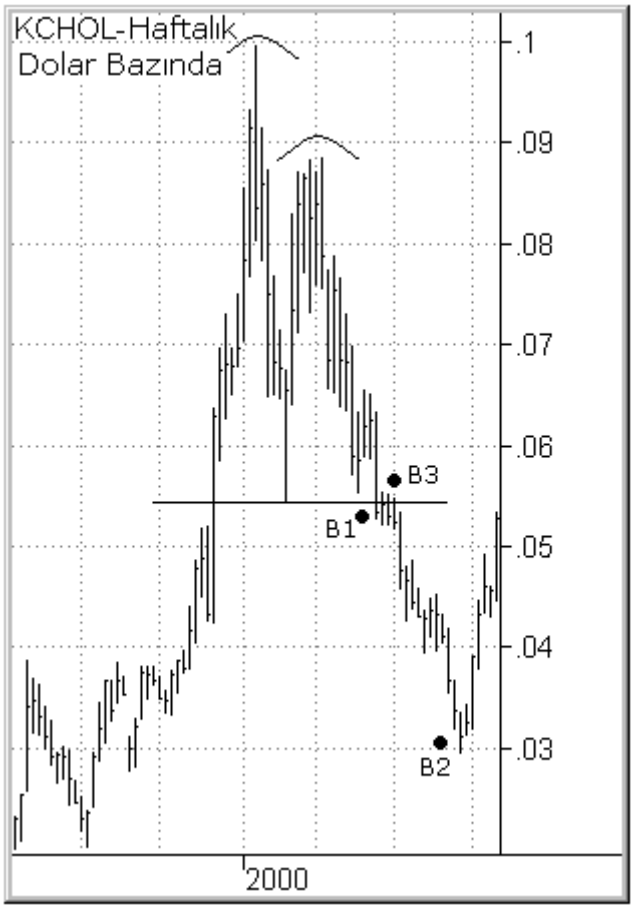
Fiyat grafiklerinde Çift Tepe (veya Dip) formasyonlarını tespit etmeye çalışırken katı kurallara bağlı kalmayıp bu formasyonların ders kitaplarında gösterildikleri gibi şekillenmeyebileceklerini de akıldan çıkarmamak gerekir. Örneğin, YKBNK 2000 yılının Ekim ve Kasım aylarında eğri bir çift tepe formasyonu oluşturmuştur (*Bkz. Şekil 134*). Önemli olan formasyonunun en önemli sınırını belirleyen ve GSL listemizdeki zamanlama sorularının yanıtlarını hazırlamamıza yarayan o kilit destek veya direnç çizgilerini çizmektir.

Şekil 134 – Eğri Çift Tepe Formasyonu

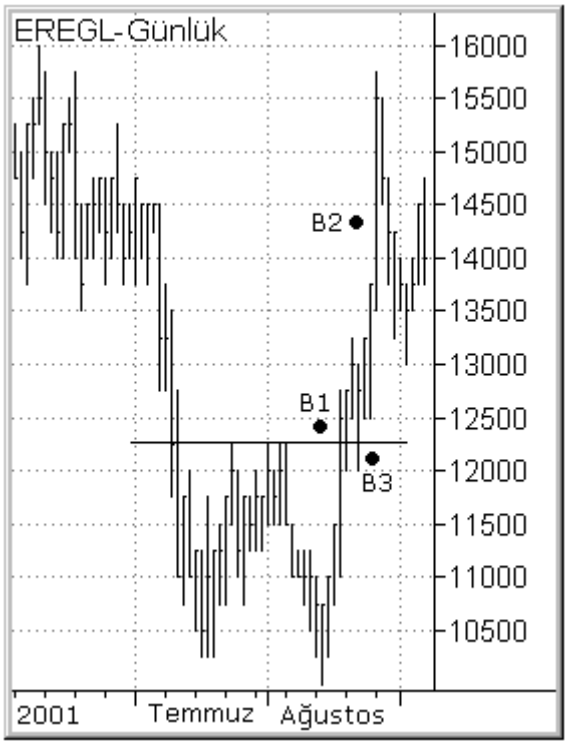
Yine başka bir formasyonda tepelerin boyları eşit olmayabilir (*Bkz. Şekil 135*). Formasyonun eğri olması veya tepe (veya dip) boylarının eşit olmaması uygulanacak stratejiyi etkilemez. Önemli olan GSL listesinin gerektirdiği çizgiler ve işlem hacmiyle birlikte eğer varsa öpme ilkesinin verdiği işaretlerdir.

Şekil 135 – Çift Tepe Formasyonu (Tepe Boyları Eşit Değil)

Çift Dip formasyonları da en az Çift Tepe formasyonları kadar sık karşımıza çıkarlar (*Bkz. Şekil 136*). Bu diplerde kullanılacak stratejilerin tepelerde kullanılanlardan hiçbir farkı bulunmaz.

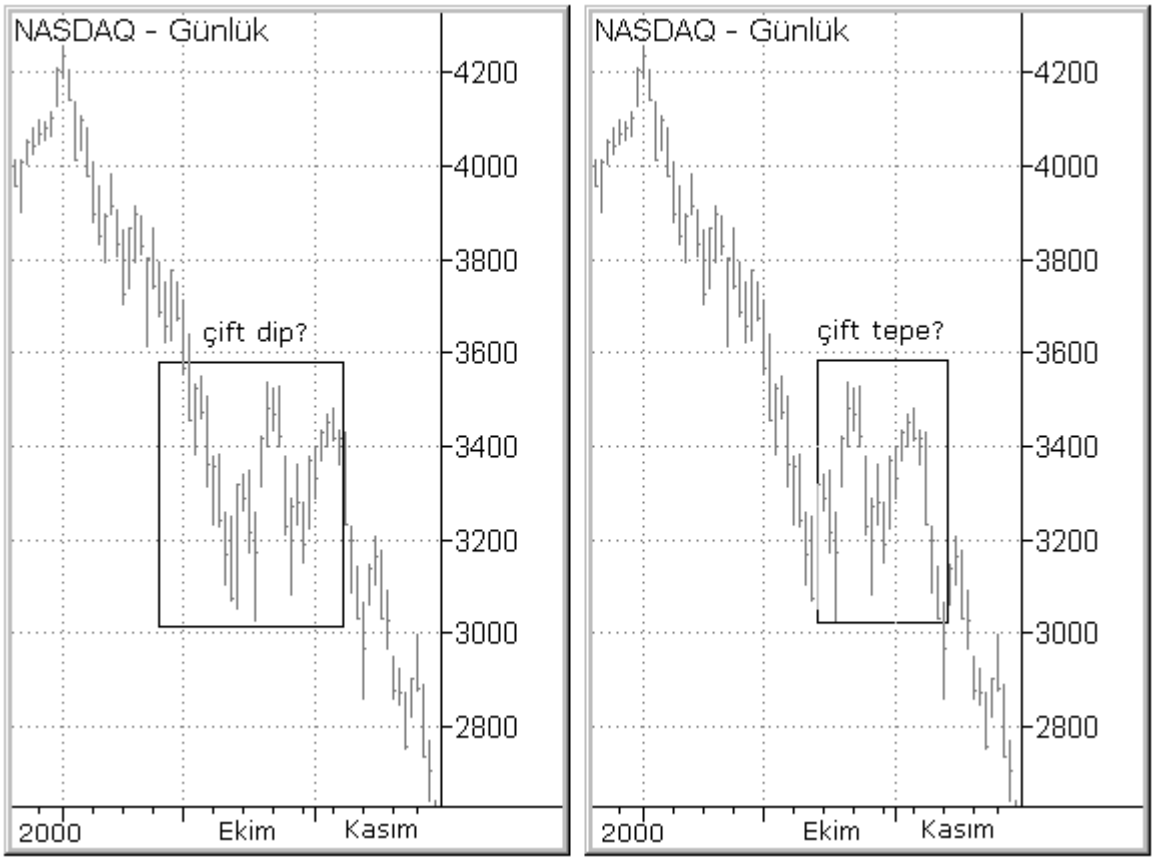
Şekil 136 – Çift Dip Formasyonu

Çift Tepe ve Dip Formasyonları fiyat grafikleri üzerinde tespit edilmesi son derece kolay oluşumlar olmalarına rağmen bazen birbirleri ardına gelerek yanıltıcı ve dolayısıyla tehlikeli bir şekil alabilirler (*Bkz. Şekil 137*). Bu gibi durumlarda yatırımcı önünde duran formasyonun bir çift dip mi yoksa çift tepe mi olduğunu sorgulamaktansa, yine basit ve yalın düşünüp sadece belirgin destek ve direnç çizgilerini çekip, GSL listesindeki zamanlama sorularının yanıtlarını verip, işlem hacmi ve öpme ilkesi sinyallerine göre hangi tarzı uygulayarak işlem yapacağını seçerse pozisyonu kaçırma tehlikesini ortadan kaldırabilir. Örneğin NASDAQ Endeksi'nde 2000 Ekim'inde oluşan şekil bir çift dip (*Bkz*. *Şekil 137 A*) formasyonu mu yoksa bir çift tepe (*Bkz*. *Şekil 137 B*) formasyonu mudur?

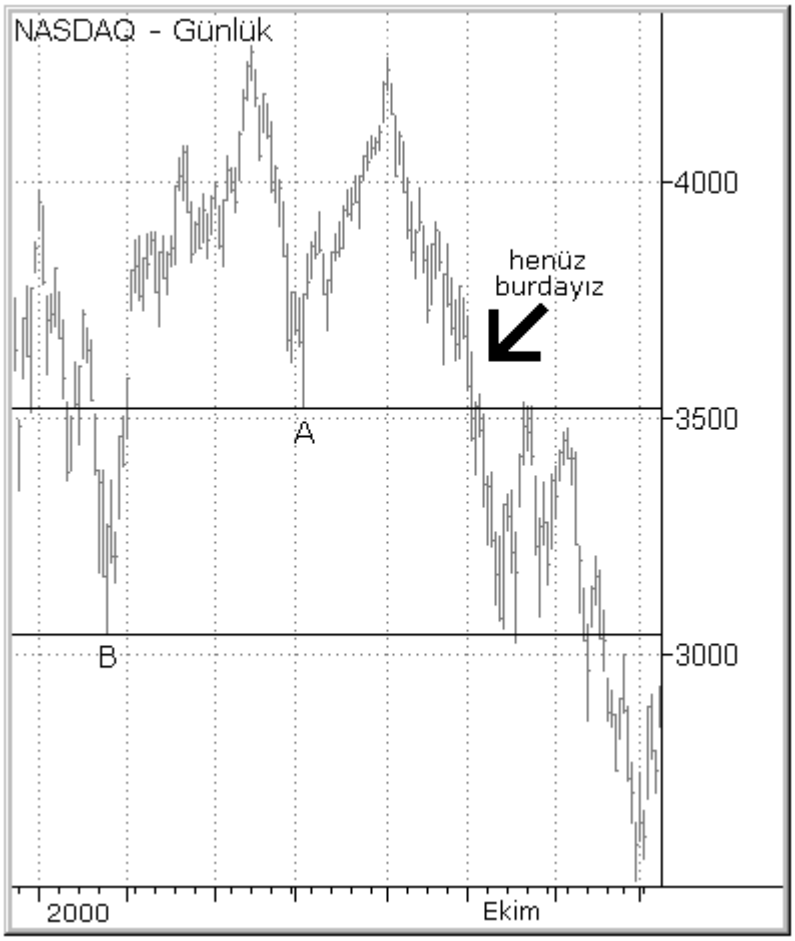
Burada teknik analiz kitaplarının sayfalarını karıştırıp formasyona hangi ismin konulup geri dönüş mü yoksa devam formasyonu mu olduğuna karar vermeye çalışılacağına, piyasada olup bitenlerin fiyat grafiği üzerinde oluşturduğu sıkışma alanının sınırlarına çizgiler çizerek, GSL listesi sorularını yanıtlayıp, her durumda ne yapılacağını tanımlayan bütün bir oyun plânı hazırlamak daha akıllıca olmayacak mıdır?

Şekil 137 – NASDAQ: Çift Dip mi, Çift tepe mi?

Bu gereksiz isim arayışına gireceğimize gelin Karma tarzı uygulayarak nasıl bir performans gösterebileceğimize bakalım. Bunun için de işe yukarıda söz konusu olan formasyon henüz oluşmamışken, yâni Ekim ayının başında başlayalım. Ekim ayının öncesinde olan bitenlere bakarsak, bundan sonra GSL listemizin zamanlama sorularını yanıtlayabilmemiz yarayacak olan çizgileri iki yere çizebiliriz (*Bkz. Şekil 138*). Bunlardan birincisi, Ağustos başında oluşan dibin (pivot nokta) tanımladığı destek çizgisi. Bu çizgi 3520'de ve grafikte (A) harfiyle işaretli. İkincisi ise, daha evvel (Mayıs sonunda) oluşmuş olan dibin (pivot nokta) tanımladığı destek çizgisi. Bu çizgi de 3040'da ve grafikte (B) harfi ile işaretli.

Şekil 138 – NASDAQ: Ekim – Kasım 2000 Stratejisi (1)

Ana çizgilerimizi çizdiğimize göre artık GSL listemizin zamanlama sorularını cevaplayarak stratejimizi oluşturmaya başlayabiliriz. İlk olarak NASDAQ endeksinin en küçük fiyat adımının 5 puan olduğunu varsayalım. Diğer kurallarımız da şöyle:

- Alım/Satım yerlerimiz çizilen çizgilerin 50 puan altında ve üstünde olacak.
- Dolayısıyla, zarar stoplarımız 100 puan mesafeye konulacak.
- Karma tarzı, yâni hem A hem de B tarzlarını uygulayacağız.
- Piyasa kâr hedefine gitmezse, iz süren stoplar uygulayacağız.
- İz Süren Stoplar yöntemimiz de şöyle:

1) Pozisyon açmak için alım veya satım yaptığımız ilk gün iz sürmeyeceğiz. Yâni o gün piyasa ne yaparsa yapsın, zarar stopumuz ilk konulduğu yerde kalacak.

2) Bundan sonraki günlerde, iz sürmeden önce kapanışı bekleyeceğiz.

3) Alımdayken, eğer piyasa yeni bir en yüksek yapmışsa, kapanışı

bekleyip, iz süren stopumuzu o günün en yükseğinin 100 puan altına yükselteceğiz.

4) Eğer bu yeni iz süren stop seviyesi, o günün kapanışının üstüne tekabül ediyorsa iz sürmeyeceğiz ve bir önceki stop yeri geçerli kalacak.

5) Açığa satmışken, eğer piyasa yeni bir en düşük yapmışsa, kapanışı bekleyip, iz süren stopumuzu o günün en düşüğün 100 puan üstüne indireceğiz.

6) Eğer bu yeni iz süren stop seviyesi, o günün kapanışının altına tekabül ediyorsa iz sürmeyeceğiz ve bir önceki stop yeri geçerli kalacak.

Şimdi artık işlem yapmaya başlyabiliriz. Yaptığımız işlemleri ve açık pozisyonlarımızın gidişatını *Şekil 139*'daki numaralarla izleyeceğiz.

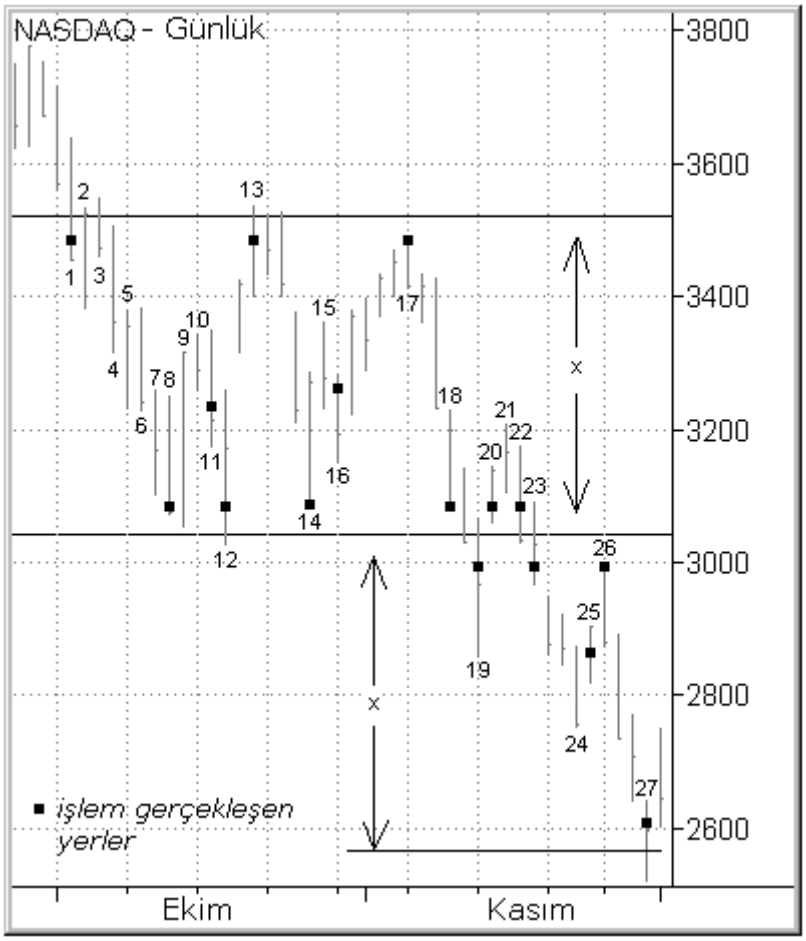
3 Ekim: Stratejimizi bu tarihte uygulamaya sokuyoruz ve piyasanın 3520 desteğini aşağı kırmasıyla bir açığa satış sinyali alıyoruz. Satışımız 3520'nin 50 puan altında, yâni 3470'de **(1)**. Zarar stopumuz 3570'de (100 puanlık risk). Kâr hedefimiz de bir sonraki desteğin (3040) 50 puan üzerinde, yâni 3090'da. Bu da Risk/Kazanç oranımızı asgari kıstasımız olan 2.5'in üzerinde, yâni 3.8 olarak öngördüğümüzü gösteriyor (kâr potansiyeli 380 / zarar potansiyeli 100). O gün piyasa düşmeye devam ederek, en düşüğünde (3455) kapatıyor. Şimdilik kâğıt kârımız 15 puan (3470 – 3455). Piyasa yeni bir en düşük yapmış olmasına rağmen, bugün pozisyon açtığımız ilk gün olduğundan dolayı, kurallarımız gereği stopumuzu indirmiyoruz (iz sürmüyoruz) ve 3570'deki zarar stopumuz geçerliliğini koruyor.

4 Ekim: Ertesi gün, piyasa 3385'e kadar düşüp tekrar yükselerek 3535'te kapanıyor **(2).** Günün en yükseği 3530. Yâni stop olmaktan kıl payı kurtulduk. Bugün yeni bir en düşük gördüğümüze göre (3535) kapanıştan sonra stopumuzu bunun 100 puan üzerine (3635) indirerek iz sürebiliriz ama, bizim ilk zarar stopumuz zaten 3570'te, yâni daha aşağıda. Henüz iz sürerek ilk öngörülen risk potansiyelini azaltmaya veya kâıt kârı kitlemeye başlayamayız.

5 Ekim: Piyasa en yüksek 3550 yapıyor. Zarar stopumuzdan 20 puan aşağıda. Yine kıl payı kurtulduk **(3)**. Daha sonra kapanış 3470'te gerçekleşiyor (tapiyiz). Yeni bir en düşük olmadığı için iz süremiyoruz.

6 Ekim: Piyasa artık düşüşe geçiyor ve 3315'e kadar düşüp 3360'ta kapanıyor **(4)**. Artık zarar stopumuzu iptal edip 3415'e indirerek (en düşük 3315 + 100 puan) iz sürmeye başlayabiliriz. 55 puan kârı garantiledik (satış 3470 – stop 3415).

Şekil 139 – NASDAQ: Ekim – Kasım 2000 Stratejisi (2)

9 Ekim: Düşüş devam ediyor. Yeni en düşük 3235 ama kapanışta piyasa 3355'e yükseldiği için stopumuzu 3335'e (3235 + 100) indiremiyoruz **(5)**. İz süren stopumuz hâlâ 3455'te, kâğıt kârımız da 115 puan (satış 3470 - kapanış 3355).

10 Ekim: Yeni en düşük 3230, kapanış 3240 olduğuna göre iz süren stopumuzu 3330'a (3230 + 100) indiriyoruz **(6)**. 140 puan kârı kitledik (satış 3470 – stop 3330). Kâğıt kârımız da 230 puan (satış 3470 – kapanış 3240).

11 Ekim: Yeni en düşük 3105, kapanış 3170 olduğuna göre iz süren stopumuzu 3205'e (3105 + 100) indiriyoruz **(7)**. 265 puan kârı kitledik (satış 3470 – stop 3205). Kâğıt kârımız da 300 puan (satış 3470 – kapanış 3170).

12 Ekim: Piyasa 3090'daki kâr hedefimize ulaşıyor (en düşük 3070) ve alım yaparak 380 puanlık kârımızı realize ediyoruz **(8)**. Akabinde, desteğe geldiğimiz için aynı yerde (3090) alım yaparak yeni bir uzun pozisyon açıyoruz. Zarar stopumuz 2990'da (alım 3090 – 100 puan), kâr hedefimiz de 3470'te (3520'deki direncin 50 puan altı).

13 Ekim: Piyasa yükseliyor ve hem yeni en yüksek yapıyor hem de en yükseğinde (3315) kapatıyor. Böylece 2990'daki zarar stopumuzu iptal edip 3215'e (en yüksek 3315 – 100 puan) yükselterek iz sürüyoruz **(9)**. 125 puan kârı kitledik (stop 3215 – alış 3090). Kâğıt kârımız ise 225 puan (kapanış 3315 puan – alış 3090).

16 Ekim: Az bir yükseliş var. 3215'deki stopumuza düşmedik, hatta yeni bir en yüksek (3340) gördüğümüz için 3240'a (en yüksek 3340 – 100 puan) yükselttik **(10)**.

17 Ekim: Piyasa kâr hedefimize gidemeden yönünü aşağı çeviriyor ve iz süren stop yerimizde (3240) stop olup satış yaparak pozisyondan 150 puanlık kârla çıkıyoruz (stop 3240 – alış 3090). Kapanış itibariyle pozisyonumuz yok **(11)**.

18 Ekim: 3040'daki destek çizgimize kadar düşen piyasa bize 3090'da (destek 3040 + 50 puan) yine alım yaptırıyor **(12)**. Zarar stopumuz 2990'da (alım 3090 – 100 puan), kâr hedefimiz de 3470'te (3520'deki direncin 50 puan altı).

20 Ekim: Bu alımdan sonra piyasa arkasına bile bakmadan yükselip 3470 hedefimize ulaşıyor. Satış yapıp 380 puan kârımızı alıyoruz. Yine dirence geldiğimizden 3470'te bir de açığa satış yapıyoruz **(13)**. Zarar stopumuz 3570'de (100 puanlık risk). Kâr hedefimiz de bir sonraki desteğin (3040) 50 puan üzerinde, yâni 3090'da.

26 Ekim: Açığa satışımızı takip eden günlerde devamlı düşüş oluyor. Elbette bu düşüşlerle birlikte stopumuzu da indirerek iz sürüyoruz ama bu iz süren stopların devreye girmesine gerek kalmadan bu tarihte 3090'daki kâr hedefimize ulaşarak (en düşük 3080 oldu) alım yapıp yine 380 puan kâr ediyoruz **(14)**. Aynı zamanda, yine desteğe yaklaştığımız için, aynı yerde (3090) alım yaparak bir uzun pozisyon daha açıyoruz. Zarar stopumuz 2990'da (alım 3090 – 100 puan), kâr hedefimiz de 3470'te (3520'deki direncin 50 puan altı).

27 Ekim: Piyasa yeni en yüksek yapıyor (3360). Dolayısıyla 2990'daki zarar stopumuzu iptal edip 3260'a (yeni en yüksek 3360 – 100 puan) yükseltiyoruz. 170 puan kârı kitledik (stop 3260 – alış 3090). Kapanış 3280'de **(15)**.

30 Ekim: Fiyatlar açılıştan hemen sonra düşüyor ve iz süren stop yerimizde (3260) stop oluyoruz **(16)**. Kâr: 3260 – 3090 = 170 puan. Kapanış itibariyle pozisyonumuz yok.

6 Kasım: Beş gün pozisyonsuz kaldıktan sonra piyasa bugün **(17)** dirence yaklaşıyor ve 3470'te açığasatış yapıyoruz (direnç 3520 – 50 puan). Zarar stopumuz 3570'de (100 puanlık risk). Kâr hedefimiz de bir sonraki desteğin (3040) 50 puan üzerinde, yâni 3090'da.

9 Kasım: Yine şanslıyız. Piyasa hiç durmadan düşüp iz süren stopların devreye girmesine gerek vermeden kâr hedefimize (3090) ulaşıyor **(18)**. Yine 380 puan kâr realize ettik. Bu arada desteğe geldiğimizden dolayı 3090'da (destek 3040 + 50 puan) bir de alım yaparak bir başka uzun

pozisyon açtık. Zarar stopumuz 2990'da (alım 3090 – 100 puan), kâr hedefimiz de 3470'te (3520'deki direncin 50 puan altı).

13 Kasım: 13 rakamı uğursuzdur derler. Bu kez talih bizden yana değil. Pozisyona girdikten iki iş günü sonra 2990'da (zarar stopumuz) stop olarak ilk kez 100 puan zararı realize ediyoruz **(19)**. Ne var ki, bu kez de 3040 desteğini aşağı kırdığımız için (aynı yerde) 2990'da (eski destek, yeni direnç 3040 – 50 puan) bir de açığa satış yapıyoruz. Zarar stopumuz 3090'da (satış 2990 + 100 puan), kâr hedefimiz de x tekniğini kullanarak belirlediğimiz sanal sanal destek olan 2560'ın 50 puan üstünde (2610'da).

14 Kasım: İşler yine iyi gitmiyor ve pozisyona girdiğimizin hemen ertesi günü stop oluyoruz (3090). Zarar 100 puan. Tabii tekrar sıkışma alanına girdiğimiz için 3040 desteğinin 50 puan üzerinde (3090) alım yaparak yeni bir uzun pozisyon açıyoruz **(20)** . Zarar stopumuz 2990'da (alım 3090 – 100 puan), kâr hedefimiz de 3470'te (3520'deki direncin 50 puan altı).

15 Kasım: Piyasa 3210'da yeni en yüksek yapıp 3165'te kapatıyor **(21)**. Artık zarar stopumuzu iptal edip 3110'a yükseltebiliriz. (yeni en yüksek 3210 – 100 puan). 20 puan kârı kitledik (stop 3110 – alış 3090).

16 Kasım: Açılıştan hemen sonra düşüş başlıyor ve iz süren stop yerimizde (3110'da) stop oluyor ve sadece 20 puan kâr etmiş oluyoruz **(22)**. Aynı gün düşüş devam ediyor ve bize desteğin 50 puan üzerinde (3090'da) yine alım yaptırıyor (uzun pozisyon açılışı). Zarar stopumuz yine 2990'da (alım 3090 – 100 puan), kâr hedefimiz de 3470'te (3520'deki direncin 50 puan altı).

17 Kasım: Yine hemen stop olduk. Kayıp 100 puan. Tabii destek kırıldığı için yine stop olduğumuz yerde (2990'da) bir de açığa satış yaptık **(23)**. Zarar stopumuz 3090'da (satış 2990 + 100 puan), kâr hedefimiz de x tekniğini kullanarak belirlediğimiz sanal sanal destek olan 2560'ın 50 puan üstünde (2610'da).

22 Kasım: 17 Ekim'den sonra yatay hareketler son eriyor ve düşüş başlıyor. Bugüne gelene dek hep yeni en düşükler gördüğümüzden iz sürüyor ve kitlediğimiz kâğıt kârların miktarını artırıyoruz. Bugünün en düşüğü 2755. Dolayısıyla iz süren stopumuzu 2855'e indiriyoruz. 135 puanlık kârı kitledik **(24)**.

24 Kasım: Tepki alımları bizi iz süren stop yerimizde (2855) stop ediyor. Kâr 135 puan. Kapanışta pozisyonumuz yok **(25)**.

27 Kasım: Yükselen piyasa bize 2990'da satış yaparak bir kısa pozisyon açma fırsatı daha veriyor **(26)**. Zarar stopumuz yine 3090'da (satış 2990 + 100 puan), kâr hedefimiz de yine x tekniğini kullanarak belirlediğimiz sanal destek olan 2560'ın 50 puan üstünde (2610'da).

30 Kasım: İşler tıkırında. Piyasa açığa satış yaptığımız ilk andan itibaren düşüşe geçiyor ve iz stoplarının devreye girmesine gerek bırakmadan bugün

kâr hedefimize (2610) ulaşarak, alım yapıp açık pozisyonumuzu bir kez daha 380 puan kârla kapatmamıza olanak sağlıyor **(27)**.

Böylelikle Karma tarzı uygulayarak iki ay boyunca işlem yaptık. Tezimizi ispat etmek için devam etmeye gerek yok. Şimdi performansımıza bir göz atalım:

Performans Tablosu

Pozis. Açış Tarihi	Pozis. Açış Fiyatı	İşlem	Pozisyon Kapatış Tarihi	Pozis. Kapatış Fiyatı	İşlem	Kâr/Zarar	Kümülatif Kâr/Zarar
3/10/00	3470	SATIŞ	12/10/00	3090	ALIŞ	+380	+380
12/10/00	3090	ALIŞ	17/10/00	3240	SATIŞ	+150	+530
18/10/00	3090	ALIŞ	20/10/00	3470	SATIŞ	+380	+910
20/10/00	3470	SATIŞ	26/10/00	3090	ALIŞ	+380	+1290
26/10/00	3090	ALIŞ	30/10/00	3260	SATIŞ	+170	+1460
6/11/00	3470	SATIŞ	9/11/00	3090	ALIŞ	+380	+1840
9/11/00	3090	ALIŞ	13/11/00	2990	SATIŞ	-100	+1740
13/11/00	2990	SATIŞ	14/11/00	3090	ALIŞ	-100	+1640
14/11/00	3090	ALIŞ	16/11/00	3110	SATIŞ	+ 20	+1660
16/11/00	3090	ALIŞ	17/11/00	2990	SATIŞ	-100	+1560
17/11/00	2990	SATIŞ	24/11/00	2855	ALIŞ	+135	+1695
27/11/00	2990	SATIŞ	30/11/00	2610	ALIŞ	+380	+2075

İşlem Tarihleri: 3 Ekim 2000 – 30 Kasım 2000
Süre: 58 gün
İşlem Adedi: 12
Kârlı İşlem Adedi: 9
Zararlı İşlem Adedi: 3
Başarı Oranı: %75
Ortalama Kâr: 264 puan
Ortalama Zarar: 100 puan
Risk/Kazanç Oranı: 2.64
Toplam Puan Kazanç: 2075
Dönem Getiri Oranı: %60
Yıllık Getiri Oranı: %376

Görülüyor ki, GSL listesi gibi tüm delikleri kapatılmış ve her türlü pozisyon giriş ve çıkışlarının ayrıntıları önceden hazırlanmış bir oyun plânı uygulamaya sokulduğunda aslında fiyat grafiklerinde oluşan formasyonlara isim koymaya dahi gerek yok. Bütün yapılması gereken GSL listemizdeki zamanlama sorularını yanıtlayabilecek çizgilerin çizilmesi. Bu aşamada formasyon tespiti, işlem hacmindeki gelişmeler ve öpme ilkesi ile birlikte kullanıldığında işe yarayabilirdi. Hem formasyonun "genellikle" nasıl sonuç verdiğini bilmek, hem işlem hacmi ve öpme ilkesinin desteklemediği bir yöne doğru alınacak pozisyonu devreden çıkarmak elbette performans rakamlarına olumlu etki yapardı. Yine de burada altını çizmek istediğim konu, çizdiğimiz stratejinin (oyun plânının), gelecekte gerçekleşmesi beklenen piyasa istikametinden tamamen bağımsız olmasıgereği. GSL listemizle de bu işi rahatlıkla başarabiliyoruz.

Yukarıdaki iki aylık performansta %75 başarı oranı tutturmak belki biraz şans eseriydi ama 2.64'lük risk kazanç oranını tutturabilmiş olmakla, başarı oranımız %30'un altına düşene dek para kazanabileceğimizi garanti ettik. Falcılık yapıp "yarın piyasa şuraya gider," diyeceğimize, iyi bir oyun plânı hazırlayıp bir de o plânı tavizsiz uygulamayı becererek iki aylık bir süre içinde yıllık bazda %376 getiri elde ettik.

ÜÇLÜ TEPE VE DİPLER

Üçlü tepe ve diplerin çift tepe ve diplerden tek farkı, fazladan bir tepe veya dibin oluşmasıyla ortaya çıkan sıkışma alanının sınırlarının tanımladığı destek ve direnç çizgilerinin, çift tepe ve diplerin oluşturduğu sıkışma alanının tanımladığı destek ve direnç çizgilerinden daha kuvvetli olmaları özelliğidir.

Birinci kitabımızdaki destek/direnç bölümünden de hatırlayacak olursanız, bir destek veya direnç seviyesinin kuvvetli veya zayıf olmasını etkileyen üç unsurdan bir tanesi şöyleydi:

Fiyatlar bir destek veya direnç seviyesinde ne kadar uzun süre kalırsa, o destek veya direnç o kadar kuvvetlidir. Başka bir ifadeyle, bir destek veya direnç seviyesi ne kadar uzun süre kırılmadan geçerli kalırsa, o kadar kuvvetlidir.

Bu noktadan hareket ederek, bir destek veya direnç çizgisinin KUVVETLİ olmasının ne anlama geldiğini de şöyle özetlemiştik:

a) Bir destek veya direnç seviyesi ne kadar kuvvetliyse, o seviyenin kırılma olasılığı o kadar azdır (bu sadece elimizdeki olasılık hesaplarını kuvvetlendirir, yâni ibreyi bizim tarafımıza döndürür. Yoksa, kuvvetli destek veya direnç kırılmaz diye bir kural yoktur);

b) Bir destek veya direnç seviyesi ne kadar kuvvetliyse, o seviye kırıldığı takdirde, kırılış yönünde gelecek olan müteakip fiyat hareketi de o denli şiddetli olur.

Dolayısıyla, üçlü tepe ve diplerin oluşturduğu sıkışma alanlarının sınırlarını belirleyen destek ve direnç çizgilerinin, çift tepe ve diplerle karşılaştırıldıklarında daha kuvvetli oldukları da belli olacaktır. Bunun nedeni, o çizgilerin tepe ve diplerin daha fazla sayıda temas noktaları oluşturmuş olmalarıdır. Yâni, çizilen destek ve direnç çizgilerine daha fazla dokunulmuştur. Başka bir ifadeyle bu sınırlar daha fazla sayıda test edilmiş ve kırılamamışlardır. Temas noktalarının adedinin daha fazla olması, bu çizgilerin oluşma sürecinde geçen sürecin de doğal olarak daha uzun olduğunu gösterir. Bütün bunlar da bu çizgilerin daha kuvvetli olduğunu gösterir. Öyleyse, kırılma olasılıkları daha azdır veya kırıldıklarında müteakip hareket daha şiddetli olacaktır.

Elimizde böyle bir bilgi olduğuna göre, stratejimize şu iki senaryoyu ekleyebiliriz:

Senaryo 1

a) Üçlü tepe ve diplerin sınırlarını belirleyen destek ve direnç çizgileri teknik ilkeler doğrultusunda daha kuvvetlidirler.

b) Dolayısıyla kırılma olasılıklarının daha az olduğu beklenir ("genellikle").

c) Öyleyse, eğer işlem hacminden aksine bir işaret gelmiyorsa, sıkışma alanı dahilinde kalınarak A tarzı uygulamak, B tarzı stratejiden daha emniyetli olabilir.

Senaryo 2

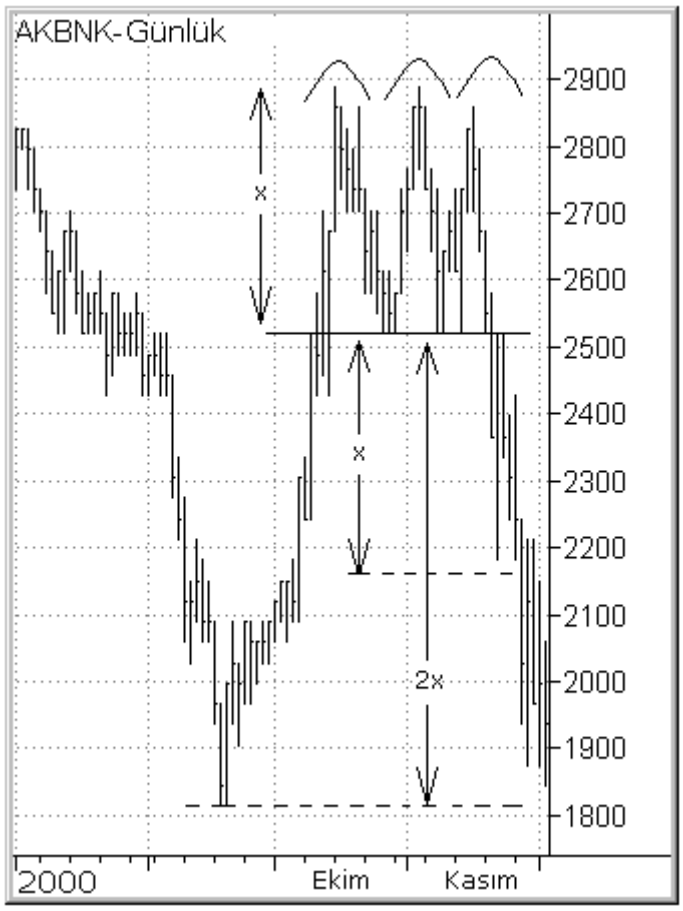
a) Üçlü tepe ve diplerin sınırlarını belirleyen destek ve direnç çizgileri teknik ilkeler doğrultusunda daha kuvvetlidirler.

b) Dolayısıyla kırıldıklarında başlayacak olan hareketin daha şiddetli olması beklenir ("genellikle").

c) Öyleyse, eğer işlem hacminden aksine bir işaret gelmiyorsa, hem B tarzı stratejiyi uygulamak daha kazançlı bir alternatif olabilir, hem de verilecek kâr hedefi için daha fazla bir mesafe seçilebilir.

Bu farkın haricinde, üçlü tepe ve diplerde uygulanabilecek stratejilerin çift tepe ve dipler için gördüklerimizden başka hiçbir farkı bulunmaz. Bu benzerlikten dolayı, aynı stratejileri yukarıda yaptığımız gibi tekrarlamanın fazla bir faydası yok ama en azından bu formasyonların fiyat grafiklerinde nasıl gözüktükleri hakkında daha iyi bir fikriniz olması açısından aşağıdaki örneklere bir göz atalım.

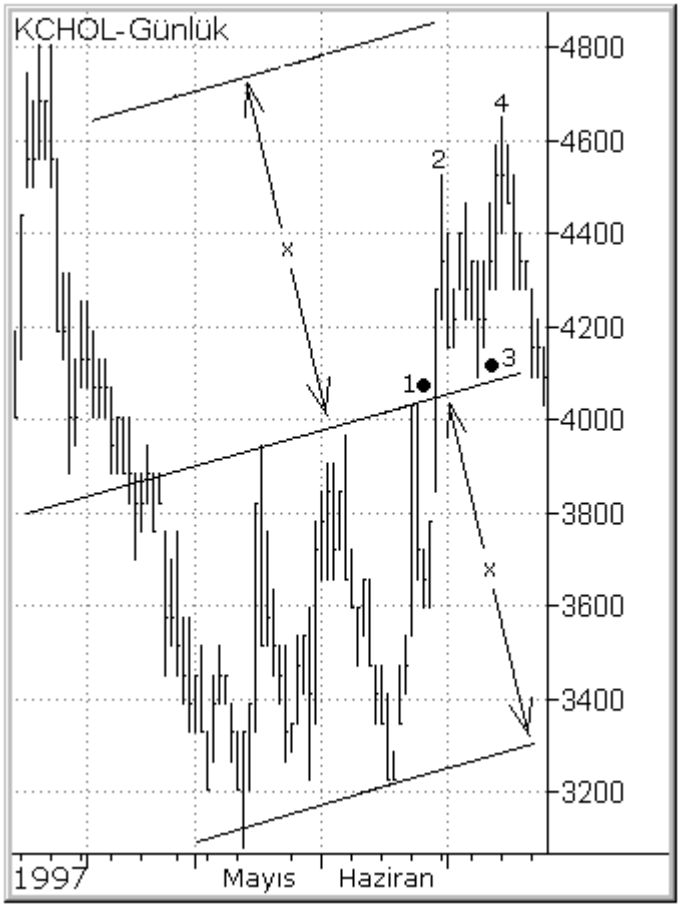
Şekil 140 – AKBNK – Üçlü Tepe

Şekil 140'taki örnekte AKBNK 2000 yılının Ekim ve Kasım aylarında belirgin bir üçlü tepe oluşturmuş. 2500'ler civarındaki ana destek çizgisinin kırılmasıyla da formasyon tam bir geri dönüş formasyonu olarak sonuçlanmış. 2500'deki desteğin yedi kez denenmiş olması ve formasyonun iki ay sürmesi de bu çizgiye kuvvet kazandırmış.

Dolayısıyla çizginin kırılışını takip eden hareket de şiddetli olmuş. Burada x tekniğini kullanarak elde edilen kâr hedefine ulaşıldığı gibi, 2x veya bir önceki destek (Eylül ortasındaki dip) kullanılarak çok daha fazla bir kâr da elde edilebilirmiş.

Şekil 141 – KCHOL – Üçlü Dip

*Şekil 141'*deki örnekte KCHOL 1997 yılının Mayıs ve Haziran aylarında belirgin bir üçlü dip oluşturmuş. 4000'in üzerindeki ana direnç çizgisinin kırılmasıyla da formasyon tam bir geri dönüş formasyonu olarak sonuçlanmış ve (1) noktasında B tarzı alım yaptırmış. Bu alımın kâr hedefi ya x tekniğini ile belirlenen hayali direnç ya da Mart ortasında gerçekleşmiş olan tepenin belirlediği bir önceki direnç (4800). Bu kâr hedefine ulaşılamayınca (2) tepesinden sonra gelen düşüşte iz süren stopla pozisyondan çıkılmış. Piyasa daha sonra Temmuz ortasında bir alım fırsatı daha yaratmış (3) ama bu pozisyondan da kâr hedefine ulaşılamayınca (4) tepesinden sonra gelen düşüşte iz süren stopla pozisyondan çıkılmış. Burada hiçbirinde istenilen kâr hedefi gerçekleşmemiş olmasına rağmen her iki pozisyondan da kârlı çıklabilmiş. İşte bu da iz süren stopların marifeti.

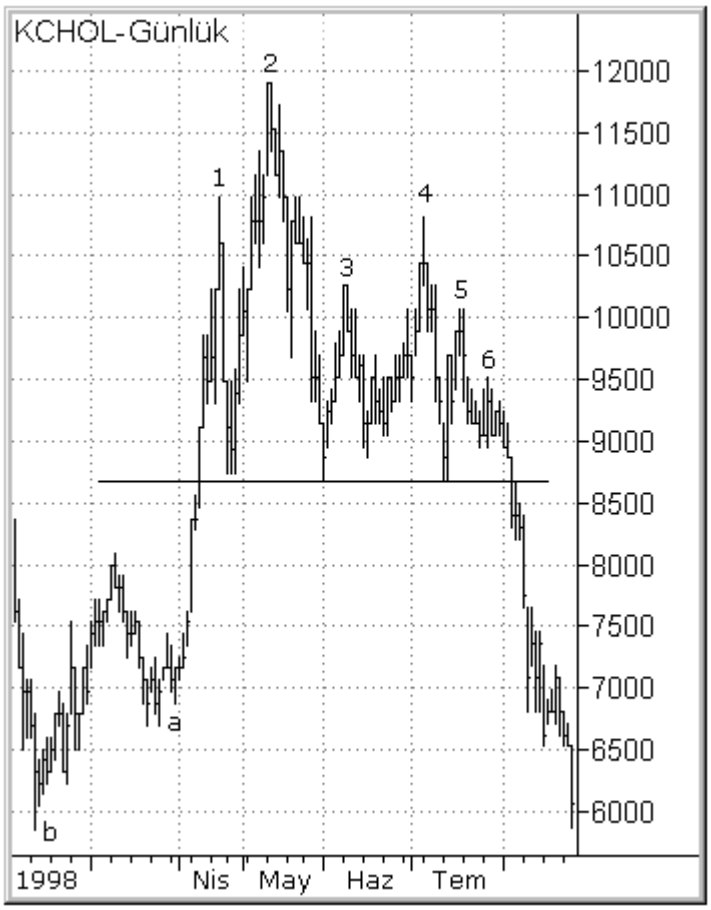
KALIP DIŞI TEPE VE DİPLER

Fiyat grafikleri üzerinde sık sık kalıp dışı tepe ve diplere de rastlarız. Bunlar yukarıda gördüğümüz gibi kitaplarda kalıplandırılmış ikili ve üçlü tepelere benzemediklerinden dolayı teknik analiz literatürüne girmemişlerdir ama en az onlar kadar önemli formasyonlardır. Formasyonlara takılan isimlere verilen önemi abartmadığımız ve

her hangi bir formasyona, o önemli destek ve direnç çizgilerini çizerek GSL listemizdeki soruları yanıtlayıpoyun plânımız belirlemek amacıyla yaklaştığımız müddetçe aynı başarılı sonuçları alabiliriz.

Şimdi bu kalıp dışı tepe ve diplerden birkaç tanesine göz atalım.

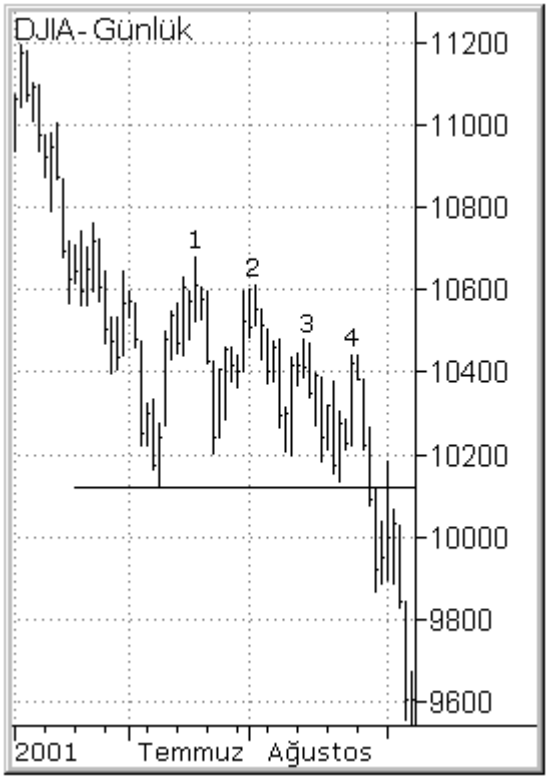
Şekil 142 – KCHOL – Kalıp Dışı Tepeler (1)

Şekil 142'de KCHOL hisselerinin 1998'in ikinci çeyreğinde sergilemiş olduğu fiyat hareketini görüyoruz. Bu hareket Haziran ortasına dek bir Omuz Baş Formasyonu oluşturur gibi olmuş ama formasyon bir geri dönüşle sonuçlanmayıp yatay sıkışma yapmış. Bu tarihten sonra iki tepe daha oluşmuş (4 ve 5). Beşinci tepe bir öncekinin ulaştığı seviyelere ulaşamayınca zayıflık işaretini almışız. Bu tepenin ardından gelen düşüş destek çizgisine geri döndükten sonra fiyatlar yukarı doğru bir hamleye daha kalkışsa da bir tepe bile yapamadan (6) gevşeyerek aşağı kırmış. Bu durumda karşımıza hiçbir kalıba uymayan beş buçuk tepe çıkıyor. Bütün bu süre zarfında destek çizgimizi de birkaç kez deneyip kıramamışız. Yine her zamanki gibi, bu formasyona bir isim koymaya kalkışıp tarihte "genellikle" nasıl davranmış olduğunu bulmaya çalışmaktansa yapılacak tek iş o önemli 8700 desteğini çizmek. Daha önce de gördüğümüz gibi bu çizgi çizildikten sonra bütün stratejimiz ortaya çıkmış oluyor. Burada 8700 desteği kırılır kırılmaz yapılmış olan bir açığa satış bizi her türlü kâr hedefine ulaştırmış. Bir önceki (a) desteği (6700), bir önceki (b) desteği (5900) ve hatta x tekniği (5400) bile seçilmiş olsaydı bu hedeflere ulaşılmış olunacaktı.

Başka bir örnekte ise, belli bir kalıba sokamadığımız tepelerde, başka bir ifadeyle, belli bir ismi olmayan bir formasyonda nasıl açık zayıflık işaretleri alabileceğimizi görebiliriz (*Bkz. Şekil 143*).

Şekil 143 – DOW JONES SANAYİ ENDEKSİ – Kalıp Dışı Tepeler (2)

Bu grafikte Dow Jones Sanayi Endeksi'nin 2001 yazında oluşturduğu kalıp dışı formasyon görülüyor. Bu ne bir omuz baş, ne bir üçlü tepe ne de yatay dikdörtgen. Ne var ki, ismi ne olursa olsun, 10,200'in altındaki önemli destek çizgisini çizebiliyoruz. A tarzına göre bu desteğe yaklaşınca alım yapılması gerekirken, B tarzına göre de bu çizgi aşağı kırılırsa açığa satış yapılması gerekiyor. Burada belirsizliklerden dolayı her iki tarzı da uygulama zorunluluğumuz bulunmuyor, çünkü öpme ilkesi bize gayet açık işaretler veriyor. Numaralarla işaretlediğimiz tepelere dikkat edilecek olursa gittikçe alçaldıkları gözden kaçmaz. Bundan daha net bir zayıflık göstergesi de olamaz. Birinci kitabımızdan hatırlayacak olursanız, bir aşağı trend, **alçalan en yüksekler** ve **yeni en düşüklerle** tanımlanıyordu. Buradaki alçalan en yüksekler bize formasyon oluşmadan önce sğregelmiş olan aşağı trendin devam etme olasılığının yüksek olduğunu gösterdi. Nitekim destek çizgisinin de kırılmasıyla yeni en düşükler de gerçekleşti ve aşağı trendin devam ettiği teyit oldu. Böylelikle teknik analiz literatürüne geçip de isimlendirilmemiş olan bu formasyon da bir *devam formasyonu* olarak sonuçlandı.

Şekil 144'de Japon Yeni'nde 1999'un Şubat'ında başlayıp beş ay süren formasyon birkaç daha küçük çift tepe formasyonundan oluştuğu gibi tepelerin kimisi 124 kimisi de 122 civarından geri dönmüş. Bu beş aylık formasyona kalıplaşmış bir isim koymak imkânsız ama 118 civarındaki destek çizgisini herkes çizebilir. Bu sayede GSL listesindeki tüm zamanlama sorularının yanıtları bulunabilir. Aksi takdirde açığa satış için (A) noktasından daha güzel bir yer bulabilir miydik?

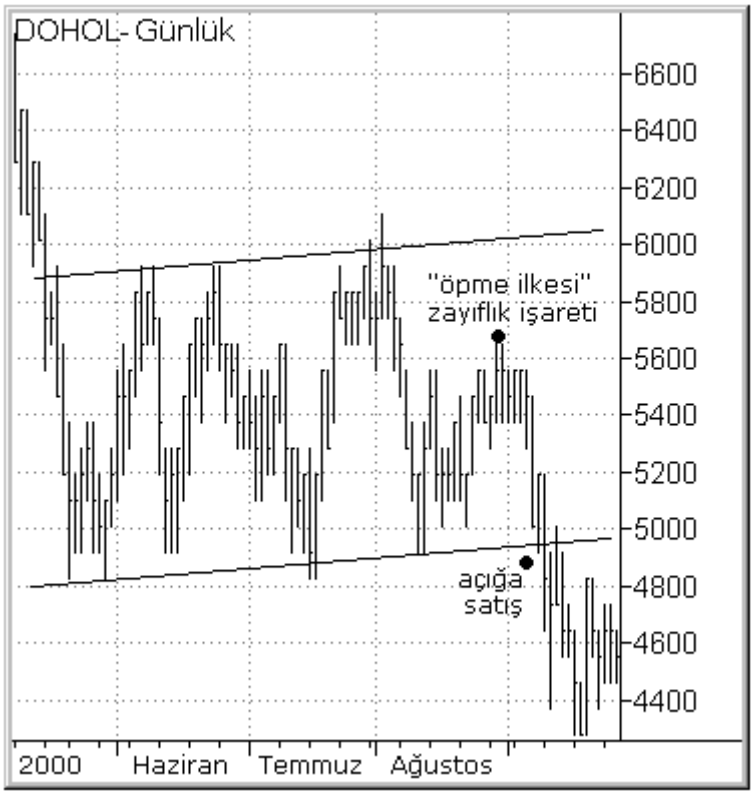
Şekil 144 – JAPON YENİ – Kalıp Dışı Tepeler (3)

DİKDÖRTGENLER

Teknik analiz kitaplarında dikdörtgen adı altında geçen formasyonlar aslında şimdiye kadar gördüğümüz tüm yatay sıkışma alanlarından başka birşey değil. Bu sıkışma alanlarının sınırlarını (destek ve direnç çizgileri) çizmeyi, bu çizgilere göre alım satım yerlerimizi belirlemeyi (GSL listemizin zamanlama soruları) ve sonuçta da hangi yatırım stratejisini uygulamaya sokacağımızı biliyoruz. Aynı zamanda, dikdörtgenlerin (yatay sıkışma alanlarının), işlem hacmi ve öpme ilkesi işaretleri doğrultusunda, ne tarafa doğru kırılma olasılıklarının ağır bastığını da öğrendik. Dolayısıyla, burada tekrar yapmadan tek bir örnekle yetineceğiz (*Bkz. Şekil 145*).

Şekil 145 – DOHOL – Dikdörtgen

YUVARLAK (TABAK) DİP VE TEPELER

Bu formasyonlar fiyat grafiklerinde karşımıza pek sık çıkmazlar ama çıktıklarında da son derece güvenilir işaretler verirler. Bu oluşumların en önemli özelliği tamamlanmalarının çok uzun bir süre almasıdır. Tabak dip ve tepe formasyonlarının oluşum ve sonuçlanmaları 6 aydan 1 yıla kadar uzayabilir. Piyasa bu süre içinde pek fazla işlem fırsatı vermez ama, yatırımcı formasyonun sonuçlanacağı noktayı kaçırmamak için tetikte beklemelidir. Bu formasyonlar, yatırım hayatımızda ancak birkaç kez karşımıza çıkacaktır ama bu uzun bekleme sürecinin mükâfatı da o denli cazip olacaktır.

Tabak diplerin en belirgin oluşum nedeni, formasyon öncesinde uzun süren (A) ve ızdıraplı bir düşüşün olmasıdır (*Bkz. Şekil 146*).

Şekil 146 – TOFAS – Tabak Dip

TOFAS'ta bu düşüş bütün 1998 yılı boyunca sürmüş. Bu düşüşün bu kadar uzun sürmesi ve kayıpların çok büyük olması (%90) yatırımcılara acı çektirmiş, kârlı bir yatırım fırsatı vermemiş ve nihayetinde onları küstürmüştür. Bu çok belirgin bir davranış biçimidir. Devamlı kayıplarla yaşayan yatırımcılar piyasalara lânet okurlar ve bir daha bu işe bulaşmamaya yemin ederler. Sonuçta piyasada kalan oyuncuların sayısı düştüğü gibi işlem hacmi ve volatilite de düşer. Tek tük birkaç katlımcının faaliyetleri, yukarıdaki grafikte de görüldüğü gibi işlem hacmi ve işlem aralıkları ancak son derece dar gün ve haftalara neden olur (1998 sonu, 1999 başı). Piyasanın bu hale gelmesi ilgiyi iyice azaltır ve yatırımcılar ilgi odaklarını daha dinamik, volatil ve kâr potansiyeli yüksek alternatif yatırım araçlarına (veya başka hisse senetlerine) çevirirler. Artık kimse borsanın yakınından bile geçmemektedir ve meydan bu sığ piyasada birkaç oyuncunun eline kalmıştır.

Piyasanın bu kadar sığ olması bu oyunculara düşük işlem hacmiyle bile fiyatları hareket ettirebilme olanağı tanır. Bu her zaman olmaz ama bazen bu fırsatı kullanmak amacıyla yapılan alımlar ufak bir balon yaratabilir (B). Ne var ki, piyasadaki hareketsizliğin etkisiyle asabileşmiş, agresifleşmiş veya fırsatçılığa soyunmuş birkaç spekülatörün oluşturduğu bu fiktif şişirme, başta birkaç koyunu (sürü psikolojisi) cezbetse de piyasayı besleyecek temel verilerin yokluğunda ve

alternatif yatırım araçlarının sunduğu fırsatların yanında bu balon çabuk söner ve piyasa tekrar donuk, cansız ve hacimsiz günlerine geri döner. İşlem aralıkları da iyice daralır ve hareketsizlik piyasayı bir hayalet şehir haline getirir (1999 ortası).

Yatırımcılar bu hareketsizliğe artık uyum sağlamış olduklarından, yapılan tek tük alımlar da küçük kâr marjlarıyla likide edilir. Eskiden 5 cent'ten yapılan alımlara 7.5 cent kâr hedefi verilirken, 1.5 cent'ten 2.25 cent'e gidebilecek bir hareket artık yeterli olmaktadır (burada her iki kâr hedefi de %50 getiri potansiyeline sahip olsa da piyasa hareketi birincisinde 2.5 cent'ken ikincisinde sadece 0.75 cent'te kalmaktadır). Dolayısıyla olası yukarı hareketlerin boyu da kısıtlı kalır.

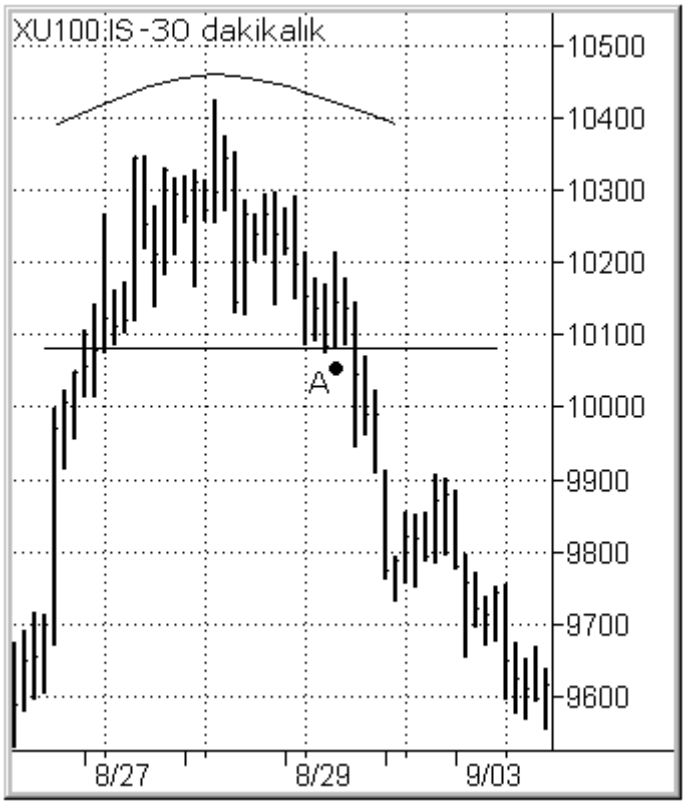
Bu uyuşukluk bir hastalık gibi yayılabilir ve yatay ve hacimsiz süreç çok uzun sürebilir. Bu sürecin bir aşamasında piyasa, belki de ya genel piyasaların hareketlenme eğilimine girmesinden, ya da alternatif yatırım araçlarının da getirilerinin düşmesinden olacak, cazip bir görünüm kazanabilir. Fiyatların aşırı düşük seviyelerde seyrediyor olması bazı yatırımcıların görüşünde tarihi fırsatlar teşkil ediyor olabilir. İşte bu amaçla gelebilecek cılız alımlar bile bu sığ piyasada bir mini yukarı trende sebebiyet verebilir. Buna rağmen bu seviyeler teknik bazda yapılacak akıllı bir alımın yeri değildir, çünkü tren henüz kalkmadığı gibi sığ piyasanın yönünün değiştiğine dair bir sinyal gelmemiştir (Bkz. Birinci Kitap, s. 80-86). İşte o sinyal bu alımların kâr satışlarıyla karşılaşacağı yerde gelmeye başlayacaktır.

Bu mini yukarı trendin yarattığı kâğıt kârları realize etmek isteyen nispeten daha kısa vadeli yatırımcılar elbette bir yerde kâr satışlarına başlayacaklardır. Bu aşamada gelen kâr satışları mini yukarı trendi tersine çevirir ve **PLATFORM** dediğimiz ters yönde olacak kısa bir mini aşağı trend oluşturur. İşte akıllı yatırımcının AL sinyali platformun üst sınırının (direncinin) kırıldığı zaman gelecektir. Burada dikkat edilecek tek nokta, yukarıdaki grafikte de okla işaretlendiği gibi, bu kırılışa yüksek işlem hacminin eşlik etmesi koşuludur. Bu kırılış artık aylar süren kış uykusunun sonunun işaretidir ve yatırımcıları tekrar piyasaya davet eder. Kâr marjlarının, işlem hacminin, işlem aralıklarının (volatilitenin) ve momentumun (temponun) artması, yeni alımla doğurur ve piyasa uzun zamandır arzuladığı motoruna kavuşur.

Evet, bu formasyonlar pek sık oluşmazlar ama oluştuklarında, piyasadan uzak kalarak kısıtlı sermayelerini iyi yönetebilen, platformun oluşması için sabırla tetikte bekleyen ve kırılışı iyi analiz eden (işlem hacmi) yatırımcıları büyük ödüller bekler. Platformun kırılışını takip edecek olan hareket (işlem hacmi yüksek kaldığı müddetçe) genellikle şiddetli olduğu gibi hem süre hem de boy olarak hayli büyük olabilir.

Tabak tepelerin özellikleri tepelerin özelliklerinden daha farklıdır. Bir kere oluşmaları için diplerdeki kadar uzun bir süre geçmesi koşulu bulunmaz ve çok daha kısa sürelerede de oluşup sonuçlanabilirler. Örneğin, İMKB 100 Endeksi'nin 30 dakikalık grafiği bile Ağustos sonunda kısa süreli bir tabak tepe oluşturmuştur (*Bkz. Şekil 147*).

Şekil 147 – İMKB 100 ENDEKSİ – Tabak Tepe

Bu grafikte beliren tabak tepenin sonuçlanması iki günden fazla bir zaman almamıştır. İkinci fraklı özellik ise, pozisyona girmek için çekilecek tetiğin işaretinin bir platformu gerektirmemesidir. Formasyona dikkatli bakılacak olursa, ona yuvarlak tepe denmesinin nedeninin zaten bir zayıflık göstergesi olan alçalan tepeler olduğu açıkça görülür. Dolayısıyla formasyonun alt sınırına çizilecek bir destek çizgisine yaklaşıldığında A tarzı alım yapılacağına A noktasında (kırılınca) bir açığa satış fırsatı beklemek çok daha kârlı olacaktır. Bu formasyona farklı bir bakış açısından yaklaşacak olursak, kuvvetli bir yukarı hareketin ardından gelen fiyat hareketleri bize açık sinyaller verir. Fiyatlar yeni en yüksekler yaparak yukarı trendi devam ettirmekte başarılı olamamakta işlem hacmi ve işlem aralıkları (volatilite) daralmakta ve alçalana en yüksekler belirmektedir. Bunlar yukarı trendin benzininin bittiğinin açık ve net birer işaretleridir.

GENİŞLEYEN FORMASYONLAR

Bu formasyon ters bir üçgene benzer. Formasyonun sınırlarını belirleyen çizgiler gittikçe açılarak birbirlerinden uzaklaşırlar (*Bkz. Şekil 148*).

Şekil 148 – DEM – Genişleyen Formasyon

Bu formasyon genellikle kontrölden çıkmış, hayli duygusal davranan ve aşırılıklarla dolu bir piyasadaki yatırımcıların davranış biçimlerini temsil eder. İşlem hacmi ve volatilite gittikçe artmakta, piyasa katılımcıları aceleci ve fevri davranarak piyasasyı kovalamaktadırlar. İşte bu gibi durumlar genellikle piyasa tepelerinde oluşur. Dolayısıyla, genişleyen formasyonlar "genellikle" bir geri dönüş formasyonu olarak sonuçlanırlar. Başka bir ifadeyle "genellikle" aşağı taraftan kırış yaparlar.

Bu formasyonun oluşum sürecinde kârlı işlem yapmak, veya istenen risk/kazanç oranını tutturmak bir hayli güç hale gelir. Çünkü bir önceki destek veya direnç seviyesi (çizgisi) referans alınarak verilen zamanlama kararları (pozisyona giriş çıkış yerleri) hiçbir zaman tutmaz. Formasyon devamlı genişlediği için, ya hedeflenen noktaya ulaşılamayacaktır (yukarıdaki grafikte alım yerleri) ya da bu çizgiler devamlı kırılacağından kârdan erken çıkıldığı yetmiyormuş gibi bir de yeni alınan B tarzı pozisyonda çabuk stop olunacaktır (yukarıdaki grafikte satış yerleri). Bu olumsuz özellik aslında GSL plânını iyi kurmuş ve risk/kazanç oranını yüksek tutmuş bir yatırımcıyı etkilemez ama (çünkü iz süren stop yöntemiyle, istediği miktarlarda olmasa da yine çoğu pozisyondan kârlı çıkacaktır) yine de bu zorlu koşullardan haberdar olmak gerekir. Aksi takdirde formasyon son derece yanıltıcı sinyaller verebilir. Örneğin, yukardaki DEM örneğinde piyasa yeni en yüksekler ve yükselen en düşükler yapmaya devam etmektedir ki bu koşulların yukarı trendin tanımı olduğunu biliyoruz. Bu grafikte, en son gerçekleşen tepeyle (1.7650) yeni bir en yüksek oluşmuştur. Bu da yukarı trendin devam etmekte olduğuna işarettir ve

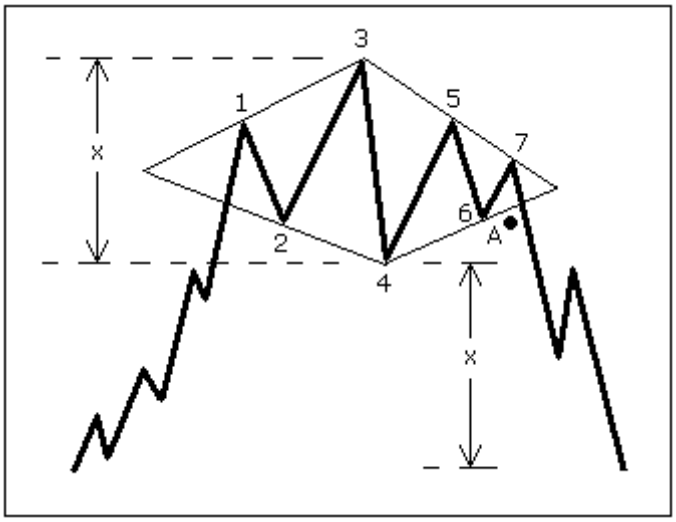
fiyatların geri (aşağı) döneceğine dair hiçbir sinyal gelmemiştir. Bu durumda korunmanın tek ama tek yolu iz süren stop uygulamak olacaktır.

Genişleyen formasyonlarda asıl bilinmesi gereken, bu formasyonların "genellikle" aşağıdan kırıldığı ve (A) noktasında gelecek açığa satış fırsatı için tetikte kalmak gereğidir.

ELMAS (KARO) FORMASYONLARI

Bu ilginç formasyon aslında ilk önce genişleyen daha sonra da daralan bir üçgenin yan yana getitilmesiyle isimlendirilmiş. Teknik analistlerin bu yaratıcı isim koyma becerileri bir yana, yine bu formasyonda da yapılacak en önemli ödev GSL listemizdeki zamanlama sorularını yanıtlayabilecek çizgileri çizmek. Bu çizgileri de çizebilmek için piyasanın *Şekil 149*'da koyduğumuz yedi rakamla tanımlanmış tepe ve diplerin oluşmuş olması gerekiyor. İşlem hacmi tipik olarak formasyonun ilk yarısında (genişleyen üçgende) artıyor, ikinci yarısında (daralan üçgende) azalıyor, ama asıl önemli olan işlem hacminin kırış (yâni karo formasyonundan çıkış) anında patlaması ki bu da kırışı geçerli kılıyor ve kırış istikametinde daha yol alınacağını gösteriyor.

Şekil 149 – Elmas (Karo) Formasyonu

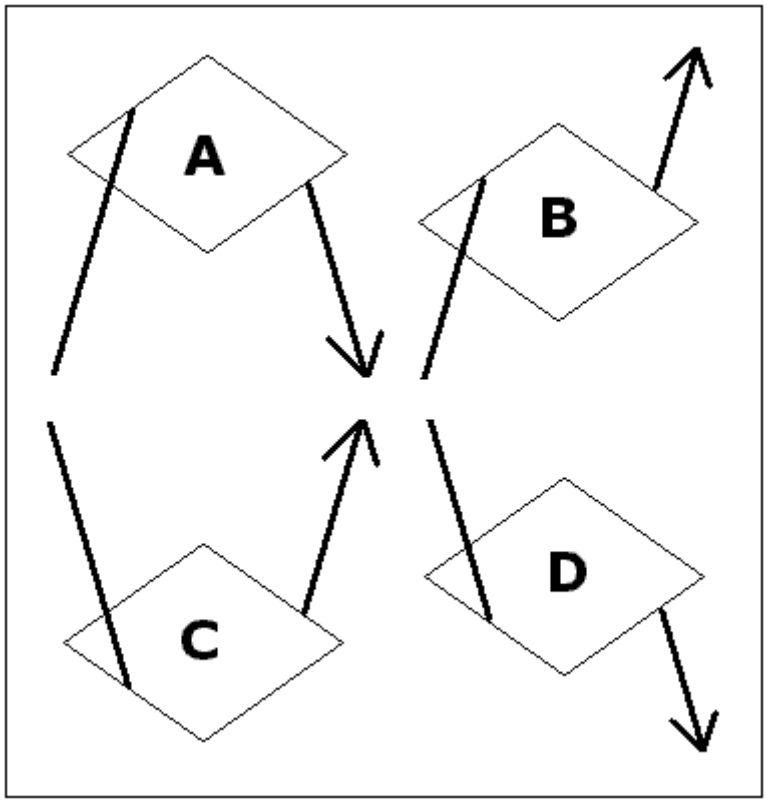

Doğal olarak pozisyona da bu kırış anında girilmesi gerekiyor. Eğer kırış aşağı doğruysa A noktasında açığa satış, kırış yukarı doğruysa da 7 rakamının bulunduğu yerde alış yapılmalı. Kâr hedefi için, eğer daha önceden referans noktası olacak bir destek veya direnç noktası yoksa x tekniği kullanılmalı. Zarar stopu için kırılan destek (veya direnç) çizgisinin hemen üstü (veya altı) veya iyice daralmış üçgenin diğer sınırının hemen üstü (veya altı) kullanılabilir. Bu kararı verdirecek kıstas elbette elde edilebilecek olan risk/kazanç oranıdır.

Her ne kadar mevcut teknik analiz kaynaklarının çoğu bu formasyonların genellikle piyasa tepelerinde oluştuğunu ve dolayısıyla birer geri dönüş formasyonu olarak alınmaları gerektiğini söyleseler de hiç kimse şimdiye kadar bu varsayımın doğruluğunu ölçen bir araştırma veya istatistik yayınlamamış. Dolayısıyla karo formasyonlarının birer devam formasyonu olarak sonuçlanabileceklerini de akıldan

çıkarmamak gerekir. Şekil 150'de gösterildiği gibi, elmas (karo) formasyonları hem birer geri dönüş (A ve C) hem de devam (B ve D) formasyonu olabilirler.

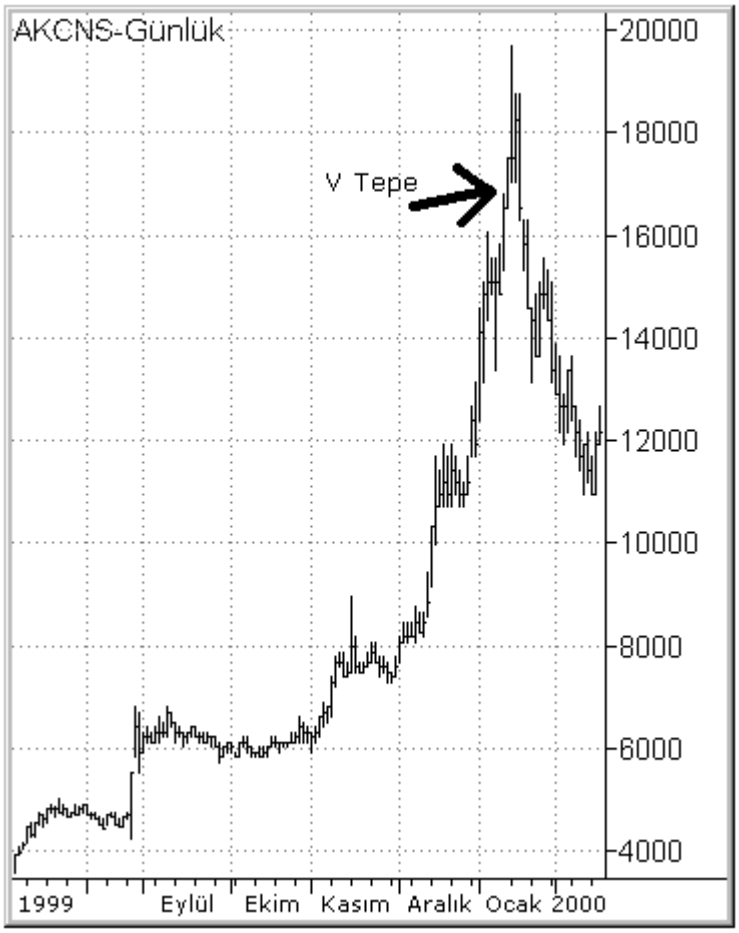
Şekil 150 – Elmas (Karo) Formasyonu (2)

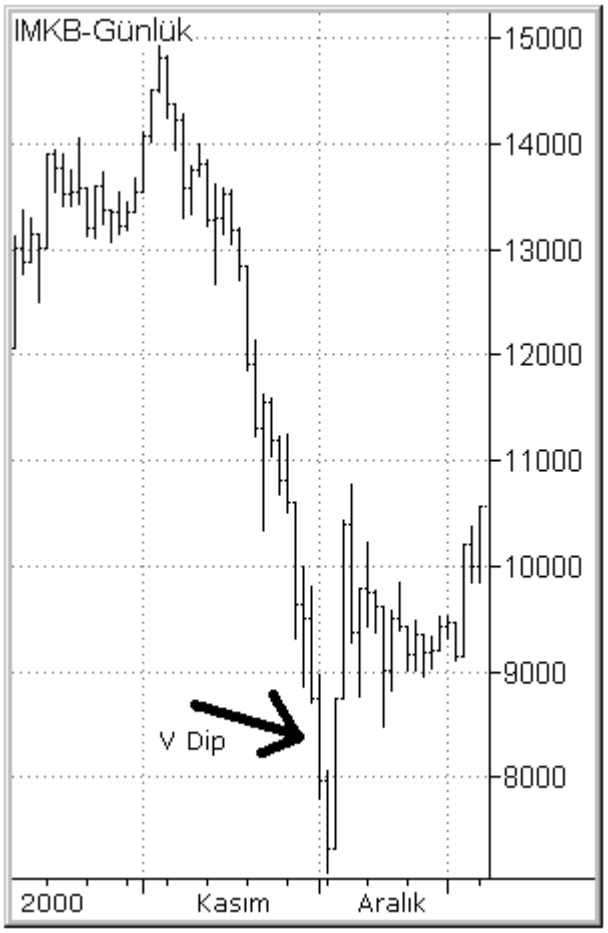
V TEPE VE DİPLER

V tepe ve diplerin diüer formasyonlardan belirgin bir farkı farkı bulunur. Diğer formasyonların oluşum sürecinde çizgilerinizi çizerek bir strateji oluşturmaya vaktiniz olur. V tepe ve diplerde bu lüksümüz bulunmaz. Fiyat grafiklerine önümüze çıkan bu formasyonların ancak iş işten geçtikten sonra birer V tepe veya dip olduğunun farkına varırız. Tüm diğer formasyonlar mevcut trendde bir duralamayı, soluklanmayı veya geri dönüşü temsil ederler ve bize stratejimizi oluşturacak kadar vakit tanırlar. Mevcut trend, fiyatları arz ve talep güçlerinin nispeten dengelendiği bir seviyeye getirmiştir ve ayılar ve boğalar arasındaki itiş kakış formasyonun hangi tarafa doğru kırılacağı hakkında bize ya bazı ipuçları verir ya da çizdiğimiz çizgiler hangi stratejiyi uygulayacağımızı gösterirler. Halbuki V tepe ve diplerde mevcut trend beklenmedik bir şekilde, aniden ve şiddetli bir fiyat hareketiyle değişiverir ve biz daha ne olup bittiğini anlamadan ters yönde bir trendde kâr marjalarımızı eritecek veya açık pozisyon zararlarını şişirecek derecede mesafe kateder. Bu hareket o kadar çabuk ve şiddetli olur ki en deneyimli yatırımcılar bile avlanırlar (*Bkz. Şekil 151 ve 152*).

Şekil 151 – AKCNS -V Tepe Formasyonu

Şekil 152 – İMKB 100 ENDEKSİ – V Dip Formasyonu

Bu formasyonların oluşum sürecinde bir strateji oluşturmak veya V formasyonunu oluşturan o ani geri dönüşü önceden kestirip pozisyon kapatmak olanak dışı olduğundan burada uygulanacak oyun plânı şimdiye kadar gördüklerimizden çok farklı olmalıdır. Bu formasyonlarda, GSL listemizdeki zamanlama sorularını yanıtlamak amacıyla çizeceğimiz çizgiler vasıtasıyla A, B veya Karma tarz strateji uygulanacağına, mevcut açık pozisyonumuzdan çıkma veya mevcut trendin aksi yönünde yeni bir pozisyon açma zamanının geldiğine dair bazı sinyallerin aranması gerekir.

Şekil 151'de AKCNS'ın oluşturduğu V tepe örneğini ele alalım. Diyelim ki Eylül 1999'da alım yaptık ve müthiş bir kâğıt kâr üzerinde oturuyoruz. Ocak 2000'in ortalarına yaklaşıyoruz. Piyasa hergün yeni rekorlar kırıyor, herşey çok olumlu. Henüz V tepe oluşmamış. Hem eldeki kârdan olmak, hem de bu kadar olumlu bir ortamda pozisyondan erken çıkıp fiyatların çok daha yüksek seviyelere fırlamasına seyirci kalmak istemiyoruz. Üstelik bir V tepe oluşursa çok çabuk ve şiddetli olacak ve biz pozisyonumuzdan çıkamadan kâğıt kârlarımızın önemli bir parçasını alıp götürecek.

İşte bu çıkmazlar içerisinde, daha önce öğrendiğimiz A, B veya Karma tarz stratejilerin işlemesine olanak yok. Bu gibi durumlarda yapılacak tek şey var. Piyasada neler olsun ki, şüphelenmeye, işkillenmeye başlayalım? Ne gibi gelişmeler

gerçekleşsin ki, pozisyondan çıkmak için veya en azından çıkmaya hazır olmak için içimize şüphe tohumları eksin? Bu soruların yanıtı zannettiğiniz kadar zor değil. Hatta yanıtların birçoğunu bu kitap dizisinde şu ana kadar öğrendiniz. Mevcut trendin fazla şiştiğini, bu gidişatın artık kokusunun çıktığını, pozisyondan çıkma (veya terse pozsiyon açma) zamanının yavaş yavaş yaklaşmakta olduğunu bize gösterecek olan bu gelişmeleri gelin tek tek sıralayalım.

ŞÜPHE TOHUMLARI

1. İŞLEM HACMİ NASIL?

Bu gibi abartılı ve V tepelere gebe olacak fiyat patlamalarının sonuna doğru piyasalarda ilginç bir gelişme olur. Bu gelişme, işlem hacmi hakkında şimdiye kadar öğrendiklerimiz ve Dow kuramıyla çelişkilidir. Birinci kitabımızdan hatırlıyorsanız, mevcut trendin devam etmesi için işlem hacminin mevcut trend doğrultusunda artması, başka bir ifadeyle mevcut trendi desteklemelidir. Bu ilke doğrultusunda, eğer fiyatlar yükselirken işlem hacmi düşüyorsa fiyat yükselişinin de artık onu gelmiş demektir. Halbuki sonu V tepe oluşumlarına giden bu abartılı fiyat patlamalarının sonunda bunun tam tersi olur. İşlem hacmi yükselmeye devam eder ve yatırımcıları yanıltır. Çünkü yükselen işlem hacmi yükselen fiyatları desteklemektedir. Ne var ki işin sonuna doğru işlem hacminde müthiş patlamalar gözükür. Piyasaya katılım azami derecededir. Gerçekleşen işlem hacimleri ortalamaların çok üzerinde olduğu gibi işlem hacminin artış hızı da geometrik bir ivme kazanmıştır. İşte bu anormal yüksek işlem hacimleri fiyat hareketinin sonuna yaklaşıldığının ilk işaretleri olmalıdır.

2. VOLATİLİTE NASIL?

Normal piyasalarda belli bir trendin sona erdiğini volatilitenin düşmesiyle görürüz. Bu piyasalarda fiyatları belli bir yöne sürükleyen (trend yaptıran) arz/talep dengesizliği artık sona ermektedir ve piyasaya gelen denge fiyatları sakin bir ortama getirir. Halbuki anormal piyasalarda bunun tam tersi olur. Fiyatların devamlı yükseldiği, anormal kârların oluştuğu ve tam bu işin sonunun gelmeyeceği sanıldığı bu nihai aşamalarda volatilite iyice patlar. Piyasa katılımcıları iyice zıvanadan çıkmıştır. Davranış biçimleri son derece duygusal, heyecanlı ve tepkisel bir hal alır ve insanların olup bitenlere karşı rasyonel davranma yetenekleri erir gider. Bu da gün içinde anormal fiyat oynamalarına yol açar. En küçük bir fiyat yükselişi bir alıcılar kalabalığına davet çıkarır ve fiyatlar atlaya zıplaya hareket ederek yükselişleri abartır. Öte yandan, en önemsiz bir geri dönüşte herkes heyecanlanıp, korkup, paniğe katılıp satışa geçer ve bu kez de fiyat düşüşleri abartılı olur. Bütün bunlar günlük fiyat aralıklarını (en yüksek en düşük arasında ki mesafe, yâni volatilite) abartır. Eskiden günde ortalama 400-500 TL oynayan hisse senetlerinin günlük fiyat aralıkları 3,000 – 4,000 TL'yi bulur. Bu abartılı volatilite, piyasadaki sağduyusuzluğun ve dolayısıyla mevcut fiyat seviyelerinin mantıksızlığının bir göstergesidir.

3. ÖNEMLİ BİR DİRENÇ (veya DESTEK) SEVİYESİNE GELDİK Mİ?

Akıllı ve deneyimli yatırımcılar normal piyasalardan anormal kârlar beklemezler. Ne var ki *Şekil 151*'deki gibi piyasalar her zaman karşımıza çıkmazlar. Hepimiz yatırım hayatımızda bunlardan ancak birkaç tane yaşamışızdır. Buna rağmen aldığımız dersleri unutmaya çok yatkın oluruz. Normal piyasalarda uyguladığımız "kâr hedefi belirleme" politikamızı göz ardı ederiz. Gittikçe büyüyen kâğıt kârlar bizi heyecanlandırır, beklentilerimizi abartır. 6,000 TL'de AKCNS aldığımızda 2,000 TL

kârı yeterli görürken, fiyatlar 8,000 TL'ye ulaştığında 10,000 TL'yi, 10,000 TL'ye ulaştığında 15,000 TL'yi, 15,000'de 25,000'i, 25,000'de 100,000'i, 100,000'de 1,000,000 TL'yi hayal ederiz. Umutlarımızın rakamsal boyutları geometrik bir şekilde büyür. Halbuki bu aşamada o eski Wall Street deyişini hatırlamak gerekir: "***HİÇBİR AĞAÇ CENNETE KADAR UZAMAZ!***" Her fiyat hareketinin bir sonu olacaktır. Bu sonu tespit etmenin en kolay yolu teknik analiz kullanmak, yâni önemli bir direnç (veya düşüyorsak destek) seviyesine ulaşıp ulaşmadığımıza bakmaktır. Eğer fiyatlar önceden (bu belki birkaç yıl bile olabilir) gelen önemli bir direnç noktasına yaklaşmaktaysa, bu zaten pozisyondan çıkma zamanının da yaklaştığının en iyi işaretidir. Dolayısıyla *Şekil 151*'deki gibi abartılı piyasalarda bu ağacın da cennete kadar uzamayacağını unutmadan fiyat hareketlerinin önceden gelen önemli direnç veya destek seviyelerine ulaşıp ulaşmadığını devamlı kontrol etmek gerekir. Ne yazık ki, yukardaki gibi anormal piyasalar bazen bize bu fırsatı dahi vermezler, çünkü fiyatlar zaten rekor seviyelere ulaşmıştır. Gerçekleşen yeni en yüksekler (veya en düşükler) zaten tarihin en yüksek (veya düşük) seviyeleridir ve dolayısıyla önceden gelen bir referans noktası bulunmamaktadır. Bu gibi durumlarda bu maddenin bir önemi kalmaz.

4. TRENDİN MEYİLİ NASIL?

Birinci kitabımızdan hatırlamalısınız ki (s.129), meyili fazla dik olmayan trendler uzun bir süre devam edebilirler. Dik meyilli trendler tehlikelidir. Hatta *Şekil 151*'deki roket gibi yükselişler bir trend bile sayılmazlar. Bunlar trend sonlarında meydana gelen patlamalardır ve mevcut trendin sona erdiğine işaret ederler. Burada bir bilinmeyen bir de bilinen öğe vardır. Elimizdeki bilinmeyen, bu dik fiyat hareketinin ne kadar mesafe katedeceğidir. Bu mesafe çok büyük olabilir ve dolayısıyla trend dikleşir dikleşmez pozisyondan çıkmak çok erken kâr almak olabilir. Geçmiş fiyat hareketlerine bakacak olursanız, asıl yüklü miktarlardaki paraların bu dik patlamalarda kazanıldığını görürsünüz. Öte yandan elimizdeki bilinen öğe de madalyonun ters yüzünü bize gösterir. Evet bu patlamaların ne kadar mesafe katedeceğini bilmiyoruz ama patlamanın (zaman olarak) çok kısa süreceğini biliyoruz. O halde mevut trend dikleşir dikleşmez o şüphe tohumlarının atılması gerekir.

5. İZ SÜREN STOP UYGULUYOR MUYUZ?

Yukarıdaki işaretlerin hiçbiri olmasa dahi, iyi tasarlanmış ve taviz vermeden uygulanacak bir iz süren stop yöntemi, mevcut trend geri dönüş yaptığında bizi zaten pozisyondan çıkaracaktır. Evet V tepe ve diplerde bu tepe çok hızlı ve şiddetli olur ve iz süren stop bile bize tam istediğimiz çıkış yerini vermeyebilir ama çıkış yerimiz her durumda iz süren stop uygulamadan ve salt piyasaya tepki göstererek çıkabileceğimiz yerden iyi olur. Dolayısıyla, yukarıdaki gibi piyasalarda ya bu kitabın başında işlediğimiz iz süren stop yöntemlerinden bir tanesi ya da daha sonra göreceğimiz Parabolik göstergesi kullanılarak kâğıt kârlarımızın istenmeyen miktarlardaki kısmını geri piyasaya iade etmemiz engellenir.

6. GÖSTERGELER ŞİŞİK Mİ?

Henüz göstergeler üzerinde bir çalışma yapmadık ama bu aşamada yine de bilmemiz gereken yukardaki gibi piyasalarda gözümüzü göstergelerden ayırmama gereğidir. Piyasaların fiyat artışlarını (veya düşülerini) artık abarttığı bu fiyat seviyelerinde göstergelerin de son derece şişik olması gerekir. Burada dikkat edilecek tek şey, göstergelerin çoğunluğunun şişik sinyaller veriyor olmasıdır. RSI ve Stokastik gibi

sadece aşırılık sinyali veren gösterge türleri yukarıdakinden çok daha az yükseliş veya düşüşlerde de aşırılık sinyalleri verebileceğinden aynı özelliğe sahip olmayan trend takip edici göstergelerden de aynı şişiklik sinyalleri istenmelidir. Bu gösterge türlerini ve hangi türün ne zaman kullanılmasını gerektiğini daha sonra işleyeceğiz.

7. GÖSTERGELERDE "UYUŞMAZLIK" SİNYALLERİ VAR MI?

Böyle abartılı piyasalarda göstergelerin sadece şişik (veya çok düşmüş) olması yeterli olmayabilir. Göstergelerin çoğundan "uyuşmazlık" işaretlerinin de gelmesi gerekir. Teknik analizde "uyuşmazlık" başlı başına bir kavramdır ve bu kavram her gösterge ile kullanılan farklı bir gösterge özelliği taşır. Uyuşmazlık kavramını üçüncü kitabımızda derinlemesine tartışacağız. Bu aşamada bilmemiz gereken, göstergelerin bu tür piyasalarda sadece şişik olmasının yeterli olmadığı, aynı zamanda mevcut trendle uyuşmamaları gereğidir.

8. PİYASANIN NABZI NASIL?

Bu madde teknik değil psikolojik bir oluşumun altını çizmektedir. Akıllı yatırımcının, her ne kadar mevcut abartılı koşulların yarattığı heyecanlı ortam içerisinde yoğrulmakta olduğunu kabul etsek de piyasanın eski "normal" davranış biçiminden çok uzak olduğunun ve yatırımcıların genellikle mantıksız ve sağduyusuz davranış biçimleri sergilediklerinin farkında olması gerekir. Bu günlerde piyasaya asabiyet hakimdir ve piyasa için sakin, dengeli, mantıklı, ağır uslu, ihtiyatlı gibi sıfatları kullanamayız. Aksine piyasayı en iyi tarif eden sıfatlar asabi, hırçın, şaşkın, cüretkâr, huysuz, aşırı duyarlı, kolay tahriş olan, tepkisel, tahrik edilmiş, kıpır kıpır, rahatsız, tedirgin gibi sıfatlardır. Böyle piayasalr da herşeye gebedir. Her ne kadar bu piyasaların içinde olduğumuzda biz de aynı heyecanla etkileşime giriyor olsak da diğerlerinden farklı olmamız için bir an arkamıza yaslanıp piyasaların daha birkaç gün veya hafta öncesinde nasıl normal davrandığını hatırlarsak pis kokuların geldiğini görürüz. Piyasaların bu asabiyetini tespit etmek için gereken tek şey bu arkamıza yaslanıp objektif gözlüğü takabilme yeteneğidir. Bunu becerebildiğimiz takdirde herşey açık ve net bir şekilde gözümüzün önüne gelir.

9. "ANNEM FAKTÖRÜ"

Bu maddeyi iredelemek için yine birinci kitabımıza dönelim (s.43 – 47). Charles Dow her trendin üç aşaması olduğunu yüz yıl önce yazmıştı. İplerin koptuğu zaman üçüncü aşamaydı. Bu aşamada "daha büyük budala" sendromu devreye giriyor ve makul meyilli trendi dikleştiriyordu. Hatırlayalım:

> *Bu aşamada olumlu beklentiler, genel iyimserlik ve gelen alımların neden olduğu fiyat artışları artık bütün halka yayılmaya başlıyor. Borsanın "çok iyi bir yatırım olduğu ve "herkesin para kazandığı" herkesin kulağına gidiyor. Bu da katılımı (yâni alımları) daha artırıyor ve fiyatlardaki yükseliş ivmesini giderek hıızlandırıyor... Yükselmeye devam eden fiyatlar, etrafımızdaki birçok kişinin çok iyi para yapmış olması ve borsanın "süper" performansı birer bilgi olarak piyasaya tekrar dönüyor ve katılımı toplumun tüm kesimlerine yayıyor... Sokakta gördüğümüz herkes borsadan bahsediyor. Emeklisinden öğrencisine, esnaftan ihracatçısına herkes hisse senedi alıyor... İşte pembe zamanların en alevli olduğu günlerden bir tanesinde annem, arkadaşlarıyla sohbete gittiği bir çay partisinde lâfı geçmiş olacak, beni arayarak "Necla'nın kocası Ereğli almış, çok para kazanmış, sen de*

aldın mı? veya "benim de yastık altında bir 500 dolarım vardı, bana da bir şeyler alır mısın?" diye sorar. İşin kokusunun çıktığının bundan daha iyi bir sinyali olabilir mi? Düşünün bir kere. Daha düne kadar bırakın Ereğli şirketini, ülkede İMKB diye bir kurumun bile varlığından haberi olmayan benim öz annem bile duymuş. Bu küçük anekdotu şöyle ele alalım. Eğer bu bilgi benim anneme de gitmişse, daha gidecek neresi kaldı? Benim bildiğim kadarıyla, benim annem bu bilginin bu ülkede gideceği en son insan. Annem de alırsa herkesin almış oluğu alenen ortada. Annem o uçurumun en ucunda oturuyor. Bu bilginin gidecek başka bir durağı yok.

Hepimizin hayatında bu tür bir "annem" kişiliği bulunur. Bu bazen alt kattaki kasaptır, bazen Almanya'dan arayan eski dostumuz, bazen mahallenin taksi şöförü, bazen de o 21 yaşındaki "yatırım uzmanı". Önemli olan bu kişiliğin ortaya çıktığı anı tespit etmek ve pembe hayattan çekilmeyi olası kılacak olan davranış biçimleri ve disipline sahip olmak.

*Şekil 151'*deki fiyat artışları da piyasayı bu seviyeye getirmiştir. Sinyali verecek olan o kişilik benim hayatımda annem, sizinkinde alt komşu, başkasınınkinde aile kasabı olacaktır. Hepimizin hayatında bir "annem faktörü" vardır. Onlara kulak verin. Onlar "sen de aldın mı?" veya "ben de alayım mı"? diye sorduğunda zamanın geldiğini anlayacaksınız.

10. BASIN VE TELEVİZYON NE DİYOR?

Bu madde de Dow'un üçüncü aşamasının önemli bir özelliğini vurguluyor. Piyasanın artık bu seviyelere geldiği dönemleri hatırlayın. Artık hayat toz pembe. Ekonomik gidişat iyi, şirketler para kazanıyor, ülke ratingi artıyor, vs., vs.. Gazete kağıtları pembeleşmiş, gelen her haber olumlu, her haber geleceğe umutla bakıyor. Televizyon kanalları hisse senedi piyasalarına para yatırmanın erdemlerinden bahsediyor, ordan para kazanan "kahramanların" profilini çiziyorlar. Halbuki sinyaller o kadar açık ki! Ah o arkamıza yaslanıp kendimizi piyasalardan soyutlayarak düşünmeyi becerebilsek! Eğer hisse senedi piyasasının dünyanın en güzel kerameti olduğunu gazete ve televizyonlarda ayyuka çıkacak kadar herkes biliyorsa yeni alım yapıp da fiyatları sadece bir kademe daha yukarı çıkartacak kim kaldı?

11. YATIRIM FONLARI SATILIYOR MU?

Portföylerinde ağırlıklı olarak hisse senedi bulunan türden yatırım fonları bir ülkenin sermaye piyasasının en güvenilir barometresidir. Kötü zamanlarda bu fonlara pek rağbet olmaz. Aracı kurumların, bankaların, varlık yöneticilerinin satış elemanları devamlı kapnızı aşındırır durur. İşler iyi giderken roller değişir. Hem piyasaya yeni yatırım fonları sürülür hem de almaya kalktığınızda alacak fon bulamazsınız. *Şekil 151'*de AKCNS ile örneklediğimiz İMKB piyasasının 1999 yılının son çeyreğinde nasıl performans gösterdiğini hatırlayın. A tipi fon bulabilmek için araya neredeyse cumhurbaşkanını sokmak gerekiyordu.

12. YENİ HALKA ARZLAR NE ALEMDE?

Aynı yatırım fonları gibi, iyi zamanlarda yeni halka arz edilen şirketlerin sayısı dramatik bir şekilde artar. Piyasadaki genel iyimserlik ve algılanan refahtan faydalanmak isteyen şirket sahip ve ortakları haklı olarak zamanın sermaye bulmak

için en iyi zaman olduğunu farkederek halka açılma kararı alırlar. Ünlü yatırımcı Buffett'ın hocası, "gerçek değer" yaklaşımının öncüsü ve çağın en önemli yatırım dünyası düşünürlerinden biri olan Benjamin Graham şöyle diyor:

> *Şimdiki önder şirketlerimizin çoğu yüzyılın başında halka açıldı. Zaman geçtikçe halka açılmamış pek büyük şirket kalmadı. Böylece, yeni halka açılımlar gittikçe daha küçük şirketlerde yoğunlaştı. Aynı dönemde yatırımcılar büyük şirketleri tercih ederken küçüklere karşı da olumsuz bir önyargı geliştirdiler. Diğerleri gibi bu önyargı da boğa piyasalarında zayıflar. Hisselerin genel olarak kazandırdıkları çabuk ve büyük kârlar, halkın tam da alım içgüdüsü geliştirdiği bir dönemde eleştiri yeteneğini de köreltir. Bu dönemlerde, halka açılmamış özel şirketlerde de çok olumlu sonuçlara rastlanabilir. Ancak 10 yıl veya daha fazla geri gidildiğinde bu sonuçların pek çarpıcı olmadığı görülür.*

> *Bu unsurlar birleştirildiğinde aşağıdaki şu sonuçlar doğar: Boğa piyasasının ortalarında bir yerde ilk halka açılmalar başlar. Bunların genellikle cazip fiyatları olur ve bu ilk hisseleri alanlar genelde iyi kâr ederler. Piyasanın yükselişi devam ettikçe, bu tür finansman arayışlarını sayısı artar; arz olunan şirketlerin kalitesi gittikçe düşer ve istenilen ve ödenen fiyatlar aşırı düzeylerdedir. Boğa dalgasının sonlarına gelindiğinin nispeten güvenilir bir işareti de yeni halka arz olunan küçük ve ne olduğu belirsiz şirketlerin arz fiyatlarının mevcut orta büyüklükte ve uzun piyasa tarihi olan şirketlerin fiyatlarından daha fazla olmasıdır. (Bu hisselerin satışının pek azının önde gelen ve saygıdeğer yatırım bankaları tarafından yüklenildiğine de dikkat edilemlidir.)*

> *Halkın bu dikkatsizliği ve satan kurumların kârla satılabilecek herşeyi satmaya istekli oluşlarının tek bir sonucu olabilir. Fiyatların çökmesi... Birçok durumda, yeni kâğıtlar halka arz değerlerinin %75 veya daha fazlasını kaybederler. Bu durum, yukarıda da bahsedildiği gibi, halkın piyasa diplerinde iyi zamanlarda kolayca aldıkları bu tür küçük hisselerden uzak durmasıyla daha da kötüleşir. Bu hisselerin çoğu, gerçek değerlerinin ne kadar üstünde halka arz oldularsa, o kadar altına düşerler.*

> *Akıllı yatırımcı için ilk gereken şey, boğa piyasaları sırasında yeni halka arzları satan satıcıların tezgâhtarlıklarına, yaltaklanmalarına direnme yeteneğidir. Her ne kadar en ciddi kalite ve değer testlerini geçecek bir iki hisse bulunacak olsa da bu tür bir işe kalkışmak herhalde pek doğru olmayacaktır. Satıcılar elbette içlerinde arz olunduğu günde patlayanların da bulunduğu bir yığın güzel yükselme örneği vereceklerdir, ama bütün bunlar spekülatif havanın bir parçasıdır. Bu şekilde yatırdığınız her bir dolara karşılık sadece iki dolar kaybederseniz kendinizi şanslı sayabilirsiniz. Bu hisselerin bazıları birkaç yıl sonra almak için çok cazip seviyelere gelebilir ve onları hiç kimsenin istemediği bir zamanda gerçek değerlerinden çok aşağılara satın alabilirsiniz.*

Benjamin Graham bunları 1959 yılında yazmıştı.[9] Başka birşey söylemeye gerek var mı?

[9] Graham, Benjamin, *Akıllı Yatırımcı* (İstanbul, Scala Yayıncılık, 1999).

13. TEMEL VERİLER

Piyasanın fiyatları fazla abarttığı veya düşürdüğü zamanlarda, göstergeler fiyat hareketleri nasıl uyuşmuyorlarsa (7. madde) temel veriler mevcut fiyat seviyelerini doğrulamazlar. Bu tür koşullarda hisse senetleri ya çok değerli ya da çok ucuz gözükürler. Şirketlerin ekranlarda sermayesiyle, kârlılığıyla, borçluluğuyla, gelecek iş potansiyeli ile bağdaşmayan fiyatları belirir. Evet, şirketlere değer biçen piyasanın ta kendisidir ama bu piyasa ne kadar rasyonel, ne kadar akıllıdır? Her ne kadar bu konu teknik analiz başlığı altına girmiyorsa da, bir piyasanın şiştiğine dair atılan şüphe tohumlarının bir tanesi de temel bilgilerdir. Dolayısıyla yatırımcılar dinamik kalmalı ve aracı kurumlarından, danışmanlardan veya diğer uzman kuruluş veya kişilerden devamlı olarak araştırma çalışmalarının sonuçlarını talep etmelidirler.

Yukarıda mevcut abartılı trendin sona erdiğine dair bize şüphelendirecek 13 madde sıraladık Bunlara siz de birkaç madde daha ekleyebilirsiniz. Elbette bunların hepsinin gerçekleşmiş olması gerekmez ama yukarıda sayılanların çoğunun doğru olduğu bir ortamda piyasanın yön değiştirmeye gebe olduğunun mutlaka farkında olmanız gerekir. Bu bilgilerin hiçbir tanesi saklı değildir. Piyasa itaatkâr bir ev köpeği gibi tüm bu bilgileri bize sanki bir gümüş tepside sunar. Bu bilgiler geldiğinde yatırımcı, kendisini mevcut abartılı piyasa koşullarının girdabına ve heyecanına kaptırmadan objektif davranıp pozisyonundan çıkmaya veya terse pozisyon açmaya kazırlıklı olmalıdır.

GERİ DÖNÜŞ GÜNLERİ

Geri dönüş günleri, diğer formasyonlar gibi hem piyasa tepelerinde hem de diplerinde belirebilir. Bu formasyonlar kendi başlarına pek bir önem taşımazlar ama diğer teknik oluşum ve göstergelerle birlikte değerlendirildiklerinde önemli ipuçları verebilirler.

İlk olarak piyasa tepelerinde oluşan bir geri dönüş gününü ele alalım. Böyle bir günün oluşması için şu koşulların gerçekleşmesi gerekir (*Bkz. Şekil 153*):

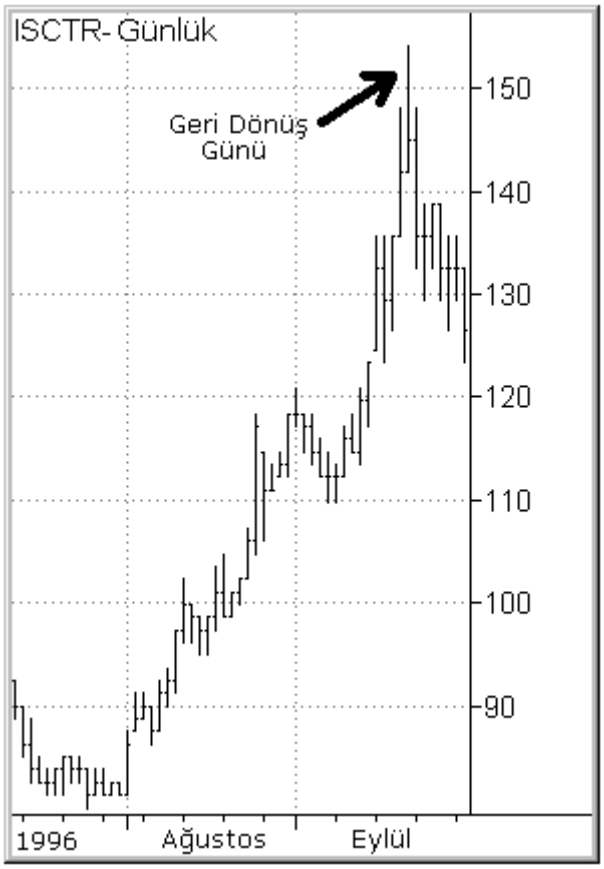
1) Bir süredir devam etmekte olan bir yukarı trendin mevcudiyeti. Başka bir ifadeyle, piyasanın bir süredir yeni en yüksekler yapıyor olması gerekir.

2) Son günün en yükseğinin bir önceki günün en yükseğinden belirgin bir şekilde daha yukarıda olması gerekir.

3) Son günün kapanışının, o günün işlem aralığının diplerinde, yâni o günün en düşüğüne yakın bir yerlerde gerçekleşmesi gerekir.

4) Son günün işlem hacminin hayli yüksek olması gerekir.

Şekil 153 – İSCTR – Tepe Geri Dönüş Günü

Piyasa diplerinde oluşan geri dönüş günleri ise yukarıdaki resmin tam tersidir. Böyle bir günün oluşması için de şu koşulların gerçekleşmesi gerekir (*Bkz. Şekil 154*):

1) Bir süredir devam etmekte olan bir aşağı trendin mevcudiyeti. Başka bir ifadeyle, piyasanın bir süredir yeni en düşükler yapıyor olması gerekir.

2) Son günün en düşüğünün bir önceki günün en düşüğünden belirgin bir şekilde daha aşağıda olması gerekir.

3) Son günün kapanışının, o günün işlem aralığının tepelerinde, yâni o günün en yükseğine yakın bir yerlerde gerçekleşmesi gerekir.

4) Son günün işlem hacminin hayli yüksek olması gerekir.

Şekil 154 – İMKB 100 ENDEKSİ– Dip Geri Dönüş Günü

Yukarıdaki tepe ve dip geri dönüşlerinin akabinde piyasa yükselmiş ve değerlendirmemizi haklı çıkarmıştır ama bu her zaman böyle olmaz. Evet, yukarıdaki koşullarla tanımladığımız geri dönüş günleri gerçekten de mevcut trendde bir geri dönüşle sonuçlanabilirler ama birçok kez de gidişatta sadece geçici bir duralayıp soluklanmayı dagösteriyor olabilirler. Dolayısıyla, yukarıdaki tanımlar bazında, geri dönüş günlerine fazla güvenmemek gerekir.

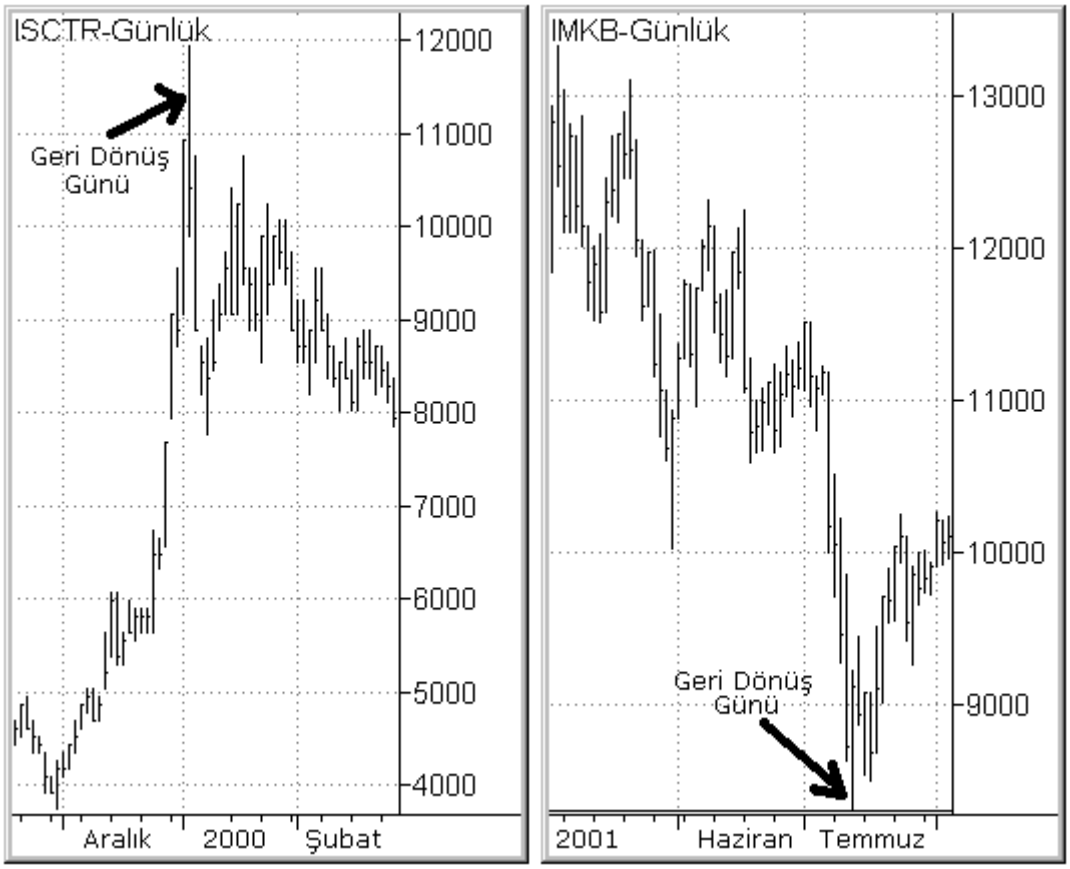
Daha temkinli olmak için, fazladan teyit almak amacıyla yukarıda sıraladığımız koşullara iki ekleme daha yapabiliriz:

5) Son günün kapanışının, o günün işlem aralığının tepelerinde (veya diplerinde), yâni o günün en yükseğine (veya en düşüğüne) yakın bir yerlerde gerçekleşmesine ek olarak, bir gün önceki kapanışın da üzerinde (veya altında) olması koşulu,

6) Son günü işlem aralığının hayli geniş olması (volatilitenin yüksek olması) koşulu.

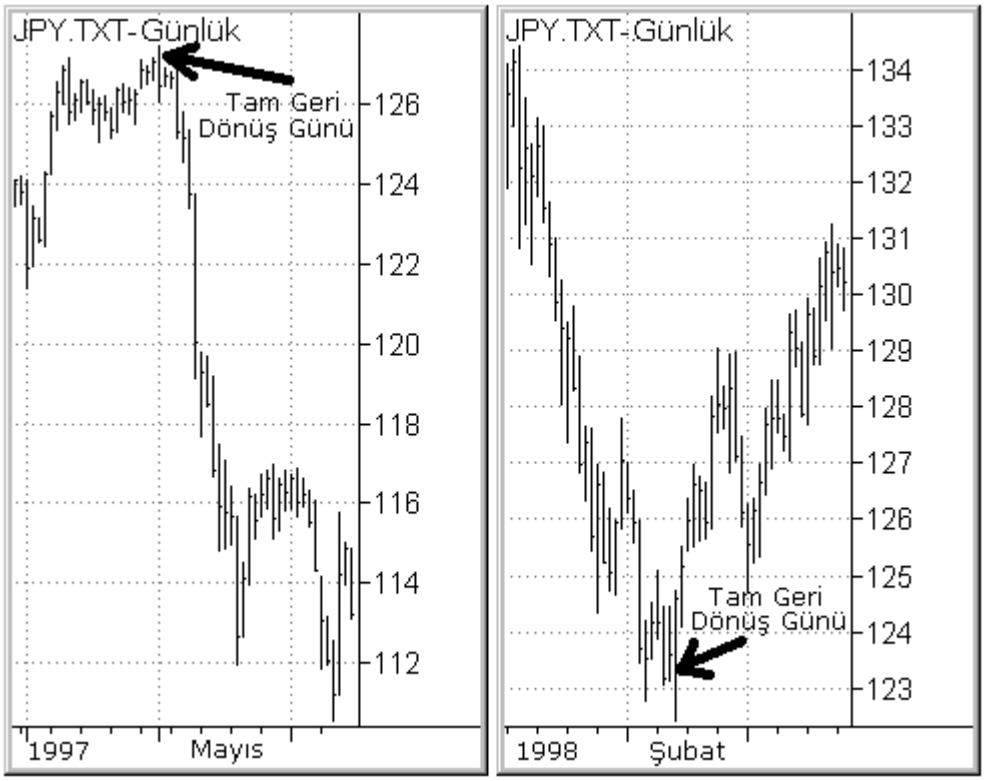
Bu koşulların da gerçekleştiği örnekler *Şekil 155*'de.

Şekil 155 – İSCTR ve İMKB 100 ENDEKSİ – Ek Koşullu Geri Dönüş Günleri

Bu ek koşullarla gerçekleşen geri dönüş günlerine bazı teknik analiz kitapları Ana Geri Dönüş Günü ismini verirler. Bazıları ise Ana Geri Dönüş Günleri için, son günün kapanışının o günün işlem aralığının tepelerinde (veya diplerinde), yâni o günün en yükseğine (veya en düşüğüne) yakın bir yerlerde ve bir gün önceki kapanışın da üzerinde (veya altında) olması koşuluna ek teşkil edecek bir yedinci koşul olarak, bir de bir önceki günün en yükseğinden de (veya en düşüğünden de) yukarıda (veya altında) gerçekleşmesi koşulunu ararlar (*Bkz. Şekil 156*).

Şekil 156 – JPY – Ana Geri Dönüş Günleri

Şimdiye kadar yukarıda gördüğümüz bütün örneklerde geri dönüş günleri ve ana geri dönüş günleri gerçekten de mevcut trendde bir geri dönüşe işaret etmişler. Elbette bu günleri bir geri dönüşün değil de mevcut trendin devamı yönünde fiyat hareketlerinin takip ettiği örnekler de dolu. Geri dönüş günleri, hemen hemen bütün teknik analiz kitaplarında kendisine yer bulmuş ama bu günlerin kaçta kaçının gerçekten de geri dönüş günü olarak sonuçlandığına dair hiçbir istatistikî veri bulamadığım için bu çalışmayı kendim yapmaya karar verdim.

İçlerinde İMKB100 Endeksi, İMKB Hisse Senetleri, Dow Jones Sanayi Endeksi, Döviz Kurları, A.B.D. Hazine Bonoları, Altın, vs. gibilerinin bulunduğu 16 enstrümanın en az 10 yıl geriye giden günlük ve haftalık fiyat grafiklerinde geri dönüş ve tam geri dönüş günlerini tespit ederek sayılarını ve nasıl sonuçladıklarını belirledim. Veriler şöyle gelişti:

FORMASYONUN GERÇEKTEN DE MEVCUT TRENDDE BİR GERİ DÖNÜŞLE SONUÇLANMA ORANI		
	Günlük Grafikler	**Haftalık Grafikler**
İlk 4 koşulu yerine getiren Geri Dönüş Günleri	%44	%48
İlk 6 koşulu yerine getiren Ana Geri Dönüş Günleri	%44	%49
Tüm 7 koşulu da yerine getiren Ana Geri Dönüş Günleri	%50	%50

Bu tablodan ilginç sonuçlar çıkıyor.

- Bir kere, ister Geri Dönüş isterse de Ana Geri Dönüş Günleri olsun, doğru çıkma olasılıkları ne yazık ki %50'nin üzerine çıkmıyor.

- Yeni koşul eklemekle, formasyonun doğru çıkma olasılığını önemli bir miktar artıramıyoruz.

- Formasyona güven oranı haftalık grafiklerde az da olsa biraz daha fazla.

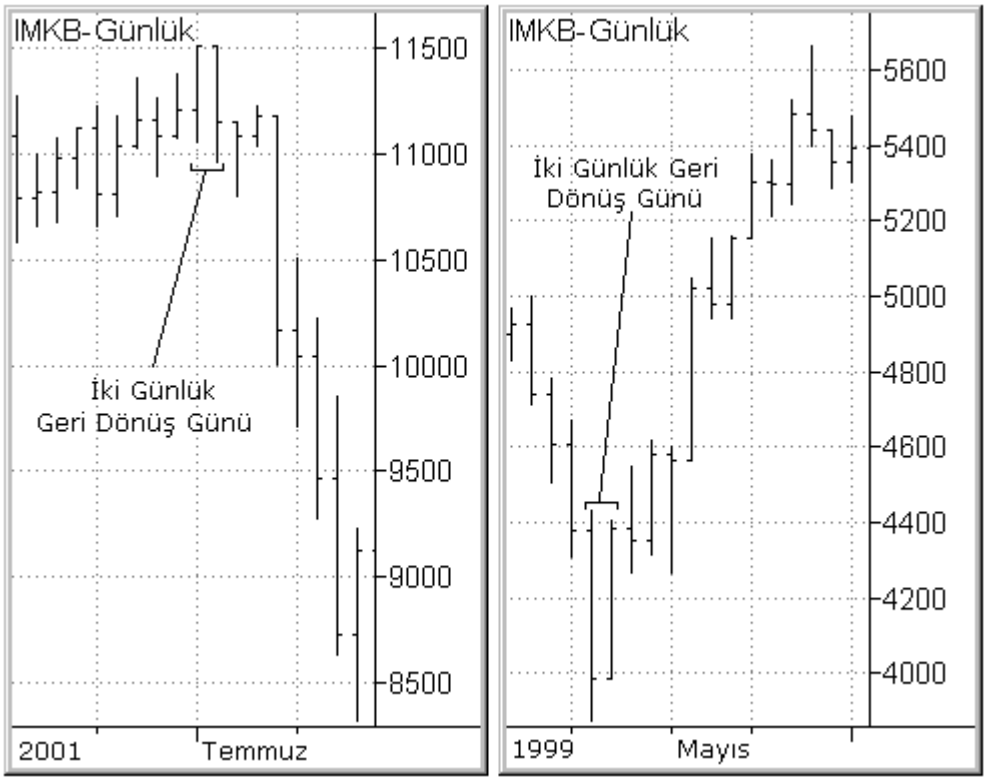
Öyleyse, geri dönüş günleri her ne kadar teknik analiz literatüründe önemli bir yer tutmaya devam etse de elimizdeki verilere güvenmek daha akıllıca olacak. Evet, bu formasyonlar bundan sonra olup biteceklere bir nebze ışık tutuyorlar ama olasılıklar ibresini bizden yana çevirecek kadar değil (%50'yi geçmiyor). Yine de işlem hacminin ve günlük volatilitenin yüksek olduğu günler, fiyat grafiklerinde son derece önemli günler olduğundan, bu formasyonları onlara fazla bel bağlamadan ama göz önünden de kaçırmadan takip etmek gerekiyor. Bu formasyonlar oluştuğunda yapılacak iş, hemen geri dönüşe oynamaktansa, diğer teknik göstergeleri de analize dahil etmek ve yine her zamanki gibi GSL listemizi taviz vermeden uygulamaya sokmak.

Geri dönüş günlerine ek olarak, Murphy, bir başka oluşuma daha dikkatleri çekiyor ve onları İki Günlük Geri Dönüş Günleri olarak isimlendiriyor.[10]

[10] Murphy, John J., *Technical Analysis of the Futures Markets* (New York, New York Institute of Finance, 1986).

Bu oluşumun gerçekleşmesi için, bir yukarı trendde fiyatlar yeni bir en yüksek yapıp en yükseklere yakın kapattıktan sonra hemen hemen aynı yerlerde açılış yaparak neredeyse bir önceki günün çıkışı kadar düşüş yaparak en düşüklere yakın bir yerde kapanması gerekiyor. Bir aşağı trendde ise, fiyatlar yeni bir en düşük yapıp en düşüklere yakın kapattıktan sonra hemen hemen aynı yerlerde açılış yaparak neredeyse bir önceki günün düşüşü kadar yükseliş yaparak en yükseklere yakın bir yerde kapanmalı (*Bkz. Şekil 157*).

Şekil 157 – JPY – İki Günlük Geri Dönüş Günleri

İki Günlük Geri Dönüş Formasyonları da aslında önemli birer grafi formasyonu olmasalar da bazı koşulların mevcudiyetiyle son derece güvenilir geri dönüş formasyonu olarak analiz edilebilirler. Yine, bu koşulların arasında yüksek işlem hacminin ve volatilitenin bulunması gerekir. Bu iki koşulu dahil etmeden yaptığım testlerde bu formasyonun da gerçekten bir geri dönüşle sonuçlanma olasılığının %50'den fazla olmadığını tespit ettim. Şunu da unutmamak gerekir ki, yukarıda saydığımız geri dönüş günlerinin hepsi aslında daha önce gördüğümüz ve mevcut trendin geri dönüşüyle sonuçlanabilecek diğer grafik formasyonlarının birer parçasıdırlar. Dolayısıyla, okuyucular bu tür formasyonlara daha geniş çerçeveli bir gözlükle yaklaşmalıdırlar. Bu formasyonlarda işin püf noktası hangi geri dönüş gününün hangi koşulları yerine getirdiğini ve hangilerinin önemli olup olmadığını anlayabilmektir. Ve yine okuyucuların her zaman akılda bulundurması gereken, daha uzun vadeli grafiklerdeki (örneğin haftalık grafikler) geri dönüş formasyonlarının bariz nedenlerden ötürü daha önemli formasyonlar olduğudur.

ÜÇGENLER

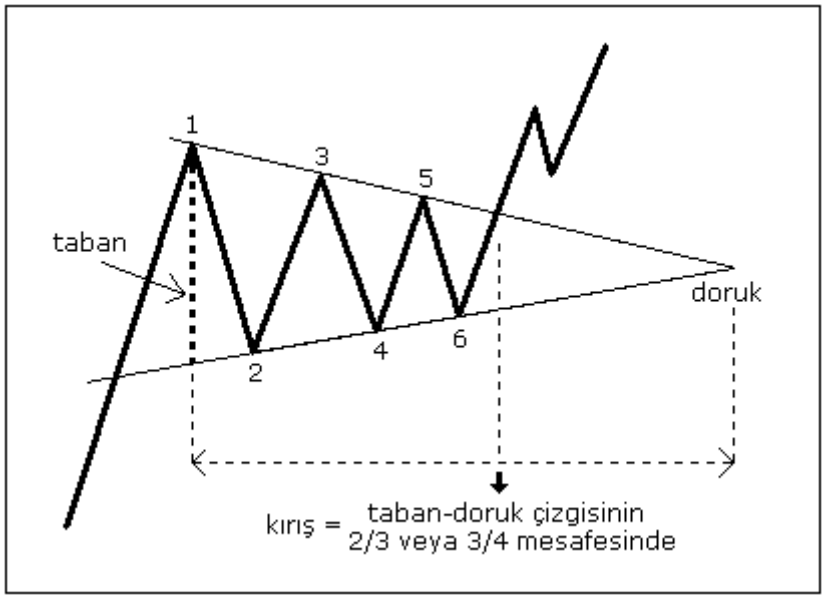
Üçgenler fiyat grafiklerinde en çok karşımıza çıkan formasyonlardır ve öoğu teknik analiz kaynağında birer "devam" formasyonu olarak isimlendirilirler. İsminin de çağrıştırdığı gibi, bir devam formasyonu mevcut trendde geçici bir duraklamadan başka birşey anlamına gelmez ve formasyon tamamlanır tamamlanmaz mevcut trendin aynı istikamette hareketini tekrar başlatacağı beklenir. Halbuki biraz daha önyargısız davranmamız gerekmektedir. Hepsinin olmasa da bazı üçgen türlerinin "genellikle" nasıl sonuçlandıkları bilinmektedir ama biz yine de objektif olmak ve her iki yöne de başlayabilecek bir piyasa hareketi için tetikte bulunmak için üçgenleri

"devam formasyonları" başlığı altında değil her iki yöne de kırılabilecek bireysel birer grafik formasyonu olarak ele alacağız.

Simetrik Üçgenler

Ele alacağımız üçgen türleri arasında "genellikle" bir tarafa doğru kırma olasılığı çok veya az olmayan, yâni tamamen tarafsız olarak incelenmesi gereken tek tür **simetrik üçgendir**. Doğal olarak üçgenler, a) oluşan fiyat dalgalarının boylarının gittikçe kısalması ve b) günlük işlem aralıklarının gittikçe daralmasıyla oluşurlar. Dolayısıyla bu fiyat dalgalarının tepe ve diplerine temas eden iki çizgi çizdiğimizde elimize gittikçe daralan ve sınırları ileride birleşen bir sıkışma alanı çıkar (*Bkz. Şekil 158*).

Şekil 158 – Simetrik Üçgen

Fiyat grafiklerinde bir simetrik üçgen formasyonunun belirlenip üçgenin alt ve üst sınırlarını belirleyen destek ve direnç çizgilerinin çizilmesi için ilk olarak, ikisi yukarıda ikisi de aşağıda olmak üzere en azından dört temas noktasının var olması gerekir. *Şekil 158*'de 1-2-3-4 ve noktaları belirdikten sonra bu çizgiler çizilebilir. Ne var ki, çoğu zaman bu noktaların sayısı altı veya daha fazla olur.

Bu formasyona "simetrik üçgen" üçgen isminin verilmesi için üst direnç çizgisinin (1-3-5) alçalması, alt destek çizgisinin de (2-4-6) yükselmesi gerekir. Diğer formasyonların aksine, üçgenlere isim vermek önemlidir, çünkü simetrik üçgenlerin tarafsız (yâni her iki tarafa da kırılabilir), biraz sonra göreceğimiz diğer üçgen türlerinin de taraflı (yâni belli bir tarafa doğru kırma olasılıkları daha yüksek) olduklarını biliyoruz. Her ne kadar çoğu teknik analiz kaynağında simetrik üçgenlerin de taraflı oldukları, yâni üçgen öncesinde var olan trendin üçgeni aynı yönde kırarak bir devam formasyonu olarak sonuçlanacağı söylense de a) elimizde bunu doğrulayan istatistikî bir çalışmanın olmayışı ve b) kırışın defalarca mevcut trendin aksine de oluşabileceğini gördüğüm 20 yılın birikimine dayanarak bu görüşe ben katılmıyorum. Dolayısıyla, üst sınırın alçalıp alt sınırın yükseldiğini gördükten sonra elimizdeki formasyonun bir simetrik üçgen olduğuna karar verdikten sonra kırışın her iki tarafa

da olabileceğini beklememiz gerekir. İşte bu yüzden üçgenlere doğru ismi vermek önemlidir.

Bir üçgenin ismini koyup (bu örnekte "simetrik üçgen") çizgilerini çizdikten sonra yapılacak bütün iş her zamanki gibi GSL listemizin zamanlama sorularını yanıtlamak olacaktır ki onun da nasıl yapılacağını şimdiye kadar gayet iyi öğrenmiş olmamız gerekir. Üçgenlerdeki tek fark, bu formasyonların sadece B tarzı işlemlere izin vermesidir. Üçgen şeklini oluşturan etmenin fiyat dalgalarının boylarının kısalması ve günlük işlem aralıklarının daralması olduğuna göre, üçgenin sınırlarını oluşturan çizgilerin de birbirlerine yaklaşarak sıkışma alanını da daralttığını biliyoruz. A tarzı işlemler de sadece sıkışma alanları dahilinde yapılıyor. Burada elimizdeki sıkışma alanı gittikçe daralmış ve yeterli kâr potansiyeline sahip değilse (hem kâr potansiyeli az hem de konulacak zarar stopları düşünülürse risk/kazanç oranı da istediğimiz 2.5 kıstasına ulaşmayacak) A tarzı işlem yapmanın (yâni üçgenin alt sınırında alım üst sınırında satış yapmaya kalkışmanın) da bir anlamı kalmıyor. Bu durumda elimizde tek strateji kalıyor (B tarzı) ve sadece üçgen dışına kırılışlarda pozisyon alınmasını öngörüyor.

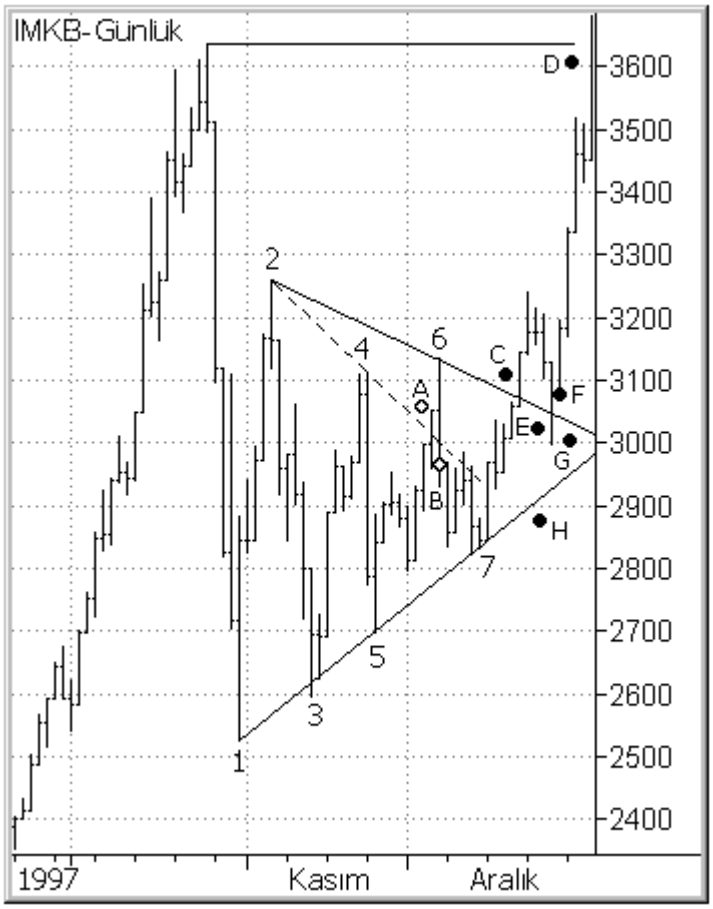
Pozisyon alınacak yer üçgenin kırıldığı yer olduğuna göre, bu kırışı tanımlamamız gerek. Bu kırışın doğru bir kırış olduğunu teyit eden ilk olgu, yine her zamanki gibi, kırış anında (gününde) yüksek işlem hacmi gerçekleşmesi.[11]

[11] İşlem hacmi haricinde ek teyit isteniyorsa kırılmaları geçerli kıran diğer kıstaslara da göz atılmalı (*Bkz. Birinci Kitap, s. 133*).

Kırışın geçerli bir kırış olduğunu teyit etmek için (yâni kırışla gelecek fiyat hareketinin iyi bir kâr potansiyeline sahip olması için) üçgenlerde dikkat edilmesi gereken özel bir durum daha var. Üçgeni belirleyen sınırlar (alt destek ve üst direnç) çizgisi nasıl olsa bir müddet sonra birleşeceğine göre üçgenlerin ömrü sınırlıdır. Bu da fiyatların eninde sonunda üçgeni kırarak dışarı çıkacağı anlamına geliyor. Ne var ki, fiyatların üçgen bittiği için kırış yapması ile belli bir hareketin başlaması nedeniyle kırış yapması arasında dağlar kadar fark vardır. Fiyatların gittikçe daralan işlem aralıkları ve düşen işlem hacmiyle üçgenin "doruk" (*Bkz. Şekil 158*) ismi verilen sonuna (sınırların birleştiği yer) kadar gitmiş olması zaten o piyasanın iyice uyukladığı bir döneme girmiş olması anlamına geleceğinden, salt üçgenin sonuna gelmiş olması nedeniyle kırılışın gerçekleşmesinin de yatırımcı açıdan hiçbir önem taşımaması gerekir. İşte bu yüzden, kâr potansiyeli taşıyan kırışların üçgenlerde belli bir noktada olması gerekmektedir. Eğer bu kırış ve müteakip fiyat hareketi cazip olacaksa, kırışın da üçgenin sonunda (dorukta) değil, "taban" ile "doruk" arasındaki mesafenin üçte ikisi veya dörtte üçü bir mesafede ve yüksek işlem hacmiyle gerçekleşmesi gerekir (*Bkz. Şekil 158*).

Eğer kırış doğru kırış ise pozisyonun da kırış istikametinde alınması ve daha önce öğrendiğimiz şekillerde kârla çıkış ve zarar stopu yerleriyle, iz süren stop, tekrar giriş önlemi ve hareketsizlik stopu gibi soruların yanıtlanması gerekiyor. Şimdi gerçek hayatta ne olabiliyor, ona bakalım (*Bkz. Şekil 159*).

Şekil 159 – İMKB 100 ENDEKSİ - Simetrik Üçgen

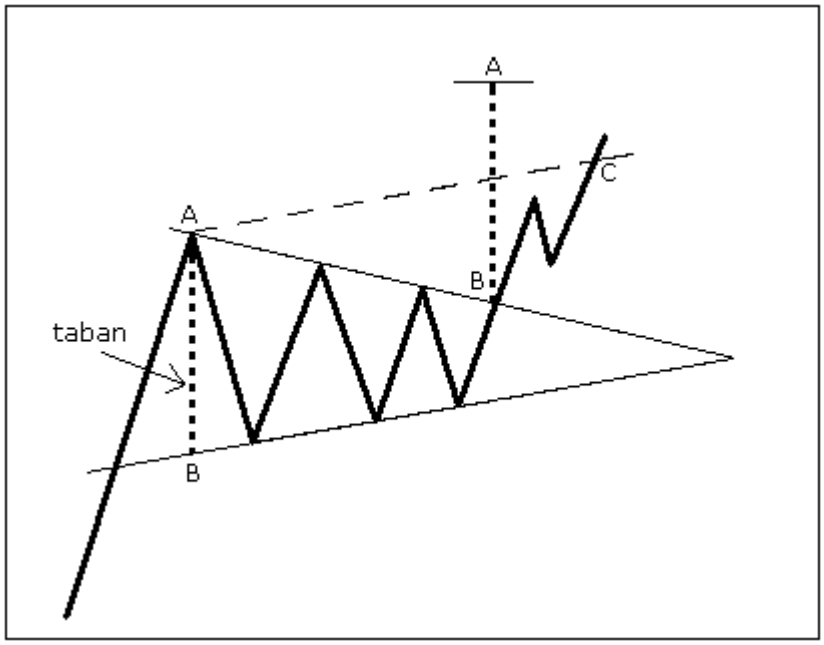
İMKB 100 Endeksi, Kasım ortasından sonra 4 numaralı tepeyi de yapıp geri döndükten sonra üçgeni oluşturabileceğiz. Üçgenin alt sınırını (desteğini) belirleyen çizgiyi 1-3, üst sınırını (direncini) belirleyen çizgiyi de 2-4 (kesik çizgi) numaralı temas noktalarını birleştirerek çziyoruz. Böylelikle GSL listemizin zamanlama sorularını da yanıtlayabiliriz. Aralık başında 2-4 çizgisinin yukarı kırılmasıyla A noktasında (B) tarzı alım yapıyoruz ve eski direnç (yeni destek) 2-4 çizgisinin hemen altına zarar stopu koyduğumuzdan hemen ertesi gün stop oluyoruz (B noktası). Stop olduğumuz gün oluşan 6 numaralı tepe ilk çizdiğimiz üçgeni geçersiz kılarken yeni bir üçgen oluşturmuş oluyor. Bu üçgenin alt sınırını 1-3-5-7, üst sınırını da 2-6 çizgisi oluşturuyor. Aralık ortasında bu üçgen üst taraftan kırılırken C noktasında alım yapıyoruz. Kâr hedefimiz, bir önceki direnç seviyesini (Ekim sonundaki 3600 tepesi) referans alan D noktası, zarar stopumuz da 2-6 çizgisinin hemen altındaki E noktası. Dört gün sonra bu pozisyondan da zarar stopuyla çıkıyoruz (E). Tekrar giriş önlemimiz vasıtasıyla aynı pozisyona tekrar F noktasında giriyoruz. Kâr hedefimiz yine D noktası, zarar stopumuz daha da alçalmış olan 2-6 çizgisinin hemen altındaki G noktası. Bu kez işler yaver gidiyor ve D noktasına kadar yükselen piyasadan tatlı bir kâr elde ediyoruz. Daha önce iki kez stop olduğumuz posiyonlardaki stop mesafelerinden risk/kazanç oranımızın yüksek olduğu açıkça görülüyor. Dolayısıyla bu iki zarara rağmen güzel bir getiri elde ediyoruz.

Üçgenlerde bazı yatırımcılar zarar stopu yeri için kırılan çizginin hemen altı (veya aşağı kırışlarda üstü) yerine üçgenin alt sınırını belirleyen (aşağı kırışlarda üst sınır)

çizginin hemen altını (aşağı kırışlarda üstü) seçebilirler (H noktası). Bu seçim stop olma riskini azaltır ama dikkat edilemsi gereken asıl nokta, zarar stopunun daha uzun bir mesafeye konulmasıyla düşecek olan risk/kazanç oranıdır. Bu oranın mutlaka kıstasımız olan 2.5'in üzerinde kalması gerekir.

Üçgenlerde kâr hedefi belirlerken bazen yukarıdaki örnekteki gibi referans teşkil eden bir önceki destek veya direnç seviyesi bulunmayabilir. Bu gibi durumlarda kâr hedefi için Taban'ı belirleyen A-B çizgisi kırıştan itibaren uygulanarak A noktası veya Taban'dan itibaren çizilecek paralel A-C çizgisinin belirlediği C noktası kâr hedefi olarak seçilir (*Bkz. Şekil 160*).

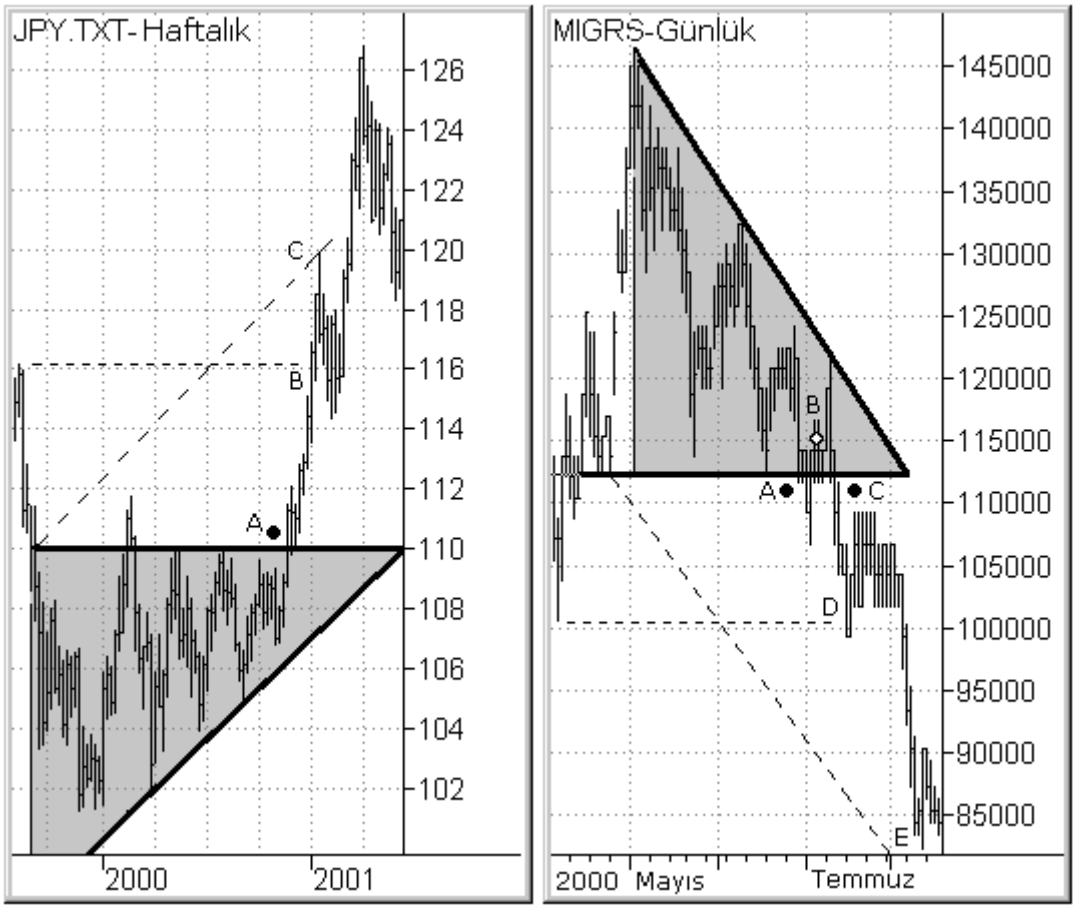
Şekil 160 – Üçgenlerde Kâr Hedefi Seçimi

Yükselen ve Alçalan Üçgenler

Fiyat grafiklerinde karşımıza çıkan üçgen türleri arasında tek tarafsız olan, yâni hangi tarafa doğru kırılacağına dair önyargılı olmamamız gereken tek üçgen türü simetrik üçgenlerdir. Öte yandan, taraflı olan, yâni "genellikle" belli bir tarafa doğru kırış yapan iki üçgen türü daha bulunur. Bunlar **yükselen ve alçalan üçgenlerle, takozlardır**. **Yükselen ve alçalan üçgenlerin**, simetrik üçgenlerden farkı, üçgeni belirleyen sınır çizgilerinden bir tanesinin düz (yatay) olmasıdır (*Bkz. Şekil 161*). Yükselen ve alçalan üçgenler "genellikle" bu yatay sınırı kırarak sonuçlanırlar. Bu olguyu tarihi grafiklere bakarak doğrulayabiliyoruz. Ne var ki, bu kırışa mutlaka yüksek işlem hacminin eşlik etmesi gerekir. Yüksek işlem hacmi olmadan gerçekleşen kırışlara şüpheyle bakmamız gerektiği gibi bazı durumlarda ters taraftan da kırış olabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Yine de, yükselen ve alçalan üçgenlerin "genellikle" ne taraftan kırış yaptığını bildiğimize göre stratejimizi de ona göre ayarlamamız ve ters taraftan olabilecek bir kırışta alınması plânlanan bir pozisyon için daha temkinli davranmak gerekecektir.

Şekil 161 – Yükselen (JPY) ve Alçalan (MIGRS) Üçgenler

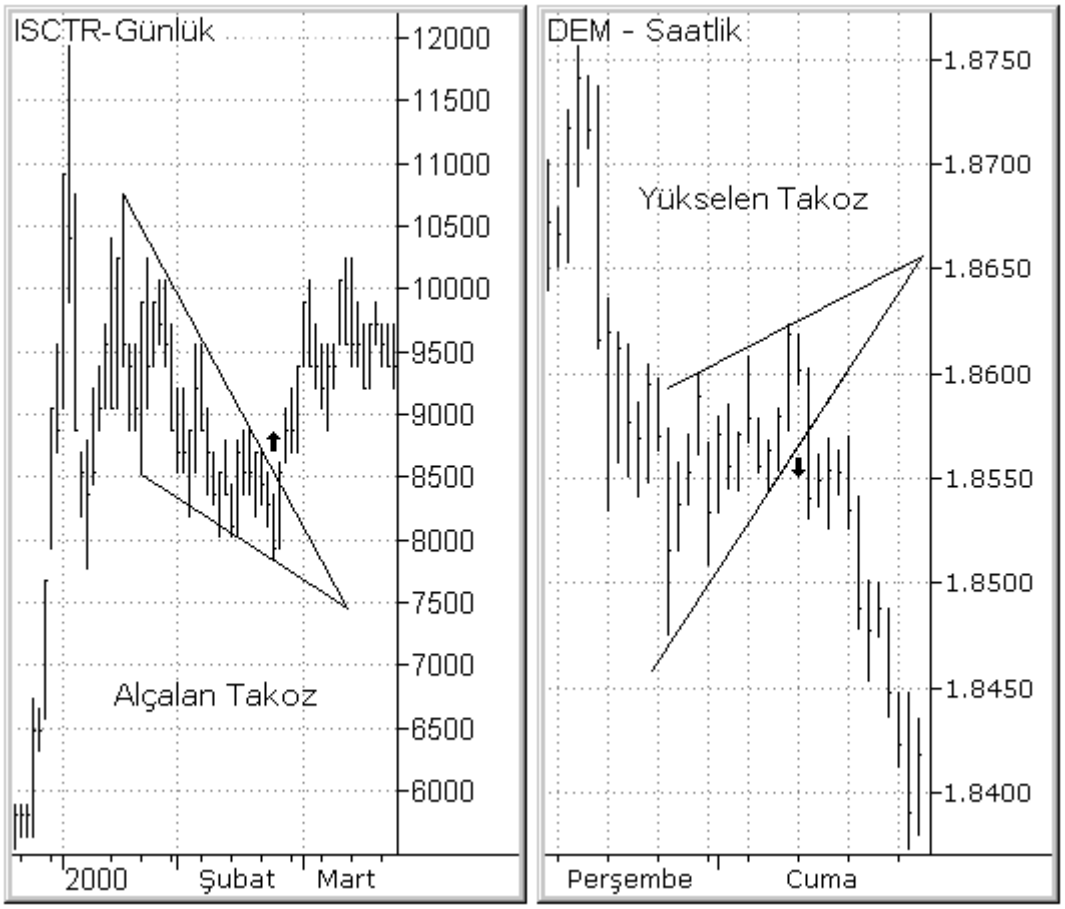

Şekil 161'de verilen her iki örnekte de üçgenler beklenildiği taraftan ("genellikle" tarafından) kırış yapmışlar. Uygulanabilecek stratejiler ise son derece basit. Yükselen üçgenin oluştuğu haftalık Japon Yeni grafiğinde yüksek işlem hacmiyle gerçekleşebilecek bir kırış esansında yapılan B tarzı alımın (A noktası), kâr hedefi ya bir önceki pivot noktasını (116 direnci) baz alan B noktası, ya da tabandan çizilen paralel çizginin işaret ettiği C noktası olmalıydı. Öte yandan, alçalan üçgenin oluştuğu günlük MİGRS grafiğinde ise, yüksek işlem hacmiyle gerçekleşebilecek bir kırış esansında yapılan B tarzı açığa satış (A noktası), B noktasında stop olmasına rağmen C noktasında yeni bir açığa satış fırsatı verecek ve kâr hedefi ya bir önceki pivot noktasını (100,000 desteği) baz alan D noktası, ya da tabandan çizilen paralel çizginin işaret ettiği E noktası olacaktır.

Takozlar

Bize "genellikle" bilgisini vererek ibreyi bizden yana döndüren taraflı üçgen türlerinin sonuncusu ise **takozlardır**. Takozların simetrik ve alçalan veya yükselen üçgenlerden farkı üçgeni belirleyen her iki sınırın da aynı yöne doğru eğimli olmasıdır (*Bkz. Şekil 162*). Takozlar da ya yükselen ya da alçalan takozlar olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkarlar. Alçalan takozlar "genellikle yukardan, yükselen takozlar da "genellikle" aşağıdan kırış yaparlar.

Şekil 162 – Yükselen (DEM) ve Alçalan (ISCTR) Takozlar

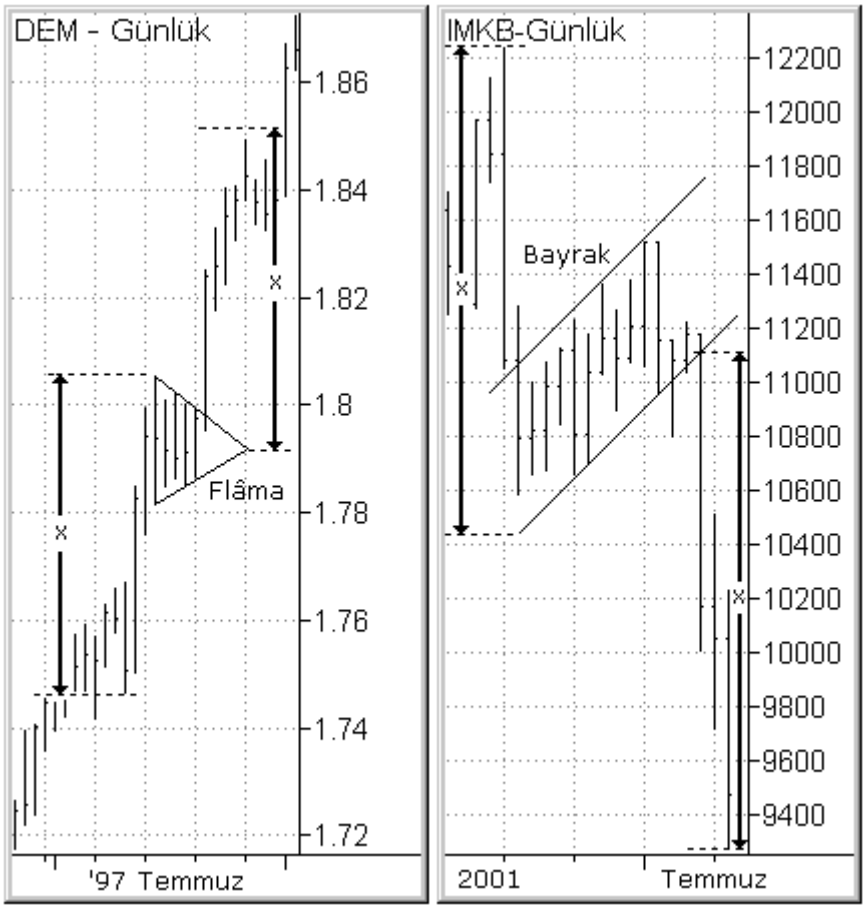

Fiyat grafiklerinde üçgenleri tespit ederken dikkat edilmesi gereken bir başka konu da üçgeni oluşturan formasyonun süresidir. Kırıştan sonra gelecek olan fiyat hareketinin doyurucu bir mesafe kaydetmesi için üçgen süresinin çok kısa olmaması gerekir. Her ne kadar standart bir üçgen süresi vermek pek gerçekçi olmasa da, bir fikir sahibi olmak açısından, üçgenler haftalık grafiklerde 9-10 ay, günlük grafiklerde 2 ay, saatlik grafiklerde 2 gün, 5 dakikalık grafiklerde de 2-3 saat kadar bir oluşum süresine sahip olabilirler.

Bayrak ve Flâmalar

Çok daha kısa sürelerde oluşmuş olan benzer formasyonlara "üçgen" ismi vermek hatalıdır. Bu kısa süreli ve üçgene benzeyen formasyonlara **flâma** ismi verilir. Flâmalar çok kısa bir süre içinde oluşup sonuçlanırlar ve mevcut trendde geçici bir soluklanmadan başka birşey değildirler. Dolayısıyla, flâmaları rahatlıkla "devam formasyonları" başlığı altında gruplayabiliriz. Bu oluşumlar birer devam formasyonu olduklarından dolayı, tamamlandıklarından sonra formasyon öncesi geçerli olan trendin aynı yönde devam etmesi beklenir. Flâmalara benzeyen başka bir kısa süreli devam formasyonu ise **bayrak** ismi verilen ve hafifçe yükselen veya düşen bir dikdörtgeni andıran sıkışma alanlarıdır (*Bkz. Şekil 163*).

Şekil 163 – Flâmalar (DEM) ve Bayraklar (IMKB 100 ENDEKSİ)

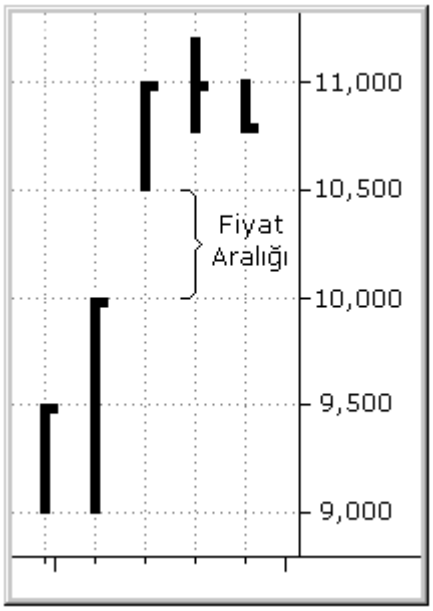

Bayrak ve flâmaları, hem devam hem de birer geri dönüş formasyonu olabilecek sıkışma alanları ve üçgenlerle karıştırmamanıza yarayacak en önemli özelliklerden bir tanesi de, bu formasyonların öncesinde oluşmuş ve hayli dik bir fiyat yükseliş veya düşüşünü temsil eden bayrak (flâma) direğidir. Üçgenler öncesinde böylesine dik bir fiyat hareketi bulunmaması gerekir. Bayrak ve flâmalarda bu dik fiyat hareketi (bayrak direği) aynı zamanda kâr hedefini belirlemek için de kullanılır (*Bkz. Şekil 163*: "x tekniği"). Bayrak ve flâmalar çok olağan formasyonlardır ve karşımıza üçgenlerden çok daha sık çıkarlar. Buna rağmen "genellikle" ne tarafa doğru kırılacakları bilindiğinden (mevcut trend yönünde) son derece güvenilir formasyonlardır. Bayrak ve flâma süreleri çok kısadır ama yine de kırılışlarda yüksek işlem hacmi bir ön koşuldur.

FİYAT ARALIKLARI

Grafiklerde hiç işlem görmemiş fiyat seviyelerinin bıraktığı boşluklara **Fiyat Aralığı** denir. Örneğin dün 9,000TL ile 10,000TL arasında gidip geldikten sonra en yükseğinde, yâni 10,000TL'de kapanan bir piyasanın bugün 10,500TL'den açarak yükselmeye devam ettiği bir grafiği göz önüne getirin (*Bkz. Şekil 164*). Burada 10,000TL ile 10,500TL arasında hiçbir işlem olmamıştır ve grafikte boş olarak gözükür.

Şekil 164 – Fiyat Aralıkları

Doğal olarak, yukarı doğru oluşan fiyat aralıkları birer kuvvet, aşağı doğru oluşan fiyat aralıkları da birer zayıflık göstergesidirler. Fiyat aralıkları genellikle gün içi ve günlük grafiklerde önümüze çıkarlar. Bu aralıklar, haftalık ve aylık gibi uzun vadeli grafiklerde pek sık gözükmezler. Ne var ki, haftalık ve aylık grafiklerde oluşabilecek bir fiyat aralığı da çok önemli bir piyasa hareketinin göstergesi olacaktır.

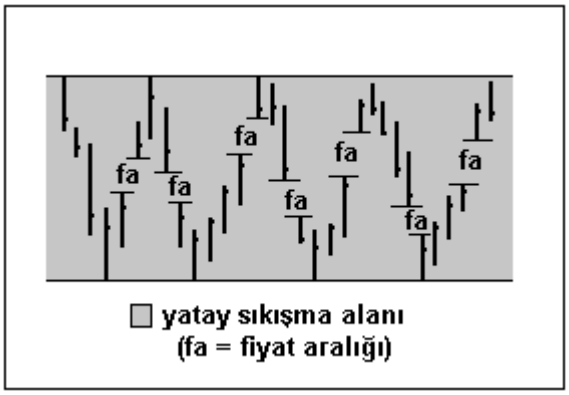
Fiyat grafiklerinde karşımıza çıkan bu aralıkları yorumlamadan önce aralığın ne tür bir aralık olduğunu tanımlamamız gerekir. Genelde dört tür fiyat aralığı bulunur:

- Olağan aralıklar
- Kırış aralıkları
- Ölçüm aralıkları
- Tükeniş aralıkları

Olağan Aralıklar

Bunların arasında en önemsiz olan ve yatırım stratejimiz açısından hiçbir önem taşımayan tür **olağan** aralıklardır. Olağan aralıklar genellikle yatay, uyuklayan, işlem hacminin düşük olduğu ve son derece sığ piyasalarda oluşurlar (*Bkz. Şekil 165*).

Şekil 165 – Olağan Aralıklar

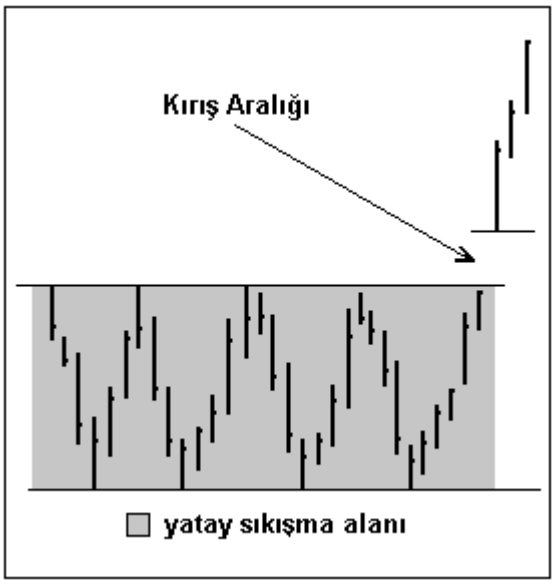

Bu aralıklar olası bir piyasa hareketinden ziyade yatırımcıların ilgilerini yitirdiği bir piyasanın göstergesidirler ve olağan aralıkların oluştuğu bir grafiğe sahip piyasalarda yapılacak en akıllı hareket onlardan uzak durmaktır.

Kırış Aralıkları

Diğer üç fiyat aralığı türü ise daha önemli ve dikkate değer işaretler verirler. Özellikle **kırış** aralıkları, bir fiyat hareketinin başlangıcını temsil ediyor olmaları açısından büyük önem taşırlar. Bu aralıklar, isminden de anlaşılacağı gibi, mevcut bir sıkışma alanından dışarı kırışın ve fiyat hareketinin kırış yönünde devam edeceğinin işaretleridirler. Bu kırış örneğin yatay bir dikdörtgenin, bir geri dönüş formasyonu olarak sonuçlanacak bir omuz baş formasyonunun ya da önemli bir trend çizgisinin kırılışı olabilir. Burada önemli olan, yâni başlayan hareketin devam edeceğinin bir göstergesi olan oluşum, yine her zamanki gibi kırış esnasınsa işlem hacminin yüksek olması koşuludur (*Bkz. Şekil 166*).

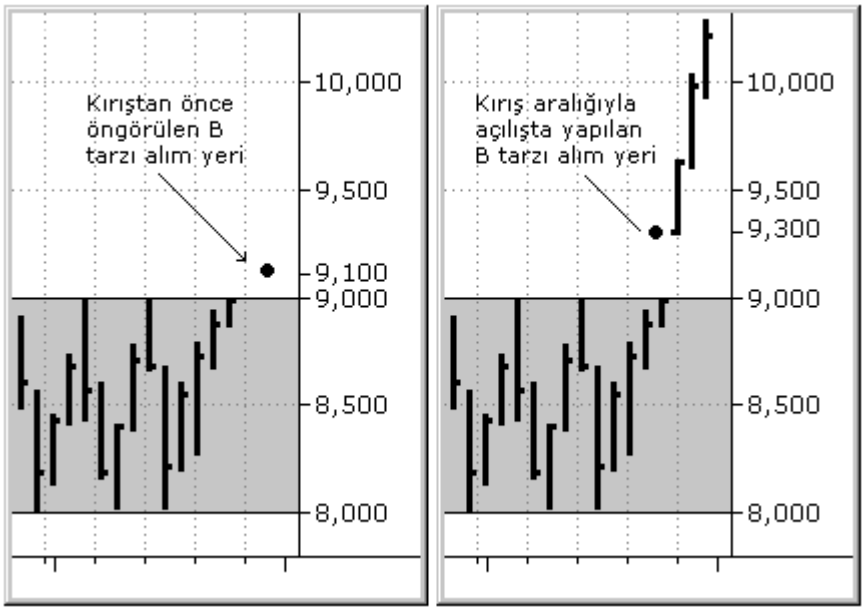
Şekil 166 – Kırış Aralıkları

Herhangi bir sıkışma alanından kırış esnasında B tarzı stratejiyi uygulayarak nasıl pozisyona girileceğini daha önce öğrenmiştik. Örneğin, yukarıdaki grafikte gri renkle gösterilmiş sıkışma alanını sınırlayan üst direnç çizgisi yukarı doğru kırılır kırılmaz alış yapılmalıydı. Bu direnç çizgisinin 9,000TL olduğunu varsayarsak alış yerimizin de bu çizginin 1 fiyat adımı üstü olan 9,100TL'de olması gerekirdi. Bu strateji, kırışın bir fiyat aralığı yapmadan oluşması durumunda rahatlıkla işler. Ne var ki, piyasanın direnç çizgisinin 3 fiyat adımı üzerinde açılış yapıp bir kırış aralığı oluşturarak yukarı hareket etmeye devam edebileceği olasılığı göz önüne alındığında bu stratejinin revize edilmesi gerekir. Burada kural, piyasanın kırış aralığı yönünde hareketine devam edeceği varsayımını kabul edip, B tarzı alış yeri kırış aralığı oluşmadan önce öngörülen yerin üzerinde olsa dahi, hemen açılışta alımı gerçekleştirmektir (Bkz. Şekil 167).[12] Bu kuralın arkasında yatan felsefe, stop emri mekanizmasının dünya borsalarında uygulanış şeklidir.

[12] Bu emir mekanizmasının (stop emirlerinin yürürlüğü girişinin) ayrıntılarını birinci kitabımızın 105-108. sayfalarında hatırlayabilirsiniz.

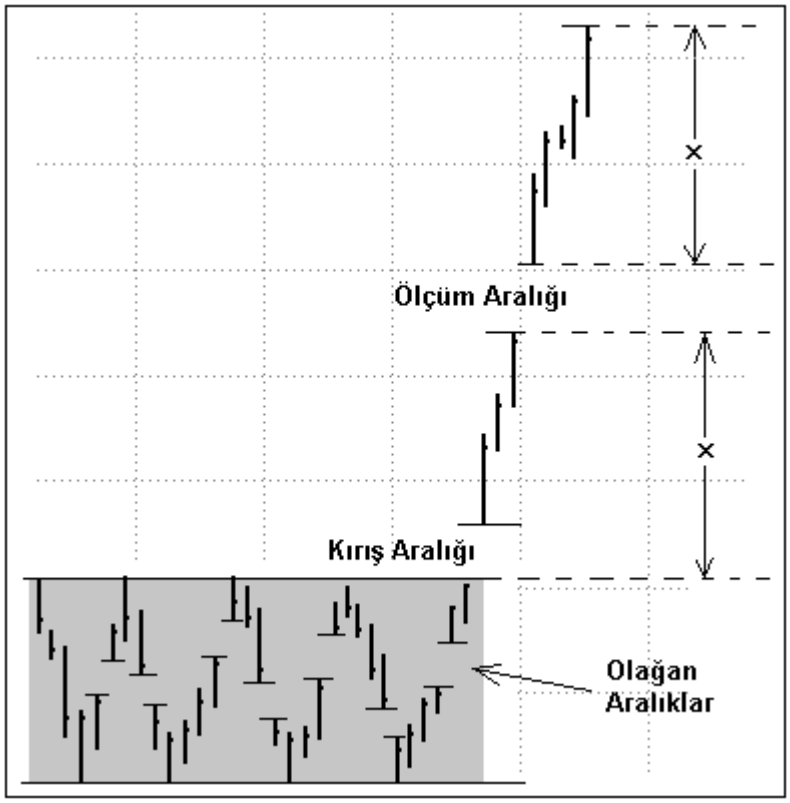
Şekil 167 – Kırış Aralıklarında B Tarzı Alım Stratejisi

Ölçüm Aralıkları

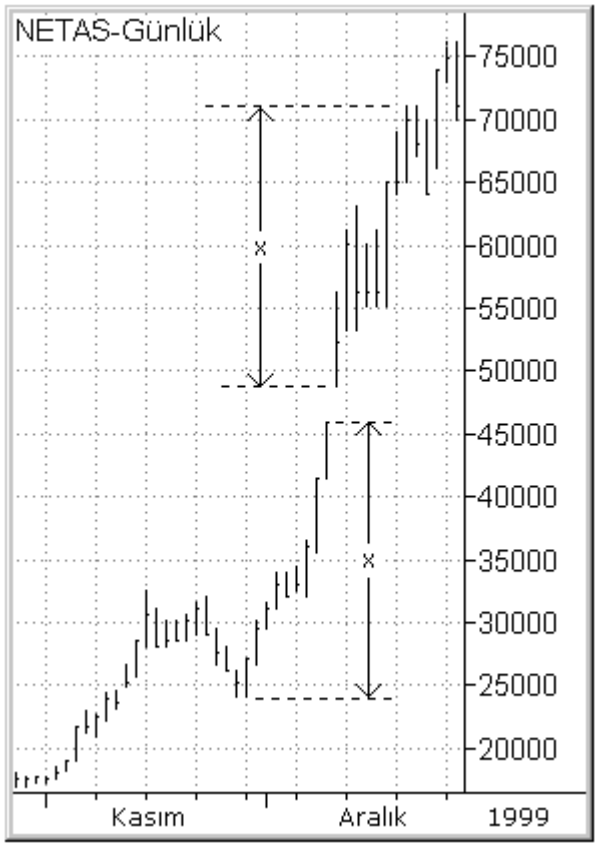
Belirli bir fiyat hareketinin daha devam edip etmeyeceğinin ve edecekse ne tür hedefler konulabileceğinin işaretlerini veren başka tür bir fiyat aralığı da **ölçüm** aralığıdır. Fiyat grafiklerinde önümüze çıkan bu aralığa ölçüm aralığı ismi koyabilmemiz için bir süredir devam etmekte olan bir fiyat trendinin var olması gerekir. Başka bir ifadeyle, ölçüm aralıkları mevcut bir fiyat trendinin içinde meydana gelirler (*Bkz. Şekil 168*).

Şekil 168 – Ölçüm Aralıkları

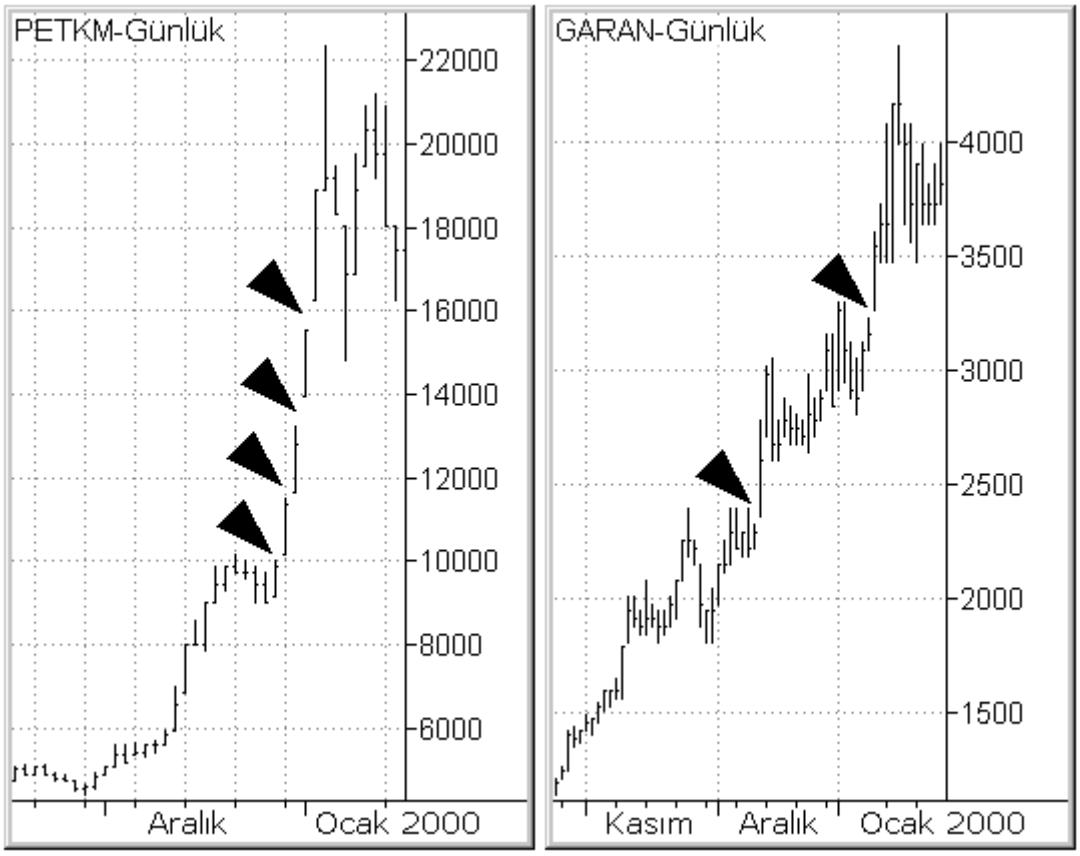
İsminden de anlaşılacağı gibi, bir ölçüm aralığı verilebilecek bir hedefe olan mesafeyi ölçmek için kullanılır. Fiyat hareketinin başladığı yerden ölçüm aralığına kadar katedilen mesafe (x tekniği) bundan sonrası için ölçüm aralığından itibaren uygulanır (*Bkz. Şekil 169*).

Şekil 169 – NETAŞ - Ölçüm Aralıkları

Ölçüm aralıklarının mutlaka bir trendin tam ortasında oluşmaları gerekmez. Hatta süregelen bir trend içinde üst üste birkaç ölçüm aralığı bile oluşabilir. Bunlara seri ölçüm aralıkları denir. Bu aralıkların her biri (eğer aşağıdaki tükeniş aralığı koşulları oluşmamışsa) bir sonraki hareketin boyunu ölçmek için kullanılabilir (*Bkz. Şekil 170*).

Şekil 170 – PETKM, GARAN – Seri Ölçüm Aralıkları

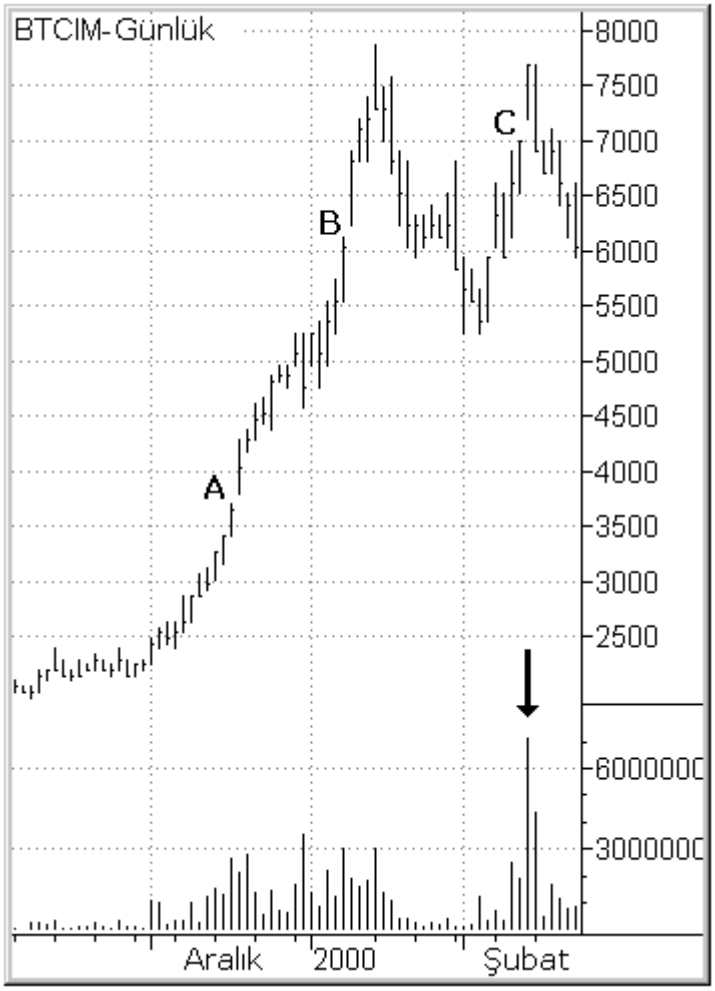
Tükeniş Aralıkları

Ölçüm aralıklarına çok benzeyen bir başka fiyat aralığı türü ise **tükeniş** aralığıdır. Yine verilen bu isimden de anlaşılacağı üzere, tükeniş aralıkları mevcut trendin artık gücünün tükendiğine işaret ederler. Bir takım farklı işaretlere bakmadan tükeniş aralıkları ile ölçüm aralıklarını birbirlerinden ayırt etmek çok güçtür. Tükeniş aralıklarının, yürürlükte olan fiyat hareketinin artık sonuna gelindiğini göstermeleri istendiğine göre, bu tükenişin bize bazı belirgin ipuçlarını vermeleri gerekir. İşte bu ipuçlarının çoğunu daha önce V tepe ve dipleri işlerken gördük:

1. İşlem hacmi anormal yüksek mi?
2. Volatilite anormal yüksek mi?
3. Önemli bir direnç veya destek seviyesine gelindi mi?
4. Trendin meyili çok dik mi?
5. İz süren stop seviyesine ulaşıldı mı?
6. Göstergeler şişik mi?
7. Göstergelerde "uyuşmazlık" sinyalleri var mı?
8. Piyasa asabî mi?
9. "Annem faktörü" belirdi mi?
10. Basın ve TV ne diyor?
11. Yatırım fonları satılıyor mu?
12. Yeni halka arzlar ne alemde?
13. Temel veriler hareketi destekliyor mu?

Öyleyse, geçerliliğini koruyan bir fiyat hareketi sonunda karşımıza bir fiyat aralığı çıktığında, bu fiyat aralığına eşlik eden özellikler arasında yukarıdaki maddelerin çoğunluğu mevcutsa, rahatlıkla bu fiyat aralığının bir "tükeniş" aralığı olduğunu söyleyebiliriz (*Bkz. Şekil 171*). Öte yandan, eğer yukarıdaki işaretlerin çoğunu gözlemleyemiyorsak, önümüzdeki fiyat aralığının bir ölçüm aralığı olduğu belli olacaktır.

Şekil 171 – PETKM, GARAN – Tükeniş Aralıkları

*Şekil 171'*deki A aralığının bir ölçüm aralığı olduğu bariz. Yukarı trend henüz yeni başlamış, günlük işlem aralıkları (volatilite) yeni yeni artmaya başlıyor, işlem hacmi ise sağlıklı bir şekilde artmaya devam ediyor. B aralığı için karar vermek biraz daha güç. İşlem hacminde bir anormallik gözlemleyemiyoruz ama hem trendin meyili çok dik hem de volatilite iyice yükselmiş. Tarihi en yüksekler gerçekleştiğine göre de önemli bir direnç seviyesine gelmiş olmamız olanak dışı. Bu durumda, yukarıda sıraladığımız 13 maddenin çoğunluğunun gerçekleştiğini gözlemleyebilirsek daha güvenli bir karar verebiliriz. Örneğin trend dikliği ve volatilite gibi bizi şüphelendiren unsurların yanı sıra, hem şişik hem de uyuşmazlık gözteren teknik göstergelerin varlığına bir de piyasa asabiyeti, basın ve TV abartmaları ve "annem faktörü" eşlik ediyorsa artık yukarı trendin sona ereceğine dair kuvvetli işaretler geliyor demektir.

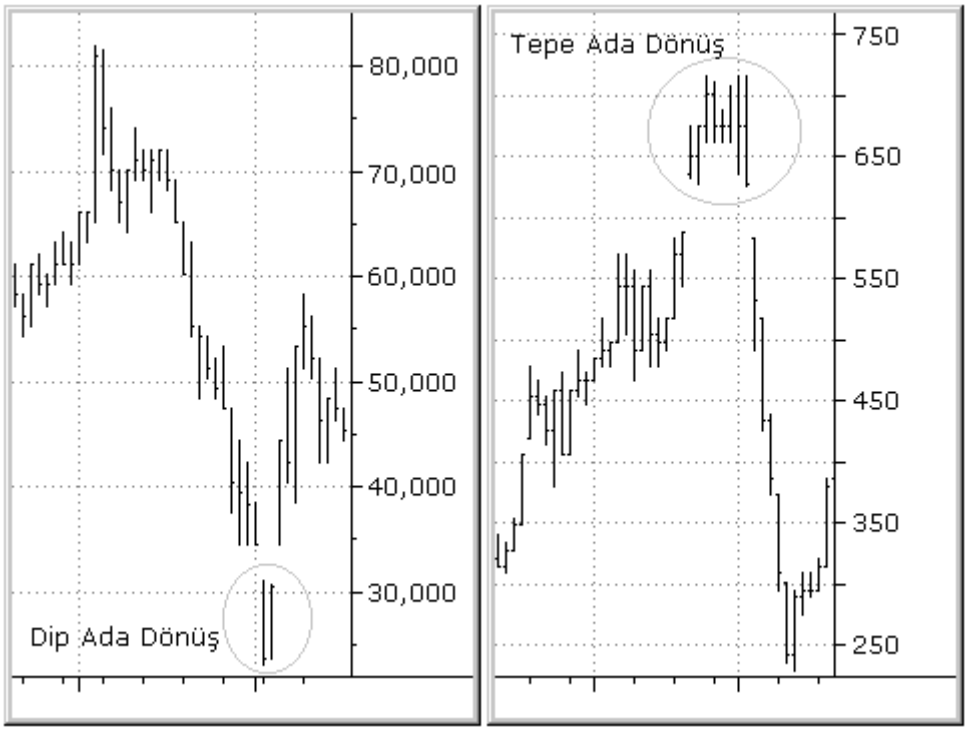
Büyük bir olasılıkla bu işaretlerin tümü bir sonraki C aralığında mevcut. İşlem hacmi normal seviyelerin ve hatta normal artış hızının çok üzerine çıkmış, trend dik, volatilite çok yüksek, vs., vs. Bize kılavuzluk yapan 13 maddenin ilk 7 tanesini grafiklerde tespit edebiliriz. Diğer 6 maddeyi ise önyargısız gözlemler yaparak değerlendirebiliriz. Önemli olan bakar-kör olmamak. Yukarıdaki 13 bilgi de önümüzde duruyor ve kullanılmayı bekliyor.

Fiyat aralıkları hakkında son bir yorum da herkesin dilindeki "fiyat aralıkları eninde sonunda kapanır" klişesi üzerinde. Burada söylenecek tek şey var, o da bu genellemenin doğru olmadığı. Bazı fiyat aralıkları diğerlerinden daha fazla önem taşırken, bazıları kapanır, bazıları da kapanmaz. Bütün fiyat aralıkları mutlaka kapanacaktır diye bir kural yok.

ADA DÖNÜŞLER

Ada dönüşler genellikle bir tükeniş aralığından sonra oluşurlar ve dolayısıyla yine "genellikle" birer geri dönüş formasyonu olarak sonuçlanırlar. Bu tür fiyat aralıklarına ada denmesinin nedeni, fiyatların bir tükeniş aralığından sonra iki veya birkaç çubukluk kısa bir sıkışma alanı yarattıktan sonra gelinen ilk fiyat aralığının yönünde bir fiyat aralığı daha yaparak geri dönüş olmasıdır (*Bkz. Şekil 172*). Bu fiyat hareketi, daha sonra geri dönen bir trendin tepesinde (veya dibinde) bir fiyat aralığıyla ayrılmış adaya benzer yalnız kalmış bir formasyon bırakır.

Şekil 172 – Ada Dönüşler

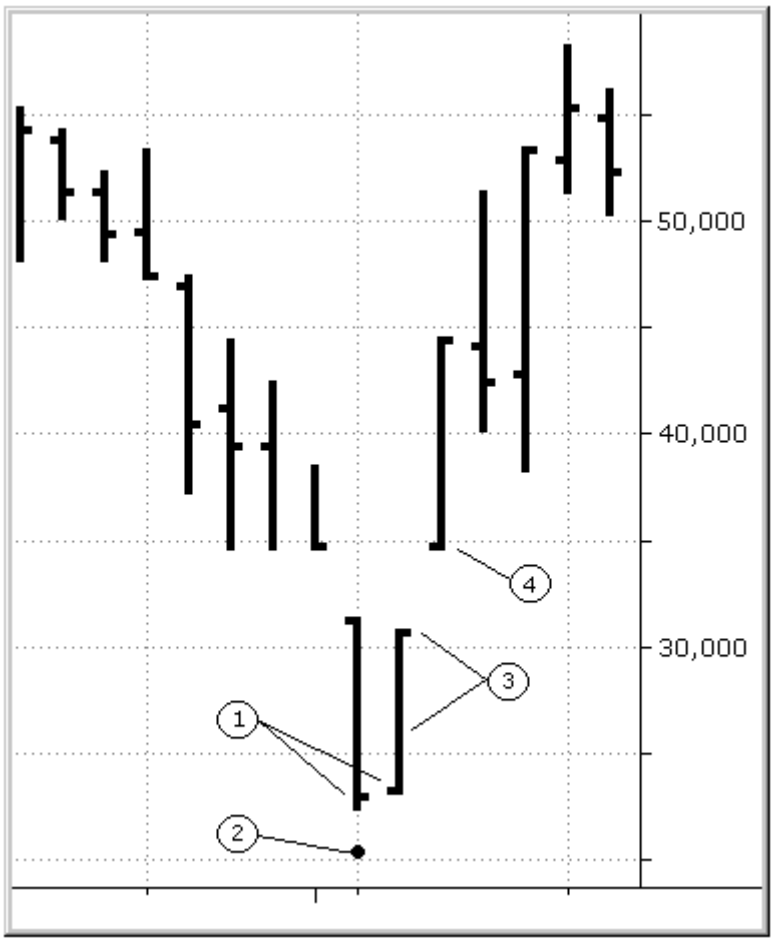

İlk fiyat aralığı önceleri fiyatların aralık yönünde hareket etmeye devam edeceği intibası bırakır ama daha sonra bu aralığın bir tükeniş aralığı olduğu ortaya çıkar. Nitekim, fiyat hareketi aynı yönde devam etmez ve piyasa bir duraklama ortamına girer. İkinci fiyat aralığı birincisinin ters yönünde oluşur ve bir geri dönüşe gebe

olduğumuzun kuvvetli ve güvenilir bir göstergesidir. Yine de bu esnada yukarıda sıraladığımız diğer (13 madde) koşulların da var olup olmadığını değerlendirmek gerekir.

Bir ada dönüşten önce oluşan aralığın tükeniş aralığı olduğunu tespit ettikten sonra piyasanın artık bir geri dönüşe gebe olduğuna karar vermek kolaydır ama ada dönüşün oluşum esnasında yapılacak bir iki yanlış hareket bu doğru yorumun meyve vermesini engelleyebilir. Dolayısıyla, gelin bu oluşum sırasında neler yapabileceğimize bir göz atalım (*Bkz. Şekil 173*).

Şekil 173 – Ada Dönüşte İşlemler

Fiyatlar aşağı doğru bir aralıkla açılış yapıyor ve düşmeye devam ediyor. Bu noktada önümüze yukardaki 13 maddeyi getiriyor ve bu aralığın bir ölçüm aralığı mı yoksa tükeniş aralığı mı olduğunu sorguluyoruz. Diyelim ki, işlem hacmi, volatilite, vs. gibi gelişmelerden bu aralığını bir tükeniş aralığı olduğu kanaatine vardık ve artık aşağı trendin bitmek üzere olduğunu öngörüyoruz. Bu durumda, risk iştahımıza göre üç ayrı yerde alıma geçebiliriz. Bu alımların en riklisi tükeniş aralığının oluştuğu günde yapılabilir. Fiyatlar aşağı doğru bir aralıkla açtı ve düşmeye devam ederek günün en düşüğüne yakın bir yerlerde kapandı. Bu hayli zayıf bir piyasada olduğumuzu gösteriyor ve aşağı trendin sona ermekte olduğuna dair tek işaret 13 maddenin değerlendirmesi sonucunda isimlendirdiğimiz bir tükeniş aralığının mevcudiyeti. Eğer bu değerlendirmemize güveniyorsak kapanışta (1) alıma geçebiliriz. Artık aşağı

trendin sona ereceğini varsaydığımıza göre zarar stopumuzu da günün en düşüğünün altına (2) koyabiliriz. Elbette bu riskli alımın gecesi de biraz ızdıraplı olacaktır. Ne de olsa fiyatlar en yükseklerde açıp en düşüklerde kapanış yapmış, düşüş devam etmektedir. Grafikler aşağı doğru hızlı ve kuvvetli bir düşüten başka birşey göstermemekte ve elimizde bu durumun aksine işaret eden tek delil bu aralığın bir tükeniş aralığı olduğuna dair yaptığımız varsayımdır.

Buna rağmen disiplinimizi kaybetmemeli ve koyduğumuz kurallara harfiyen uyduğumuz takdirde, yaptığımız varsayımlar doğru veya yanlış çıkmasının fazla önemi olmaması gerekir. Yukardaki örnekteki fiyat aralığının tükeniş değil de bir ölçüm aralığı olarak sonuçlanışından sonra ertesi gün düşüşün devam edeceğini varsayalım. Olabilecek en kötü olay nedir? Zarar stopu yerimizde stop olmak. O halde ortada korkacak veya displinimiz kaybettirecek bir durum yoktur. Pozisyona girmeden önce kâr potansiyeli ile zarar stop mesafesini belirlerken hesapladığımız risk/kazanç oranımız iki buçuğun üzerinde olduğu müddetçe her olası durum oyun plânımızın içindedir.

Bu ilk günün riski ağır basıyorsa pozisyona ertesi günün açılışında da (1) girebiliriz. Zarar stopumuz bu durumda da aynı yere konulmalıdır. Risk iştahı daha düşük olan yatırımcılar, oluşan fiyat aralığının gerçekten de bir tükeniş aralığı olduğunu görmek için biraz daha beklemeyi seçebilirler. Örneğin, aralıktan sonraki ikinci günün açılışından sonra fiyatların yükselmesiyle piyasanın yeni bir en düşük yapmadığını gördükten sonra veya o günün en yükseklerde gerçekleşen kapanışında da (3) alım yapılabilir (zarar stopu yine aynı yerde).

Oluşan fiyat aralığının artık kesin olarak bir tükeniş aralığı olarak sonuçlanmasına ek olarak fiyatların bir sonraki günde bir aralık daha yaparak açılış yapıp bir ada dönüş oluşturmasıyla bu gibi durumlarda alınabilecek en risksiz pozisyonda (4) noktasında alınabilir. Bazı yatırımcılar bu alımın zarar stopunu fiyat aralığının hemen altına koyarlar ama bir geri çekme ile aralığın geçici bir şekilde kapanması olasılığının her zaman var olmasından dolayı ben zarar stopunun hâlâ aynı (2) noktada kalmasını yeğliyorum.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

UYGULAMA VE İSPAT

Artık GSL listemizin tüm sorularını yanıtlayıp eksiksiz bir yatırım stratejisini uygulayacak duruma geldik. Oyun plânımızın içine teknik göstergeleri ve diğer araçları (üçüncü kitapta) katmaya başlamadan önce, şimdi aynı birinci kitapta yaptığımız gibi işin uygulama kısmına geçeceğiz. Uygulamamızı yine İMKB 100 Endeksi üzerinde yapacak ve işlem yapmaya birinci kitapta bıraktığımız yerden başlayacağız. Hatırlayacak olursanız, birinci kitabımızın son bölümü olan UYGULAMA VE İSPAT bölümünde yaptığımız son işlem 1 mart 2001 tarihindeydi.

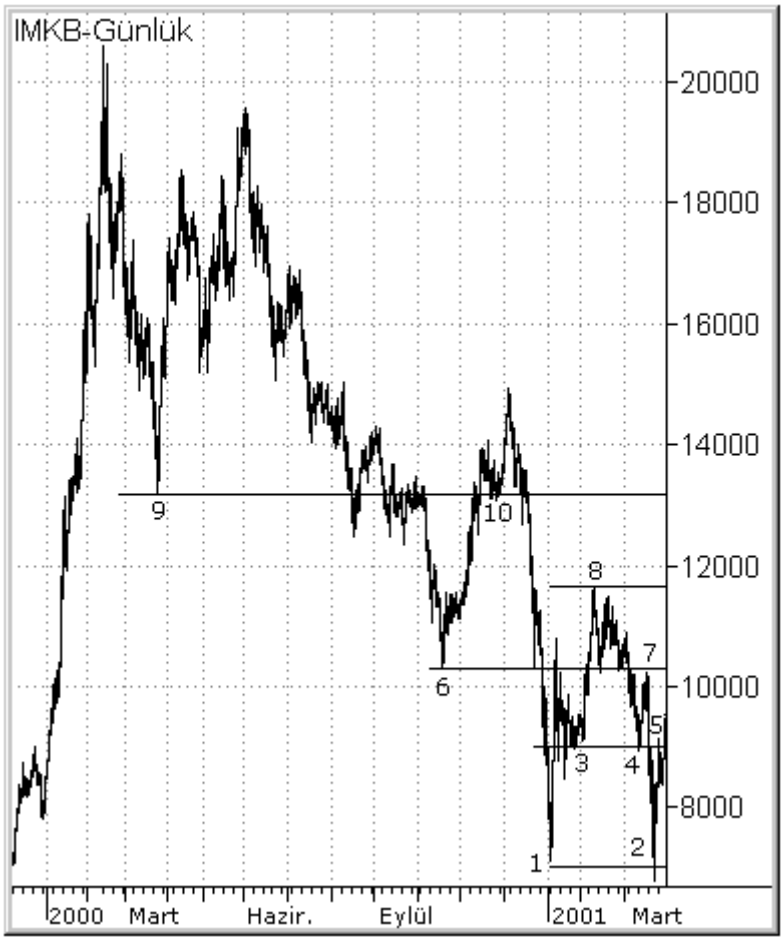
Şimdi işlemlerimize yine bu tarihten başlayarak üç aylık bir süre boyunca stratejimizin işleyip işlemeyeceğine bakalım. Yatırım stratejimizi birinci kitaptakiylen aynı tutacağız.

Endeksi 1 Mart 2001 tarihinden başlayarak KARMA tarzı kullanarak alıp satacağız. Pozisyona giriş ve kârla çıkış yerleri için çizeceğimiz destek ve direnç çizgilerini kullanacak ve desteğe yaklaşınca AL, dirence yaklaşınca SAT kuralına uymak için de 100 puanlık bir marj uygulayacağız. Yâni, çizdiğimiz destek çizgisi 7,000'de ise 7,100'e alım koyup, direnç çizgisi 10,000'de ise 9,900'e satış koyacağız.

Zarar stoplarımız için de yine 200 puanlık bir kaybı öngörüyoruz. Yâni, pozisyona giriş yerimizden sonra 200 puan kaybedersek pozisyonu zararla kapatacağız. Piyasanın kâr hedefimize ulaşmama olasılığına karşı da, yine geçen kitapta yaptığımız gibi, kâğıt kârlarımızı kitleyebilmek için 700 puanlık bir iz sürme taktiği kullanacağız. Bu şöyle işleyecek: "Kapanış" itibariyle 700 puanlık bir kâğıt kâr miktarına ulaştığımızda, zarar stopumuzu iptal edip bu stopu o bize en az 700 puanlık kâğıt kâr veren kapanışın 200 puan altına çekerek iz süreceğiz.

Stratejimizi uygulamaya başlamamız için 1 Mart 2001'e kadar olan fiyat grafiğini önümüze getirip gerekli çizgilerimizi çizmemiz gerek (*Bkz. Şekil 174*). Bu çizgilerin birer referans noktası olarak kullanacağı pivot seviyeleri seçmek için grafiğimizi mümkün olduğu kadar geriye götürüp 2000 yılının tamamını görüntüledik.

Şekil 174 – İMKB 100 Endeksi – 1 Mart 2001'e kadar

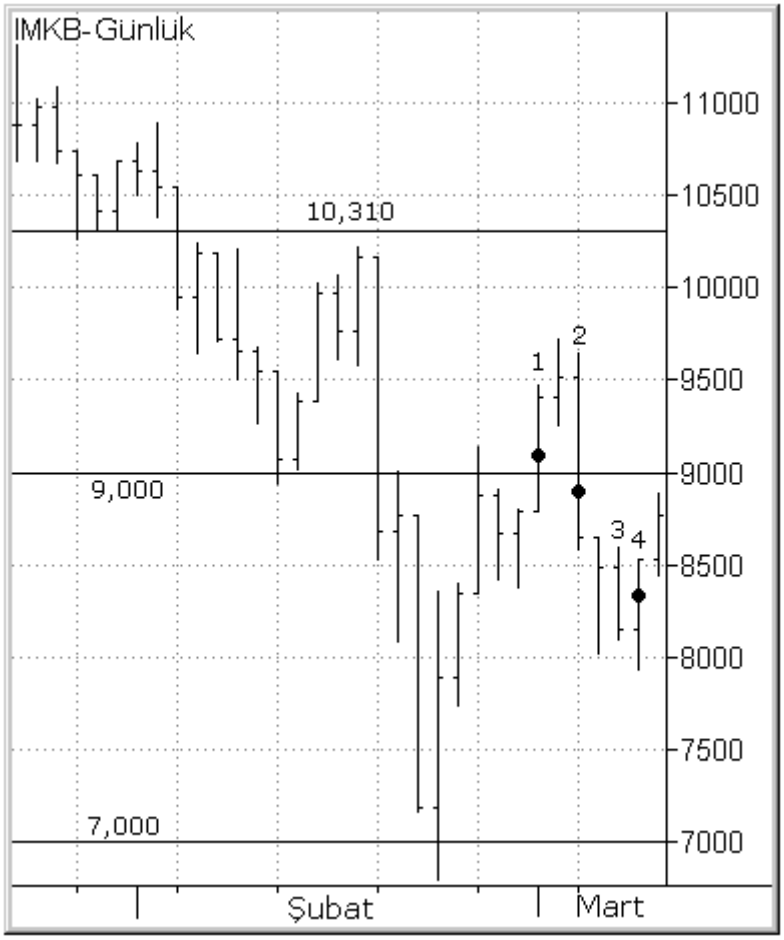
Çizgilerimizi aşağıdan başlayarak çizmeye geçelim. İlk çizgimiz 2001 başı (1) ve Şubat sonu (2) diplerini referans olarak kullanan 7,000 desteği. İkinci çizgimiz 2001 başı dibinden sonra oluşan konsolidasyonun (sıkışma bölgesinin) (3) ve yine Şubat ayındaki (4) numaralı dibin desteği olan 9,000'de. Bu çizgi aynı zamanda Şubat sonlarına doğru oluşan ilk yukarı tepki hareketinin de direnci (5). Bundan sonraki çizgimiz 10,310'da. (6) numaralı pivot diple (7) numaralı yukarı dalganın direnç seviyesi kullanılarak çizilmiş. Dördüncü çizgimiz, (8) numaralı pivot tepenin belirlediği 11,663 seviyesinde. Son çizgimiz ise çok daha gerilerden geliyor. 13,171'e çizilen bu çizgi için 2000 Şubat'ının sonlarına doğru oluşan pivot dip kullanılıyor. Bu çizgi aynı zamanda 2000 Kasım-Aralık konsolidasyonunun da desteğine tekabül ediyor.

Özetleyecek olursak, yukarıda belirlediğimiz yatırım startejimizin zamanlama sorularını yanıtlayacak referans seviyelerini kullanarak aşağıdaki çizgileri çizdik:

13,171
11,663
10,310
9,000
7,000

Şimdi 3 ay sürecek olan işlem süremize başlayabiliriz (*Bkz. Şekil 175*).

Şekil 175 – İMKB 100 Endeksi – 1 Mart 2001'de işlemler başlıyor

(1) 1 Mart 2001

Şubat ortasındaki 7,000 dibinden hızla yukarı fırlayan piyasa çizdiğimiz 9,000 direncini yukarı kırınca 9,100 B tarzı alım yapıyoruz. Zarar stopumuz 8,900, kâr hedefimiz de 10,201'da.

Piyasa ertesi gün yükselmeye devam ediyor ve 9,514'te kapanıyor. Kâğıt kârımız 414 puan (9,514 – 9,100) ama bu miktar kapanış itibariyle 700 puan olarak belirlediğimiz iz süren stop tetiği kadar olmadığı için henüz iz sürmeye başlayamıyor ve zarar stopumuzu ilk yeri olan 8,900'da tutuyoruz.

(2) 12 Mart 2001

Araya 10 günlük bir tatil giriyor ve piyasalar tekrar açıldığı ilk gün düşüşe geçerek 9,000 desteğini kırıyor. Böylelikle 8,900'da zarar stopumuz devreye giriyor ve 200 puan zararımızı alarak pozisyonumuzu kapatıyoruz (1 Mart'ta 9,100 de alım yapark açtığımız pozisyonu 12 mart'ta 8,900'de satış yaparak kapatıyoruz). Zarar: 200 puan.

Bu kez aşağı doğru başlayan hareketten faydalanmak amacıyla, yine KARMA tarzın gereği olarak, aynı gün 8,900'de bir satış daha yaparak (açığa satış) düşüş yönünde pozisyon alıyoruz. Bu pozisyonun zarar stopu 9,100, kâr hedefi de 7,100'de.

Düşüş ertesi gün de devam ediyor. Ne var ki, piyasa 8,104'e kadar düşmesine rağmen tekrar yükselip 8,484'te kapanınca iz sürmeye geçerek stopumuzu aşağı indiremiyoruz, çünkü bu kapanışın bize bıraktığı kâğıt kâr (9,100 – 8,484 = 616 puan) kuralımız olan 700 puan tetiğinden düşük.

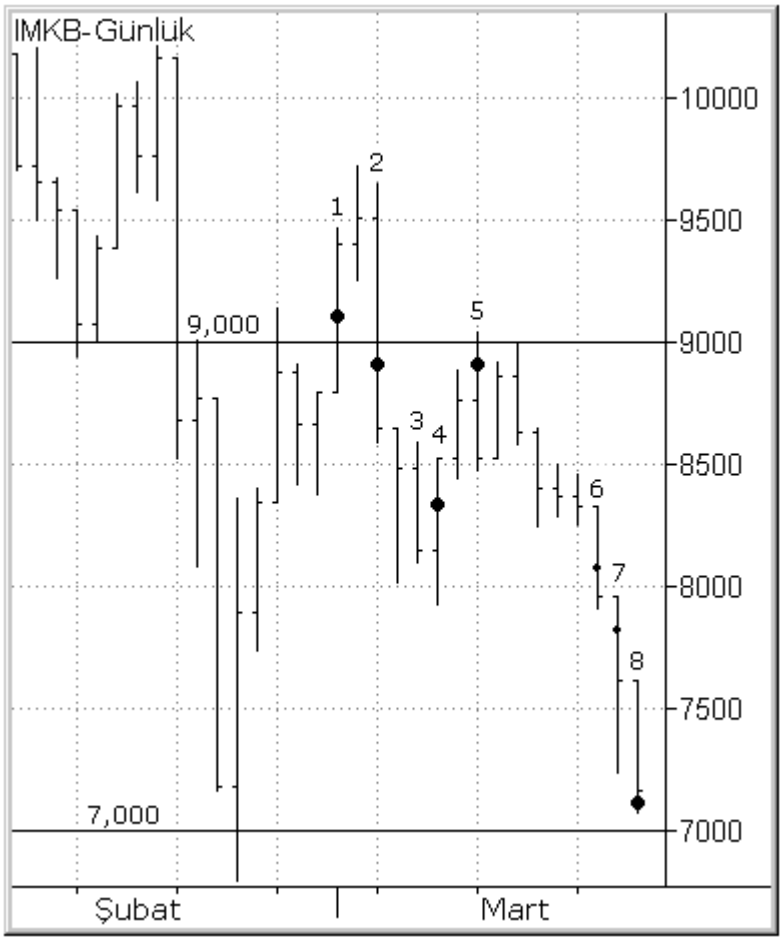
(3) 14 Mart 2001

İstediğimiz bu tetik bugün önümüze çıkıyor. Piyasa dünkü en düşüğüne ulaşamasa da, kapanışı çok daha aşağıda, 8,151'de yapıyor. Bu kapanışın bize bıraktığı kâğıt kâr 700 puanlık kıstasımızdan büyük olduğuna göre (8,900 – 8151 = 749 puan) artık iz sürmeye geçebilir ve zarar stopumuzu kurallarımız gereği 8,351'e indirebiliriz (8,151 + 200 puan).

(4) 15 Mart 2001

Piyasa fikrini değiştiriyor ve yönünü tekrar yukarıya dönerek bizi iz süren stop yerimiz olan 8,351'de stop ediyor. Böylelikle 8,900'de aşığa satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu 8,351'de geri alım yaparak 549 puan kârla kapatıyoruz. Piyasayı şimdi kenardan, pozisyonsuz olarak seyrediyoruz. Fiyatlar çizdiğimiz çizgilerimizden birine yaklaşana kadar bekleyeceğiz.

Şekil 176 – İMKB 100 Endeksi

(5) 19 Mart 2001

Fiyatlar iki iş günü sonra 9,000 direncine yaklaşıyor ve 8,900'de bir açığa satış daha yapıyoruz. Zarar stopumuz 9,100, kâr hedefimiz de 7.100'de.

Bu satıştan sonra piyasa iki gün daha 9,000 direnci seviyesinde oyalanıyor. Stop olmadan bu yatay günleri geçiştiriyoruz ve daha sonra düşüş başlıyor. Ne var ki bu düşüş 8,000'lere yaklaşana dek, piyasa yeteri kadar kâğıt kâr bırakmadığı için iz sürmeye de fırsat vermiyor ve zarar stopumuz ilk yeri olan 9,100'de durmaya devam ediyor.

(6) 27 Mart 2001

Piyasa iyice gevşiyor ve 7,960'da kapatıyor. Kâğıt kârımız 940 puan olduğuna göre (8,900 – 7960), zarar stopumuzu 8,160'a (7,960 + 200 puan) indirerek, 740 puan kâğıt kârı (8,900 – 8,160) kitleyecek iz sürüşe başlıyoruz.

(7) 28 Mart 2001

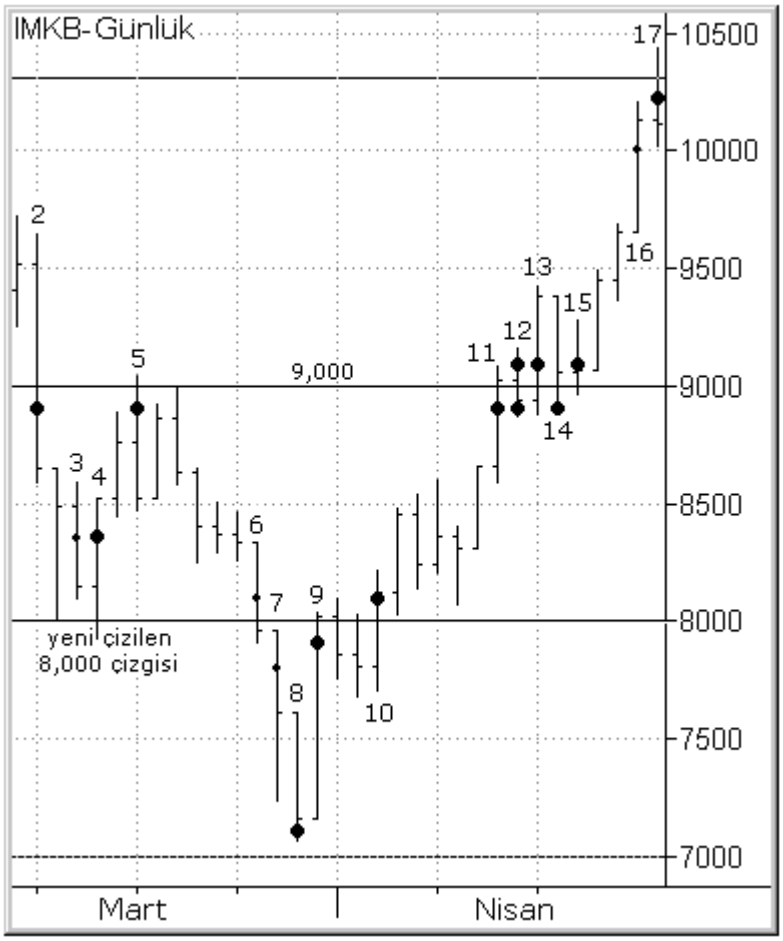
Düşüş devam ediyor. Bu kez kapanış daha da aşağılarda (7,615). Dolayısıyla, iz sürmeye devam ediyor ve stopumuzu 7,815'e (7,615 + 200 puan) indiriyoruz. Artık 1,085 puan kâğıt kârı kitledik (8,900 – 7,815).

(8) 29 Mart 2001

Kuvvetli düşüş bizi nihayet kâr hedefimiz olan 7,100'e getiriyor ve bu seviyede geri alım yaparak, 19 Mart'ta 8,900'de açığa satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu kapatıyoruz. Kârımız: 1800 puan (8,900 – 7,100).

Artık 7,100'de bir de yukarısı için alım yapabiliriz. Zarar stopumuz 6,900'de. Bu arada, 8,000 seviyesinde ciddi bir direnç alanı daha oluştuğunu görünce bir çizgi de 8,000'e çiziyoruz (*Bkz. Şekil 177*). Karma stratejimiz için bundan sonra bu çizgiyi de kullanacağız. Dolayısıyla yeni uzun pozisyonumuzun kâr hedefi de 7,900'de.

Şekil 177 – İMKB 100 Endeksi

(9) 30 Mart 2001

Kuvvetli tepki alımlarıyla daha dün girdiğimiz pozisyondan 7,900'da satış yaparak 800 puan kârla çıkıyoruz (7,900 – 7,100). Bu vesileyle, aynı yerde (7,900) bir de

açığa satış yaparak yeni bir kısa pozisyon açıyoruz. Zarar stopumuz 8,100, kâr hedefimiz de 7,100'de.

(10) 4 Nisan 2001

Bu pozisyonda fazla dayanamıyor ve piyasanın 8,000 direncini kırmasıyla stop oluyoruz (8,100'de). Zarar 200 puan (7,900 – 8,100). Bu kırış bize 8,100'de yeni bir yukarı alım yaptırıyor. Bu kez zarar stopumuz 7,900, kâr hedefimiz de 8,900'de.

(11) 12 Nisan 2001

Piyasa bir hafta boyunca yükseliyor ve bugün 8,900'daki kâr hedefimize ulaşıyoruz. Kârımız 800 puan (8,900 – 8,100). Bir hafta süren bu yükseliş sırasında kâğıt kârlarımız bir türlü (kuralımız gereği) 700 puana ulaşmadığı için de iz sürememişiz.

Yine, direnç seviyesine geldiğimizden dolayı 8,900 da açığa satış yapıyor* ve yeni bir kısa pozisyon açıyoruz. Bu açığa satışın zarar stopu 9,100'de. Biz sattıktan sonra piyasa yükselmeye başlıyor ve en yüksek 9,082 yaptıktan sonra 9,026'da kapıyor. Stop olmamıza çok az kaldı ama günü stop olmadan kapatıyoruz.

* Aslında bu kâr alış satışı ile pozisyon açmak için yapılan açığa satış aynı anda yapılıyor. Yâni, piyasa 8,900'a ulaştığında 2 satış yapılıyor. Bunların birisi bir evvelki pozisyonu kapatmak (uzun pozisyon), diğeri yeni bir pozisyon açmak için (kısa pozisyon).

(12) 13 Nisan 2001

Dün kurtulduk ama bugün stop olmaktan kurtulamıyor ve piyasanın açılıştan hemen sonra yükselmesiyle stop oluyor, 8,900'dan yaptığımız açığa satışı 9,100'de alım yaparak 200 puan zararı realize ediyoruz.

Yine aynı yerde bu kez yukarıya bir alım yapıyor (9,100'de) ve piyasanın aynı gün tekrar aşağı dönmesiyle bir kez daha 8,900'da stop olarak ikinci kez 200 puan zarar ediyoruz.

Bu aşağı dönüş, aynı gün içinde bize bir açığa satış olanağı daha tanıyor ve bir önceki pozisyonda stop olduğumuz yerde (8,900'da) bir başka açığa satış gerçekleştiriyoruz. Bu pozisyonun zarar stopu yine 9,100'deyken kâr hedefi de 8,100'de. Piyasa günün en düşüklerinde kapatıyor (8,871) ve bize hafta başı için umut veriyor.

(13) 16 Nisan 2001

Umutlarımız bu kez de boş çıkıyor. Piyasa haftaya hızlı giriyor ve açılıştan itibaren yükselişe geçerek bizi bir kez daha 9,100'de stop ediyor (8,900'da satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu 9,100'den geri alım yaparak kapatıyoruz). Zarar yine 200 puan.

Karma tarz bize aynı alım yerinde (9,100) yeni bir uzun pozisyon açtırıyor (alım yapıyoruz). Zarar stopumuz 8,900, kâr hedefimiz de 10,201'da. Bu alıştan sonra da yükseliş devam ediyor ve piyasa en yüksek 9,420 yaptıktan sonra 9,379'da kapatıyor. 279 puan kâğıt kârımız var. Bu marj 700 puandan fazla olmadığı için iz süremiyor ve zarar stopumuzu ilk konulduğu yerde (8,900'da) bırakıyoruz.

(14) 17 Nisan 2001

Haftaya iyi başlamamıza rağmen işler yine sarpa sarıyor ve bu Salı günü piyasa geri dönerek yine düşüşe geçiyor. Düşüş dün elde edilen tüm kâğıt kâr götürdüğü yetmiyormuş gibi 9,000 desteğinin altına da kırıyor ve dün açtığımız uzun pozisyonu bir kez daha 8,900'da stop ediyor. 8,900'da yaptığımız satışla, dördüncü kez üst üste stop olarak bir 200 puan daha kaybediyoruz.

Yine karma tarzın gereği, aynı yerde (8,900'da) bir kez daha açığa satış yapıyoruz. Zarar stopumuz yine 9,100'de, kâr hedefimiz ise 8,100'de bekliyor. İşler yine yaver gitmiyor. Bizimn satışımızdan sonra piyasa yükselip 9,000 direncini tekrar yukarı kırıyor ve 9,058'de kapatıyor. Stop olmamıza ramak kaldı.

(15) 18 Nisan 2001

Piyasa yükselişle açıyor ve hemen stop oluyoruz (dün 8,900'da satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu 9,100'deki zarar stopu yerimizde geri alış yaparak 200 puan zararla kapatıyoruz). Bu beşinci üst üste stop oluşumuz. Her birinde 200'er puan kaybettik. Buna rağmen son bir buçuk aydır realize ettiğimiz toplam kâr 2549 puan.

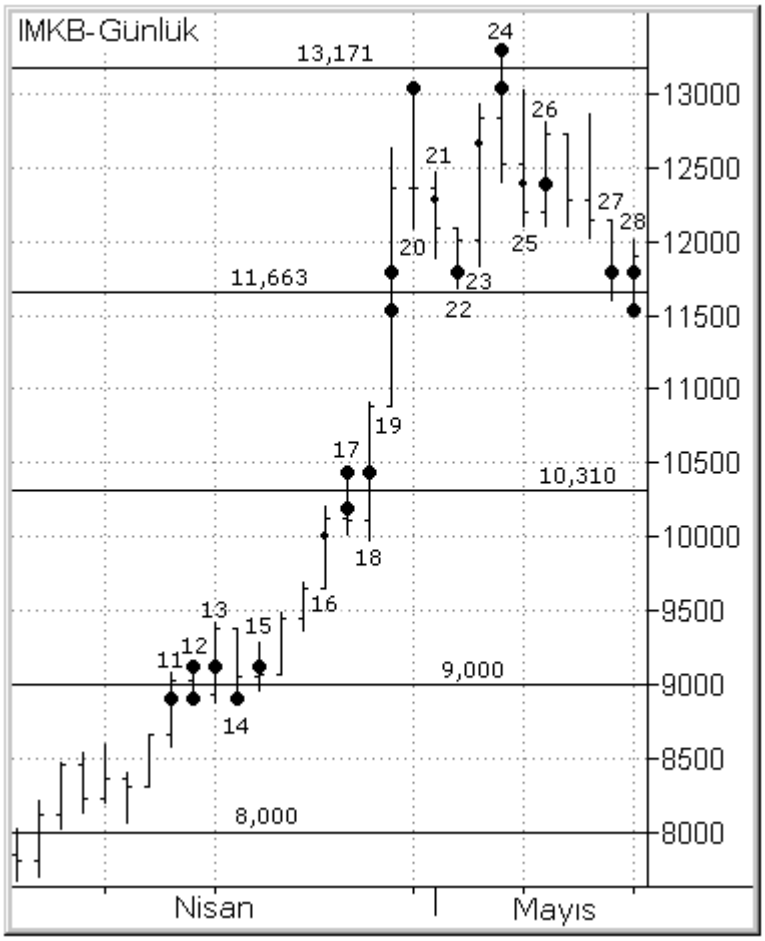
Her zamanki gibi, piyasanın bu kez yukarı kırışı ile stop olduğumuz aynı yerde (9,100'de) yeni bir uzun pozisyon açmak için alım yapıyoruz. Zarar stopumuz 8,900, kâr hedefimiz de 10,210'da.

Artık talih bizden yana dönüyor ve piyasa yükselişe geçiyor. Ertesi gün (19 Nisan) kapanış 9'449'da ama bu da iz sürmemize yetmiyor. Kâğıt kârımız sadece 349 puan (700'den az). Yükseliş 20 Nisan'da da devam ediyor. O gün piyasa 9658'de kapıyor ama hâlâ iz sğremiyoruz (kâğıt kâr 558 puan).

(16) 24 Nisan 2001

Tırmanış hızlanıyor ve günü kapanışı 10,204'de gerçekleşiyor. Bu seviye bize 1,104 puan kâğıt kâr (kapanış 10,204 – alış yerimiz 9,100) stopumuzu 10,004'e çıkararak (10,204 – 200 puan) iz sürmeye başlıyoruz. Artık 904 puan kârı kitledik.

Şekil 178 – İMKB 100 Endeksi

(17) 25 Nisan 2001

Piyasa dördüncü yükseliş gününde kâr hedefimiz olan 10,210'a ulaşıyor ve iz süren stopumuzun devreye girmesine gerek kalmadan bu seviyede satış yaparak 1,110 puan kâr ediyoruz (satış 10,210 – alış 9,100). 1 Mart'tan itibaren kümülatif kârımız 3,659 puana erişti.

Yine bugün, piyasa çizdiğimiz 10,310 direncine yaklaşmış olduğundan, biraz önceki pozisyondan çıkış yerimizde (10,210'da) yeni bir kısa pozisyon açmak için açığa satış yapıyoruz. Zarar stopumuz 10,410, kâr hedefimiz de 9,100'de. Ne var ki, yükseliş günün ikinci yarısında da devam ediyor ve bizi stop ediyor. 10,210'da açığa satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu 10,410'da geri alım yaparak kapatıp 200 puan zarar ediyoruz.

Piyasanın 10,310 direncini yukarı kırması bize 10,410'da yeni bir uzun pozisyon açtırıyor (alım yapıyoruz). Zarar stopumuz şimdi 10,210'da, kâr hedefimiz de 11,663'e çizdiğimiz direncin 100 puan altı olan 11,563'de.

Piyasa kapanıştan önce yine terse dönüyor ve bizi yine stop ediyor. 10,410'da aldığımız pozisyonu 10,210'da satış yaparak yine 200 puan zararla kapatıyoruz.

Bu uzun pozisyonu zararla kapatmak için satış yaptığımız aynı yerde (10,210'da) bir açığa satış daha yaparak yeni bir kısa pozisyon açıyoruz. Zarar stopumuz yine 10,410, kâr hedefimiz de 9,100'de.

(18) 26 Nisan 2001

Piyasa bu kez 10,310 direncini kararlı bir şekilde yukarı doğru kırıyor ve bizi yine stop ediyor. Dün 10,210'da açığa satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu 10,410'da geri alım yaparak kapatıp 200 puan zarar ediyoruz.

Yine karma stratejimizin kurallarına uyarak bu kez aynı yerde (10,410) yukarı alım yapıyoruz. Zarar stopumuz 10,201, kâr hedefimiz bir sonraki direncin 100 puan altı olan 11,563'te.

Bu sefer piyasa lehimize hareket ediyor ve günü yükselişle kapatıyor (10,890'da). 480 puan kâğıt kârımız var ama (kapanış 10,890 – alış 10,410) 700 puan kuralımıza yetmediği için iz sürmeye başlayamıyoruz. Zarar stopumuz hâlâ 10,201'da.

(19) 27 Nisan 2001

Yükseliş devam ediyor ve 11,563'teki kâr hedefimize ulaşıyoruz. Kârımız 1,153 puan (11,563, 10,410).

Bu kez aynı yerde (11,563) açığa satış yaparak yeni bir kısa pozisyon açıyoruz. Bu kısa pozisyonun zarar stopu 11,763, kâr hedefi de 10,410'da. Ne var ki, bugün piyasa çok kuvvetli. Tırmanma bütün hışmıyla sürüyor ve 11,663'teki direnç çizgimizi kırıp bizi 11,763'te stop ediyor. 11,563'te açığa satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu 11,763'te geri alım yaparak kapatıp 200 puan zarar ediyoruz.

Stratejimiz burda durmuyor. Aynı seviyede çift alım yaparak (biri kısa pozisyonu kapatmak, diğeri yeni bir uzun pozisyon açmak için) 11,763'te (alımla) yeni bir uzun pozisyon açıyoruz. Zarar stopumuz her zamanki gibi 200 puan altta (11,563), kâr hedefimiz de 13,071'de (13,171'e çizdiğimiz direnç çizgisinin 100 puan altında).

Günün kapanışı 12,363'te gerçekleşiyor. 600 puan kâğıt kârımız var ama (kapanış 12,363 – alış yeri 11,763) bu iz sürmemize yetmiyor (kâğıt kâr, kuralımız olan asgari 700 puanın altında).

(20) 30 Nisan 2001

Yükseliş bugün de sürüyor ve kâr hedefimize ulaşıyoruz (13,071). Kârımız 1,308 puan (satış 13,071 – alış 11,763).

Şimdi de aynı yerden yeni bir kısa pozisyon açıyor, yâni 13,071'de açığa satış yapıyoruz. Zarar stopumuz 13,271, kâr hedefimiz 11.763'te. Piyasa yönünü aşağı çeviriyor ve düşerek kapanıyor. Elimizde kâğıt kâr var ama iz sürmek için henüz yeterli değil.

(21) 1 Mayıs 2001

Piyasa düşmeye devam ediyor ve 12,093'te kapanıyor. Kâğıt kârımız 978 puan (satış 13,071 – kapanış 12,093). Bu da iz süren stop kuralımızı devreye sokuyor ve

stopumuzu 12,293'e indiriyoruz (kapanış 12,093 + 200 puan). Artık 778 puan kârı kitledik (satış 13,071 – iz süren stop 12.293).

(22) 2 Mayıs 2001

Düşüş devam ediyor ve iz süren stopumuzun devreye girmesine gerek kalmadan kâr hedefimiz olan 11,763'e ulaşıyoruz. Bu seviyede iki alım yapıyoruz. Bunların birisi 30 Nisan tarihinde açığa satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu kapatmak için ki bu pozisyonda yine 1,308 puan kâr ediyoruz (açığa satış 13,071 – geriye alış 11,763), diğeri ise yeni bir uzun pozisyon açmak için. Bu yeni uzun pozisyonun zarar stopu 11,563, kâr hedefi de 13,071'de.

(23) 3 Mayıs 2001

Bugünlerde talih bizden yana. Dün girdiğimiz pozisyon bugünkü yükselişle hemen kâra geçiyor. Alıcıların hışmı dinmiyor ve kapanış günün en yükseklerine yakın bir yerde (12,830'da) gerçekleşiyor. Kâğıt kârımız 1,067 puan (kapanış 12,830 – alış 11,763). Bu da iz sürmek için yeterli. Stopumuzu 12,630'a (kapanış – 200 puan) yükselterek 867 puan kârı (iz süren stop 12,630 – alış 11,763) kitliyoruz.

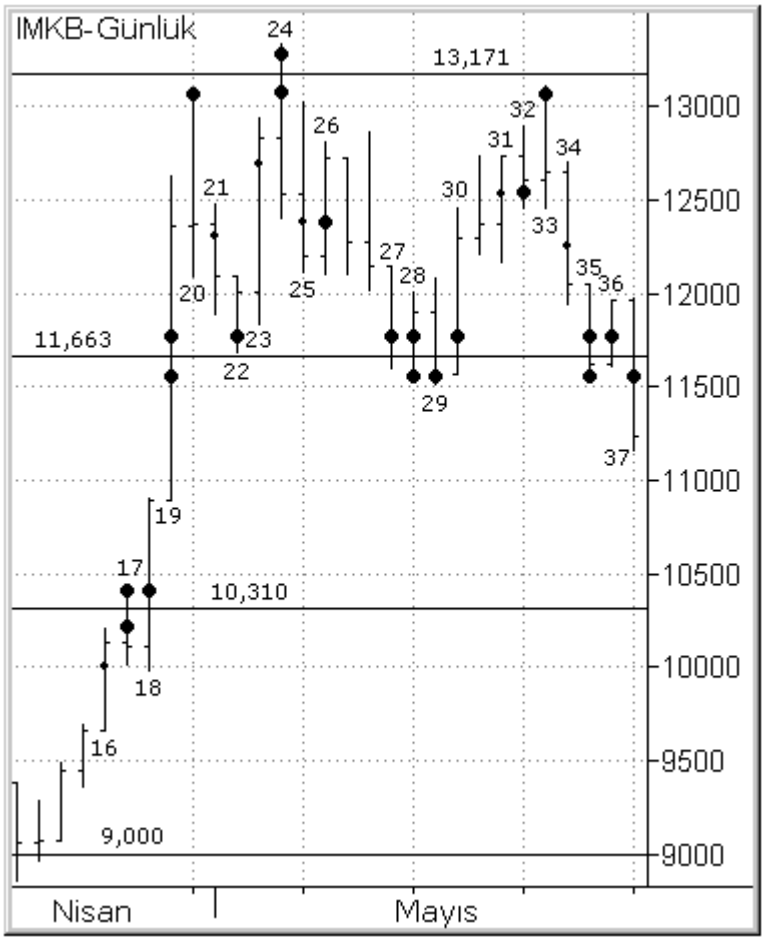
(24) 4 Mayıs 2001

Yükseliş bugünün ilk yarısında da devam ediyor ve iz süren stopumuzun devreye girmesine gerek kalmadan kâr hedefimize (13,071) ulaşıyoruz. Burada iki satış yapıyoruz. Birisi 2 Mayıs'ta alış yaparak açtığımız uzun pozisyonu kapatmak için ki bu pozisyonda yine 1,308 puan (üçüncü kez üst üste) kâr ediyoruz (alış 11,763–satış 13,071), diğeri ise yeni bir kısa pozisyon açmak için. Bu yeni kısa pozisyonun zarar stopu 13,271, kâr hedefi de 11,763'te.

Gün içinde yükseliş sürüyor ve stop oluyoruz (200 puan zarar) ama bu kez stop olduğumuz yer de (13,271) bir de yukarı alım yapıyoruz. Stopumuz yine 13,071'de.

Piyasa günün ikinci yarısında aşağı dönüyor ve yine stop yerimize ulaşıyor. Burada yine iki satış yapıyoruz. Birisi bugün alış yaparak açtığımız uzun pozisyonu 200 puan zararla kapatmak için, diğeri ise yeni bir kısa pozisyon açmak için. Böylelikle gün içinde iki kez stop olarak 200 x 2 = 400 puan kaybettik ve kapanışa doğru yeni bir kısa pozisyon açtık (açığa satış yaparak). Bu kısa pozisyonun zarar stopu 13,271, kâr hedefi de 11,763'te.

Şekil 179 – İMKB 100 Endeksi

(25) 7 Mayıs 2001

Kısa pozisyonumuz kâra geçiyor. Piyasa kapanışta 12,203'e kadar düştüğünden iz sürecek duruma geliyoruz. Kâğıt kârımız 868 puan (satışımız 13,071 – kapanış 12,203). Böylece stopumuzu 12,403'e indirerek (12,203 + 200 puan) 668 puan kârı kitliyoruz (satışımız 13,071 – iz süren stop 12,403).

(26) 8 Mayıs 2001

Piyasa düşük açıp yükselişe geçince iz süren stopumuz devreye giriyor ve 12,403'te alım yaparak kısa pozisyonumuzdan çıkıyoruz. Kârımız 668 puan. Artık pozisyonda değiliz ve piyasanın çizdiğimiz çizgilerden bir tanesine varmasını bekleyeceğiz.

(27) 11 Mayıs 2001

Bugün piyasa 11,663'teki destek çizgimize yaklaşınca 11,763'te alım yapıp zarar stopunu 11,563'e koyuyor ve hafta sonuna bu uzun pozisyonla giriyoruz.

(28) 14 Mayıs 2001

Hafta düşüşle açılıyor. Destek çizgisi kırılıyor ve 11,563'te stop oluyoruz. Zarar 200 puan. Hemen akabinde, stop olduğumuz yerde bir satış daha yaparak (11,563'te) yeni bir kısa pozisyon alıyoruz. Zarar stopumuz bu kez 11,763'te. Günün ikinci yarısında piyasa toparlanıyor ve yine stop yerimize geliyor. Bu noktada (11,763) iki alım yapıyoruz. Bunların birisi bugün açığa satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu 200 puan zararla kapatmak, diğeri ise yeni bir uzun pozisyon açmak için. Bu yeni uzun pozisyonun zarar stopu 11,563'te. Piyasa az bir miktar yükselerek kapatıyor. Elimizde ufak bir kâğıt kâr var.

(29) 15 Mayıs 2001

Piyasa yukarı (lehimize) doğru açılıyor ama hemen sonra aşağı doğru dönüp 11,663 desteğini kırarak bizi bir kez daha stop ediyor. Karma strateji kurallarımıza uyarak stop olduğumuz (11,563) yerden yeni bir açığa satış yapmayı da ihmal etmiyoruz. Bu yeni kısa pozisyonun zarar stopu yine her zamanki gibi 11,763'te. Piyasa satış yaptığımız yerde kapanıyor. Burası günün en düşüklerine yakın olduğu için ertesi gün de düşüşün devam edeceği umudunu taşıyoruz.

(30) 16 Mayıs 2001

Piyasalar umutla yürümüyor. Fiyatlar açılışla birlikte yükselişe geçiyor ve bir kez daha stop oluyoruz (200 puan zarar). Bu kez yukarı kırılan dirençle birlikte B tarzı alıma geçiyor ve 11,763'te yeni bir uzun pozisyon açıyoruz. Zarar stopumuz 11,563, kâr hedefimiz de 13,071'de.

Gün yükselişle kapanıyor (12,299). 536 puan kâğıt kârımız var ama henüz iz süremiyoruz (700 puandan az). Yükseliş ertesi gün de (17 Mayıs) sürüyor ve kapanışta (12,373) kâğıt kârımız 610 puana yükseliyor. Zarar stopumuz hâlâ 11,563'te.

(31) 18 Mayıs 2001

Piyasanın kuvveti devam ediyor ve kapanış günün en yükseğinde, 12,739'da gerçekleşiyor. Burada iz sürmek için yeteri kadar kâğıt kâr var (12,739 – 11,763 = 976 puan). Stopumuzu 12,539'a (kapanış 12,739 – 200 puan) yükseltip haftayı 776 puan kârı kitleyerek kapatıyoruz.

(32) 21 Mayıs 2001

Yeni hafta düşüşle açılıp iz süren stopumuzu devreye sokuyor. 12,539'da satış yaparak 16 Mayıs'ta 11,763'ten alım yaparak açtığımız uzun pozisyonu 776 puan kârla kapatıyoruz.

(33) 22 Mayıs 2001

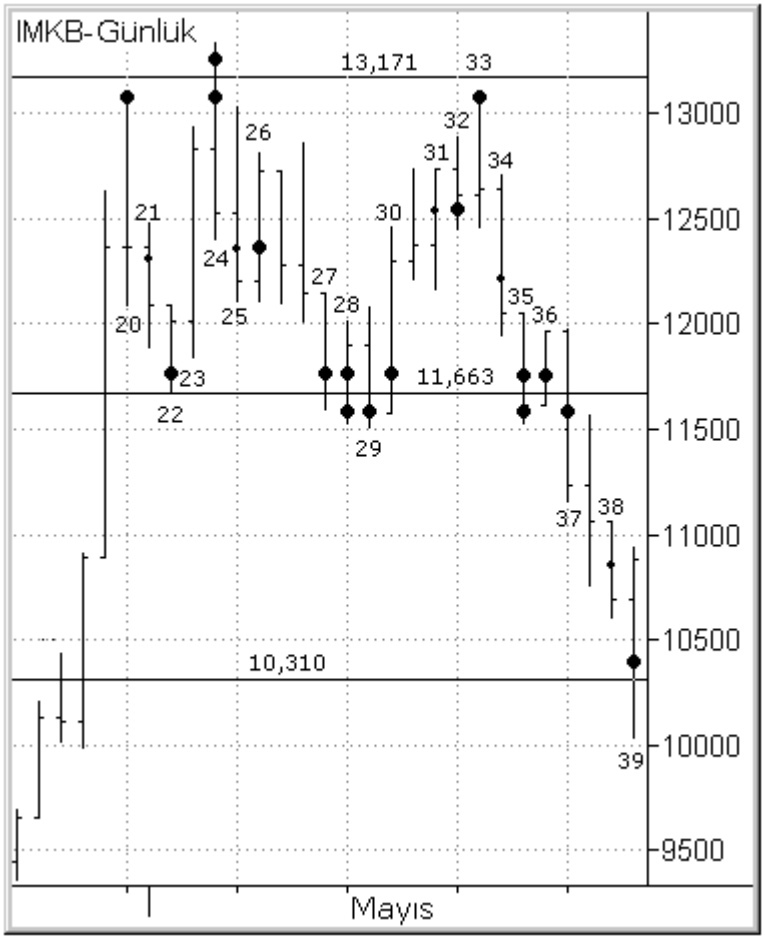
Piyasa dün aşağı dönerek bizi pozisyondan çıkardı ama bugün tekrar yükseliyor ve 13,171'e çizdiğimiz direnç çizgisine yaklaşınca 13,071'den açığa satış yaparak yeni bir kısa pozisyon açıyoruz. Zarar stopumuz 13,271, kâr hedefimiz de 11,763'te.

Piyasa bu direnci fazla zorlayamıyor ve aynı gün düşüşe geçerek 12,644'te kapanıyor. 427 puan kâğıt kârımız var (satışımız 13,071 – kapanış 12,644). Henüz iz sürmüyoruz.

(34) 23 Mayıs 2001

Bugün kuvvetli bir düşüş var. Kapanış 12,052'de. Kâğıt kârımız 1,019 puan. Bu marj kıstasımız olan 700 puandan büyük olduğu için stopumuz kapanışın 200 puan üzerine, yâni 12,252'ye indirerek iz sürmeye başlıyoruz. 819 puan kârı kitledik.

Şekil 180 – İMKB 100 Endeksi

(35) 24 Mayıs 2001

İz süren stopa gerek kalmıyor. Piyasa düşüşüne devam ediyor ve kâr hedefimiz olan 11,763'e ulaşıyor. Bu noktada iki alım yapıyoruz. Bunların birisi 22 Mayıs'ta açığa satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu 1,308 puan kârla kapatmak (satışımız 13,071 – geri alış 11,763), diğeri ise yeni bir uzun pozisyon açmak için. Bu yeni uzun pozisyonun zarar stopu 11,563'te.

Ne var ki düşüş devam ediyor ve çok geçmeden stop oluyoruz. Stop olduğumuz yerde (11,563) iki satış yapıyoruz. Birisi stop olmak, yâni 11,763'te girdiğimiz uzun

pozisyondan 200 puan zararla çıkmak, diğeri ise yeni bir kısa pozisyon açmak için. Kapanışa yakın gerçekleştirdiğimiz bu pozisyonun zarar stopu da 11,763'te.

(36) 25 Mayıs 2001

Açılışla birlikte yükseliş de geliyor ve 11,663 direnci yukarı kırılınca stop oluyoruz. Stop olmak için 11,763'te alım yaptık (200 puan zarar). Aynı yerde B tarzı yukarı alım yapıyoruz. Zarar stopumuz yine 11,563'te. Bu alıştan sonra piyasa bir miktar yükseliyor ve haftayı yükseliş ve dolayısıyla ufak bir kâğıt kârla kapatıyoruz (205 puan).

(37) 28 Mayıs 2001

Yeni haftanın açılışıyla birlikte düşüş başlıyor ve fiyat grafiklerinde tipik bir çift tepe formasyonu beliriyor. Formasyon bir geri dönüş formasyonu olarak sonuçlanıyor ve 11,663'teki boğaz çizgisini (desteğini) aşağı kırıyor. Bu kırışla birlikte geçen Cuma alış yaparak açtığımız uzun pozisyondan stop olup 200 puan zararla çıkıyoruz. Stop oluş yerimiz 11,563'te. Bu seviyede iki satış yapıyoruz. Bunların birisi Cuma günü açtığımız uzun pozisyondaki zararı kesmek, diğeri ise yeni bir kısa pozisyon açmak için. Bu yeni kısa pozisyonun zarar stopu 11,763, kâr hedefi ise 10,410'da.

Düşüş satışımızdan sonra da sürüyor ve kapanış 11,231'de gerçekleşiyor. Kâğıt kârımız 332 puan ama iz sürmeye yetmiyor.

Ertesi gün de gevşeyiş devam ediyor ve daha düşük bir kapanış görüyoruz (11,061). Kâğıt kârımız büyüyor ama (satışımız 11,563 – kapanış 11,061 = 502 puan) iz sürmemiz için henüz tetiği çekemiyor.

(38) 30 Mayıs 2001

Bugün yeni bir en düşüğe daha şahit oluyoruz. Gittikçe alçalan kapanışlarla kâğıt kârlarımız da büyüyor. Günün kapanışı 10,687'de. Bu kapanış bize 876 puan kâğıt kâr verdiği (11,563 – 10,687) ve bu marj da kıstasımız olan 700 puandan fazla olduğu için stopumuzu 10,887'ye indirerek (kapanış 10,687 + 200 puan) iz sürmeye başlıyor ve 676 puan kârı kitliyoruz.

(39) 31 Mayıs 2001

İz süren stop devreye girmeden piyasa hızla kâr hedefimize düşüyor ve 28 Mayıs'ta 11,563'ten açığa satış yaparak açtığımız kısa pozisyonu 10,410'dan geri alarak 1,153 puan kârla kapatıyoruz.

Bu üç aylık işlem süresini şimdilik burada sona erdirelim. Hem birinci kitabın sonundaki hem de bu kitaptaki "Uygulama ve İspat" bölümlerindeki bu alıştırmalarla, bir strateji seçiminin ve stratejinin gerektirdiği kuralları uygulamanın pratik yollarını artık iyice kavramış olmanız gerekir.

Bu kitapta yaptığımız üç aylık işlem süreci boyunca, geçen kitapta yapmadığımız başka birşey daha yapabilirdik. Bu ikinci kitabın büyük bir bölümünde işlediğimiz "grafik formasyonları"ndaki piyasa davranış biçimlerini, formasyonların hangi yöne doğru sonuçlanma olasılıklarını ve en önemlisi işlem hacmindeki gelişmeleri de göz önüne alarak, belki de Karma tarzın gerektirdiği bazı pozisyonlara girmeyerek zararlı

çıkılan pozisyonların adedinin azaltabilir, bazı pozisyonlarda da girilecek pozisyonun işlem miktarını artırarak kârı artırabilirdik.

Hatta bu ince ayarları, gelecek kitabımızda göreceğimiz teknik "göstergeler" ve daha ayrıntılı işlem hacmi ve piyasa psikolojisi unsurları ile daha da geliştirebilir, çok daha ayrıntılı bir oyun plânı kurabiliriz. Ne olursa olsun, grafik formasyonlarının, işlem hacmindeki gelişmelerin, göstergelerin ve diğer teknik unsurların işe yaraması için yukarıdaki gibi basit bir stratejinin taviz vermeden (yâni başta konulan kurallara disiplinli bir şekilde uyulup yarı yolda değiştirme veya terk etme yapmadan) uygulanması her zaman gerekecektir.

Şimdi gelin, aynı geçen kitabımızda yaptığımız gibi, yukarıdaki üç aylık işlem sürecinin performans raporunu inceleyelim.

Performans Tablosu

Grfk No.	Pozis. Açış Tarihi	Pozis. Açış Fiyatı	İşlem	Grfk No.	Pozis. Kapatış Tarihi	Pozis. Kapatış Fiyatı	İşlem	Kâr Zarar	Kümül. Kâr Zarar
1	1/3/01	9,100	ALIŞ	2	12/3/01	8,900	SATIŞ	- 200	- 200
2	12/3/01	8,900	SATIŞ	4	15/3/01	8,351	ALIŞ	+ 549	+ 349
5	19/3/01	8,900	SATIŞ	8	29/3/01	7,100	ALIŞ	+1,800	+2,149
8	29/3/01	7,100	ALIŞ	9	30/3/01	7,900	SATIŞ	+ 800	+2,949
9	30/3/01	7,900	SATIŞ	10	4/4/01	8,100	ALIŞ	- 200	+2,749
10	4/4/01	8,100	ALIŞ	11	10/4/01	8,900	SATIŞ	+ 800	+3,549
11	10/4/01	8,900	SATIŞ	12	13/4/01	9,100	ALIŞ	- 200	+3,349
12	13/4/01	9,100	ALIŞ	12	13/4/01	8,900	SATIŞ	- 200	+3,149
12	13/4/01	8,900	SATIŞ	13	16/4/01	9,100	ALIŞ	- 200	+2,949
13	16/4/01	9,100	ALIŞ	14	17/4/01	8,900	SATIŞ	- 200	+2,749
14	17/4/01	8,900	SATIŞ	15	18/4/01	9,100	ALIŞ	- 200	+2,549
15	18/4/01	9,100	ALIŞ	17	25/4/01	10,210	SATIŞ	+1,110	+3,659
17	25/4/01	10,210	SATIŞ	17	25/4/01	10,410	ALIŞ	- 200	+3,459
17	25/4/01	10,410	ALIŞ	17	25/4/01	10,210	SATIŞ	- 200	+3,259
17	25/4/01	10,210	SATIŞ	18	26/4/01	10,410	ALIŞ	- 200	+3,059
18	26/4/01	10,410	ALIŞ	19	27/4/01	11,563	SATIŞ	+1,153	+4,212
19	27/4/01	11,563	SATIŞ	19	27/4/01	11,763	ALIŞ	- 200	+4,012
19	27/4/01	11,763	ALIŞ	20	30/4/01	13,071	SATIŞ	+1,308	+5,320
20	30/4/01	13,071	SATIŞ	22	2/5/01	11,763	ALIŞ	+1,308	+6,628
22	2/5/01	11,763	ALIŞ	24	4/5/01	13,071	SATIŞ	+1,308	+7,936
24	4/5/01	13,071	SATIŞ	24	4/5/01	13,271	ALIŞ	- 200	+7,736
24	4/5/01	13,271	ALIŞ	24	4/5/01	13,071	SATIŞ	- 200	+7,536
24	4/5/01	13,071	SATIŞ	26	8/5/01	12,403	ALIŞ	+ 668	+8,204
27	11/5/01	11,763	ALIŞ	28	14/5/01	11,563	SATIŞ	- 200	+8,004
28	14/5/01	11,563	SATIŞ	28	14/5/01	11,763	ALIŞ	- 200	+7,804
28	14/5/01	11,763	ALIŞ	29	15/5/01	11,563	SATIŞ	- 200	+7,604
29	15/5/01	11,563	SATIŞ	30	16/5/01	11,763	ALIŞ	- 200	+7,404
30	16/5/01	11,763	ALIŞ	32	21/5/01	12,539	SATIŞ	+ 776	+8,180
33	22/5/01	13,071	SATIŞ	35	24/5/01	11,763	ALIŞ	+1,308	+9,488
35	24/5/01	11,763	ALIŞ	35	24/5/01	11,563	SATIŞ	- 200	+9,288
35	24/5/01	11,563	SATIŞ	36	25/5/01	11,763	ALIŞ	- 200	+9,088
36	25/5/01	11,763	ALIŞ	37	28/5/01	11,563	SATIŞ	- 200	+8,888
37	28/5/01	11,563	SATIŞ	39	31/5/01	10,410	ALIŞ	+1,153	+10,041

Bu performans tablosunu özetleyecek olursak:

İşlem Süresi: 3 ay
İşlem Adedi: 33
Toplam Kazanç: 14,040 puan
Toplam Zarar: 4,000 puan

Kümülatif Kâr/Zarar: 10,041 puan kâr

Başarı Oranı: %39 (13 kârlı, 20 zararlı işlem)
Kârlı İşlem Başına Ortalama Kâr: 1,080 puan (14,040 / 13)
Zararlı İşlem Başına Ortalama Zarar: 200 puan (4,000 / 20)
Risk/Kazanç Oranı: 5.40 (1,080 / 200)

En Büyük Kâr: 1,800 puan
En Büyük Zarar: 200 puan
En Fazla Üst Üste Zarar: 5
En Fazla Üst Üste Kâr: 3
Sermaye: 9,100 puan (ilk alımın fiyatı)
Kâr / Sermaye: 10,041 / 9,100 = %110 (3 ayda)

Birinci kitapta uyguladığımız oyun plânındaki gibi, burada da zarar stopu koyduğumuz için her kaybettiğimizde 200 puandan daha fazla kaybetmedik. Her kazandığımızda da ortalama 1,080 puan kazandık (Risk/Kazanç Oranı = 5.40) (1,080/200). Demek ki, vasatın altında bir başarı oranıyla (%39) bile 5.40 gibi yüksek bir risk/kazanç oranı tutturulursa (hatırlıyorsanız en az 2.5 olmasını istiyorduk) büyük kazanç sağlayabiliyoruz. Bu, ilk alıma verilen 9,100 puan baz alınırsa, yatırılan sermaye üzerine üç ayda %110'luk bir kazanç anlamına geliyor. Bu da vasat bir yatırımcı olunmasına rağmen çok basit bir oranı tutturarak yapılabilen iyi para (risk) yönetiminin gücünü gösteriyor.

Birinci kitabımızdaki 2 aylık uygulamada da %97'lik bir dönem kârı elde etmiştik. Bu sefer 3 ayda %110 yaptık. Her üç ayda bir sermayenizi ikiye katladığınızı, ve dönem sonlarında kârları hiç çekmeden sermayenize eklediğinizi varsayarsak bu getiriler yıllık bazda %1,500'e tekabül eder!

Şimdi yine aynı birinci kitabımızda yaptığımız gibi yukarıdaki pembe resmi biraz bulandıralım. İMKB'de tam anlamıyla açığa satış yapamayacağımız olasılığını göz önüne alarak, yukarıda ele aldığımız üç aylık işlem süresi içinde sadece uzun pozisyonların gerçekleştiğini varsayalım. Bu durumda performans tablomuz şu şekle dönüşüyor:

Performans Tablosu (sadece uzun pozisyonlar)

Grfk No.	Pozis. Açış Tarihi	Pozis. Açış Fiyatı	İşlem	Grfk No.	Pozis. Kapatış Tarihi	Pozis. Kapatış Fiyatı	İşlem	Kâr Zarar	Kümül. Kâr Zarar
1	1/3/01	9,100	ALIŞ	2	12/3/01	8,900	SATIŞ	- 200	- 200
8	29/3/01	7,100	ALIŞ	9	30/3/01	7,900	SATIŞ	+ 800	+ 600
10	4/4/01	8,100	ALIŞ	11	10/4/01	8,900	SATIŞ	+ 800	+1,400
12	13/4/01	9,100	ALIŞ	12	13/4/01	8,900	SATIŞ	- 200	+1,200
13	16/4/01	9,100	ALIŞ	14	17/4/01	8,900	SATIŞ	- 200	+1,000
15	18/4/01	9,100	ALIŞ	17	25/4/01	10,210	SATIŞ	+1,110	+2,110
17	25/4/01	10,410	ALIŞ	17	25/4/01	10,210	SATIŞ	- 200	+1,910
18	26/4/01	10,410	ALIŞ	19	27/4/01	11,563	SATIŞ	+1,153	+3,063
19	27/4/01	11,763	ALIŞ	20	30/4/01	13,071	SATIŞ	+1,308	+4,371
22	2/5/01	11,763	ALIŞ	24	4/5/01	13,071	SATIŞ	+1,308	+5,679
24	4/5/01	13,271	ALIŞ	24	4/5/01	13,071	SATIŞ	- 200	+5,479
27	11/5/01	11,763	ALIŞ	28	14/5/01	11,563	SATIŞ	- 200	+5,279
28	14/5/01	11,763	ALIŞ	29	15/5/01	11,563	SATIŞ	- 200	+5,079
30	16/5/01	11,763	ALIŞ	32	21/5/01	12,539	SATIŞ	+ 776	+5,855
35	24/5/01	11,763	ALIŞ	35	24/5/01	11,563	SATIŞ	- 200	+5,655
36	25/5/01	11,763	ALIŞ	37	28/5/01	11,563	SATIŞ	- 200	+5,455

Bu performans tablosunu özetleyecek olursak:

İşlem Süresi: 3 ay
İşlem Adedi: 16
Toplam Kazanç: 7,255 puan
Toplam Zarar: 1,800 puan
Kümülatif Kâr/Zarar: 5,455 puan kâr

Başarı Oranı: %44 (7 kârlı, 9 zararlı işlem)
Kârlı İşlem Başına Ortalama Kâr: 1,036 puan (7,255 / 7)
Zararlı İşlem Başına Ortalama Zarar: 200 puan (1,800 / 9)
Risk/Kazanç Oranı: 5.18 (1,036 / 200)

En Büyük Kâr: 1,308 puan
En Büyük Zarar: 200 puan
En Fazla Üst Üste Zarar: 3
En Fazla Üst Üste Kâr: 3

Sermaye: 9,100 puan (ilk alımın fiyatı)
Kâr / Sermaye: 5,455 / 9,100 = %60 (3 ayda)

Yine vasat bir başarı oranıyla (%44) 5.18 gibi yüksek bir risk/kazanç oranı tutturulunca toplam kârlar yüksek kalmaya devam ediyor. Her üç ayda bir sermaye üzerinde %60 para kazanıp dönem sonlarında kârları hiç çekmeden sermayenize eklediğinizi varsayarsak bu getiriler yıllık bazda %556'ya tekabül eder!

Yukarıdaki resmi biraz daha bozalım. Daha gerçekçi olmak için ancak İMKB'de geçerli olan fiyat adımlarından işlem yapabileceğimiz de hesaba katarak, pozisyona giriş çıkış yerlerimizi aşağıdaki gibi en yakın geçerli fiyat adımlarına değiştirelim:

Performans Tablosu (gerçek fiyat adımlarıyla)

Grfk No.	Pozis. Açış Tarihi	Pozis. Açış Fiyatı	İşlem	Grfk No.	Pozis. Kapatış Tarihi	Pozis. Kapatış Fiyatı	İşlem	Kâr Zarar	Kümül. Kâr Zarar
1	1/3/01	9,100	ALIŞ	2	12/3/01	8,900	SATIŞ	- 200	- 200
8	29/3/01	7,100	ALIŞ	9	30/3/01	7,900	SATIŞ	+ 800	+ 600
10	4/4/01	8,100	ALIŞ	11	10/4/01	8,900	SATIŞ	+ 800	+1,400
12	13/4/01	9,100	ALIŞ	12	13/4/01	8,900	SATIŞ	- 200	+1,200
13	16/4/01	9,100	ALIŞ	14	17/4/01	8,900	SATIŞ	- 200	+1,000
15	18/4/01	9,100	ALIŞ	17	25/4/01	10,250	SATIŞ	+1,150	+2,150
17	25/4/01	10,500	ALIŞ	17	25/4/01	10,250	SATIŞ	- 250	+1,900
18	26/4/01	10,500	ALIŞ	19	27/4/01	11,500	SATIŞ	+1,000	+2,900
19	27/4/01	11,750	ALIŞ	20	30/4/01	13,000	SATIŞ	+1,250	+4,150
22	2/5/01	11,750	ALIŞ	24	4/5/01	13,000	SATIŞ	+1,250	+5,400
24	4/5/01	13,250	ALIŞ	24	4/5/01	13,000	SATIŞ	- 250	+5,150
27	11/5/01	11,750	ALIŞ	28	14/5/01	11,500	SATIŞ	- 250	+4,900
28	14/5/01	11,750	ALIŞ	29	15/5/01	11,500	SATIŞ	- 250	+4,650
30	16/5/01	11,750	ALIŞ	32	21/5/01	12,500	SATIŞ	+ 750	+5,400
35	24/5/01	11,750	ALIŞ	35	24/5/01	11,500	SATIŞ	- 250	+5,150
36	25/5/01	11,750	ALIŞ	37	28/5/01	11,500	SATIŞ	- 250	+4,900

Bu performans tablosunu da özetleyelim:

İşlem Süresi: 3 ay
İşlem Adedi: 16

Toplam Kazanç: 7,000 puan
Toplam Zarar: 2,100 puan
Kümülatif Kâr/Zarar: 4,900 puan kâr

Başarı Oranı: %44 (7 kârlı, 9 zararlı işlem)
Kârlı İşlem Başına Ortalama Kâr: 1,000 puan (7,000 / 7)
Zararlı İşlem Başına Ortalama Zarar: 233 puan (2,100 / 9)
Risk/Kazanç Oranı: 4.29 (1,000 / 233)

En Büyük Kâr: 1,250 puan
En Büyük Zarar: 250 puan
En Fazla Üst Üste Zarar: 3
En Fazla Üst Üste Kâr: 3

Sermaye: 9,100 puan (ilk alımın fiyatı)
Kâr / Sermaye: 4,900 / 9,100 = %54 (3 ayda)

Bu tabloda gerçekçi fiyat adımlarıyla performans düşmesine rağmen tutturduğumuz risk/kazanç oranı hâlâ 2.5 kıstasından çok daha yüksek (4.29). Bu da nihai rakamların başarılı olmasını sağlamaya devam ediyor. Sermaye getirisi de hâlâ cazip: Her üç ayda bir sermaye üzerinde %54 para kazanıp dönem sonlarında kârları hiç çekmeden sermayenize eklediğinizi varsayarsak bu getiriler yıllık bazda %562'ye tekabül eder!

Burada göz önünde bulundurmamız gereken bir başka nokta daha var. Performans tablomuzda dikkat ettiyseniz işlem fiyatları 10,000 puanın üzerine çıktıktan sonra fiyat adımlarını artık 100 değil 250'şer puan olarak hesaplamak zorunda kaldık. Bunun sonucunda da tam altı işlemde zarar stopumuzu 250 puana, yâni sadece 1 fiyat adımına koymuş olduk. Bu hem gerçekçi değil, hem de birinci kitabımızdan hatırlayacak olursanız, zarar stopları için en az 3 fiyat adımı mesafe bırakmak gerekiyordu. Şimdi tablomuza bu etkiyi de ekleyelim.

Performans Tablosu (zarar stopu en az 3 fiyat adımına)

Grfk No.	Pozis. Açış Tarihi	Pozis. Açış Fiyatı	İşlem	Grfk No.	Pozis. Kapatış Tarihi	Pozis. Kapatış Fiyatı	İşlem	Kâr Zarar	Kümül. Kâr Zarar
1	1/3/01	9,100	ALIŞ	2	12/3/01	8,800	SATIŞ	- 300	- 300
8	29/3/01	7,100	ALIŞ	9	30/3/01	7,900	SATIŞ	+ 800	+ 500
10	4/4/01	8,100	ALIŞ	11	10/4/01	8,900	SATIŞ	+ 800	+1,300
12	13/4/01	9,100	ALIŞ	12	13/4/01	8,800	SATIŞ	- 300	+1,000
13	16/4/01	9,100	ALIŞ	14	17/4/01	8,800	SATIŞ	- 300	+ 700
15	18/4/01	9,100	ALIŞ	17	25/4/01	10,250	SATIŞ	+1,150	+1,850
17	25/4/01	10,500	ALIŞ	17	25/4/01	9,900	SATIŞ	- 600	+1,250
18	26/4/01	10,500	ALIŞ	19	27/4/01	11,500	SATIŞ	+1,000	+2,250
19	27/4/01	11,750	ALIŞ	20	30/4/01	13,000	SATIŞ	+1,250	+3,500
22	2/5/01	11,750	ALIŞ	24	4/5/01	13,000	SATIŞ	+1,250	+4,750
24	4/5/01	13,250	ALIŞ	24	4/5/01	12,500	SATIŞ	- 750	+4,000
27	11/5/01	11,750	ALIŞ	28	14/5/01	11,000	SATIŞ	- 750	+3,250
28	14/5/01	11,750	ALIŞ	29	15/5/01	11,000	SATIŞ	- 750	+2,500
30	16/5/01	11,750	ALIŞ	32	21/5/01	12,500	SATIŞ	+ 750	+3,250
35	24/5/01	11,750	ALIŞ	35	24/5/01	11,000	SATIŞ	- 750	+2,500
36	25/5/01	11,750	ALIŞ	37	28/5/01	11,000	SATIŞ	- 750	+1,750

Bu tablonun özeti de şöyle:

İşlem Süresi: 3 ay
İşlem Adedi: 16
Toplam Kazanç: 7,000 puan
Toplam Zarar: 5,250 puan
Kümülatif Kâr/Zarar: 1,750 puan kâr

Başarı Oranı: %44 (7 kârlı, 9 zararlı işlem)
Kârlı İşlem Başına Ortalama Kâr: 1,000 puan (7,000 / 7)
Zararlı İşlem Başına Ortalama Zarar: 583 puan (5,250 / 9)
Risk/Kazanç Oranı: 1.72 (1,000 / 583)

En Büyük Kâr: 1,250 puan
En Büyük Zarar: 750 puan
En Fazla Üst Üste Zarar: 3
En Fazla Üst Üste Kâr: 3

Sermaye: 9,100 puan (ilk alımın fiyatı)
Kâr / Sermaye: 1,750 / 9,100 = %19 (3 ayda)

Bu tabloda para yönetimi oranlarının performans üzerinde nasıl büyük bir rol oynadığı açıkça görülüyor. Göze çarpan en önemli oran risk/kazanç oranı. Burada ilk kez risk/kazanç oranımız istediğimiz 2.5 kıstasına ulaşamayınca (1.72) performans da dramatik bir şekilde düşüyor. Buna rağmen her üç ayda bir sermaye üzerinde %19 para kazanıp dönem sonlarında kârları hiç çekmeden sermayenize eklediğinizi varsayarsak yıllık getiriniz %201 oluyor ama kurallarımız dahilinde 2.5'tan az bir risk/kazanç oranı kabul edilemez. Bu durumda yapılacak tek iş GSL listesindeki zamanlama sorularını cevaplayıp yatırım stratejisini belirleyen çizgilerimizi tekrar çizmek.

Bu çizgiler yine belirlenen destek ve direnç seviyelerine çizilmeli ama "en az 3 fiyat adımı" kuralına uyarak konulan zarar stopu mesafelerine bakılarak uygulanacak kâr hedefleri için daha büyük marjlar seçilmeli. Başka bir ifadeyle, eğer stoplar 750TL 'ye, kâr hedefleri de 1,500TL'ye konuluyorsa oyun plânının başarıya ulaşmayacağı açıkça görülecektir, çünkü ara sıra iz süren stopların da devreye girerek risk/kazanç oranını daha da düşüreceği göz önüne alınırsa 2'nin (1,500TL / 750TL) altında kalacak bir oran bu stratejinin çalışmayacağını zaten baştan belli etmektedir.

Şimdi yine birinci kitabımızda yaptığımız gibi, bazı durumlarda zarar stoplarımızın tam istediğimiz yerlerden biraz daha kötü fiyat seviyelerinde gerçekleşme olasılığını da göz önüne alalım[13] ve yukarıdaki tabloda gözüken 9 zararlı işlemin üçünün bir fiyat adımı daha kötü bir fiyat seviyesinde gerçekleştiğini varsayalım.

[13] Bkz. *Slippage* (Kayma), Birinci Kitap: s.153

Performans Tablosu (kaymalı)

Grfk No.	Pozis. Açış Tarihi	Pozis. Açış Fiyatı	İşlem	Grfk No.	Pozis. Kapatış Tarihi	Pozis. Kapatış Fiyatı	İşlem	Kâr Zarar	Kümül. Kâr Zarar
1	1/3/01	9,100	ALIŞ	2	12/3/01	8,800	SATIŞ	- 300	- 300
8	29/3/01	7,100	ALIŞ	9	30/3/01	7,900	SATIŞ	+ 800	+ 500
10	4/4/01	8,100	ALIŞ	11	10/4/01	8,900	SATIŞ	+ 800	+1,300
12	13/4/01	9,100	ALIŞ	12	13/4/01	8,800	SATIŞ	- 300	+1,000
13	16/4/01	9,100	ALIŞ	14	17/4/01	8,700	SATIŞ	- 400	+ 600
15	18/4/01	9,100	ALIŞ	17	25/4/01	10,250	SATIŞ	+1,150	+1,750
17	25/4/01	10,500	ALIŞ	17	25/4/01	9,800	SATIŞ	- 700	+1,150
18	26/4/01	10,500	ALIŞ	19	27/4/01	11,500	SATIŞ	+1,000	+2,150
19	27/4/01	11,750	ALIŞ	20	30/4/01	13,000	SATIŞ	+1,250	+3,400
22	2/5/01	11,750	ALIŞ	24	4/5/01	13,000	SATIŞ	+1,250	+4,650
24	4/5/01	13,250	ALIŞ	24	4/5/01	12,500	SATIŞ	- 750	+3,900
27	11/5/01	11,750	ALIŞ	28	14/5/01	11,000	SATIŞ	- 750	+3,150
28	14/5/01	11,750	ALIŞ	29	15/5/01	11,000	SATIŞ	- 750	+2,400
30	16/5/01	11,750	ALIŞ	32	21/5/01	12,500	SATIŞ	+ 750	+3,150
35	24/5/01	11,750	ALIŞ	35	24/5/01	11,000	SATIŞ	- 750	+2,400
36	25/5/01	11,750	ALIŞ	37	28/5/01	10,750	SATIŞ	- 1,000	+1,400

Bu durumda:

Toplam Kazanç: 7,000 puan
Toplam Zarar: 5,700 puan
Kümülatif Kâr/Zarar: 1,400 puan kâr

Kârlı İşlem Başına Ortalama Kâr: 1,000 puan (7,000 / 7)
Zararlı İşlem Başına Ortalama Zarar: 633 puan (5,700 / 9)
Risk/Kazanç Oranı: 1.58 (1,000 / 633)

Bu da resmi daha da karamsarlaştırıyor. Risk/kazanç oranımız, kayma olasılığı da göz önünde bulundurulduğunda 1.58'e düşüyor. Bu durumda bile yıllık bileşik sermaye getirimiz %75 oluyor ama böyle düşük bir risk/kazanç oranıyla yola devam edilmeyeceğini en önemli risk yönetimi kuralı olarak benimsememiz gerek.

Elbette "kayma" olasılığı lehimize de işleyebilir. Elbette bu üç aylık süre zarfında bir miktar kâr payı geliri elde etmiş olabiliriz. Elbette grafik formasyonları ve teknik göstergeler vasıtasıyla oyun plânının öngördüğü bazı pozisyonlara girmeyip bazılarına takviye yaparak geliri artırıcı unsurlar kullanabiliriz. Bütün bu pozitif unsurları göz önüne alarak burada daha pembe bir tablo çizebiliriz ama ilke olarak yatırım stratejimizi pozitif olayların gerçekleşme olasılıkları üzerinde değil gerçekçi rakamlar üzerine kurmamız gerekir. İşte bu rakamları risk/kazanç oranı gibi risk yönetimi oranları bize sunmaktadır. Yatırım stratejimizi uygulamaya geçmeden önce başarılı olup olmayacağımızı duvardaki yazı söylemektedir. Duvardaki yazı bu oranlardır.

SONSÖZ

Bu üç aylık fiktif uygulamayla ikinci kitabımızın da sonuna geldik. Bu kitapta, birinci kitabımızda temelini oluşturduğumuz yatırım stratejisinin parçalarını yapıştırdık ve farklı uygulamalarla pekiştirdik. İlk işimiz, oyun plânımızın risk yönetimi öğelerini yerleştirmek oldu. Başta zarar stopu uygulanırken dikkat edilmesi gereken konular, daha sonra da kâğıt kârları kitlemek ve kârda mümkün olduğu kadar çok oturmak amacıyla kullandığımız iz süren stopları işledik ve alternatif yöntemler öğrendik.

İkinci kitabımızın büyük bir bölümünü grafik formasyonları teşkil etti. Her formasyon için gerçek hayattan bir örnek vermeye özen gösterirken alışılmış teknik analiz genelleme ve klişelerinden uzak durmaya dikkat ettik. Formasyonların her zaman beklenildiği şekilde sona ermeyeceğini ve her olasılığa karşı nasıl hazırlıklı olabileceğimizi öğrendik.

Son olarak, aynı birinci kitapta olduğu gibi, uygulama ve ispat bölümünde, gerçek fiyat grafiklerinden bir bölüm (3 aylık) alıp ikinci kitabımızın sonuna kadar öğrendkilerimizi uygulayıp sonuçları performans tablolarına dökerek yorumlayıp değerlendirdik. Bu tablolarda gerçek hayatta başımıza neler gelebileceğini görük.

Bundan sonra teknik göstergeleri ele alacağız. RSI, MACD, Momentum gibi daha birçoklarını inceleyecek, bu göstergelerden aldığımız işaretleri "uyuşmazlık" kavramıyla yoğurup kolaylıkla ve süratele kullanacağımız bir şablon oluşturacağız. Bu şablonun amacı 10-20 kadar farklı enstrümanı 3-5 dakika içinde yorumlayıp günün stratejisini yapılandırmak olacak.

Daha yapacak çok işimiz var. Önümüzde işlem hacmi, açık pozisyorn sayısı, piyasa psikolojisi, karşıt görüş kavramı, alternatif grafik teknikleri, yatırımcı psikolojisi ve disiplin öğeleri, risk yönetimi ve sistematik yaklaşım gibi daha birçok konu var. İlkönce piyasalar bakış açımızı değiştiriyor, sonra da yatırım olgusuna yeni bir yaklaşım tarzı geliştiriyoruz. Biraz ilerde içimizdeki bu değişimin kendiliğinden dışarı da yansıdığını görecekesiniz.